CURTII SPRENGEL

INSTITUTIONES

THERAPIAE GENERALIS.

EDITIO ALTERA AUCTIOR ET EMENDATIOR.

LIPSIAE,
SUMTIBUS F. A. BROCKHAUS.
1819.

CURTII SPRENGEL

INSTITUTIONES

MEDICAE.

TOMUS VI.

PARS I.

THERAPIA GENERALIS.

EDITIO ALTERA AUCTIOR ET EMENDATIOR.

LIPSIAE,
SUMTIBUS F. A. BROCKHAUS.
1819.

CONSPECTUS.

Pars generalis.

Cap. I. De doctrinae consilio.

§. 1. Quid sit curare, sanare, therapeutice?
2. Est doctrina scientiam comprehendens.
3. Neque tamen absque experimentis est.
4. Ars non habet locum, ubi natura sufficit.
5. In desperatis morbis quid agendum.
6. Curatio perfecta et imperfecta.
7. Constantia consilii.
8. Individua curatio.
9. Ad exitum probabilem formandum.
10. Celeritas curationis, eiusque circumscriptio.
11. Iucunditas curationis.

)(2

Cap. II. De obſtaculis curationum.

Cap. III. De examine therapeutico.

Cap. IV. De viribus naturae medicatricibus.

Cap. V. De indicationibus generatim.

Cap. VI. De indicantibus et contraindicantibus.

Cap. VII. De indicatis.

Cap. VIII. De indicationum differentia generali.

Pars ſpecialis.

Sect. I.

De cohaerentia partium ſolidarum mutanda.

Cap. I. De methodo adſtringente.

Sect. III.

De humorum mutanda vel copia vel indole.

Inſti-

INSTITUTIONES

THERAPIAE GENERALIS.

PARS GENERALIS.

CAP. I.
DE DOCTRINAE CONSILIO.

1.

Ad ſanitatem perducunt mortales, qui adverſam mutant in ſecundam valetudinem: curare vero dicuntur aegros, qui arte eas in corpore viciſſitudines excitant, quas recurſus in ſanitatem ſequi poſſit. Itaque, licet fortuito ac ulla ſine arte plurimi ſaneſcant aegri, curatio tamen citra artis regulas contingere nequit.

Doctrina autem de regulis curandi *therapeutice* appellatur; naturaliter diducta in duas partes. Siquidem vel univerſa morborum genera comprehendit, regulasque generales tradit, quibus artifex obtemperaturus eſt; vel formis aegritudinum ſingulis ac ſpeciebus accommodat regulas: illa *therapeutices generalis*, haec *ſpecialis* nomine venit. Quibus accedit *medicina clinica*, quae in ſingulis aegris valetudinem adverſam fugare docet. (*inſtit. med. vol.* 1. *introit.* §. 6.)

2.

Doctrina eſt ſcientiam comprehendens: namque curationum regulas haud membratim tradit, ſed e principiis rationalibus deducit: pariter igitur ſcientiam gignit, ac matheſis applicata, quae architecto aut nautae regulas impertit.

Artificis eſt, dum morbis medetur, regularum conſcium eſſe, easque e principio derivare univerſali. Hac enim ratione diſtinguitur ab agyrta aut inſcio homine, qui, etiamſi ſanet forte homines, rationem tamen actionum ſuarum reddere nequit, quod regulas nequaquam cognoſcit.

3.

Quanquam ubique finem eum ſibi proponere debet medicus, ut legibus huius doctrinae et regulis obediat, nonnunquam tamen, ubi abſtruſum eſt morbi ingenium, aut ubi latent, quae morbum genuerunt; neceſſe eſt confugiat ad ea, quae uſus docuit ac experientia, ſive ſequatur ea, quae iuvant aut nocent, ſive experimenta etiam fortuita inſtituat, ut, quo demum cunque modo id fiat, opem aegro ferat. Accidit id praeprimis in novis morborum generibus, ſive plane ante ignotis, ſive populari ingenio obſequentibus, ubi, Celſo id iam monente, confirmante etiam Sydenhamo, novae ſaepius medendi viae inveniendae ſunt, quas ratio tantum abeſt ut ſemper doceat, ut potius uſu et exercitatione multo ſaepius pateant. Nec indoles, quam aegritudo, utut probe cognita, in corporibus ſingulis accipit, eiusmodi ubique eſt, ut regulas certas fixasque liceat ſtatuere ac conſequi; cum abdita nonnunquam diſpoſitio aut fortuitum aliquid ita mutare poſſint morbum, ut regulas ſuetas applicare nefas ſit, ſed

oporteat experimenta inſtituere. Sic, qui in clariſſimis ſemper Germaniae medicis nominatur, Richterus Goettingenſis, quamvis iure ſuo carpat eos, qui purgantia remedia ſine regulis imperant, ipſe tamen, ſi in febre bilioſa pleni ſunt pulſus et vegeti, ſanguinem mittendum eſſe, praecipit, ut periculum faciamus.

4.

Priusquam ulterius progrediamur, inquirendum eſt, ſemperne curationes locum obtineant. Haudquaquam id ita eſſe patet tum e ſuperflua quandoque curatione, tum quod interdum curatio omnem vim humanam ſuperat.

Non ſuperflua ſolum ſed noxia etiam eſt omnis curatio, ubicunque naturae ope levia incommoda naſcuntur, quae ſponte iterum ſua in priſtinum ſtatum redeunt. Noxia ibi omnis officioſa ſedulitas ſit, quia naturae efficaciam turbat, ut et peiores ſequelae naſci poſſint. Hippocraticis viris probe iam notum erat, invenire naturam ſibi ipſi vias, nullius magiſtri egentem ac debita ſine praeceptis facientem *): et ſponte ſua revaleſcere homines, niſi quid aliunde male actum fuerit **): et nullo utentes medico aegros ſaepius convaleſcere ***). Superfluas igitur curationes perſtrinxerunt Gid. Harvaeus, (*ars ſanandi cum expectatione. Offenb.* 1730. 8.) Stah-

*) Hipp. epid. lib. 6. ſ. 5. p. 1184. Ἀνευρίσκει ἡ Φύσις ἑωϋτῇ τὰς ἐφόδους, ἀπαίδευτος ἐοῦσα, καὶ οὐ μαθοῦσα τὰ δέοντα ποιέει.

**) Hipp. nat. hum. p. 224. Ὑγιέες γίνονται αὐτόματοι, ἢν μή τι ἐξ ἄλλου κακουργῆται.

***) Hipp. de arte, p. 4. Οὐ χρησάμενοι ἰητρῷ νοσέοντες ὑγιάνθησαν.

lius, (*diff. de autocratia naturae.* Hal. 1696 progr. *περὶ φύσεως ἀπαιδεύτου.* Hal. 1703. *diff. de abftinentia medica* ib. 1709.) Fr. Hoffmannus, (*de naturae et artis efficacia in medendo opp. tom.* 6. *p.* 261: f. 1.) Petr. Camper (*de optima agendi vel exfpectandi ratione in diff.* 10. *app.*) et Schmidtius (*analecta practica de morbis exfpectationem defiderantibus. Goett.* 1759.) Quodfi in iis adfectibus, quibus natura ipfa medetur, artifex nihil molitur, fed naturae nutibus obfervatis victus rationem moderatur, multo magis faluti aegrorum confulit, quam nimia activitate; artemque ipfam promovet, quae naturae minifira merito habetur.

5.

Dein abftinendum eft a curationis confilio, fi eae adfunt laefiones, quae nunquam arte humana penitus curatae fuerunt; fi deftructis organis nobilioribus aut viribus omnino peffumdatis fpes nulla falutis fupereft. Quivis enim conatus, incurabiles eos morbos tollendi, in detrimentum aegri aut perniciem etiam vertitur. Veteres iam Hippocratici viri praeceperunt, nequaquam fufcipere curationem eorum, qui ad fummam morbi devenerint, fcientes, quod talia ars praeftare nequeat *). Et Celfus: neminem velle, ait, periclitari coniectura fua in fplendida perfona, ne occidiffe, nifi fervaffet, videretur. Neque tamen eo minus nunquam deferendi funt eiusmodi aegri, ne a medicis defperantibus femet ad agyrtas convertant, eoque modo arti opprobrium nafcatur. Si hoc prudentiae eft, humanitas etiam imperat iuvare ac levare moleftias, etiamfi penitus tollere aegritudines in noftra neuti-

*) Hipp. de arte, p. 5. Μὴ ἐγχειρέειν τοῖσι κεκρατημένοισιν ὑπὸ τῶν νοσημάτων, εἰδότας ὅτι τοῦτο οὐ δύναται ἰητρική·

quam poteſtate ſitum ſit. „Duo, inquiunt Hippo„cratici viri, circa morbos facienda ſunt: iuvare „aut non nocere.“ *) Iam vero iuvat ſaepe magis, qui blanditur aegri ſenſibus moleſtis, ac dolores aliosque adfectus mitigat, quam qui ubique, repugnantibus etiam viribus ipſaque morbi indole, penitus eum tollere ſtudet. Boni tamen et cordati eſt artificis, ſi nulla plane ſpes ſupereſt ſalutis, nec aegrum nec eos, qui adſtant, id celare; ſed artis impotentiam candide aperire, ne falſa ſpe decepti crudelitatis denique et imprudentiae medicum arguant.

Neque deſunt aegritudines, per ſe quidem magnopere ancipites et periculoſae, quae, etiamſi uſitato modo haud curentur, cedunt tamen interdum novae methodo, aut experimentis παραβόλως inſtitutis. Syphilitici morbi, antequam hydrargyri uſus; febres pervicaces intermittentes, priusquam corticis peruviani adminiſtratio innoteſceret, incurabiles putabantur. Angina polypoſa, magnopere anceps, nuperis kali ſulfurati applicationibus debellata fuit. Itaque verecundiae eſt, fateri, morbum hunc a me quidem et meae aetatis medicis penitus curari non poſſe, etiamſi haud inficiar, a poſteritate forte meliorem tutioremque inventum iri methodum. Ea autem confeſſio, quamlibet magnopere deceat medicum optimum, a tirone tamen et iuniore medico, famae ſuae conſulente, vix ac ne vix quidem exſpectanda eſt.

6.

Ex iis, quae modo dicta ſunt, liquet, *curationes* eſſe vel *perfectas* vel *imperfectas*: illas verſari

*) Hipp. epid. lib. I. p. 960. Ἀσκέειν περὶ τὰ νουσήματα δύο, ἢ ὠφελέειν, ἢ μὴ βλάπτειν.

in tollendo morbo ipſo cum omnibus effectibus: has vero in amovendis partibus morbi, ſeu effectibus quibusdam, ſuperſtite tamen morbi ipſius eſſentia. Perfecta curatio, quae et *tuta* dicitur, quaque radicitus evellitur malum, ut nullae ſuperſint reliquiae, generatim quidem neceſſaria eſt, cum melior ſit ſecuritas, quam intuta indoles: praeferri quoque debet curatio tuta ac perfecta reliquis omnibus modis, ſi modo artis facultas eam permittit. Laude igitur digniſſimus eſt medicus, qui tutae curationi operam dat, quam qui celeriter gratoque ac iucundo modo aegritudines tollere ſtudet.

Morbi vero inveterati, aut qui partium nobilium deſtructionem adferunt, cum perfecte ac tuto curari nequeant, exigunt tamen curationem imperfectam, ut ea ſolummodo abigantur, quae perniciem ocyus adferre morbumque magis inſanabilem reddere poſſunt. (§. 5.)

7.

Qui perfecte curaturus eſt aegritudines, conſilium curationis totius inire debet, quod, dum morbus ipſe non mutatur, conſtanter ſequatur, nec unquam penitus mutet, quamvis artis praeſidia, conſilio apta, omnino permutare poſſit ſaepeque debeat. Ratio enim ipſa nos cogit atque compellit, ſi rite cognitus eſt morbus, conſilium unum idemque ſequi, neque variis turbari phaenomenis, quae agyrtam aut inſcium hominem ilico inſtinguunt, ut aliam agendi rationem eligat. Haec eſt *ἡ περὶ τὸν νοσέοντα οἰκονομίη*, quam Hippocratici viri commendant: haec eſt *ἡ ὁδὸς καὶ τῶν ὀρθῶς ἐχόντων δοκιμασίη καὶ τῶν μὴ ἐχόντων ἔλεγχος*, ab iis ipſis viris praedicata. „Quam viam omnem medendi qui intelligit, cognoſ„cit ac ſequitur, donec fine potiatur, ſolus is eſt,

„qui medendi ſcientiam et artem poſſidet.“ (*Galen. meth. med. lib.* 6 *c.* 1.) Haec eſt conſtantia medici, cui qui ſtudet, ſi omnia ſecundum rationem fecerit, quamvis *κατὰ λόγον* res non ſuccedant, non diſcedet ad alia, firma manente principiorum ſententia. (*Hipp. aph.* 2, 52.) Hanc neceſſariam medici perſeverantiam in conſilio curationis ſemel facto, magnopere et uberrime commendavit ſummus Fr. Hoffmannus. (*Opp. tom.* 6. *p.* 278.)

Nec perturbari ſemet medicus ſinat doloribus aut moleſtiis variis, curandi rationem excipientibus. Quodſi neceſſario ſequuntur, neque morbi vim ſuperant, transire etiam ſolent; vertiginis exemplo et amblyopiae, quae belladonnae uſum ſequitur; gingivarum tumoris ipſiusque ſalivae curſus hydrargyroſin excipientis. Quodſi vero curandi ratio etiam maiores aut diuturniores moleſtias adlatura eſt, quam morbus ipſe; rationalis eſt medici eam penitus reiicere, cum ſecuritas curationis princeps ſit ac primaria indoles.

8.

Ut perfecta curatio inſtituatur, antecedat neceſſe eſt cognitio morbi omniumque eius partium, partis praecipue laeſae, modi, quo laeſa eſt, et cauſſarum, quae nocuerunt. Quibus omnibus rite cognitis, conſilium curationis ita eruitur, ut ad propriam ac ſingularem aegri cuiusvis conditionem applicetur. Namque, ut Galenus (*de optim. ſect. p.* 18.) monet, *ἀδύνατον ἐν ἅπαντι τῷ βίῳ, μὴ ὅτι πλείοσιν, ἀλλὰ καὶ δύο αῤῥώστοις πάντα ὁμοίως συμβῆναι.* Nec in ipſis popularibus morbis perfecta omnium caſuum ſimilitudo obſervatur, ſed peculiaribus cuiusvis aegri conditionibus mutatur morborum forma.

Hinc igitur, *μηδὲν εἰκῆ, μηδὲν ὑπερορᾷν*, antiquiſſima eſt Hippocraticorum regula, nunquam negligenda, quae eo potiſſimum valet, ne curationis conſilium praecipitetur, ſed tum demum formetur, cum omnia rite cognita fuerint, quae baſin eius conſtituunt.

9.

Qui perfecte curaturus eſt, aegritudinis exitum probabilem debet praenoſcere, ut ſperato curationis fine potiatur. Imprudentis enim eſt hominis et agyrtae, praeſentia duntaxat incommoda amovere, neque curam eorum habere, quae inſtant, quaeque caveri poſſent, ſi rite cognoſcerentur. Egregie enim Cous ſenex *(Hipp. progn. p. 36)*: „Curandi rationem optime molietur, ſi ex affectionibus praeſentibus futura praenoverit.“ *) Et Galenus *(meth. med. lib. 13. p. 174.)*: „Quod iam factum eſt, illi medendum; quod futurum eſt, impediendum.“ **) Hinc boni medici eſt, haud fidendum ceſſationi moleſtiarum praeſentaneae, ſi ſine bono ſecuritatis ſigno evanuerint. ***)

10.

Celeritas curationis quamvis laudabilis ſit, ubique tamen obſervanda non eſt, cum morbi plures id habeant ſingulare, ut tempora ſua adſiduo ſervent, nunquam mutanda, nec arte, ſine aegri damno, turbanda. Qui enim acutis morbis medetur, quotidie animadvertet, ſtadia cruditatis, coctionis et criſeos nunquam eſſe pervertenda: maxime ſi exan-

*) Τὴν θεραπείην ἄριστα ἂν ποιέοιτο προειδὼς τὰ ἐσόμενα τῶν παθημάτων.

**) Τὸ ἤδη γεγονὸς ἰατέον, τὸ δὲ ἐσόμενον κωλυτέον.

***) Hipp. praedict. 1. p. 77. Τὰ ὀλέθρια ἀσήμως ῥαστωνήσαντα θάνατον σημαίνει.

themata peculiaria cum iis morbis iuncta ſunt. Nec in aliis aegritudinibus taxanda eſt cunctatio rationalis, qua et vires aegroti ſublevare et ſalubrem exitum praeparare valemus. Itaque cavendum et in morborum diuturnorum curatione a tumultuaria medicaminum valentiſſimorum adminiſtratione, priusquam rite cognita fuerit morbi indoles et probabilis exitus. „Sanatio," inquit Cous ſenex, „tempore „fit, ſed magis etiam opportunitate." *) Et Galenus: „Satius eſt, longius impendere tempus curae, „quam celerius progreſſos maſcule occidere." **)

11.

Nec *iucunditas* curationis negligenda eſt, cum humanitas iam praecipiat, minimos, quantum fieri poteſt, dolores mortalibus excitare; prudentia etiam et artis ipſius honos vetent, taedium facere, quo aeger fiduciam amittit. Optime antiquus Hippocraticus auctor τὰς τῶν καμνόντων χάριτας commendat, ut munde tum potus tum cibus parentur, tum etiam, quae videt aut tangit, mollia ſint. Gratificandum eſſe iubet aegroto in iis, quae magnam haud adferant noxam, quaeque facile corrigenda ſint (εὐανάληπτα). Medicum vero ipſum et habitu cultuque, et ſermone et ingreſſu, gratum eſſe debere aegroto, antiqua erat regula. *) Per totam antiquitatem celebris eſt Aſclepiades Bithynas blanditiis, quibus mulcere ſenſus aegrotorum ſtudebat. Eae quamvis commendandae, poſtponendae tamen ſunt

*) Hipp. de priſc. med. p. 8. ἄκεσις χρόνῳ, ἐστὶ δὲ ἡνίκα καιρῷ.

**) Meth. med. lib. 12. p. 163. Ἐν πλείονι χρόνῳ θεραπεῦσαι βελτίον, ἢ τοὺς σπεύδοντας ἀνδρείως ἀποθανεῖν.

***) Hipp. epidem. lib. 6. ſ. 4. p. 1130. Hipp. de decent. ornat.

tutae curationi et celeri, ſi una conſiſtere nequeunt. Namque, ſicut antiquus auctor monet, metus impotentiam, audacia autem imperitiam indicat *): itaque nec metus aegrum offendendi, nec ruſtica fiducia unquam medicum ad actiones compellere debent.

CAP. II.

DE OBSTACULIS CURATIONUM.

12.

Immenſam profecto provinciam ſuscipit, qui ea omnia perſtringere, ne dicam enarrare cupiverit, quae obſtant, quominus curationes inſtitui aut ad finem perduci poſſint. Praeter enim impedimenta, quae natura ipſa, finibus certis humanam prudentiam et poteſtatem continens, efficit, innumera alia poſita ſunt in praeconceptis medici aegrotorumque opinionibus, in peculiari artificis temperamento, in aliis fortuitis rebus, quae humanam effugiunt providentiam poteſtatemque. Ea brevibus decurrere libet, ut artis noſtrae termini pateant.

13.

Primo autem loco publica nominamus impedimenta, quae vel magiſtratuum negligentiae vel popularibus praeiudiciis tribuenda ſunt. Magiſtratuum autem incuria arguenda eſt, ſi agyrtae, quos *ἀνακυκλέοντας ἐν ταῖς πόλεσι* veteres Hippocratici appellitabant, ſi ſeplaſiarii et barbarum tonſores, ſi rhizotomi et aniculae ipſae aegris mederi audent. Nam-

*) Hipp. lex. p. 2. Δειλίη μὲν ἀδυναμίην σημαίνει, θρασύτης δὲ ἀτεχνίην.

que e Plinii inde temporibus (*lib.* 29. *f.* 8.) dolendum eſt, „in hac artium ſola evenire, ut cuicun- „que medicum ſe profeſſo ſtatim credatur, quum ſit „periculum in nullo mendacio maius. Non tamen „illud intuemur, adeo blanda eſt ſperandi pro ſe „cuique dulcedo.“ Nulla praeterea lex, quae puniat „inſcitiam: capitale nullum exemplum vindictae. „Diſcunt periculis noſtris, et experimenta per mor- „tes agunt: medicoque tantum hominem occidiſſe „impunitas ſumma eſt.“ In ea autem civitate, quae circulatores tolerat: ars vera contemtui expoſita opem ferre aegrotis rite nequit: populi enim vulgus magis attrahitur a circumforaneis hominibus, ſalutem thraſonica audacia pollicitantibus, quam a verecundo medico, doctrina imbuto, qui fines artis ſuae probe noſcit, ideoque neminem decipere audet. Quodſi igitur, ſecuritati curationis potiſſimum ſtudens, taedium forte aegrotis impatientibus adfert, ad agyrtas confugiunt, qui eo maiorem ſaepe fiduciam vulgi acquirunt, quo ſimpliciora uſuque comprobata remedia adhibent, quae ſalutem ſaepius adferunt. Accedit naturae vis medicatrix, quae nonnunquam obſtacula ipſius perverſae curationis ſuperat, ut huic tandem tribuatur, quod naturae eſt beneficium.

14.

Alia ſunt vulgi praeiudicia, e ruditate, mala educatione, cultus animi defectu et imperitia proficiſcentia, quae magnopere impediunt curandi rationes. Quo pertinet opinatio: Deum humanae vitae terminum ſtatuiſſe, quem non praetereat, ideoque parum vel nihil valere artem, artisque praeſidia. Huc pertinet miraculorum deſiderium, quo adlectum vulgus ei maxime confidit, qui momento citius, pulvere unico, vel paucis guttulis morbum

atrocissimum fugare iactat; qui abstrusas aegritudinum caussas vel e sola lotii inspectione diiudicare gestit; qui velut e tripode de salute aut exitio iudicium ferre gloriatur. Multo minus fiduciae vulgus collocat in medico ab iis iactationibus abstinente artisque finium bene conscio. Huc pertinet praeconcepta vulgi opinio, quemvis morbum suum exigere remedium, quo, quisquis fuerit aeger, quaecunque demum caussae, semper debelletur: itaque, quidquid alium iuverit eadem aegritudinis forma laborantem, id et praesenti aegro adminiculum fore. Taceo errores populares, cuivis fere regioni, singulisque nationibus peculiares, quos medicus corrigere nequit, cum magistratuum sit, educationi providere, ac noxia, per paedagogos et praecones sacros, praeiudicia destruere.

15.

Privata dein sunt aegrorum praeiudicia, variaque ex eorum conditione proficiscentia obstacula, quae curationem saepe impediunt. Diduci potissimum possunt in ea, quae animum complectuntur, ac quae in corpore et rebus externis versantur. Animi ruditas saepe ignorantiam caussarum historiaeque morbi producit, ut neglectae ab aegro opportunitates et potentiae nocentes diu etiam medicum lateant. Nec doloris sedem ac ingenium peculiare, nec sensus anomalos rite aperire verbisque describere potest aeger, vel rationis expers, vel animo rudis, vel a sermonis cultu etiam alienus. Accedit pudor, maxime in feminis, licet et in viris obvius, qui prohibet detegere caussas, quae derogare aliquid honestati, bonis moribus et fidei videntur. Quoties enim contingit, infectionem celari veneream, occultari hernias, negari vitia turpia, quae morbum tamen produxerunt?

Nec minus gravia ſunt alia animi vitia, quae curationi ſaepius obſtant: impotentia et importunitas, quae diuturnam curationem reſpuit, reiicitque praeſidia, niſi citiſſime moleſtias omnes fugaverint: meticuloſitas et dolorum omnium fuga, qua compulſi aegri curationem abhorrent iniucundam et dolores parientem: animi abiectio mortisque metus, quibus vires corporis, neceſſariae ad ſanationem, infringuntur: victus ratio neglecta cupediarumque amor puerilis.

His adnumeranda ſunt alia, quae morbi ipſius naturam complectuntur, adſtantes etiam et res externas. Morbi indoles pervicax aut complicata, quae curandi conamina omnia eludit; adſtantium incuria aut negligentia, dum victus rationem negligunt, vel remedia non rite adminiſtrant; variae demum res externae, quae morbum pertinacem reddunt, haec omnia curationem ſaepenumero impediunt.

16.

Iam vero et ignominiam medicorum aut imbecillitatem reticere nequeo, quae curationibus obeſt. Peccant autem non raro in dignoſcendo morbo et iudicio de laeſa parte ferendo, unde falli etiam in curationis conſilio neceſſe eſt. Ii autem errores naſcuntur tum e temeritate nimiaque properatione, qua negligunt curioſius aegritudinis examen; tum (quod maxime vulgare eſt) e ſcholarum praeiudiciis, quibus intellectus et iudicium obfuſcatur, ut veritatem haud videant; tum ex opinationibus, quae fixas radices egerunt, ut libertatem tollant. Huc pertinent commenta ſcholarum, dominationem adfectantia, quae quamvis animos iuvenum per aliquot annos aut luſtra etiam compedibus vinciant, poſtea tamen oblivioni traduntur. Huc demum re-

ferenda eſt eruditionis noxa, quae, quomodocunque medicum ornet, ſaepius tamen obſtaculo eſt, quominus rite obſervet.

Dein curationem impediunt medici, dum vel in ſelectu medicaminum falluntur, vel nimis frequenter ea mutant, vel male demum componi iubent. Praeter imperitiam pharmacologiae nocet inprimis novorum adminiculorum deſiderium. Haec, priusquam ſtudioſe ventilata ſunt, praepoſtere adhibita ſaepe totum curationis conſilium pervertunt, ut curationes, quas magneticas vocant ſcioli homines gloriolam adfectantes; quibus mirum eſt, quantopere naturae vires pervertantur et motus ſalubres turbentur. Huc referendum eſſe puto venenorum abuſum, a temerariis medicis commiſſum, quem cordatiſſimus Frankius iure ſuo damnat. (*Syſt. der medic. Poliz. B. 4. p. 448.*)

Nec ſine noxa graviore eſt inconſtantia medici, quae vel nullum conſilium ſequitur, vel de die in diem id mutat, variatque ſimul artis praeſidia. Eo valet ea inconſtantia, ut naturae vires turbentur, nulla conamina ſalubria naſcantur, adeoque finis curationis haud attingatur.

CAP. III.

DE EXAMINE THERAPEUTICO.

17.

Ut curationis conſilium rite formetur, neceſſe eſt medendi vias trahamus ab iis rebus, quae morbum fecerunt vel etiamnum conſtituunt, adeoque mutant, ut peculiari modo in hoc aegro appareat. Cum eo po-

potiſſimum ſine id examen inſtituatur, aliter comparatum eſt ac id, quod aliquis, ſcientiae forte augendae cauſſa, inſtituit. Itaque neceſſe eſt, paullo uberius de eo praecipiamus.

18.

Generatim autem monendum, medicum tum demum veram morbi imaginem concepturum eſſe, ſi, relatione aegri patienter audita, in ea, quae neceſſaria videntur, directa et cum ipſa inſpectione ac inquiſitione comparata, iudicium formare conatur a praeconceptis opinionibus liberum. Exigitur autem patientia in audienda aegri aut adſtantium narratione, cum non raro deflectant a tramite, inepta aut quae idonea ſunt, admiſceant, eoque modo medici iudicium perturbent. Neceſſaria eſt vultus habitusque ea compoſitio, quae percellere aegrum timore nequeat, quam ἀταρακτοποιίησιν Hippocrates nominare conſuevit; neceſſariae ſunt χάριτες, ut aeger fiducia adlectus omnia revelet, quae alioquin facile reticuerit. Oportet medicum loquendi facilitatem (εὐεπίην) cum audiendi facultate iungat, ut aegrum, ubicunque deſilit eius relatio, revocet in tramitem, et quaeſtiones idoneas interponat. Neceſſaria eſt comitas medici et humanitas, quae nec ſpernat nec negligat aegrotórum querelas, niſi modum nimis excedant.

Magnopere autem intereſt, nec aegrum quaeſtionibus nimiis obruere, nec certiſſimum exſpectare iudicium de prima inſpectione. Saepiuſcule enim diebus ſequentibus tandem in id incidimus, quod prima vice latuerat. Graviſſimum quoque eſt monitum, ne medicus aegrum compellat, omnia verbis exprimere, quae vel nutu, vel ſuſpiriis, vel vultu produntur: parcendum eſt pudicitiae feminarum, parcendum honeſti ſenſui.

Nec abs re esse arbitror, si medicus meminerit, nimis studiosam rerum omnium investigationem nonnunquam potius obesse iudicio, quam ipsam partium inspectionem et pertractationem. Quid enim iuvat interrogatio maxime sedula, si manibus ipsis vel herniam tangere vel ulcera genitalium inspicere oculis potuerit?

19.

Quibus generatim decursis, de ordine iam dicendum est, quo examen institui debet. In eo autem ordine praecipiendo alienus sum a plerisque, qui his regulis memoriae traditis, ordiendum esse suadent vel ab aetate, vel a caussis vel etiam a functionibus laesis. Meo autem arbitrio necesse est, quid queratur aeger, quid doleat, quaenam sint molestiae, primum inquirere. Eo autem valet id exordium, ut fiduciam aeger in medico collocet, cum is summam mali ex ipso scisscitatur, cui sublevando aut tollendo accersitus fuit. Qui, protinus ut intrant, aetatem aegrotorum scire cupiunt, non feminas solas terrent, sed plurimos alios aegros, salutis anxios. Ad primam istam quaestionem, quid nimirum doleat, aeger, vel, si nequit, adstantes ita respondent, ut saepe sedem mali et indolem manifestent. Insistendum est huic, ut, quantum fieri potest, clara fiant omnia et lucida, quae morbi sedem et ingenium complectuntur.

Dum haec referuntur, vacare debet medicus habitui aegri, vultui, oculis, modo, quo decumbit, observandis. Gravissima est haec studiosa inspectio, ut, quod sequitur, examen ea illustret, et ad finem dirigat. Ex hac enim habitus, vultus decubitusque observatione mirum est, quantum effici possit ad vires aegri, morbi ipsius indolem, quinetiam ad caussas aegritudinis percipiendas.

20.

Quae poſtquam probe ſunt inveſtigata, tempeſtivum eſt, ad ſymptomata ſemet convertere. Ea autem ceteris praemittenda ſunt, quae cum ſumma querelarum cohaerent: dein ſequuntur, quae ex his fluunt. Ex iis ſymptomatibus ratiocinia ea deducenda ſunt, quae morbi et ſedem et modum noſcendi et reliquas qualitates declarant. Neceſſe eſt, ea ratiocinia haud prius formare, quam omnia ſingulaque ſymptomata ſcienter ſecum contuleris. Neque uni aut alteri ſoli fidendum, ſed conſpiratio potius omnium obſervanda eſt. *) Hactenus autem argumentandum eſt, ut partium ſolidarum fluidarumque mutatio et imponderabilium per nervos conductorum viciſſitudines pateant. **) In ſymptomatibus his etiam conſiderandae ſunt acceſſiones remiſſionesque ſeu continua mora. ***) Quibus adiungenda eſt hiſtoria morbi, ſeu relatio de initio eius variisque viciſſitudinibus, quas ad hanc uſque diem ſubierit. Graviſſima enim eſt cognitio prodromorum primique inſultus, quo tempore contigerit, quoque modo aegrum adfecerit.

In eo autem examine probe diſtinguenda ſunt partium ſyſtemata, quae primitus patiuntur. Morbi enim, qui in reproductionis ſyſtemate radices egerunt, valde differunt ab iis, qui irritabile ſyſtema aut ſenſuum organa corripuerunt. Quanquam

*) Χρὴ πάντα θέασασθαι τὰ σημεῖα καὶ μὴ πιστεύειν ἑνί. *Galen.*

**) Τὰ ἴσχοντα, ἢ ὁρμῶντα, ἢ ἐνισχόμενα σώματα. Hipp. epid. lib. 6. ſ. 8. p. 1199.

***) Ὥρη τῆς νούσου, ὁ χρόνος, τὰ ἐπιγινόμενα, αἱ περίοδοι, καὶ τῶν περιόδων αἱ μείζονες, καὶ αἱ διὰ πλείονος, αἱ ἐπιδόσιες, καὶ ἡ τῆς ἄλλης νούσου ἐπίδοσις, ἡ χάλασις καὶ ἡ ἀκμή. *ib.*

in plerisque adfectibus omnia ſyſtemata laborant, fit id tamen haud uno eodemque modo, neque perinde eſt, in hoc ſive in illo ſyſtemate primitus apparuerit aegritudo. (*inſtit. path. gen.* §. 28—31.)

21.

His abſolutis ad virium rationem conſilium transferendum eſt, quae, licet nonnunquam ex ipſis ſymptomatibus iam elucet, ſaepius tamen ſtudioſius inveſtiganda eſt. Magnopere intereſt, diſcrimen ſtatuere oppreſſarum duntaxat et vere debilitatarum virium (*inſtit. path. gen.* §. 48.); neque querelis aegrotorum nimis fidere, qui ſummam ſaepe infirmitatem accuſant, dum humorum congerie partes nobiliores obrutae aut vi morbi, dolorum etiam et ſpaſmorum violentia corpus defeſſum eſt. Probe quoque diſtinguenda eſt inaequabilis virium diſpenſatio a vera debilitate. Illa enim in multis morbis ſpeciem infirmitatis prae ſe fert, longe alio tamen modo diiudicanda. (*inſtit. path. gen.* §. 56—58.) Comparanda ſunt aegri aetas, vitae ratio, peculiaris corporis conſtitutio, cauſſae praegreſſae, ſymptomatum denique caterva, ut virium vera ratio inde eruatur.

22.

Tum transeundum eſt ad aetatem, quae inſignem habet efficaciam in mutandis morbis; pubertatis exemplo et annorum ſcanſilium, quibus peculiares interdum aegritudines excitantur. (*inſtit. path. gen.* §. 37.) In feminis calliditate ſaepius cauta opus eſt, ut prodant magis aetatem quam claris exprimant verbis.

Exploranda dein ſunt vitae ratio, modus quo victus quaerebatur, ſtudia, opes aegri; quibus indagatis interdum egregia lux morbo adfulget. Exi-

guntur autem cognitiones haud ubivis obviae victus vitaeque opificum artificumque, quae ilico ſaepe morbi genus dilucidant. Nec res domeſticae familiaresque curae aut educatio aegri aut mentis dotes et proclivitas negligendae ſunt, quibus morbus vel efficitur vel mutatur. *) Conſuetudinum etiam vel maxime ratio habenda eſt, quippe quae vel intermiſſae morbum efficere potuerunt, varioque modo viciſſitudines eius excitare.

In variis morbis examinanda etiam ſunt parentum conſtitutio, morborum genera, quibus conflictati fuerint, ut hereditarii mali indoles pateat. Id in arthriticis, calculoſis, ſcrofuloſis, melancholicis adfectibus magni momenti inſtar habet.

Peculiariis ea diſpoſitio ſaepe in cenſum venit, quam *ἰδιοσυγκρασίαν* Graeci vocitare conſuerunt, qua fit, ut potentiae nocentes ſingulari modo vel ferantur vel contra eas natura laceſſatur.

Nec contemnenda ſunt medicamenta, quae vel in hoc morbo vel in praegreſſis iam adhibita fuerunt. Eorum effectus inſigniter ſaepe aegri diſpoſitionem morbique naturam exponit.

23.

Tandem ad potentias ipſas nocentes ſeu cauſſas occaſionales abeundum eſt, quae ſumma ſedulitate et prudentia inveſtigandae ſunt. In iis autem eminet popularium morborum dominium, quod tanti eſt, ut per ſe morbis excitandis par ſit. **) Ex ea

*) Hipp. epid. lib. VI. S. 8. p. 1200. *Καὶ τῆς γνώμης ξύννοια, αὐτὴ καθ' ἑωῦτήν. χωρὶς τῶν ὀργάνων καὶ τῶν πρηγμάτων ἄχθεται καὶ ἥδεται καὶ φοβεῖται, καὶ θαρσέει, καὶ ἐλπίζει, καὶ ἀδοξέει.*

*) *Τῶν ἐπιδημιουσέων νούσων οἱ τρόποι.* Hipp. l. c.

conſtitutione epidemica cognita non morbi indoles ſola, ſed probabilis etiam exitus noſcendus eſt, ut indicationes rite formari poſſint.

CAP. IV.

DE VIRIBUS NATURAE MEDICATRICIBUS.

24.

Priusquam medicus curandi conſilium capiat, in virium rationem inquirendum eſſe monuimus (§. 21.). Inde autem deducenda eſt ſacratiſſima medicorum lex: Νούσων φύσιες ἰητροί: *morborum medicum eſſe naturam*, quae ſine doctrina et inſtructione (ἀπαίδευτος ἐοῦσα) omnia moliatur, quae commoda ſaluti eſſe poſſint. Nec tamen peculiaris eſt aut ſui generis naturae vis in morbis medicatrix, cum optime exponatur e vi univerſam naturam organicam regente, quae in duo momenta naturaliter diducta, altero momento ſuscipit ſtimulos et limitatur iisdem, altero autem eosdem mutat et vel in ſuam naturam abire iubet, vel arcet ac removet. (*inſtit. phyſ.* § 62. *inſtit. path. gen.* §. 6. *inſt. pharmac.* §. 8.) Ea ratione aſſimilatio contingit et nutritio, ac integra ſervatur corporum mixtio, etiamſi proclivis ſit ad disceſſum particularum. (*inſt. phyſ.* §. 54. 58. 78.) Eo modo conſideratus morbus luctam ſiſtit rerum externarum cum vi vitali, e qua phaenomena varia ipſique tumultus morboſi explicandi ſunt. (*inſt. path. gen.* §. 6.). Ita praecipue ſymptomata activa, tempora morborum et critica molimina expoſuimus. (*ib.* §. 17. ſ.)

25.

Hinc igitur firmiſſima eſt et inconcuſſa veritas, tot praeclaris veterum dictis illuſtrata, ſine virium vitalium adminiculo nihil medicum poſſe in curationibus perpetrare. „Auxilia, inquit Galenus (*de opt.* „*ſect. ad Thraſyb.* p. 21.) in ſe ipſis conſiderata, non „uti ſunt, faciunt cauſſarum ablationem. Opus eſt „cooperante natura: equidem ſaltem impulſum et „principium naturae indunt, reliqua natura per ſe „ipſam efficit.“ Et Aretaeus (*cauſſ. acut.* lib. 2. c. 3.): „Natura vegeta et probe temperata omnia ſuperat, „omnibus dominatur, ac per humores et ſpiritus et „ſolidas partes, eorumque convenientem ordinem „et modum hominis vitam adminiſtrat.“ Et iterum: „Potentia naturae ſanitatem, imbecillitas morbum „parit.“ *) Luctam eam naturae cum potentiis externis, quae vel in victoriam vel cladem naturae tendit, pluribus locis Galenus illuſtravit. (*de cauſſ. ſympt.* lib. 2. c. 2. *meth. med.* lib. 2. c. 3.)

Nec naturae termino, ut qualitati occultae aut deo cuidam ex machina acquieverunt veteres, ſed diſertis verbis expreſſerunt ingenium, differentias et modum agendi. „Haud ſimpliciter, inquit Gale„nus **) nominanda eſt natura, ſed adiiciendum eſt, „cuius ea ſit et ubi.“ Generatim autem dicit naturam totam genus virium, quibus quis convaleſcit: et uberius: „Natura eſt ratiocinium totius virtutis „illius, quae animal regit, ſive cum noſtra conſcien„tia, ſive ſine illa obluctamur omni praeter naturam

*) Aret. cur. diut. lib 1. c. 7. Δύναμις μὲν γὰρ φύσιος ὑγείαν τίκτει, ἀσθένεια δὲ νοῦσον.

**) Meth. med. lib. 3. c. 1. Ἀλλ' οὐχ ἁπλῶς εἰπεῖν χρὴ φύσιν, ἀλλὰ προσθεῖναι τὴν τίνων καὶ ποῦ.

„cauſſae, per quam laeditur aut corrumpitur corpus."
(*de ſympt. cauſſ.* 1. c. 3.)

26.

Quodſi igitur naturae vires et molimina uberius conſiderantur, obvium eſt protinus discrimen morborum acutorum et diuturnorum. In iis laceſſita vehementius vis vitalis ſaepius ſufficit, ſibi ipſi vias aperit eaque molitur, quae ſanitatem adferre valent. (*inſt. path. gen.* §. 17.) In diuturnis vero morbis minus efficax eſt, etiamſi et ii quandoque, ſi vitae ratio et victus mutantur, naturae conatibus tollantur. Hinc Celſus (lib. 3. praef.) „Magis ignoſcendum „medico eſt parum proficienti in acutis morbis, quam „in longis. Hic enim breve ſpatium eſt, intra quod, „ſi auxilium non profuit, aeger exſtinguitur; ibi et „deliberationi et mutationi remediorum tempus „patet."

Dein tempora morbi momenti aliquid habent. In initio morbi perfecte formati raro ſolet eſſe natura ſufficiens ad eliminandas noxas. Plerumque neceſſaria eſt praevia praeparatio et remiſſio ingentium turbarum, quas ſequi ſolet ſolutio morbi aut criſis. Quodſi vero iam fini exitioſo proximus eſt morbus, naturae vires labaſcunt, rariſſimeque poſſunt ita revaleſcere, ut criſin moliantur. Caute tamen et de his eſt iudicandum; ſiquidem haud ſine exemplo eſt, criſes ſaluberrimas praecedi oppreſſione ea virium, ut penitus proſtratae eſſe videantur: ipſo tamen naturae beneficio iterum ſuſcitantur, ut miraculo revaluiſſe aeger videatur.

27.

Cum tamen natura ſit ἀπαίδευτος et, ut Hippocraticus auctor dicit, *κατὰ θείην ἀναγκίην*, *ſecun-*

dum divinam necessitatem, agat, in salutem nequaquam omnes eius actiones vertuntur. Etenim potentiae externae indoles haud facile adsimilanda, vis eiusdem nimia vehementia facultates corporis sollicitans, turbas nonnunquam producit, ni perniciosas, arte saltem haud imitandas. Accedit, etiamsi per se salubria sint, quae natura molitur, effectus tamen adsociari, qui interdum maiora incommoda producunt: ulcerum, furunculorum, bubonum etiam pestilentium exemplo, quibus, licet a natura productis, mala tamen plurima efficiuntur.

Nec negligenda sunt obstacula varia, qui semet naturae moliminibus opponunt: complicata aegritudinis indoles; illuvies humorum corruptorum: spasmi etiam aut rigores, quibus viae constringuntur. Ita oriuntur crises impeditae: *τὰ κρίσιμα, μὴ κρίνοντα*, quae Galenus dicit *τὰ μὲν θανατώδεα, τὰ δὲ δύσκριτα, τουτέστιν ἄκριτα ποιεῖν τὰ νοσήματα.* (*comm.* 3. *in praedict. Hipp. lib.* 3. *p.* 205.) Haec sunt *τὰ ἡμιῤῥόπως κριθέντα*, quae ex metaptosi acutos morbos faciunt. (*Galen. Comm. in. aphor.* lib. 2. p. 349.)

Itaque, quamvis naturae minister medicus esse debeat, haud sine prudentia ei obedire, neque, quaecunque molitur, promovere debet, sed exitum prospicere.

28.

In observandis naturae moliminibus modos eos, quibus natura utitur ad finem obtingendum, probe animadvertere decet.

Primum autem utitur *instinctu*, seu impulsu e sensu organico orto, quo sine disciplina ac conscien-

tia actus ſenſui congruis producuntur. (*inſt phyſ.* §. 89.) Solet is appetentia ciborum, ſiti, poſitu corporis motibusque ſemet manifeſtare; ſaepius magnum artis adminiculum, ut, quanam ratione aegro ſuccurrendum ſit, diſcatur. Ecquis enim negaverit, cupiditatem acidorum in morbis putridis, vini in typho, aëris liberi in aliis morbis magni eſſe momenti, ut praecepta medici rite dirigantur? Saepius quidem fallitur inſtinctus; interdum pro inſtinctu habetur, quod cupiditati rudi tribuendum eſt. Neque facile obtemperandum eſt abnormi aut pravae chloroticarum feminarum et virorum melancholicorum appetentiae, quae ex acrimonia ſucci gaſtrici derivanda inſaniae ſaepe proxima eſt.

Quodſi igitur inſtinctu duci cupit medicus, et morbi indolem neceſſe eſt probe noſcat et rerum naturam, quas appetit aeger, ut, ſalubres futurae ſint an noxiae, iudicare poſſit.

29.

Multo latius patet alius modus, quo naturae vires morbis medentur. Lex enim univerſalis, quod omnem incitationem remiſſio ſequi debeat, ſufficit fere, ut ſpontaneae ſanationes morborum multorum exponantur. (*inſt. path. gen.* §. 21.) Cum ea cohaeret alia lex, quod chemica indoles inſignite mutetur, ſi intentio virium ſeſe remittit. (*inſt. phyſ.* §. 250. *inſt. path. gen.* §. 30.) Hac ratione inaequabilis imponderabilium conductio impeditaque conſumtio ceſſat, eliminata per humores copioſe excretos abundantia imponderabilium. Hinc non raro, ſi animi perturbationibus aut vigiliis aut aliis cauſſis, nullo modo per ſe humores mutantibus, febriles inſultus accenduntur aut ſpaſmi cientur, ſolutio contingit per ſudores peculiari odore conſpicuos, quibus et ſpaſticorum nervoſorumve morborum acceſſus terminari

ſolent. (*inſt. path. ſpec.* §. 527.) Quae humorum mutationes quanquam ſalubriter contingant, hactenus imitari ſolummodo naturae nutus nos oportet, ut remiſſionem ipſam parare, naturae vero committere, quorſum ac quomodo humores eiectura ſit. (Ἃ δεῖ ἄγειν, ὅκου ἂν μάλιστα ῥέπῃ, ταύτῃ ἄγειν, διὰ τῶν ξυμφερόντων χωρίων. aph. 1. 21.)

30.

Cum eo naturali modo congruit etiam tranſitus morborum univerſalium in locales, quem alio loco (*inſt. path. gen.* §. 29. ſ.) uberius illuſtravimus. Univerſo corpore ſtimulis morboſis incitato et partibus praeſertim nobilioribus laceſſitis liberatio contingit, dum cutis inprimis, organon depurationi inſerviens et univerſalem conſenſum importans, adficitur; dum vel ſudores, vel exanthemata vel ulcuſcula etiam cientur. Haec eſt via, qua plerique morbi, et mere etiam nervoſi, iudicantur. Itaque imitatio naturae penſi habenda eſt, ut cutem irritemus, exanthemata aut ſecretiones morboſas producamus. Neque tamen prius haec molienda ſunt, quam morbi univerſalis efficacia ceſſaverit; (*inſt. path. gen.* §. 29.) et naturae etiam nutus eo verterint. Ita etiam de partiali tractus inteſtinalis incitatione ſequentique excretione humorum ac ſordium iudicandum eſt. Univerſalis non raro morbus ceſſat, ſi haec contigerint; quanquam remittente ſemet febre et activis ſymptomatibus praegreſſis duntaxat ſalubre eſſe alvi proluvium poteſt. (*inſt. path. gen.* §. 249.)

Generatim vero ſancte ſervanda eſt lex, parari potius debere corpora aegrotorum ad excretiones, quod victu fit iisque artis praeſidiis, quae nimiam incitationem et inaequabilem imponderabilium conductionem minuunt, quam hunc vel illum adfectum localem, arbitrio magis quam naturae iudicio, excita-

ri. Εὔφορα ποιεῖν vocitabat Cous ſenex, πορoποιεῖν Galenus eam medendi rationem (*aph.* 2. 9.), quam de meatibus omnibus recludendis et humoribus diluendis intelligit Galenus. Nonnunquam enim citra omnem excretionem morbi ceſſant, ſola perſpiratione cutanea aucta. (*inſt. path. gen.* §. 21.)

31.

Conſenſus ſaepius et antagoniſmum partium naturae vires adhibent, ceu adminiculum in amovendis morbis. (*inſt. phyſ.* §. 72. 74.) Liberatur enim altera pars incitatione, ſi altera, conſenſu priori iuncta, denuo incitatur. Eam ἀντίσπασιν dictam ſtudioſe obſervandam eſſe ſuadet Hippocrates: nec prius ſimile aliquid patrandum eſſe exiſtimamus, quam ingenium popularium morborum et naturae nutus eo vergere videantur. Ita angina parotidea frequenter in tumores verendarum partium abſcedit (*inſt. path. ſpec.* §. 223.); pulmonum inflammationes in eryſipelata et ulcera cutanea, quae omnino caute imitanda ſunt.

32.

Praeterea ineſt ipſi inaequabili vis nervoſae diſpenſationi ſalubre aliquid, quo morbi tolluntur. Namque accumulata vis ſenſifera excitat nonnunquam et alias facultates, praeſertim vegetativam et nutritivam, aut dolores naſcuntur et ſpaſmi, quibus, etiamſi moleſtias plures proferant, ſalus tamen parari poteſt. (*inſt. path. gen.* §. 57. 259. 260. 271.) Hac ratione arthritici inſultus ſalubres ſunt, ut torporem organorum digeſtioni inſervientium tollant ac excretiones utiles promoveant. (*inſt. path. ſpec.* §. 452.) Quodſi natura eo vergit aut iis phaenomenis adſuefacta eſt, et ars imitari debet naturam, do-

loresque ciere aut ſpaſmos, quibus nervorum reſolutiones et humorum ſtaſis ſaepe avertitur.

33.

Alia prorſus eſt ſanandi ratio, qua natura utitur, ut, ſi quid continui ſolutum eſt aut amiſſae partes, inflammationem ſuſcitet, novamque ſecretionem, qua ὀργανουμέναι particulae accedunt ad reſarciendum vulnus et partes regenerandas. (*inſtit. phyſ.* §. 84, *path. gen.* §. 105. 196. *path. ſpec.* §. 162. ſ.) Itaque et ſuppurationi magna vis ineſt, morbos naturae nutu ſanandi et partes amiſſas reſtituendi. Neque tamen et haec contingere poſſunt, priusquam univerſalis incitatio decreverit, et in localem abſceſſerit excitationem, ſecretionibus ſtipatam. Neceſſitas imminutae incitationis univerſalis vel inde probari poteſt, quod regenerationis vis in ratione inverſa eſt ad ſenſiferae vis dominium. (*inſtit. phyſ.* §. 84.) Ars imitatur haec naturae molimina, dum debito tempore inflammationem ſuscitat, eoque modo continet ac in mediocri gradu ſervat, ut ſuppuratio benigna aut exſudatio ſaltem conſequi poſſit.

34.

Denique natura finis potitur, dum partem vi morbi depravatam atque deſtructioni proximam penitus deſtruit ac a reliquo corpore omnino ſeparat. Ea quidem curandi ratio in gangraena, ſphacelo et carie oſſium conſpicua (*inſt. path. ſpec.* §. 174. 183.) non niſi cautiſſimam admittit imitationem, cum noſtrae poteſtatis haud ſit, deſtructioni terminos imponere idoneos. Itaque nec in gangraena curanda ſphacelum, nec in carie necroſin cauſticis producere conſilii eſt: ſed ita agere, ut naturae vires in partibus, quae iuxta ſunt, erigantur, debitoque modo contineantur, ut abigere partem deſtructam poſſint.

Quodſi naturae vires vel non ſuffecerint, vel obſtaculis pluribus impeditae fuerint, ſatius eſt ferramentis id tentare, ulcusque carcinomatoſum exſtirpare, quam medicamentis intutam partium deſtructionem moliri.

CAP. V.

DE INDICATIONIBUS GENERATIM.

35.

Regulae curationum, ſeu iudicia de eo quod ſalubriter in corpore mutandum eſt et perficiendum, *indicationes* dicuntur. Haec iudicia ſi format, eas regulas ſi ſequitur, medicus artifex dicitur; alioquin opifex eſt aut agyrta. Hic enim, nullius regulae ſibi conſcius, quae iuvarunt aut nocuerunt in ſimilibus morbis, uſu doctus iterum adhibet. Regularum earum auctor Hippocrates therapiam generalem vere condidit, quanquam indicationum nomen ab ipſo inventum non ſit. (*Galen. meth. med. lib.* 4. p. 78.) Magna dein contentione inter dogmaticos empiricosque oborta de medicinae viis ducendis; illi et nomen et informationem ἐνδείξεων ſ. indicationum curatius introduxerunt. Cum Galeno autem omnes dogmatici in eo ſemper conſenſerunt, a primis indicationibus et generalibus incipiendum eſſe, ſi methodum medendi inſtituere volueris; atque ex illis, quae generatim dicta et clare patefacta ſunt, invenienda eſſe ea, quae ſpeciatim valeant. „Qui rationem, inquit Galenus (*meth.* „*med. lib.* 1. p. 38.), ducem inventionis fecerunt, et „ordinem et viam unam, quae ad finem ducit, inſtituunt, illis neceſſum eſt, ab univerſali quodam

„incipientibus, agnito ab omnibus, transire ad reli-„qua. Sic arbitror etiam ab illis, quae in medica „arte demonſtratae ſunt, ad ſummas quasdam haud „porro demonſtrabiles et ex ſe ipſis fide dignas propo-„ſitiones adſcendendum eſſe.“

Eſt autem indicatio ratiocinium quoddam, quo univerſalia cognita ponuntur, ex iis autem concluſio fit ad invenienda auxilia. Nec tamen protinus haec concluſio valet, nec ubique certiſſima eſt. Haud proxime fluit e generali ſtatus morboſi cognitione, quomodo removendus ſit, cum prius ſpecialis et individua aegritudinis conditio praemitti debeat. Neque certiſſima eſt regula, ſiquidem iure ſuo τὴν ἐπιστημονικῆν διάγνωσιν, τεχνικὸν στοχασμὸν Galenus nuncupat. (*inſtit. phyſ.* §. 19.)

36.

Quodſi medendi regulae ex iis proficiſcuntur, quae clara ſunt et manifeſta, aut quae inductione et epilogiſmo eruta ſunt, indicationes ipſae verae et tutae ſunt: opinabiles vero, στοχαστικαὶ aut fallaces etiam, ſi hypotheſibus vel commentis nituntur. (*inſtit. phyſ. introit.* §. 10 — 13.) Quo plus arbitrarii ineſt hypotheſibus, eo magis fallaces fiunt indicationes iis ſuperſtructae: quo plures vero conveniunt ac conſpirant obſervationes in ſtabilienda hypotheſi, eo probabilior fit indicatio; donec tandem, quae optimum epilogiſmum baſin habent, contradictionem fere nullam admittant. Cuivis patet, gradus quosdam adeſſe et modos ſenſibus fere non obvios a claritate ad ſolam opinabilem indolem, quos animadvertere et rite diſtinguere acutiſſimum exigit optimi medici iudicium. Quo magis therapeutica doctrina ſibi cavet a regulis opinabilibus, eo dignior eſt, eoque magis verae artis progreſſum promovet. Neque tamen omnes omnino hypotheſes vitandae ſunt, cum

rerum ipſarum indoles haud ubivis clara ſit, ſed coniecturis locum largiatur. Itaque praeprimis enitendum, ut hypotheſes caute caſteque formentur, continuoque in emendandis iis et corrigendis laborandum, ut, quantum fieri poſſit, dignitatem naturae iudiciorum adipiſcantur.

37.

Regula curationum poteſt verſari in removendo ſtatu praeternaturali ſimplici vel compoſito vel etiam complicato: unde indicatio erit vel *ſimplex* vel *compoſita.* Qui aequabilem vis ſenſiferae diſpenſationem reſtituere conatur, ſimplicem; qui ſimul egerere ſtudet abundantiam humorum aut detrahere impetum ab organo quodam nobiliori, compoſitam format indicationem. Iam vero, cum ſimplicior informatio, ſimplicior regula clarior ſit et tutior compoſita, praeferendae his ubique illae ſunt.

Id tamen ante omnia tenendum: compoſitas indicationes ſaepius, ni plerumque poſſe debereque ad ſimpliciores reduci, ut clariores fiant facilioresque. Siquidem compoſita morbi natura complectitur variorum organorum adfectiones ab eadem cauſſa diverſo modo productas (*inſtit. path. gen.* §. 43.); diſparilitas haec adfectionum ſaepe fucum imponit morbo toti, deducitque medicos a ſimplicitatis tramite, ut regulis magis compoſitis ſibi ipſis tenebras pariant et valetudinem aegroti etiam magis offendant quam adiuvent.

38.

Quo magis optimus quisque medicus penetraverit morbi naturam, eo ſimpliciorem formabit indicationem, cum facile perſpiciat, diſparilitatem variorum adfectuum ſimul praeſentium ex opportuni-

taſi-

tatibus organorum aut e varia cauffarum indole proficifci, nec verae cauffarum diverfitati adfcribendam effe. Namque, qui febre laborat nervofa, pulmonum adfectiones inflammatorias fimul pati poteft, ex eadem cauffa fluentes, eodemque methodo tollendas, fi modo exploratum habemus, cauffam generalem morbi in hoc homine eo modo egiffe. Tirones et, qui expertes interioris funt morborum cognitionis, proclives funt in compofitiones morborum complicationesque ftatuendas, quibus curandi ratio non folum pervertitur, fed penitus etiam deletur, ut tandem empirico modo adfectus quivis et moleftiae tollantur.

Ut ab hac caveamus perverfitate, neceffaria eft particularis regulae cuiusvis reductio ad normam univerfalem; quod, etiamfi ubique fieri nequeat, faciliorem tamen et clariorem et fimpliciorem reddit curandi rationem. Quodfi enim obviam ire inflammationi ad typhum accedenti neceffe eft, regula ea particularis optime reduci poteft ad univerfalem in typho indicationem, quae verfatur in reftituenda aequabili vis fenfiferae distributione et minuenda nimia eius incitatione.

39.

Nihilominus fallitur, qui, fimplicitati foli ftudens, generalibus praeceptis folummodo fubfiftit. Imperfecta enim eft et lacunofa curationis via, quae corporum fingulorum varietates negligit: namque nec genus humanum fanare, nec morbi ideam, qualem fibi intellectus fingit aut imaginatio, e medio tollere noftrum eft, fed morbos fingulares et individuos in fingulis et individuis hominibus. Itaque probe unienda funt generalia praecepta cum particularibus, haec autem ex illis, inductione praeeunte, eruenda. Quodfi compofitio inde regularum

exoritur, operam dare debemus, ut certo et naturali ordine conſtitutae eodem ordine obſerventur iisque obtemperetur. Si quis forte ex iracundia inflammationem contraxerit, ſordes biliofae in ventriculo congeſtae prius eliminandae ſunt, quam impetum avertere a partibus nobilioribus tentaveris.

Saepius tamen generalibus praeceptis acquieſcere neceſſe eſt, cum peculiares morbi conditiones aut ſingulares corporis adfectiones nos lateant. Id docent inter alia exempla celeberrima Waſſenaerii et S. Albani a Boerhaavio deſcripta. (*Rariorum morborum hiſtoriae prior et poſterior ed. Baldinger. Frcf.* 1771. 8.)

40.

Cum ſimplicitate indicationum iungenda eſt complexio omnium ad eas pertinentium cumulata, ſine qua nec cogitari quidem perfectio poteſt. Neceſſaria eſt clara perſpectio et corporis conditionum, indicationem hanc vel poſcentium vel admittentium, et mutationum omnium, quae ſequi neceſſario conſueſcunt aut fortuito poſſunt indicationis expletionem. Quod niſi fiat, ſalebroſa eſt via, qua medicus incedit. Qui in inflammationibus impetum ſanguinis minuendum eſſe iubet, neceſſe eſt ſimul perſpiciat, quomodo id fieri in hoc ſingulari caſu poſſit, quanam ratione mutationes impetu ſanguinis minuto obortae ſanitatem reſtituere poſſint, ac quibus modis obſtacula huius curationis rite removenda ſint.

Hac igitur ratione abuſus ſimplicitatis vitatur. Sed alius eſt ſcopulus, in quem impingunt, qui, phaenomena morboſa e primis rerum omnium principiis exponere ſatagentes, regulas quidem ſingunt ſimpliciſſimas, ſed examen rationis et liberi a prae-

conceptis fcholarum commentis iudicii fugientes. Qui nimiam in ratiociniis fiduciam collocant, malunt facillimam et fimpliciffimam ftatuere curationis normam, quam naturae iudiciis, faepe magis compofitis operam navare.

41.

Quanquam indicationes femper verfentur in removendo ftatu praeternaturali, poffunt tamen vario modo diftingui pro varia ratione eius ftatus.

Indicatio *cauffalis* dicitur, quae cauffas amovendas, vel occafionales vel etiam disponentes complectitur: ut, fi quis plumbi oxyda colicam faturninam excitantia, in regulinum ftatum reducere aut e corpore eiicere ftudet, aut fi pulmonum debilitatem cuftodire contra morbi efficaciam conatur. *Prophylactica* eadem dicitur, cum terrentia morbi avertere et cavere a morbo imminente nitatur. Qua quidem definitione patet, therapeutices omnino partem effe, cum in ftatu praeternaturali avertendo verfetur. Alia autem eft prophylaxis, hygieines pars, quae, quomodo fervanda fit fecunda valetudo et vitandi morbi, docet. Liquet etiam indicationem prophylacticam neutiquam locum obtinere, ubi nulla funt morbi terrentia, nulla cauffarum efficacia. Homo, qui bene valet, dum morbus popularis graffatur, curationem nullam admittit: fed is, qui vel valetudinarius eft, vel terrentia morbi iam fentit.

Huic indicationi opponitur *curativa*, quae ipfi morbo iam praefenti obviam it et *apotherapeutica*, quae reliquias morbi excutere conatur. Haec autem neceffaria eft, cum officium medici exigat perfectam morbi curationem. (§. 6.)

42.

Graviffimae quoque funt indicationes *vitales*, quae in fervandis folis viribus verfantur, neque ra-

tionem ullam morbi aut cauſſarum habent. Quodſi enim natura aegritudinis ſpecialis vel individua nos latet, ſi cauſſae occultae ſunt, nil ſupereſt, niſi vires vitales ſervare et excitare, ut, quomodocunque id fieri poſſit, ipſae morbum vel tollant vel leviorem reddant. (§. 4. 24.)

Cavendum tamen, ne haec indicatio negligentiae vel ignorantiae aſylum praebeat. Etenim dedecet medicum levitas ea, quae praetendens morborum aut cauſſarum latentem indolem, ſolis viribus ſervandis operam navat: cum in plurimis morbis naturae conamina haud ſufficiant ut morbus tollatur. Itaque prius acquieſcere huic indicationi eſt nefas, quam cum vel deſperamus curationem ipſam, vel perſuaſum nobis eſt, nec cauſſas nec morbum penitius nos cognituros eſſe: aut denique, cum obſtacula ea curationi ſemet opponunt, quae e medio tollere omnino nequimus.

Nec ſine momento eſt, indicationes vitales saepiuſcule cum curativis easdem eſſe, ſiquidem in morbis pluribus cardo totius curationis vertitur in virium rationibus ita regendis moderandisque, ut pares morbo ſint vincendo.

43.

Denique indicationi curativae opponitur ea, quae graviores ſolummodo adfectus levare aut e medio tollere ſtudet, ſalvo tamen morbo ipſo et intactis cauſſis. Barbara voce ea indicatio dicitur *palliativa*, quaſi pallio obtegat morbum. *Mitigatoriam* appellamus cum veteribus (*παρηγορικὴν*) et *ſymptomaticam*, quod ſymptomatibus ſolis oppoſita eſt.

Hac autem indicatione egere non poſſumus, cum, Galeni ſententia (*comm. in aph.* 6, 38.) mederi duplex ſit: alterum quidem omnia facere, ut

ſana fiat adfecta pars; alterum, adhibita conveniente morbis circumſpectione, ſolari et manſuefacere. Itaque non ſoli morbo tollendo cura eſt adhibenda, ſed amovenda omnia quae moleſta ſunt.

Alia etiam, et maior quidem dignitas indicationis ſymptomaticae inde proficiſcitur, quod interna morborum indoles, quae eſſentia dicitur, ſaepius nos penitus latet, neque indicationes inde petitae adeo clarae ſunt ac exploratae, neque eam habent ſecuritatem, quam quae e manifeſtis functionum laeſionibus et ſymptomatibus fluunt. Febrem enim curaturus, ſi ſolam ſequitur informationem, quam ſcholae ſibi de morbi ingenio et natura fingunt, in diluculo et nebulis ſaepius verſabitur, cum hypotheſes duces agnoſcat. (§. 36.) Qui vero calorem minuere et ſanguinis impetum, aperire conatur vias, quibus natura ſemet liberare poſſit, is, licet ſymptomaticas formet indicationes, multo tutiorem viam eligit, eamque, quae ad ſalubrem finem conducit.

44.

Alia eſt indicationis ſymptomaticae praeſtantia, quae e ſymptomatibus variis curationem ipſam impedientibus fluit. Poteſt enim ſymptoma quoddam eius eſſe indolis, ut, niſi prius tollatur, nulla omnino curatio contingere valeat, aut vires ſaltem prius deficiant. Qui hydropem curaturus eſt, haud ubique laxitatem vel ſtricturam vaſorum abſorbentium, vel glandularum duram imperviamque indolem amovere poteſt, niſi prius colluviem aquoſam acu triquetra eduxerit. Faciliorem igitur reddit indicationem curativam ipſa indicationis ſymptomaticae expletio. Quod eo clarius fit, ſi, virium vitalium proſtrationem ſymptoma eſſe frequentiſſimum morborum con-

fideramus: eius autem amotio quantopere neceſſaria ſit, ex indicationis vitalis praeſtantia patet. (§. 42.)

45.

Nec negligenda eſt ſymptomatum efficacia in producendis novis morbis aut compoſitionibus etiam morborum. Haec minuitur, novique morbi avertuntur, cum ſymptomatibus nosmet opponimus. Quodſi enim in febrium nervoſarum initio impetus ſanguinis haud mitigatur, eo nobiliora organa ſaepius adeo corripiuntur, ut encephali et pulmonum inflammationes inde naſcantur. Itaque capitis atroces dolores in typho ſtudioſe mitigandi ſunt, ne vel encephalitis vel apoplexia aegrum praecipitent.

Accedit, quod cum his cohaeret, ſymptomata varia hactenus atrocia eſſe tantumque caſum recipere, ut, ni vincantur, praecipitent aegrum. Ecquis enim gangraenam, quae ad febrem nervoſam accedit, aut nervorum reſolutionem, morborum diuturnorum comitem, intentatum reliquerit? Ecquis ſemet haud oppoſuerit alvi profluvio pertinaci, vires aegroti conſumenti?

46.

Denique, quod caput rei eſſe videtur, morbi natura ipſa ſaepe inſuperabilis, aut curatio, quae opponitur, plus damni etiam infert quam ſalutis. Itaque tutius eſt, ſymptomata oppugnare, maxime cum iis ablatis morbus etiam ſimul tollatur. Nulli enim non notum eſt, ſcirrhum tentari neutiquam debere ea curatione, quae acribus ſtimulis penitus reſolvere eum conatur: multo plus autem iuvare mitigatoriam methodum, quae doloribus ſedatis et impetu ſanguinis averſo cavet a tranſitu in carcinoma. Quin etiam poteſt nonnunquam, quae ſym-

ptomatibus adverſa videtur methodus, vere eſſe curativa, cum remediorum actio ſaepe latius pateat.

Hinc nec ſpecificam methodum ſymptomaticam nuncupaverim, cum illa potius curationis conſilio ipſo nitatur et morbi ingenio ipſi opponatur: hydrargyroſeos exemplo, quae etſi ſpecifice agat in ſyphilide, indicationem tamen curativam ſequitur.

47.

His enumeratis indicationis ſymptomaticae commodis, generatim tamen dicendum eſt, ſymptomata ſola medendi vias haudquaquam aperire, ſed tum demum, cum rite collata atque cum cauſſis et toto morbi decurſu comparata fuerint. (*inſt. path. gen.* §. 11.) Ratio doctrinae pariter ac conſtantia medici exigunt methodum eam, quae, rite exploratam morbi naturam e medio tollere omnesque effectus avertere conatur, quaeque haud facile accedentibus his vel illis ſymptomatibus perturbatur. (§. 7.)

CAP. VI.

DE INDICANTIBUS ET CONTRA-INDICANTIBUS.

48.

Qui acturus rationem ſequitur, clare perſpiciat neceſſe eſt, cur aliquid agat aut moliatur. Medicus igitur rationalis, regulas ſibi formans actionum therapeuticarum, debet cauſſae conſcius eſſe, cur hoc vel illud moliatur: quae cauſſae actionum dicuntur *indicantia*: res vero, quae oppoſitae curationibus eas prohibent, *contraindicantia* appellantur.

49.

Indicans autem vel generatim confilium curationis format, vel fpeciales regulas. Illud omnium eorum, quae morbum fecerunt, complexionem fiftens, diagnofi nititur, et unicum eft, cum ea omnia iubeat, quae confilium curationis producunt. Indicantia vero particularia plura effe poffunt, cum variis modis confilium generale obfequi liceat.

Magnopere intereft, prius confilium fecundum indicans generale formare, quam ad fingulas variasque cautiones feu medendi vias defcendamus. Etenim hae fine illo haud fatis cohaerent, neque conftantes effe poffunt: fed contrariae fibi plurimae funt, nifi ad generalia praecepta redigantur. Sic qui in typho impetum fanguinis minuere ftudent, iis femet opponunt, qui ftimulis fugacibus nimiam credunt incitationem deprimere poffe. Sed utrumque confilium fpeciale ad generale praeceptum reduci poteft; inaequabilem vis fenfiferae distributionem regendam ac moderandam effe.

50.

Quemadmodum confilium generale curationis e diagnofi morbi, ut generis, fluit, ita confilia particularia e modis variis proficifcuntur, quibus morbus fefe manifeftat. Peculiaria vero exiftunt indicantia e ratione fingulari, qua morbus in hoc vel illo homine apparet. Sic typhus alio modo in homine curandus, qui in luftris tempus aetatis confumfit, ac in eo, qui εὐεξίᾳ eiusque infignis fuit. Arthritis alias curandi regulas particulares exigit in femina delicata ac in agricola aut auriga. Itaque perfecta indicatio nititur tum indicante univerfali, tum fpeciali, tum etiam individuo; quanquam ex hoc cautelae potius aut momenta confilii formantur quam ipfa confilia.

51.

Quaenam ſint indicantia, patet ex iis, quae de examine aegrotorum inſtituendo monuimus. (§. 19. ſ.) Therapeutico vero fine quaeſtio ea ita habenda eſt, ut phaenomena morboſa et praeſentia et praeterita non ſolum obſervemus, ſed etiam rite aeſtimemus, ut pateat, quomodo orta ſint; quamnam habeant rationem ad formam morbi; quaenam ſyſtemata corporis aut quaenam partes primitus adfectae ſint; quaenam denique internae corporis mutationes probabiliter contigerint, a quibus tota aegritudinis forma pendeat. Ea ſunt indicantia principalia, quae tum obſervatione, tum etiam ratiocinio erui, cuivis patet. Per ſe igitur ſymptomata non indicant, niſi ope ratiocinii ad ortum eorum adſcenderis, niſique ratione habita eorum, quae de indicatione ſymptomatica praecepimus. (§. 43.).

Nec cauſſae externae per ſe indicant, niſi quatenus mutationes corporis ex iis exponuntur. Neque enim aëris temperies aut qualitas depravata prius regulas curationum indicabit, quam corporis conſtitutio ea peculiari modo correpta eſt. Cauſſae autem praedisponentes, cum corporis ſint deflexus a norma ſanitatis, utique indicantibus accenſendae ſunt, licet individua maxime conſilia inde proficiſcantur. Quodſi morbi natura per ſe haud adeo pateſcit, ut indicans eſſe poſſit, refugiendum eſt ad cauſſas remotiores, quarum effectus magnopere iuvant expoſitionem morbi ipſam.

Quod et prognoſis indicantia formet, ſupra iam innuimus. (§. 9.) Decurſus enim morbi probabilisque exitus ni conſilia ipſa formare iubent, mutationes tamen modosque conſiliorum producunt nunquam in perfecta curatione negligendos.

52.

Cum nec morbi interior indoles, nec modus, quo cauſſae mutarunt corpus, nec ſymptomatum ratio ad morbi ingenium ſemper ſatis pateant; indicantia ſaepius incerta, plurimum nonnunquam valent, dum coniectura probabili nituntur. Quanquam certitudinem ambire digniſſimum ſit medico rationali, vi tamen eam exigere, ubi pleraque latent, haud licet. Indicantia particularia, et quae epilogiſmo eruuntur, multo magis probabilia eſſe ſolent, quam generalia, quae ratione ſola aut inductione haud perfecta, aut hypotheſi demum finguntur.

Increſcit probabilitas et certitudini proxima eſt, ſi duabus aut pluribus corporis conditionibus idem curationis conſilium indicatur. Ea conſenſio magnopere exoptanda eſt, ut actiones noſtrae aliquid certi acquirant.

53.

Indicans ſi ſufficientem indicationis rationem continet, *perfectum* dicitur et *completum*; imperfectum vero et incompletum, ſi id ſecus ſe habet. Generalis quidem indicatio ſaepius rationem ſufficientem in indicante quodam habet, nec tamen ſpecialis. Namque evacuandas eſſe ſordes indicatur non raro, nec tamen emetica methodus. Quodſi vero plura conſentiunt indicantia, per ſe quidem haud perfecta, perfecta tamen et completa fiunt conſenſu. Itaque neceſſarium eſt accuratius examen, quo rationes corporis penitius cognoſcantur, ut indicantia fiant completa.

54.

Indicantia pleraque conditione quadam circumſcribuntur; niſi alia, ea ſaltem, ſi vires ſuffe-

cerint, aut nisi obstacula fortuita semet opposuerint. Plura tamen fere nullam admittunt conditionem, sed qualibet corporis ratione regulam eamdem adhiberi iubent: velut sphacelus membrum aliquod devastans, qui praecidendam esse emortuam partem imperat.

Interest tamen et hic inter indicationes generales et speciales, quod illae utplurimum nulli adstrictae sunt conditioni, hae autem omnino pluribus circumscribuntur. Febris quidem intermittens comitata celerrimam iubet virium vitalium excitationem: sed, sive id fiat ope corticis peruviani, sive alio modo, perinde saltem neutiquam est, sed examine ulteriori eruitur.

55.

Ubi latet morbi natura, ubi caussarum effectus aeque obscuri sunt ac symptomatum ratio: ubi saltem indicantia tot conditionibus circumscripta videntur, ut, quo nos vertamus, quidve agendum sit, dubitemus; ibi cordatum medicum experimenta instituere atque a iuvantibus nocentibusque medendi vias trahere decet. (§. 3.) Quod vero cum empiricorum temeritati finitimum sit, prius eo refugiendum non est, quam exhausti fuerint omnes indicantium fontes. In morbis novis etiam popularibus saepius contingit ea indicantium obscuritas aut contraria indoles, ut, eo duntaxat, quod iuvat aut nocet, edocti, moliri aliquid possimus.

56.

Contraindicantia sunt rationes corporis aegroti, quibus prohibetur regulae cuiusdam applicatio aut indicatio. Itaque per se contraindicantia haud subsistunt, sed ubique sunt in ratione indicantium:

quodvis etiam indicans contraindicat omnia ea, quae obſtant, quominus imperata rite perpetrentur.

57.

Contraindicantia totidem habent differentias, quot indicantia. Sunt certa et incerta; vera et fallacia, probabilia etiam; perfecta et imperfecta; generalia, ſpecialia et individua, conditionibus circumſcripta, vel nullis conditionibus ſubiecta. Specialia quidem et individua multo frequentiora ſunt generalibus: namque indicantia quidem generalia tuta eſſe poſſunt ac certa, ſecus tamen ſpecialia et individua. (§. 50, 53.)

Itaque contraindicantia eo valent, ut, licet indicatio generalis ſancte ſervanda ſit, ſpeciales tamen regulae eruantur, quae actiones medici determinant ſelectumque medicaminum idoneum formare iubent. Cautum faciunt medicum contraindicantia, ut momenta quaevis inveſtiget, quae et morbi perfectam cognitionem et idoneam medendi methodum paratura ſunt. Qui his ſedulo inquirendis operam dat, nihil temere, ac praeconceptis ſcholarum opinionibus irretitus, molitur; ſed circumſpectiſſime tutum curationis conſilium et perfectum ſequitur.

58.

Quae circumſpectio etiamſi laudabilis eſt, quamvis graviora contraindicantia indicantium uſum penitus abolent; abutuntur tamen meticuloſi homines contraindicantibus, ſi iis, quae ſpeciales individuasque corporis rationes aut effectus medicaminum fortuitos complectuntur, deterrentur a maſcula curandi ratione. Nihil agunt, ne nocuiſſe videantur. Quae timiditas ut virum dedecet, qui ſuae ſpontis eſt et miſeris opem ferre debet, ita ſaepius e ſcientiae defectu proficiſcitur. Namque, qui phaenomenorum

morboſorum rationem nexumque rite indagaverit, multo pauciora reperiet contraindicantia; nonnulla enim, quae contraria primo intuitu videntur, ut interius cognoſcuntur, in eo nexu apparent, qui curationis conſilium nequaquam impedit. Quodſi enim aliquis, ad curandam febrem intermittentem vocatus, ſaburram animadverterit primarum viarum, huius nexu haud prius indagato, deterrebitur forte ab indicatione vera, quae tonicis remediis ventriculi nervos ſollicitare ſtudet. Scientius vero indagato fonte ſaburrae, perſpiciet, eamdem a longiore mora ipſius febris intermittentis natam ſoli ſaepe cedere tonicae methodo.

Strenui etiam medici eſt, contraindicantia prius removere, quam indicantibus obtemperet. Saepius contraindicans ſola medicamina vetat, nequaquam vero curationis conſilium: itaque mutanda remedia, ſed minime conſilium ipſum.

59.

Repugnant autem vel indicantibus ipſis vel indicationibus, maxime vero indicatis variae corporis rationes: aetas infantilis vel ſenilis: ſexus rationes, ut graviditas, menſtruorum curſus, aut tempus, ubi menſtrua haud amplius feruntur; vitae genus et temperamentum partium ſolidarum: idioſyncraſia et conſuetudo, quibus omnibus indicata nonnunquam oppugnantur, conſilium ipſum vero generale neutiquam exceptionem experitur.

CAP. VII.

DE INDICATIS.

60.

Indicata dicuntur omnia artis praeſidia, quae ad conſilium curationis exiguntur, ut mutationes ſalubres contingant. Cum autem rerum ſaluti conferentium immenſa fere ſit varietas; tantum abeſt, ut ſolis medicaminibus finem attingamus, ut animi etiam vires et adfectus, victus rationem, aëra omniaque, quae hominem ambiunt, quocunque modo in corpus agentia, indicatis accenſere liceat. (*inſt. pharmac.* §. 3.)

61.

Maximi momenti eſt, nec victus rationem, nec rerum earum, quae aegrotum ambiunt, efficaciam unquam negligere, cum medicamenta ſaepius irrita ſint, aut longe alienum, imo contrarium effectum producant, niſi victus ratio iis faveat; cum interdum quoque ſola diaeta ſufficiat ad morbos tollendos. Id non ſolum de levioribus acutis morbis valet, quos naturae vis, victu idoneo adita, ſaepe ſola ſanat (§. 4. 24. ſ.); ſed in diuturnis pluribus aegritudinibus mutatio victus vitaeque generis, itinera et habitatio in locis ſanis mirum quantum conferant ad ſanitatem reſtituendam. Eum igitur errorem ſedulo vitare debet medicus, quaſi ſolis medicaminibus, quae ex officinis petuntur, morbus quilibet fugandus ſit; quamvis praeconceptae vulgi opiniones inertiae interdum medicum accuſent aut negligentiae, niſi plures ſorbitiones, pulveres, pilulas et unguenta ex officinis peti iubeat.

62.

Aliud eſt praeceptum, haud minoris momenti. Medicamenta, ſi qua indicantur, ita eligenda ſunt, ut rationem actionis reddere poſſis. Itaque nihil imperandum, quod ſuperfluum ſit, cuius actio dubia, aut quod maiora etiam damna adlaturum ſit. Studioſiſſime ſimplicitas obſervanda eſt, neve plura iungenda ſunt remedia aut ſimul adhibenda, quam vel compoſita aegritudinis indoles, vel mutuum remediorum adminiculum poſcunt. Etenim, quo plura miſcueris, eo minus rationem reddere actionis ſingulorum licebit.

Nec, ſi optio datur medicaminum exoticorum et indigenorum, novorum vel diu cognitorum, exotica potius aut nova praeferenda ſunt, ut noſtrae aetatis moribus obtemperemus. Nova remedia prius in noſocomiis publicis tentanda ſunt, efficacia etiam comprobanda, quam in praxi privata adhibeantur. Gloriatio eſt contemtu digna, quamvis novam ſequi curationem, novisque ſemper medicaminibus uti: plerumque proficiſcitur e defectu ſcientiae ſolidae. Exoticis remediis licet egere nequeamus; cavendum tamen ab eorum uſu, ſi indigena minoris pretii, eiusdem autem valoris ſunt. Namque impenſis parcere aegrotorum, officii noſtri eſt.

63.

Remediorum actionem in corpore medicus artifex ita obſervat, ne, partium ſtudio aut praeconceptis opinionibus occoecatus, organiſmi naturam ſusque deque habeat. Triplex ratio, quo externae res corpus animale adficiunt; mechanica nimirum, phyſico - chemica et dynamica, continuo ob oculos verſatur medico, ut cuiusvis remedii actionem primariam ſibi claram reddat. (*inſt. path. gen.* § 28.) Nec negligit conſenſum partium omnium, maxime-

que confpirationem centralium organorum et antithefin (*inft. phyf.* §. 16. 61.), ut ex alio in aliud deflectere morbum atque a nobilioribus in minus graves partes derivare poffit.

64.

Multo magis refert fcire quid medicamenta efficiant, quam quomodo agant, licet nec de hac fcientia penitus fit defperandum. Cum nondum exploratum fit, quomodo hydrargyrum corpus animale adficiat, perfuafum tamen habeamus, vafa abforbentia et capillaria peculiari ac fpecifico modo id irritare (*inft. pharmac.* §. 315.); ampliffimus aperitur campus obfervationum et inquifitionum, quibus differentiam effectuum, quos hoc et quos fimilia producunt remedia. In eo femet exercere decet quemvis artificem, obfervatione adiutum doctrina et ratiocinio. Qua quidem parte fcientiae graviffima rite exculta vitantur plurimi errores et contentionum occafiones, quae de modo agendi femper exiftent.

65.

In exhibendis remediis caute obfervabit medicus differentiam individuorum corporum; discrimen partium, in quas adhibentur remedia; magnam varietatem formarum, quibus applicantur; dofium diverfitatem, unde infignis varietas effectuum nafcitur: denique etiam aliarum rerum, quae aegrum ambiunt, magnam efficaciam in mutandis remediorum effectibus. Haec iterum obfervationi et ratiocinio uberrimam praebent occafionem, qua femet exerceant.

66.

Tandem meminiffe opus eft, animi vires et propenfiones infignis effe momenti ad morbos tum efficiendos tum etiam curandos. Itaque et in regenda

mente

mente et in obſervandis variis adfectibus ac proclivitatibus ſtudium collocare oportet et operam. Hinc praecipue ſtudendum eſt, ut ipſe medicus dignitate, comitate, doctrina, εὐεπίᾳ ceteriſque virtutibus aegro placeat, fiduciamque ipſius obtineat. Dein neceſſe eſt, et eos, qui adſtant, et ceteras res, quae aegrum ambiunt, ni iucundo modo aegrum adficere poſſint, ingrato ſaltem nequaquam modo in eum agere. Denique et adfectus vel excitandi ſunt, a quibus ſalus ſperanda, vel mitigandi, ſi qui damnum adferre videntur.

CAP. VIII.

DE INDICATIONUM DIFFERENTIA GENERALI.

67.

Cum triplici modo ſe vita manifeſtet: reproductione, irritabilitate et vi ſenſifera (*inſt. phyſ.* §. 58 — 61.); cum morborum ſedes primaria in ſyſtematibus, earum vitae manifeſtationum focis, quaeratur, (*inſt. path. gen.* §. 31.) poſſunt omnino curationum conſilia generatim dividi, prout haec vel illa functio primaria proxime laborat: licet haudquaquam negemus, in morbis concretis functionum earum laeſiones intime nexas eſſe et quaſi confuſas.

Quodſi igitur, diagnoſi abſoluta, cognoſcimus mutatam corporis indolem, ceu indicans (§. 49.); ut id perfectum evadat, inquirendum eſt, cui ſyſtemati adnumeranda ſit pars praeter naturam adfecta, aut quodnam momentum, ſeu quaenam functio eius partis primitus correpta ſit; quomodo per eam ad-

fectionem reliqua momenta mutata ſint, aut quanam ratione aliae functiones laborent. Eo examine rite perfecto, videndum, indicans primarium inconcuſſum maneat, quoniam omnia rite ſecum congruant, an mutetur aliarum functionum qualitatibus diverſis. Sic qui ulcerationem partes late exedentem curaturus eſt, ſedem quidem in ſyſtemate reproductivo cognoſcit, ſed neceſſe eſt ſimul irritabilitatis et vis ſenſiferae rationes circumſpiciat, ut indicans rite finiatur et determinetur.

I.

Indicationes in morbis functionis reproductivae.

68.

Cum vita vegetativa formatione potiſſimum, incremento, ſecretione et regeneratione partium amiſſarum manifeſtetur (*inſt. phyſ.* §. 81. ſ.); primaria autem cauſſa formationis typo univerſalis vitae, in quovis corpore alii, tribuenda ſit (*ib.* §. 18. 19.); formationum vitia e typi defectu aut deflexu a norma univerſali proficiſcuntur. (*inſt. pathol. gen.* §. 101.) Itaque et lex generalis et conſilium curationis verſantur in mutando eo typo, ut redeat ad normam. Id autem, cum typus partium conformationem adiacentium ſequatur, ſine harum reſtitutione fieri nequit. Cum vero in ſecretionibus, ad formationem neceſſariis, vis ſenſiferae efficacia in animalibus perfectioribus exigatur, (*inſt. phyſ.* §. 247.); typi mutatio, ſi qua arte perficitur, redit fere ad moderamen vis ſenſiferae, ne depreſſa ſit, neve modum excedat. Quibus accedit aequabilis rationis, quae appoſitionem intercedit ablationemque,

idonea reſtitutio (*inſt. phyſ.* §. 80. 81.), quae humorum rerumque earum, e quibus partes formantur, mutationem poſcit.

69.

Quibus poſitis, ſequentes potiſſimae curationum regulae in morbis a reproductione vitiata ortis patent:

1. Reſtituantur partium adfectarum poſitus, cohaerentia et continuitas normales, ut typus inde pendens iterum in integrum redeat.

2. Vis ſenſiferae abnormitates, inaequabilis praeprimis distributio corrigendae ſunt, ut ſecretiones ad normam redeant.

3. Humorum indoles ita emendanda, ut peregrina, ſi quae adſunt, amoveantur: miaſmatum autem et contagiorum evolutio, nutritioni et reproductioni vel maxime infeſta, impedienda eſt aut moderanda. Raro id proxime fit, e. g. in infectione ſyphilitica (*inſt. pharmac.* §. 314.), et in contagio febrium malignarum (*ib.* §. 259. 264.); plerumque miaſmata ea et contagia aliter mutari nequeunt, quam curatione morbi ipſius idonea.

II.

Indicationes in morbis irritabilitatis.

70.

Cum irritabilitas, ſeu vis contractiones alternans et expanſiones, antitheſibus nitatur, materialis etiam eius conditio ſit polarium elementorum lucta (*inſt. phyſ.* §. 59.); antitheſium abnormium reſtitutio polariumque elementorum moderatio ſummam

totius curationis complectuntur. Cum vero nec polaria elementa mutari nec debita restitui ratio absque reproductione emendata possint; nec irritabilitas in corpore animali sine vis sensiferae sit efficacia (*inst. phys.* §. 314.); luculenter patet, et huius abnormitatis curationem redire ad mutationes, quas in aliis functionibus perficere conamur.

71.

Itaque, ut antithesium ratio restituatur et motus fiant normales, sequentes regulae servandae sunt:

1. Motus sanguinis regendus est, ut antithesis arteriarum venarumque, vasorum etiam et organorum nobiliorum ad normam redeat. Quantum enim sanguinis appulsus ad internam necessariamque in fibris muscularibus secretionem, quae quemvis motum comitatur, conferat, olim docuimus. (*inst. phys.* §. 309. 313. 316.)

Huic regulae obedimus, cum sanguinem vel mittimus, vel motum tardiorem acceleramus, vel in alia loca dirigimus. Quae quidem acceleratio motus et directio abnormitatum eius vel proxime fit, vel nervorum arteriis providentium ea mutatione, ut, sensifero momento minuto, energia evocetur.

2. Nutritio regenda est et ad normam reducenda, ut secretio idonea in fibris muscularibus et congrua antithesis consequatur. Itaque in atonia fibrae muscularis pariter ac in spasmis alimenta digestu facilia eaque remedia exiguntur, quae digestioni favent.

3. Peregrina omnia, quae polarium elementorum rationem turbant, aër depravatus, humores corrupti, miasmata et contagia, vel amovenda atque arcenda sunt, vel ita moderanda, ut irritabilitatem offendere nequeant.

4. Magnopere autem refert, in momentum fenfiferum irritabilium partium primitus agere, ut laefa ratio eius ad alterum momentum corrigatur, normalis autem antithefium ratio reftituatur. Id plerumque fit fpecificis remediis, quae ufus probavit.

III.

Indicationes in morbis vis fenfiferae.

72.

Cum vis fenfifera et perceptionibus variarum rerum externarum et dominatione, quam in motus et fecretiones exercet, unitatem exprimat; abnormitates eius complectuntur fere unitatis, feu vis eius defectum, cuius ope varios rerum externarum impulfus nobiscum iungimus ac in nos recipimus; cuius adminiculo nosmetipfos unum effe ac conftans fentimus libereque agimus; cuius demum auxilio motus et fecretiones ad typum eumdem praeftitutum perficimus. (*inft. phyf.* §. 88. *f.* *inft. path. fpec.* §. 552. *f.*)

73.

Quodfi igitur vis nerveae abnormitatibus mederi cupimus, regulae fequentes obfervandae funt:

1. Inquirendum eft, irritabile an fenfiferum momentum huius vis primitus laefum fit, et quanam ratione? Scimus enim, debilitato irritabili momento, increfcere turbarique fenfiferum (*inft. path. gen.* §. 52.), remediaque plura ita agere, ut vel fufcitato momento irritabili fenfiferum vis nerveae momentum debilitent, vel fufcitato hoc illud deprimant.

2. Ubi inaequabilis distributio, maxime organici ſenſus, in gangliorum ſyſtemate adeſt, quae plerumque conſumtionem impeditam ut cauſſam agnoſcit (*inſt. path. gen.* §. 58. 61.); aperiendae ſunt viae, quibus eliminari abundans imponderabilium copia poſſit. Cum nutritio quoque eo valeat, ut rite adhibeatur et conſumatur vis nervea, in diuturnis morbis magnopere intereſt, alimentis idoneis, motu corporis et aëris ſalubris uſu nutritionem promovere.

3. Quodſi vires perfectiores ſyſtematis ſenſiferi patiuntur, primum ratio inter eas et organicum ſenſum eſt reſtituenda, a cuius laeſione plures ſaltem, ni plerique mentis morbi pendent. (*inſt. path. gen.* §. 287.) Itaque turbis organici ſenſus ſopitis, ſenſus altiores et interni ſaepe iterum revaleſcunt.

4. Cum reproductio, licet vi ſenſifera regatur, iterum in eam reagat, atque vel nervorum nutritione locali manifeſtetur (*inſt. phyſ.* §. 362); in omnibus eiusmodi morbis graviſſima eſt motus ſanguinis et humorum, ſecretionis etiam moderatio. Hinc quoque ad periodos evolutionis conſilium eſt transferendum, in quibus utplurimum vis nerveae dispenſatio turbatur. (*inſt. path. gen.* §. 37.)

5. Denique earum rerum, quae mentem proxime adficiunt, ratio eſt habenda. Animi perturbationes nimiaque intentio, quibus mentis morbi efficiuntur, regendae ſunt ac moderandae, ut ad bonam frugem mens ducatur.

74.

Id quidem generale indicationum diſcrimen quamlibet verum ſit, neutiquam tamen normam dividendae doctrinae huius praebet. Namque conſpiratio functionum omnium in quovis organo id im-

pedit. (*inſt. path. gen.* §. 51.) Accedit etiam, plura ſupereſſe curationis conſilia, his quidem quodammodo comprehenſa, quae vero ſeorſim tractata uſu praeſtant. Denique et remedia huic normae nequaquam apta ſunt, cum lubrica eſſe probaverimus ac arbitraria plura, quae de polarium elementorum in remediis obviorum ratione ad polaria organorum elementa proferantur. (*inſt. pharmacol.* §. 7. 8.)

75.

Itaque curationis conſilia ſatius eſt ad effectus dividere, quae ſub ſenſus cadunt. Ea enim diviſio ut tutior eſt ceteris, quia in manifeſtis verſatur, ita et a repetitionibus aliena eſt. Dividendas autem eſſe curationes reor, prout effectus in ſolidis partibus aut in fluidis ſimul conſpicui ſunt. Solidae curationem tum demum poſcunt, cum in vivo corpore ſtatuuntur: namque vitae expertia corpora curari nequeunt. Itaque ſi cohaerentiam partium ſolidarum augere conamur aut minuere, id proprio ſenſu curatio nuncupari nequit, ſed praeparatio ad curationem; niſi ſtatueris, in vivo corpore has mutationes aliter tamen fieri ac in eo, quod vitae expers eſt. Curationes autem, quae humores complectuntur, ſimpliciter eos comprehendere nequeunt, ſed, cum pendeant humorum morbi a ſolidarum partium vitiata indole; (*inſt. path. gen.* §. 47.) haec etiam curationibus noſtris mutatur, cum in humores agimus.

76.

Conſpectus curationum ſingularum hic eſt:

Sect. I. Cohaerentia ſolidarum partium mutanda.

1. Cohaerentia augenda. Methodus adſtringens.
2. Cohaerentia minuenda. Methodus molliens, humectans.

Sect. II. Vires vitales mutandae.

1. Efficientia ipſa augenda. Methodus roborans, tonica.
2. Receptivitas augenda. Methodus incitans.
3. Ratio virium atque directio vi penitus mutanda. Methodus metaſyncritica.
4. Inaequabilis vis ſenſiferae dispenſatio moderanda: nimia intentio minuenda. Methodus ſedans, anodyna, antiſpaſtica.
5. Caloris vis minuenda. Methodus antiphlogiſtica.

Sect. III. Humorum mutanda vel copia vel indoles.

1. Directio humorum mutanda. Methodus derivans, revellens, antagoniſtica, conſenſualis.
2. Motus ſanguinis humorumque accelerandus. Methodus reſolvens. Abſorbtio promovenda.
3. Methodus evacuans
   - a. Sanguinem. De ſanguinis miſſione.
   - b. Sordes primarum viarum.
     - α. Mutatio earum chemica aut organica.
     - β. De vomitu ciendo.
     - γ. De alvo laxanda et purganda.
   - c. Urinam. Methodus diuretica.
   - d. Sudores. Methodus diaphoretica.
   - e. De ſputis promovendis.
4. De humorum curſibus praeternaturalibus compeſcendis aut regendis.
5. De ſecretionum correctione. Acrimonia compeſcenda; putredo avertenda. Suppuratio moderanda.

Sect. IV. De euthanaſia promovenda.

PARS SPECIALIS.

SECT. I.

DE COHAERENTIA PARTIUM SOLIDARUM MUTANDA.

CAP. I.

DE METHODO ADSTRINGENTE.

a. Modus agendi.

77.

Adſtringitur pars ſolida, ſi particulis coactis cohaerentia augetur et vis reſiliens, quam elaſticitatem vocamus; quod ſine expulſione fluidarum particularum, quae forte inſunt, contingere nequit. Itaque et ſiccantur ſolida adſtricta et ſeceſſus particularum remotiorum prohibetur, et putredo arcetur et vis reſiſtendi roburque augetur. Id autem vulgo in corio accidit, quod denſare ope corticum adſtringentium, principio coriario praegnantium ita conſueſcunt, ut hoc principium gelatinam animalem praecipitet et cogat. (*inſt. pharmac.* §. 189.) Ea autem actio mere phyſica ſtatui omnino poteſt in corpore animali, ſi duntaxat primariam eam nec ſolam intelligimus: mutatur vero effectus adſtringentium vi partium vitali, conſenſu ac conſpiratione.

78.

Conſtrictionem partium ſolidarum vi vitali modificari, vel inde patet, quod in remota agat loca: quae

proxime attingere nequeunt remedia adhibita, quia nequaquam probabile eſt, ſanguinis maſſam permeare poſſe haud mutata; quia ſaepe breviſſimo temporis ſpatio haec actio in remotas partes perficitur; quia denique vel minima eorum remediorum copia ſufficit ad effectus in diſſitis locis producendos. Itaque nil ſupereſt, niſi actionem primariam conſenſu partium cum remotis locis communicatam ſtatuere. Unde patet, vires vitales omnino hac curandi ratione mutari.

79.

Iam vero, qualis ſit ea mutatio, inquirendum eſt. Cum cohaerentia partium idonea exigatur ad robur actionum et facultatem reſiſtendi, robur vis vitalis ipſum augeri adſtrictione, ſi laxae eſſent partes, manifeſtum eſt. (*inſt. path. gen.* §. 53.) Itaque adminiculum inſigne roboranti et tonicae methodo praebet adſtringens, quod et natura ipſa docuit, cum in valentiſſimis remediis tonicis, corticis exemplo peruviani, particulas adſtringentes cum extractivis amaris aliis roborantibus coniunxerit.

Neque tamen ſine limitibus eſt hic effectus. Quodſi enim partes, cohaerentia idonea conſpicuae, magis conſtringuntur, neceſſe eſt, mobilitas partium amittatur, rationi fluidorum debitae ad ſolida elementa tribuenda: unde ſolet obrigeſcere pars, haud facile ſtimulis obtemperare et immobilis fieri. Hinc abuſus adſtringentis methodi patet.

Quodſi cohaerentia quidem minor eſt, ſed tenſae ſimul partes, facile elucet, robur amiſſum aegre reſtitui adſtrictione, ſed augeri potius tenſionem, ſollicitari magis etiam vim iam excitatam atque morboſum ſtatum increſcere. Cum vero, ut fieri conſueſcit, tenſa hac parte aliae relaxatae ſunt et flaccidae, propter inaequabilem virium diſpenſationem,

utilis adſtrictio eſſe poteſt, dummodo caute adhibeatur, ſeduloque eligantur ea artis praeſidia, quae ſine noxa cogere partes poſſunt.

80.

Actio adſtringentis methodi in fluidas partes e ſolidarum mutatione proficiſcitur. Cogitur quidem gelatina; ſed plures oriuntur effectus, e robore aucto explicandi. Cruor rubore increſcit, quod ex aucta vaſorum vi et reactione in ſanguinem exponitur. Putredo arcetur, tum ob eamdem cauſſam, tum quia cogitur gelatina.

Motus etiam humorum mutantur. Quodſi enim laxatis vaſis tardior contingit motus et ſtaſes adſunt, hae ſolvuntur, motus acceleratur, tumores glandularum discutiuntur. Si ex eadem cauſſa profluvia adſunt, haec reprimuntur: ſi curſus naturales ſuppreſſi, iidem reſtituuntur.

b. Indicantia.

81.

Itaque adſtringens methodus generatim quidem indicatur a laxitate, ſeu cohaerentiae eo defectu, qui cum nulla vi reſiliendi, cum ſenſu torpido, irritabilitate minuta et motibus languidis iunctus eſt.

Teneritas fibrae autem tum demum adſtringentem exigit methodum, cum recens forte eſt et congeſtionibus paſſivis ſeroſis ſtipata. Angina ſeroſa cum uvulae tumore oedematoſo curatur ope aluminis: zinco ſulfurico hernia humoralis. Dein etiam in ipſis congeſtionibus cum teneritate et doloribus iunctis prodeſt haec curatio, dummodo dilatata ſunt vaſa et humores in telam cellularem effuſi.

82.

Ut in ſingula abeamus, vitia praeprimis organica requirunt hanc methodum: luxationes maxime, a laxitate articulorum manticulaeque natae (*inſt. path. gen.* §. 213.); procidentia ani et vaginae, eidem cauſſae tribuenda (*ib.* §. 222. 223.); herniae etiam, quae aetate infantili, victu molliori, deſide et debilitante contrahuntur. (*ib.* §. 224.) Deinde aneuryſmata et varices cauſſis laxantibus tribuendae (*ib.* §. 204. 205.) ſaepe adſtringentibus topicis vincuntur.

83.

Congeſtiones paſſivae, profluviis praeſertim et tumoribus manifeſtatae et ruptis etiam vaſis ſtipatae, requirunt adſtringentia, maxime ſi a cauſſis externis aut a laxitate diuturna originem ducunt. Sanguinis profuſio poſt evulſum dentem: metrorrhagia, qua mulier conflictatur, diu iam blennorrhoeam perpeſſa: blennorrhoea ipſa muliebris, cum torpore et laxitate partium iuncta: blennorrhoea virilis ſecundaria, quae e ſolo glandularum et foſſae navicularis torpore naſcitur: alvi profluvium diuturnum colliquativum, ipſaque dysenteria chronica, dolorum vehementium expers: ptyaliſmus, hydrargyroſin excipiens, rebellis, aut laxitati ſoli tribuendus: lippitudo ſcrofuloſa, ipſeque diabetes, ſi torporem renum, ut cauſſam, agnoſcit: haec vitia adſtringente methodo debellantur.

84.

Inflammationes diuturnae, paſſivae, glandulas praeprimis infeſtantes et a vitio ſcrofuloſo ortae aut a ſcorbuto, feliciter ſaepe adſtringentibus fugantur; ophthalmiae glanduloſae exemplo. Ulcera ſcrofuloſa, ſcorbutica, ex hydrargyroſi nata, omniaque,

quae torpidis, flaccidis marginibus, tumoribus fungofis et oedematibus ftipata funt, adftringentium ufui cedunt aut faltem pus benignum concipiunt. Exanthemata chronica, impetigines, lichenes, pityriafis, nonnunquam exigunt hanc curationem, fi cutis pravitas e torpore diuturno et laxitate nafcitur. Sphacelus ipfe partialis, fi partes vicinae doloris expertes funt et torpor fenfiferae vis praeprimis accufari poteft, nonnunquam adftringentibus utiliter curatur.

c. *Contraindicantia.*

85.

Prohibetur adftringens curatio provecta aetate et in fenium proclivi, quae cum rigiditatem partium adferat, haec etiam magis adftringentibus remediis promovetur. Hinc in arthritica fenum difpofitione vel cautiffime utendum vel plane abftinendum eft remediis, ftomacho robur adftrictione addituris.

Nocent adftringentia in infarctibus aut ftafibus inveteratis, quae vel iam in longum tempus porrectae funt, vel congeftionibus ftipantur. Tum enim humores diu ftagnantes in corruptionem proni funt, quae adftringentibus, dum irritant, augetur: tum obrigefcere etiam folent vafa, quae diutius iam ftafes perpeffa funt.

86.

Adverfa funt generatim adftringenti methodo teneritas partium, tenfa indoles, dolores et fpaftici adfectus. In ftatu crudo morborum acutorum, etiam profluviorum, nunquam adhibenda eft, cum nimia irritatio et manifefti nonnunquam ftimuli prohibeant. Removendi funt prius ftimuli materiales, quam ad

hanc curationem veniamus. Ubicunque cum ſtaſibus et torpore vaſorum abdominalium hyſterica mobilitas et ſpaſmi iunguntur, vel cautiſſime adhibenda vel plane vitanda eſt haec methodus. Inflammatio quaevis, doloribus ſtipata et tenſa partium indole nunquam indicat hanc curationem: nec ulcera, febre hectica forte iuncta, aut marginibus tenſis, dolentibus cincta, aut, quae iam habitualia facta, organa ſiſtunt depuratoria, quibus eliminatur quidquid in corpore remanens offendere illud poſſit. Ex eiusmodi ulceribus praepoſtere ſiccatis damnorum inſignium caterva ſaepenumero obſervata fuit.

87.

Profluvia omnia et congeſtiones, quae orgaſmo univerſali aut febre cientur vel ſervantur, adſtringentem methodum vetant. Nil enim niſi maior et valde noxia inde irritatio contingit: hinc probe cavendum eſt ab hac curatione, quoties dysenteriam aut metrorrhagiam etiam febris comitatur. Sedulo igitur inquirendum eſt in ſtatum corporis univerſalem, ut, ſi qui adfuerint ſtimuli, hi amoveantur, ſi febris, huic opponenda idonea methodus, donec tempeſtivum ſit, ad hanc confugere curationem.

d. *Indicata.*

88.

Quae ad perficiendam hanc curationem requiruntur, varia ſunt; graviſſimumque eſt praeceptum, delectum inſtituendum eſſe adſtringentium cautiſſimum: ubi enim proſunt acida, ibi nonnunquam obſunt vegetabilia adſtringentia; ubi prodeſt aqua calcis, ibi nocent nonnunquam ſaturnina. Adſtringentia autem dividi commode poſſunt in ea, quae

modo mere mechanico, atque ea, quae phyfico-organico aut etiam chemico-dynamico modo agunt.

89.

Mere mechanicis adminiculis primum accenfenda eft compreffio, ope fafciarum tortilium, quas torcularia appellant; mantelium etiam, linamentorum carptorum, ellychniorum, turundarum, glomorum, fpleniorum, pannorum gradatorum, quibus fubinde laminae plumbeae feu monetae cupreae adduntur, ut magis etiam comprimant. Notiffimum eft, aneuryfmata faepius curari vel fafciis tortilibus, vel compreffione diuturna ope laminae plumbeae: varices etiam, quae a debilitate venarum nafcuntur, cedere involutioni arctae, diu fervandae. Vulgatiffimus eft περιζωμάτων, quibus pila aut pulvillus adfuitur, ufus in herniis inguinalibus, ut, repofitis, quae provoluta funt, annulus abdominalis comprimatur. Fafcias arcte membra involventes merito commendant in oedematibus et plagarum contufionumque fequelis, quae ecchymoma aut transfufos in telam cellularem humores excipiunt. Ulcera oedematofa, ipfaque fiftulofa fafciis involventibus probe adftrictis curantur, cum parietes fiftularum femet continuo tangentes tandem concrefcant. Quinetiam ulcera diuturna, flaccida, in pedibus praeprimis obvia, vel fafciis arcte involventibus, lamina etiam plumbea addita, vel tibialibus arcte conftringendis optime curantur: et Bayntonii methodus, ulcera inveterata emplaftris adhaefivis tractandi, ufum praeprimis e compreffione diuturna derivat.

90.

Aliud, et mechanicum quidem adminiculum eft *frictio*, quae non cohaerentiam folam mutat,

ſed blanda etiam agitatione nervos parteſque vivas ſollicitat. Hinc veteres maximi fecerunt frictiones. Sic Hippocraticus iam auctor (*de diaeta*, lib. 2. p. 364.) frictionem ait carnes firmare, ideoque augere, ὅτι τὰ μὲν στεϱεὰ φύσει τϱιβόμενα συνίστησι, τὰ δὲ κοῖλα αὔξεται. Et Aſclepiades, maximus huius methodi laudator, utendum eſſe frictione praecepit, cum adſtringendum ſit corpus hebes, aut molliendum, quod induruit, aut digerendum in eo, quod copia nocet, aut alendum id, quod tenue et infirmum ſit. (*Celſ.* 2, 14.) Optime addit Celſus, frictionem nunquam imperandam eſſe febre increſcente, ſed cum ex toto corpus ea vacabit: membra autem reſoluta egregia hac methodo firmari. Namque et vaſorum capillarium et nervorum vires hac agitatione ita cientur, ut et ſenſus et nutritio redire poſſint. Hinc in oedematibus, tumoribus rheumaticis et incipiente nervorum reſolutione frictiones utiles ſunt, μάλιστα διὰ φαϱμάκων θεϱμαινόντων, (*Galen.*), quod *medicamenta per ſtrigilem inſtillare* vocabat Celſus. Noſtrates ad id aquam colonienſem, ſpiritum vini, ſpiritum ſerpylli, mixturam etiam vulnerariam acidam adhibere ſolent.

91.

Praeſtantiſſimum remedium adſtringens praebet frigus, vel aëris, vel aquae, vel etiam glacie ipſa et nive admovendum. Cohaerentiam frigore, momentumque irritabile augeri, ſenſiferam vero vim minui, probavimus. (*inſt. path. gen.* §. 126.) Itaque in initio febrium acutarum, maxime malignarum, typhi et ſcarlatinae, dum ſenſifera vis inaequabiliter distributa et magnopere incitata eſt, debilitata autem energia, aër frigidus, ipſaque aqua frigida inſignem uſum praeſtant. Balnea frigida caute adhibita diu-

turnam

turnam cutis debilitatem curare, tonumque partium augere valent. Frictio etiam nive aut glacie perpetrata vim partium algore emortuarum reftituit. Sed facile perfpicitur, quot quantaque ex incauto frigoris ufu damna nafci poffint, cum non folum contractio irregularis et nimia, fed irreparabilis etiam vis fenfiferae proftratio inde producatur. Itaque ratio utriusque momenti vis vitalis probe nofcenda eft, priusquam hac methodo utamur.

92.

Quaenam fit plantarum adftringentium actio, alibi (*inft. pharmac.* §. 189 — 192.) expofuimus. Ex iis pura (*ib.* §. 193.) magis externo, amaro adftringentia autem, feu quae balfamica fimul funt, interno ufui aptiffima funt: quod pars extractiva amara cum oleo adiuncto aethereo fimul incitat et ftomachum viresque digeftionis firmat. His igitur infignes tribuendae funt laudes in curandis morbis, qui et a torpore ventriculi et a laxitate inteftinorum et ab ipfa colluvie pituitofa nafcuntur: unde et in lithiafi nonnulla eorum utilia funt. (*inftit. pharm.* §. 221.)

93.

Spirituofa adftringere alibi (*inft. pharm.* §. 252.) monuimus. Is autem effectus, irritatione femper iunctus, ab hac potius pendere videtur. Ad internum ufum minus idonea funt, quam ut loca externa quaffata, contufa aut e luxatione laxata irritentur et conftringantur. Spiritus aetheri cito avolantes, dum infignem caloris partem abripiunt, valide refrigerant, et externas partes, hernias inprimis, contrahunt. (*inft. pharm.* §. 253.)

94.

Acida, maxime mineralia, fibram contrahere, dum calorem minuant, fupra expofuimus. (*inft.*

pharm. §. 258.) Eorum autem ufus latiffime patet, tum in acutis morbis, tum in diuturnis, ut non folum cohaerentia augeatur, fed ut vires etiam refocillentur et aequabiliter distribuantur.

95.

Calcaria ufta, feu aqua calcis, attracto repente acido carbonico contrahere fibram videtur, hinc in colluvie pituitofa irritando agit et egregium ufum praeftat in diuturnis alvi profluviis et ulceribus internis. (*inft. pharm.* §. 278.)

Alumen crudum, maxime ope acidi fulfurici, fed et terrae argillaceae, agit. Externe inprimis adhibitum potenter adftringit laxas partes et profluvia fiftit. (*inft. pharm.* §. 285.)

Nec ammonium muriaticum fine levi vi adftringente eft, quae exferitur praefertim in alvi profluviis curandis, ubi fimul ftafes refolvit. (*inft. pharm.* §. 288.)

96.

In metallis plumbo praeftantiffima eft vis adftringens, quae vero externe tantummodo tuta eft. (*inft. pharm.* §. 339 — 341.) Zinci oxydum (*inft. pharm.* §. 343.), cuprum fulfuricum (*ib.* §. 347.) ferrum oxydatum fufcum (*ib.* §. 360.), peculiaribus fingula gaudent viribus, quas fuo loco indigitavimus.

97.

Sed praeprimis victus ratio eft circumfpicienda, ut faveas methodo. Iusculis, potibus aquofis, fructibus horaeis interdicendum eft: imperandae carnes, fructus ficci, panis toftus, vina generofa, maxime rubrum Burdigalenfe. Veteres etiam fudores evo-

care conſuerunt, non per exercitationem tantum, quae utique fructuoſa eſt, ſed etiam in arena calida, vel laconico vel clibano, ſimilibusque aliis. Maxime utiles praedicat Celſus (*lib.* 3. c. 21.) ſiccas ſudationes, quales ſuper Baias in myrtetis habebantur. Balnea frigida caute adhibenda: tepida plane prohibenda ſunt.

CAP. II.

DE METHODO MOLLIENTE ET HUMECTANTE.

a. *Modus agendi.*

98.

Ut motuum ad vitam neceſſariorum ratio cohaerentiae defectu patitur, ita nimia cohaerentia et ſolidarum partium et fluidarum, quam rigiditatem dicunt in illis, tenacitatem aut ſpiſſitudinem in his, contrario modo facilitati motuum obeſt. Ut molliatur igitur, quod obduruit, et humectetur, quod propter ſiccitatem aut tenſam indolem humorum defectu laborat, conſilium eſt curationis ſaepe perquam neceſſarium, cuius ſumma fere eſt, humidarum particularum copiam augere, ut nimia cohaerentia minuatur. Quod ingeſtis in corpus humoribus fieri etiamſi generatim ſtatuendum ſit, modus tamen agendi paullo altius repetendus eſt.

99.

Primum autem fatemur quidem, actionem humectantium rerum et mollientium vel maxime localem eſſe, atque in penetralia ipſa corporis, in vaſa praeſertim haud facile, qualia ſunt, abire. Mutan-

tur enim omnia, quae in corpus animale ingeruntur. (*inſt. phyſ.* §. 78.) Neque tamen neganda eſt mollientium et humectantium rerum actio in disſitas partes, quam vel e conſenſu generatim exponimus, vel ex amotis impedimentis, quae circuitui libero et ſecretionibus a tenſis, ſiccis et duris partibus opponebantur.

Hinc ſecundum etiam praeceptum lucem accipit. Quodſi enim ſolam relaxationem nobis proponimus, haec et alias curationes ſequitur, et ipſo morbi acuti decurſu adfertur. Si relaxandae ſunt partes, ad virium rationem ſemper conſilium eſt transferendum: namque inflammatae, ſi rigiditate laborant aut tenſa indole, optime methodo antiphlogiſtica relaxantur; ſpaſmis tenſae partes methodo antiſpaſtica et ſedante. Nonnunquam ipſa irritantia, quae durarum partium vires ſenſiferas ſuſcitant, magnopere utiles ſunt ad duritiem molliendam lubricandasque partes adfectas.

100.

Optime igitur agit haec methodus, ſi remedia indicata, ſuſcepta in organa digeſtioni dicata, aut in cutem, vires vivas ſalubriter mutant, ut et ſecretiones et abſorbtiones reſtituantur et rite peragantur. Namque aqua in corpus ingeſta, per ſe quidem nec humectat partes nec mollit, priusquam, mutata virium ratione, perſpirationem cutaneam promoverit. Hinc et ea, quae magis adhaerent partibus aut facilius ſemet inſinuant, melius humectant et molliunt ſolâ aquâ: quo pertinent mucilagines, ſaccharum et quae id habent.

b. *Indicantia.*

101.

Indicatur haec methodus protinus duritie partium et rigiditate. Quo vitio cum ſpiſſitudo humorum producatur (*inſt. path. gen.* §. 88.), motuum autem ſenſuumque tarditas ſequatur; liquet, in melancholico morbo et articulorum rigiditate, quae vel a ſenio eſt vel a topicis cauſſis, hanc methodum praeprimis locum obtinere.

Eidem vitio adfinis eſt ſiccitas aut muci naturalis defectus, quo inteſtina praeſertim in ſenibus laborant, unde diuturna alvi obſtipatio ſequi ſolet. Alvus clyſmatibus eluitur, ut huic indicationi ſatisfiat.

102.

Tenſio fibrarum, vis ſenſiferae nimia incitatio, aut inaequabilis distributio; dolores et ſpaſmi, mollientem indicant et relaxantem methodum, quoniam, aucta fluidarum partium copia et apertis oſcillis, quibus abundantia humorum educitur, nimia virium intentio aut inaequabilis distributio ceſſat. (*path. gen.* §. 30.) Hinc in incremento morborum acutorum et ad praeparandas criſes magnopere prodeſt humectans methodus et molliens. Satius eſt, curationis conſilium ab hoc aegrorum ſtatu petere, qui exploratus eſt et ſub ſenſus cadit, quam a latentibus rebus, quarum opinatio ſaepe ſcholae duntaxat eſt momentum. Quam regulam in curandis morbis acutis qui ſequuntur, Hippocratici medici dicuntur, quod Coi ſenis praeclara praecepta, tum in aphoriſmis, tum in libro de victu acutorum in eo curationis conſilio inculcando praeprimis verſantur. Hac methodo ſaluberrima reſtituta, poſtquam conſilia ſcholarum, ad opinationes efficta, mortales plurimos enecaſſent,

Sydenhamus immortalem gloriam nactus eſt: nec iuſtis encomiis deſtituendus noſtra aetate Stieglitzius, qui eamdem methodum cum antiphlogiſtica iunctam, ut ſumme fructuoſam in febre ſcarlatina commendavit.

Itaque et calor nimius ſiccus, et ſitis intenſa et perſpirationis defectus in febribus acutis tam graviter indicant methodum humectantem et relaxantem, ut nulli alii conſilio prius obediendum ſit. In morbis pectoris ad ſputa promovenda utiliſſima eſt, ſi modo caute adhibetur.

Utilis eadem methodus eſt in adfectibus nervoſis et ſpaſticis ἀπυρέτοις: tetani ipſius exemplo, qui ſolis ſaepe balneis tepidis tollitur.

103.

Praeter haec indicantia, e partium ſolidarum indole petita, exigitur etiam haec methodus, dum ſaburra inteſtinorum nimis tenax eſt et dura, quae quidem indoles cum rigiditate inteſtinorum cohaerere ſolet aut cum ſpaſtica eorum conſtrictione.

Denique et acrimonia humorum ſecretorum, oxyda metallorum ingeſta, variaque acria et venena ipſa, quae turbas in inteſtinis excitant eaque conſtringunt, molliententem indicant et humectantem methodum.

c. *Contraindicantia.*

104.

Etſi utiliſſima haec methodus, poteſt tamen in abuſum verti, dum, neglecto eo, quod virium vitalium vitium eſt, ſoli huic relaxationi fibrae acquieſcimus. Saepiſſime enim muſculi, quorum compages omnino laxa eſt, vis ſenſiferae tamen accu-

mulatione et perturbatione tam vehementer ſtringuntur, ut obrigeſcere videantur: molliens tamen et lubricans methodus irrita eſt, ni adiungantur ea, quae ſedare tumultus vis ſenſiferae poſſunt. Id et de nervorum distentionibus valet, quae ad febres accedunt, et de ſpaſmis ac convulſionibus ἀπυρέτοις.

105.

Fallitur, qui, ubicunque ſtrictae ſunt fibrae, relaxandas eſſe easdem arbitratur. Cauſſis potius obviam eundum eſt, quae cum ſint ſaepe materiales, acria et venena, haec potius educenda ſunt, quam involvenda: ſic ſatius eſt plumbi oxyda reducere calcaria ſulfurata aut kali ſulfurato, quam olea iugiter ingerere: ſic lactis, quamlibet utilis, ingeſtio poſt vorata venena poſtponenda tamen iis rebus eſt, quae noxiam venenorum indolem mitigare ac ea educere valent.

106.

Interdum quoque calor nimius et adſtrictio partium ſalubris aliquid adfert: vis enim ſenſiferae incitatio criſes moliri poteſt. Cui ſi relaxantem methodum adſiduo opponimus, impeditur ſaluberrima naturae via, qua morbos ad finem perducere ſolet. Accedit, quod laxitas nimia, quae hanc ſequitur methodum continuo adhibitam, plurium morborum fons ſit et apotherapiam impediat. Itaque lubricantia et humectantia, quae ingeruntur, cautiſſime adhibenda ſunt, maxime in pectoris adfectibus, quos levant quidem, ſputis promotis; ſed, ſi ſolis iis inhaeremus, diuturna ſaepius laxitas viarum aëriferarum inde ſequitur. Noxius etiam potius quam utilis uſus lubricantium continuatus in primarum viarum adfectibus, ubi, laxatis partibus ſolidis, ſabur-

ra, quam ſolvere eo curationis conſilio ſtudemus, etiam magis augetur.

Accedit, ſenes facilius ferre ſtrictam quamdam partium indolem, aetati congruam, quam laxitatem, quae torpori ſenſuum motuumque favet. Itaque et hi circumſpectiſſime hoc conſilio curandi ſunt.

107.

Si quis ex informatione morbi cuiusdam univerſim efficta, tollendam eſſe ſtrictam fibrarum indolem, crediderit, ſaepe magnopere errat. Inflammationes enim, quas vulgus mollientibus ſolet tractare et lubricantibus, nonnunquam, ſi paſſivae ſunt et diuturnae (*path. ſpec.* §. 148. 149.), irritantibus potius et ipſis adſtringentibus melius curantur, quam molliente methodo et relaxante. Pariter et de doloribus et de ſpaſmis iudicandum, qui ſi ab inaequabili vis ſenſiferae distributione pendent, interdum tonica methodo, nonnunquam etiam incitante, optime fugantur. Suppuratio inſtans, quamlibet mollientibus promoveatur, ſatius tamen eſt, ſi virium ratio id exigit, nonnunquam vaſa incitare, ut eo tutius puri parando paria ſint.

d. *Indicata.*

108.

Curationis conſilium hoc ſecuturum decet victus rationem maximi facere, quoniam, quod remediis ſaepe perfici nequit, id diaeta et bene moderatis iis, quae aegrum ambiunt, optime perpetratur.

Primum autem animi perturbationes avertendae ſunt, ne incitent corpus et huic methodo reſiſtant. Itaque animi tranquillitas et vacatio ab omnibus negotiis, quae intendere vires poſſunt, perquam neceſſaria eſt. Dein ſomno indulgeat, lectique levi tepore corporis ſuperficiem mulceat, ut perſpi-

ratio ſervetur. Quies magnopere utilis eſt, ut molliatur corpus: iactatione enim et variis motibus augentur turbae magisque illud adſtringitur.

109.

Aëris indoles, qui aegrum circumdat, ſit tepida et humida. Quodſi fieri poteſt, vapores tepidi adhibendi ſunt, maxime vero, dum articuli obduruerunt, aut univerſales etiam ſpaſmi urgent. Balneis his vaporariis diuturna mala, quae ex arthritide ſuperſunt, ancyloſes, nervorumque distentiones optime ſaepe debellantur. Magnopere etiam iuvat vapores ex animalibus recens mactatis adhibere, aut recens detracta pelle aegrum involvere, quali modo Lanneſium, ducem Gallorum, ſe curaſſe gloriatur Larreyus. (*Denkwürdigk.* p. 495.)

Fovendae partes, quae obduruerunt, herbis mollientibus et aromaticis coctis; ſed cavendum, ne frigeſcant fomenta in cute, ſed continuo reiterentur. His quidem abſceſſus et tumores duriſſimi molliri et ſolvi ſolent.

110.

Balneorum tepidorum, i. e., quae temperiem habent $= 75^0 - 90^0$ *Fahr.*, inſignis eſt uſus ad molliendas partes, tenſionem et ſpaſmos mitigandos, inaequabilem virium dispenſationem turbasque circuitus ſedandas, dolores leniendos, et perſpirationem cutaneam reſtituendam. Quodſi pulſus tardiores fiunt et molliores, dum aeger balneo utitur, ſi ſpaſticae partium ſtrictiones ceſſant, ſi caput levius ſentitur, oculi clareſcunt, dolores ſedantur; nil praeſtantius hoc remedio eſt: ſi modo tempeſtive atque rite indicatum adhibetur.

Antyllus olim tria potiſſimum indicantia balneorum tepidorum ſtatuit: convulſiones nimirum, in-

flammationes et duritiem partium. Optime etiam addit Agathinus, laſſitudinem, quae e nimiis laboribus naſcatur, iisdem balneis tepidis ſolvi: itaque et, qui per totum diem peregrinati ſunt, mirifice recreantur balneo. In morbis autem praeſtat iis uti, dum vis vitalis nondum penitus exſtincta eſt, cum vis ſenſiferae turbae cum ſpaſmis, febre valida, aeſtu arido et cute tenſa iunctae ſunt: maxime vero, ſi quid ex ambitu corporis repercuſſum eſt, aut ſi quid obſtat, quominus exanthemata ſudoresque critici idoneo tempore proveniant.

Si aucturi mollientem ſumus balneorum effectum, iuvat furfures addere aut ſaponem, cocta etiam ſemina lini aut foenugraeci vel herbas malvaceas. Quodſi vero vires ſimul erigere libet, vinum aut ſpirituoſa addimus.

Poſt balneum laborantes pannis involvi ſolent, ut ſudores prorumpant. Quod neutiquam ſemper opus eſt, cum ſaepius ad balneum accedatur, ut humectetur idque omnino irrigetur, quod immoderatius ſiccum eſt aut tenſum. Sed opus utique eſt, ut is, qui balneo uſus fuit, quieti ſemet tradat degatque in tepido aëre, ne perſpiratio ſupprimatur. Saepius enim balnea tepida eapropter nocent, quod aegri perfrixerint protinus ut e labro egrederentur.

Id remedium, quamvis utiliſſimum, ſaepe tamen inutile eſt aut noxium, ſi haud tempeſtive adhibetur ſed in id temporis differtur, ubi iam vis vitalis proſtrata eſt et aeger in nervorum reſolutiones pronus. Nocet etiam continuatus uſus, quo laxitas diuturna partium contrahitur. (*Agathin. apud Oribaſ. coll. lib.* 10. c. 7.)

111.

Huc deinde pertinent praeprimis mucilaginoſa pura (*pharmac.* §. 22 — 25.), quae externe ad do-

lores leniendos, duritiem molliendam et mitigandos ſpaſmos adhibentur; gummes etiam (*pharmac.* §. 27 — 29.); gelatinoſa et albuminoſa (*ib.* §. 50 ſ.); mel et ſaccharina varia (*ib.* §. 37. 39. 40. 41.); pinguia et oleoſa (*ib.* §. 42. ſ.); ſapo denique et unguenta ex oleoſis et variis mollientibus conflata.

112.

Ut internae partes humectentur, alvus primum eluitur clyſmatibus, quae praeter mucilaginoſa etiam amara ſaponacea, fumariae, cardui benedicti, taraxaci, graminis herbas et radices etc. continent. Quibus continuatis pervicax ſaepenumero obſtructio et rigiditas inteſtinorum optime debellatur.

Ut viae aëriferae humectentur et molliantur, vapores ex herbis mollientibus coctis per infundibulum attrahuntur, qui inſuper eo valent, ut vomica, ſi quae adfuerit, in bronchia depleatur. Infuſum quoque herbarum mollientium et leniter irritantium, quae ſpecies pectorales dicuntur, bibere ſuademus. In his omnibus tamen cavendum a laxitate, quam diutinus eorum remediorum uſus facile adfert.

SECT. II.

DE VIRIBUS VITALIBUS MUTANDIS.

CAP. III.

DE METHODO ROBORANTE.

a. *Modus agendi.*

113.

Roborans dicitur methodus, quae proxime vires firmare atque efficientiam ipſam ita augere valet, ut motibus, ſenſibus et ceteris functionibus quiete et naturaliter perficiendis par ſit.

Quod quidem curationis conſilium, ut rite intelligatur, protinus animadvertendum eſt, robur vis vitalis verſari in eo functionum omnium exercitio, quo fit, ut finibus ſuis reſpondeant. Itaque, ſi ſtimuli externi neque nimis limitant, neque nimis laceſſunt vim ſenſiferam; ſi haec cum efficientia ipſa naturali vinculo cohaeret, ut neutra excedat; ſi motus et automatici et arbitrarii ita perficiuntur, ut ſanitatem ſervent; ſi ſenſus nec organicus nec ſuperiores nimis vividi fuerint aut languidi, nec ullo modo hallucinantur; ſi et nutritio et ſecretiones et excretiones omnes hactenus peraguntur, ſicut norma ſecundae valetudinis id exigit, tum robur partium et totius organiſmi idoneum adeſſe ſtatuimus.

Debile autem declaramus corpus, infirmam partem, ſi quid horum omnium a norma recedit. Itaque infirmitas naſcitur ex oppreſſis viribus. (*inſt. path. gen.* §. 48.), maxime vero ex inaequabili vis ſenſiferae dispenſatione (*ib.* §. 57.). Alia etiam eſt imbecillitas vis motricis (*ib.* §. 53.), alia vis ſenſi-

ferae (*ib.* §. 56.); alia denique vis vegetativae (*ib.* §. 61.), quarum quaevis denique in debilitatem universalem abire poteſt. (*ib.* §. 64. 65.)

114.

Quibus perpenſis colligitur, quam vaga ſit per ſe roborantis methodi informatio. Etenim, etiam ſi καταχρηστικῶς roborare dicuntur, quae impedimenta normalis virium exercitii removent, purgantium exemplo, ſanguinis miſſionis et ſedantium; longe alia tamen eſt actio earum rerum quae, dum cohaerentia fibrae vivae patitur, hac conſtricta roborant, ac earum, quae nutritionem promovent, dum vis vegetativa peſſumdata eſt. Alio modo agunt, quae, dum ſenſifera vis ſimul depreſſa eſt, erigere vires ac ſollicitare ſolent, ac quae, dum ea vis inaequabiliter distributa eſt, aequabilem conductionem producunt.

115.

Quodſi igitur, neglectis iis curationibus, quae haud proxime, ſed per ambages, ut ita loquar, roborant, ipſius methodi modum agendi conſideraveris; protinus exploratum habebis, rebus iis, quae et proxime roborant, haudquaquam vi corporis aliquid addi, ſed vel partium compagem firmari, vel permanentem organis digeſtioni inſervientibus praeberi ſtimulum, quo fiat, ut, vi vegetativa idoneo modo incitata, melius corpus et nutriatur et ſemet liberet iis rebus, quae offenſurae ſunt functiones naturales. Pleraque omnino, quae proprio ſenſu roborantia dicuntur, digeſtionis vires adeo augent, ut e bono chylo ſanguis rite mixtus paretur, vires etiam vegetativas hactenus firmant, ut ſecretio, ad muſculorum actionem neceſſaria, naturaliter peragatur, conſum-

tio quoque ſeu ablatio adſiduam rationem ad appoſitionem ſervet. (*inſt. phyſ.* §. 80. 316.)

E quibus efficitur, quomodo differat haec methodus tum ab adſtringente tum ab incitante. Quippe illa cohaerentia ſolummodo augetur, hac vis ſenſifera tantum ſollicitatur, ut vividius ſemet exſerat. Quodſi vero remedia roborantia ſimul in vim ſenſiferam agunt, *tonicorum* nomen accipiunt, quia naturalem tonum partium augere ſolent. Alia vero, his fere oppoſita, vim ſenſiferam potius deprimunt, ut per longius actionum intervallum reparatio virium promtius contingat. (*inſt. phyſ.* §. 68.)

b. *Indicantia.*

116.

Principem locum in indicantibus huius methodi meretur debilitas vera, ſeu defectus vis, qua functiones corporis rite peragantur. Eam autem adeſſe, tum ex morbi hiſtoria, tum e cauſſis remotioribus, maxime ex ingenio morbi popularis, tum denique e ſymptomatibus ſcienter ac ſtudioſe comparatis cognoſcimus. Quodſi enim ſanguinis profuſiones aut alia profluvia praeceſſerint morbum, eum a ſanguinis penuria originem ducere atque verae debilitati tribuendum eſſe perſuaſum habemus, maxime cum ſymptomata congruunt.

117.

Dein verum quidem eſt, inaequabilem vis ſenſiferae distributionem, ſicut a debilitate vera differt, ita et per ſe nequaquam hanc curationem exigere. (*inſt. path. gen.* §. 56. 57.) Quid quod ſaepius, ſi tonica ſimul ſunt remedia, caſum habet eorum uſus, cum irregularem incitationem vis nerveae valde augere ſoleant. Neque tamen eo minus,

cum fluctuationum earum fons in intemperie gangliofi fyftematis quaerendus fit, roborans methodus, fi idoneus fit felectus remediorum, falubriter mutare gangliorum principum vim confuefcit, ut aequabiliter iterum per nervos imponderabilia distribuantur. A victus etiam ratione et animi quiete ac hilaritate exfpectare licet vel aequabilem conductionem vel idoneam rationem confumtionis et appulfus.

118.

Quodfi efficientiae ipfius imminutio cum torpore vis fenfiferae iuncta eft, folet haec, quam Brownii adfeclae debilitatem indirectam barbara voce nuncupare confuerant, ab incitatione praegreffa morbofa vel a fortiorum ftimulorum actione originem ducere. (*inft. path. gen.* §. 60.) Id autem valetudinis adverfae genus non roborantem tantum, quam late patet, methodum, fed incitantem etiam et ftimulantem requirit, quoniam, quae efficientiam ipfam auctura funt, prius agere nequeunt, quam vis fenfiferae torpore fublato. In apotherapia hac plerumque utendum eft indicatione, praefertim poft morbos graviores malignosque, qui vim fenfiferam magnopere adfecerunt: quanquam interdum convalefcentes nonnullorum organorum teneritate ea ac fenfu eo acuto laborent, ut incitantia aegrius ferant.

119.

Vis vegetativae debilitas indicat omnino etiam roborantem methodum, fed, cum plerumque vis fenfifera fero aboleatur, magis etiam incitata fit (*inft. path. gen.* §. 93.), cavendum eft utplurimum a tonicis, quae proprie ita dicuntur et ab incitantis methodi connubio. Tum nutritio tum oxygenis in pulmonibus confectio promovenda eft, tum etiam

idonea ratio abſorbtionis inteſtinalis et cutaneae reſtituenda. (*path. gen.* §. 62.)

120.

Univerſalis, aequabilis, ἀπύρετος diuturnaque debilitas, omnibus organis infeſta, etiamſi per ſe in ſanitatem haudquaquam abeat, in praeceps tamen dare aegrum non ſolet, niſi maior in ſingulis organis discrepantia adfuerit, aut deſtructas eſſe nobiliores partes patuerit. (*inſt. path. gen.* §. 64. 65.) In illa diuturna labe palmaria eſt regula, roboranti methodo praemittere vis ſenſiferae incitationem fortiorem, febrem etiam excitare et metaſyncriſin moliri, ut tandem roborans methodus rite adhiberi poſſit.

121.

Quibus generatim decurſis patet etiam, quae morborum claſſes roborantem methodum magis vel minus exigant.

Quodſi febrium primo meminerimus, intermittentes poſcunt methodum roborantem, dum ſimplices ſunt, nec cum inflammationibus aut ſordibus bilioſis compoſitae, quoniam ex atonia viſcerum et inaequabili virium conductione originem ducunt. (*path. ſpec.* §. 38.) Nec deferenda haec methodus eſt, cum ſordes gaſtricae ex longiore febris mora naſcuntur: utique commendanda etiam in morbis febrium pedisſequis, qui ex eadem atonia et ſtaſibus abdominalibus ordiuntur. (*path. ſpec.* §. 39.) Si quis vero tumores viſcerum aliasque febrium intermittentium ſequelas reſolvente methodo adgreditur, is cauſſam eam amovere nequit.

Quod attinet ad febres remittentes, methodus haec, ſi tempeſtive adhibetur, utiliſſima eſt. Sed in

in popularibus morbis, maxime qui in typhum proclives ſunt, nec initium poſtulat hanc indicationem, nec is morbi ſtatus, ubi vis ſenſifera magnopere fluctuat, nec is, qui in perniciem ruere aegrum prodit. Tempeſtive confugimus ad roborantem methodum, cum imminuta energia cum minore vis ſenſiferae incitatione iuncta eſt. Itaque, ſi febris ſemet manifeſto remiſerit, fractam tamen efficientiam produnt pulſus debiles, molliores, ſenſus ipſius aegroti, motuum impotentia oculorumque languor. Neceſſe eſt, abſit ſitis intenſa, abſint dolores pertinaces, ſpiritus difficultas, deliria, aeſtus internus, anxietas et trux oculorum obtutus. Convelli tamen membra, per ſe haud contrarium eſt huic curationi, niſi e ſociis ſymptomatibus inſignem vis ſenſiferae incitationem cognoveris.

122.

Praeſtantiſſimum praebet adminiculum haec methodus in curanda pravitate humorum, quae in putredinem vergit, acutus fuerit morbus ſive longus. Siquidem principem eius vitii cauſſam dicimus vis vitalis infirmitatem (*path. gen.* §. 94), quam cum protinus nonnulla contagia producant (*ib.* §. 140.), popularium morborum contagioſorum curatio roborantibus quoque et tonicis remediis ſaepe perficitur. Quinetiam diuturni morbi, in putredinem aut aliam humorum depravationem vergentes, roborantibus tonicisque ipſis optime curantur. Probe tamen obſervandum eſt, torporem vis ſenſiferae cum efficientia deficiente adeſſe debere, ſi putredini tonicam methodum opponimus: itaque e pulſibus languidis, mollibus, exilibus, ex oculorum obtutu ſtupido, e voce tremula et clangoſa, e ſenſuum torpore, ſoporibus continuis, mentis adiaphoria, humorum denique profuſionibus per ſudores, alvum et urinam,

eum cognoſcimus ſtatum, qui tonica requirit. Ubi contra continuo deſipit aeger aut inſomnia turbatur, ubi dolores internarum partium ſaeviunt pulſusque ſunt concitati et duri, prius vis ſenſiferae incitatio tollenda eſt.

123.

Inflammatio quamvis per ſe curatione hac potius augeatur quam minuatur, eſt tamen ſpecies quaedam, debilitate producta, quae in gangraenam vergit et ulcera maligna comitatur. (*path. ſpec.* §. 148. 169. 180. 184.) In hac, circumſpectiſſime cognita, roborans methodus unicum praebet adminiculum: maxime ſi decrepitam ſenectutem, cachecticum habitum, cauſſas praegreſſas ſummopere debilitantes, dolorum abſentiam et febris validae, celerrimum progreſſum gangraenae aut ulceris, viriumque proſtrationem in praeceps ruentem animadvertimus. Ita etiam agendum in morbis exanthematicis, ſi lividus aut niger color exanthematum, lipothymiae frequentes, pulſus exiles et languidi, pallor frigusque totius corporis exhauſtas vires et vis ſenſiferae torporem ſignant. Inflammationes diuturnae, quae ulcera interna comitantur, tum demum hanc curationem indicant, cum febris vel nulla vel mitiſſima eſt, cum profuſiones humorum, ſopores et caloris defectus torporem vis ſenſiferae produnt. In phthiſi praeſertim ulceroſa delectus remediorum huc pertinentium neceſſarius eſt, cum, quae nutriunt et victus rationem complectuntur, multo tutius adhibeantur, quam quae ſimul tonica ſunt.

124.

Dolores diuturni per ſe nunquam hanc methodum poſtulant, niſi morbi iis iuncti habitum depravaverint, vires infregerint naturae et longam pro-

duxerint infirmitatem, maxime vifcerum abdominalium. Arthritici adfectus, dum atonici funt, nullis ftipati activis doloribus articulorum (*path. fpec.* §. 454.), roborante methodo optime curantur, licet etiam hic in victus ratione maior fiducia collocanda, quam in tonicorum ufu, quae faepe impetum humorum in organa nobilia periculofum cient. Qui in rheumaticos dolores proni funt, diuturna debilitate conflictati, roborante methodo maximeque diaeta vires confirmante faepe liberantur.

125.

Morbi fpaftici roborante methodo tum demum tractantur, cum nutritionis labes, vifcerum torpor et vaforum abdominalium fpafmos faepe recurrentes excitant. Id praefertim in hyftericis adfectibus contingit, qui fedantibus quidem ad tempus leniuntur, fed penitus fugari nequeunt, nifi vel totius corporis conftitutio emendetur, vel vifcerum abdominalium torpor tonica methodo, praefertim victus ratione amoveatur. Quid quod ipfa epilepfia, aliis omnibus remediis refiftens, roborantibus nonnunquam, cortice peruviano, glandibus quernis etc. fugata effe fertur.

126.

Profluvia fanguinis aliorumve humorum, fi a laxitate pendent vaforumque torpore, falubriter tonicis fimulque adftringentibus curantur, quamvis circumfpectione opus fit propter vim irritantem, qua ea remedia facile impetum humorum augent. Itaque e. g. in dyfenteria diuturna, poftquam dolores fpafmique fopiti fuerint, expedit confugere ad tonicam roborantemque methodum, qua penitus faepius debellatur.

127.

Denique et in ſtaſibus ſi a laxitate oriuntur magis confert haec methodus quam reſolvens proprie dicta, quae vires ſaepe magis infringere ſolet. Maxime vero confugiendum eſt ad hanc methodum, dum colluvies pituitoſa viſcera abdominalia infeſtat, in qua cum vermes niduları conſueſcant, anthelminthica etiam virtute pollere roborantia patet. Quin calculi generationem avertunt, e muci coagulo utplurimum orti.

c. *Contraindicantia.*

128.

Graviſſime et conſtanter prohibetur praeſtantiſſima haec methodus fallaci eo ſtatu, qui ex oppreſſione virium naſcitur. (*path. gen.* §. 48.) Is cum ſpeciem verae debilitatis nonnunquam prae ſe ferat, magnopere refert, cauſſas praegreſſas, morbi hiſtoriam praeſentiaque ſymptomata curioſe comparare, ut, uter adſit ſtatus, appareat. Nonnunquam per experimenta haec comperire opus eſt. (§. 3.) Siquidem ſordium gaſtricarum praeſentia et turgor etiam criticus, ſanguinis impetus aliorumque humorum ita vires peſſumdare videntur, ut, qui rudis eſt in doctrina et uſu, facillime decipiatur. Purgantibus nonnunquam, ſanguinis miſſione, vomitu excitato fallax ea debilitas ocyus tollitur, quam dum roborantia exhibueris.

Quodſi quoque compertum habemus, veram adeſſe debilitatem, ſi ſordes tamen ſimul urgent aut obſtructio alvina, humorum denique impetus, haec obſtacula prius removenda ſunt, quam ad ipſam curationem confugeris. Actio enim medicaminum eorum impeditur colluvie humorum, facileque nocent augendo ſtimulos.

129.

Magni dein eſt momenti, vis ſenſiferae incitationem aut nimis inaequabilem diſpenſationem, ut contraindicans huius methodi contemplari. Acceſſus febriles in ſe confluentes, calor continuus, inflammatio activa, ſpaſtica partium conſtrictio prohibent omnino hanc curationem, ni eae conditiones adſi t, quas (§. 123 — 125.) perſtrinximus. In haemorrhoidario morbo, arthriticis, hyſtericis adfectibus, febribus continuis perquam noxius eſt roborantium effectus, quod praeſertim abuſus in Brownii ſchola docuit.

130.

Nec negligenda eſt naturae efficacia, quae ſaepe oppreſſis viribus utitur, ut ſalubre aliquid moliatur. Dolores et ſpaſmi, febres etiam interdum auxilia praeſtantiſſima ſunt ad reſtituendas vires, quibus cum roborantem oppoſueris methodum, naturae molimina turbabis. Sunt cauſſarii, qui per arthriticos inſultus, aut per ſpaſmos etiam vires facilius recuperant, quam cum roborantem adhibueris methodum. Accedit, varios morbos diuturnos toti corporis conſtitutioni eam labem adferre, ut, digeſtione labefactata, nullum remedium neque vulgaria nutrimenta ferri poſſint. Quid enim mulieri ſexagenariae, quae maiorem vitae partem in ſpaſmis aliisque nervoſis degit adfectibus, quaeque iam eo redacta eſt, ut ventriculus, praeter ſelecta quaedam alimenta, nihil ferat, quid ei mulieri roborantia imperaveris? Naturae potius committenda eſt, levanda ſymptomata, ſenſibus blandiendum: curatio autem perfecta ex arte nunquam ſperanda. (§. 5.)

d. *Indicata.*

α. Victus ratio.

131.

Quodsi uspiam praestat victus rationem remediis, quae officinae largiuntur, anteferre, certe in hac id opus est curatione perficienda. Namque, cum ipsa corporis compages ac efficientia mutandae sint, fieri id multo minus remediis potest, quippe quae plerumque transeuntem stimulum addant, aut, si permanentem etiam, si ex ipsis utique aliquid in corporis compagem abit, multo minus in suam naturam convertere id potest corpus, quam et alimenta et aërem ambientem; multo insignius agere debet animi temperies et corporis exercitium, quam omnia artis adminicula. Haec etiam potius adiuvant actionem earum rerum, quae e victu salubri proficiscuntur.

Id tamen ex toto monendum, neutiquam eamdem victus rationem cuivis debilitatis gradui aut speciei conferre; sed caute distinguendam esse eam, quae febres acutas comitatur, ab ea, quae in intermittentibus adest; longe alio modo tractandam esse eam, quae in convalescentibus ex acuto morbo superest, quam quae cachexias stipatur: denique peculiari modo studendum est, ut in nervosis adfectibus diuturnis victus ratio vires conservet et augeat.

132

Nutrimenta, quae vulgus roborantia vocat, haud cuivis apta sunt. Generatim vero sedulo eligenda sunt leviora digestuque facillima: valentiora vero a sanis duntaxat ferri possunt. Dandum tamen, ut Hippocrates iam praecepit, aliquid est consuetudini, ut nec agricolae prohibeas valentiora,

quibus adſuevit, nec tenerae mulierculae imperes quae miles gregarius aut auriga ferunt. Notandum etiam aliud Coi ſenis praeceptum: „Paullo deterior „et potus et cibus, iucundior autem, eligendus po„tius quam meliores ſed ingratiores.“ *) Igitur et in his indulgendum eſt aegri cupiditati, ni plane noxia appetiverit. **) Denique ex toto cavendum eſt, ne alimenta remediis ullo modo contraria ſint, aut haec in aegri damnum mutent; ſi quis e. g. aegro hydrargyroſin duranti fructus horaeos aut acida permiſerit.

133.

Diſcrimen nutrimentorum e vegetabilibus animalibusque in diaeta aegrorum magni momenti inſtar habet, ſiquidem carnium proclivitas in putredinem eo minus ſubigitur a ſtomacho, quo debilior eſt eius vis, aut quo magis eſt intenta in alios fines. (*path. gen.* §. 137.) Itaque, qui febribus laborant, abſtineant a carnibus, iuſculis valentioribus ipſisque ovis. Quo magis continua eſt febris, eo ſeverius eſt prohibenda animalis diaeta, eo magis ſola ſufficiat ptiſana, cuius exhibendae varios modos pro varia morbi indole nemo curioſius Hippocrate praecepit. Quodſi vero ſemet remiſerit febris, viribus etiamnum labantibus, addendum aliquid eſt nutritioni: namque tenuiſſimus victus aeque offendit aegrum ſanitatisque reſtitutionem impedit, ac valentiſſimus.

Neque tamen vegetabilis victus ubivis ſaluberrimus putator. Cum enim facilius aceſcat, diutur-

*) Aph. 2, 38. Τῷ σμικρῷ χεῖρον καὶ πόμα καὶ σιτίον, ἥδιον δὲ, τῶν βελτιόνων μὲν ἀηδεστέρων δὲ μᾶλλον αἱρετέον.

**) Aret. curat. diut. lib. 2. c. 6. Πολλὸν δὲ μέζον ἐπὶ τουτέων ἔστω αἱ τοῖσι κάμνουσι χάριτες, καὶ τὸ καθαρῶς ἅπαν δρᾷν καὶ ταῖσι ἐπιθυμίῃσι ἕπεσθαι τὸν ἰητρὸν, μὴ μεγάλα βλάπτοντα· ἄριστον γὰρ τόδε, ἢν μὴ κάρτα ὠφελεύντων ὄρεξις ἥκῃ.

na ſtomachi infirmitas leviores potius carnes poſcit quam legumina aut fructus horaeos, quibus acrimonia ventriculi acida et flatus facillime generantur. Inſtinctui plerumque obediendum eſt; ſi enim aeger carnes reſpuit aut horret, nocere etiam ſolent; ſi vinum concupiſcit, utile etiam id utplurimum erit. (§. 28.) Denique et convaleſcentibus carnes potius imperandae ſunt, quod celerius nutriunt plantis.

134.

Sed magna carnium huic fini idonearum eſt differentia. Convaleſcentibus nil utilius ac iucundius venatione et avibus, quae volatu fidunt: quae ſi aſſae comeduntur, digeſtionem adiuvant et corpus firmant. Qui nec has mandere carnes poſſunt, iuſculis nutriuntur e carne vitulina aut gallinacea, quibus oryza, hordeum decorticatum, allia etiam et petroſelini, portulacae, dracunculi, ſanguiſorbae folia adduntur. Saluberrimae partes quaedam animalium iuniorum, thymi glandulae et meſenterii vitulini, quae etiam elixae cum ſucco citri, encraſicolis et pane triticeo miſcentur. Febribus impliciti aut morbis diuturnis confecti gelatina animali nutriuntur, quae e cornu cervi raſo aut pedibus vitulinis cocta cum additamentis gratis exhibetur. (*pharm.* §. 31.) Amphibiorum caro, viperarum maxime et lacertarum debilitati aptiſſima, quae cachexias comitatur, diureticas ſimul habet et diaphoreticas vires. (*ib.* §. 32) Iuſcula etiam e limacibus parata alibi iam (*ib.* §. 32.) commendavimus.

Carnes ſale fumoque conditae quamvis in morbis acutis prorſus interdicendae, expediunt tamen in laxitate ſtomachi diuturna.

135.

Lac etiam optimis adnumeratur nutrimentis (*pharm.* §. 35.), maxime humanum et afininum, quod utrumque, intimo connubio faccharinae fubftantiae et albuminofae infigne, confert praefertim tabe confectis. Salubrius fit aqua Selterana aut Geilnavienfi aut alia, quae acidum carbonicum continet, mixtum. Salubrius quoque lac ebutyratum et ferum lactis dulce: in profluviis fanguinis utiliffimum ferum lactis aluminatum. (*pharmac.* §. 285.)

Lacti fimilia funt ova, quae fi e gallinis petita, recentia aut molliter cocta eduntur, leve nutrimentum praebent. Aliorum tamen pullorum cohòrtalium, Tringae etiam vanelli, licet dapes lautas praebeant, aegris tamen ob pinguem indolem minus conferunt: infignem digeftionis vim pofcunt coctione durata.

Pifcium carnes ocyffime putrefcunt, hinc minus commendandae funt aegrotis, prohibendae omnino, fi febre laborant. Salubriores funt Efox lucius, Cyprinus barbus, C. caraffus; Perca fluviatilis et lucioperca; Salmo fario, trutta et alpinus; Gadus etiam lota. Ob adipis copiam prohibendi Cyprinus Carpio, brama, Salmo Salar, Cottus gobio, Muraena anguilla et Petromyzon fluviatilis; ob valentiffimam carnem marini et acipenferes.

136.

E vegetabilium partibus, ut leviter nutriatur corpus, praeferenda funt cerealium femina, avenae praefertim et hordei excorticata, fagopyri etiam et Feftucae fluitantis, e quibus iufcula parantur: dein panis vel triticeus vel fecalinus. E farre fecalino puls conficitur, tabidis commodiffima: pariter utilis

quoque medulla Cycae circinnalis et bulbi orchidum. (*pharmac.* §. 26.) Solani tamen tubera, amylo ditiſſima, vel penitus prohibenda ſunt aegris, vel in diuturnam infirmitatem ſervanda.

Plerisque aegris commodiſſima ſunt legumina tenera, phaſeolorum, piſorum lotique tetragonolobi, ſemina etiam ipſa, dum liquorem amnii ſaccharinum continent. Qui ſi iam concrevit in albumen amylumque, neutiquam idonea ſunt ſemina, quia flatus excitant. Pariter levia et grata praebent alimenta radices Dauci Carotae, Scorzonerae, Tragopogonis et Siſari, cum intima mixtio ſaccharinae ſubſtantiae et mucilaginis digeſtionem iuvet ac alvum molliat. Huc etiam turiones aſparagi, lupuli, Crambes maritimae; ſurculi etiam Podagrariae aliarumque herbarum, Braſſica quoque gongylodes, praeſertim botrytis, referenda ſunt. Minus confert Braſſica ſabellica et ſeleniſia aut ſabauda: Braſſica vero Napobraſſica, capitata, viridis et rubra: rapae; radices Apii graveolentis, Petroſelini, ipſa etiam Spinacia oleracea vel plane prohibeantur, vel cautiſſime in diuturnis morbis permittantur.

In fructibus horaeis, ceraſis et prunis ſiccatis iterumque coctis, dein ficubus et uvis, pomis borſtorſianis et cavilleanis, fragis etiam et moris princeps locus eſt tribuendus. Alii fructus vel flatus gignunt, ut malum armeniacum aut pyra; vel nimis calorem ligant, ut perſicae; vel magis adſtringunt, ut baccae myrtilli et vitis idaeae. Quibus quamvis uti poſſis in aliis adfectibus, firmare tamen corporis vires iis haud licet.

137.

Potus, quo corporis vires firmandae ſunt, eo valere debet, ut digeſtionis vires leniter ſollicitentur,

excretiones rite ſerventur. Aquae purae admiſcendum eſt vinum generoſum, vel huius paucula vaſcula bibenda. Vina gallica leviora, praeſertim rubra clariſſima et fragrantia, huic fini aptiſſima ſunt. E ceraſis etiam coctis aut pomis borſtorfianis cum vino, ſaccharo et aromatibus gratioribus ſorbitiones parantur delicatae, quae plerisque aegris optime conferunt. Cereviſia haud admittenda, niſi febre penitus ſilente, niſique probe parata ſit, clara, lupulo bene condita et facillime per urinam transeat.

138.

Aër purus praeſtantiſſimum offert auxilium ad firmandas vires ſanitatemque reſtituendam. Studioſe igitur ventilanda ſunt cubicula aegrorum: aër purus continuo admittendus: protinus ut e morbo revaluerint aeger, ſub dio degere, ſi temperies id permittit, diſcant. Aëre montano gaudere, ſi poſſint, inſigne virium robur inde percipient. Temperies aëris frigidior, indoles ſiccior et ſerena multo utilior eſt aeſtuoſa, humida et nebuloſa.

139.

Magnopere iuvat exercitatio corporis, qua musculi firmantur, digeſtio promovetur, oxygenis paratio in pulmonibus acceleratur. (*path. gen.* §. 178.) In variis autem eius ſpeciebus praecipiendis, plurimum dandum eſt et conſuetudini et vitae generi, tum etiam aetati, ſexui, aegritudinis denique ſpeciei et gradui. Imbecillimi aegri, diuturnis malis impliciti, geſtationem et vectionem in curru ferunt. Equo vehi vires magis exercet, animum reddit hilarem aërisque acceſſui multiplici favet. Navigatio, maxime per maria temperatiora, in diuturnis malis ſtudioſe commendanda eſt. Quodſi vires ſuffecerint,

ſubdialis inambulatio, armorum tractatio, venatus, ſaltatio, ludusque varii, qui ſub dio fiunt, commendantor. Eruditis hominibus declamatio et vocis exercitatio magnopere confert, quod quidem praeſidium nemo uberius atque ſcientius Antyllo tractavit. (*Oribaſ. coll. lib.* 6. *c.* 7 — 10.)

140.

Appetitiones animi declinationesque quantum faciant ad valetudinem adverſam producendam, olim uberius expoſuimus. (*path. gen.* §. 162. ſ.) Itaque medici eſt, in id omnes induſtriae ingeniique nervos intendere, ut animus aegrotorum quietus ſit, et, ſi fieri poteſt, etiam hilaris. Huc confert inprimis fiducia, quam aeger in medico collocat, quam hic quidem meretur *ἀταραϰτοποιήσει* (§. 18.), humaniſſima ſedulitate, nulloque praetermiſſo ſtudii aut officii genere, quo benevolentiam ſuam et deſiderium opem ferendi probare poſſit. Magnopere intereſt, cautiſſimum eſſe in praedictione formanda, qua ne terreatur aeger cavendum. Si exitium inſtat, id ita praedicendum eſt, ut hominem ſapientem et Chriſtianum decet. Religionis noſtrae, quae humanitatis triumphum ſiſtit, praeceptis utendum, ut animi aerumnis terroribusque feſſi vires erigantur eoque vertantur, unde ſolatium verum auxiliumque omne petendum.

Nec negligenda adfectuum ſalubrium excitatio, quae etiam muſicae artis ope contingit: antiquiſſimo more, incantationibus mollibusque carminibus morbos fugare, id praeprimis probante. Contra omnem morbi dolorem Avicenna dulcem ſuadet cantilenam. Et Aſclepiades in furore aliisque mentis morbis adhibendum eſſe praecepit cantum duplicem: phrygium, qui iucundiſſime excitaret animum prae

moeſtitia furore correptum, alterum doricum, gravem eum et compoſitum, qui iuvet puerilibus cachinnis exſultantes. (*Cael. Aurel. chron. lib.* 1. *c.* 5.)

141.

Denique et ſomno utendum eſt, ut vires recreentur. Qui ſi poteſt absque narcoticis cieri quietus, mirum eſt, quantum eo addatur viribus, ut et criſes perficiantur et convaleſcentes citius in ſanitatem redeant.

β. Medicamenta.

142.

In remediis primum certe locum martialia obtinent, quae vero contraria fere ſtatui febrili, in diuturna duntaxat et cachectica infirmitate adhibenda ſunt. Ubi laxitas fibrae ſimul eſt corrigenda, ubi calefaciendum corpus, ſanguinis mixtio depravata curanda, rubor cruoris augendus eſt, ibi martialia reliquis remediis praeferenda ſunt: de quorum delectu alibi (*pharm.* §. 353 — 365.) praecepimus.

Sequuntur remedia extractiva amara, (*pharm.* §. 171.) quae praecipue ventriculi vires firmant, humorum digeſtioni inſervientium mixtionem emendant ſtaſesque reſolvunt. Itaque praeferenda ſunt in debilitate febrili atque inaequabili virium nervoſarum diſpenſatione: commendanda etiam in colluvie pituitoſa et verminoſis adfectibus.

Dein remedia balſamico-adſtringentia, quae et tonica dicuntur, maxime ſuadenda ſunt, ubi infirmitas maior cum laxitate et atonia adeſt. E quibus cortex peruvianus reliquis palmam praeripit. (*pharm.* §. 200.) Eorum omnium uſum in ſuperioribus indicavimus.

Denique et acida mineralia energiam ſyſtematis ſanguiferi potenter augent, vi ſenſifera minuta, quod e depoſito oxygene exponere poteris. (*pharm.* §. 262.)

CAP. IV.

DE METHODO INCITANTE.

a. *Modus agendi.*

143.

Quodſi ea, quae de ratione corporis organici ad res externas (*phyſ.* §. 62.), de ortu morborum dynamico (*path. gen.* §. 6.), de actione remediorum generatim (*pharm.* §. 5.) praecepimus, univerſim intelliguntur; negari nequit, omnem praeſidiorum, quae ars offert, actionem vel magis vel minus ſtimulantem eſſe, eo ſaltem tendere, ut, limitata protinus vis ſenſifera ſeſe exſerat. Qua quidem generali lege ſolutae ſunt eae res, quae duntaxat limitant vim, aut quae mechanicas fibrae dotes ita mutant, ut cohaerentiam minuant. (*pharm.* §. 6. 7.) Ab eo autem loquendi uſu latiſſimo recedimus, ſi incitantem methodum habemus peculiarem, qua vis ſenſifera vel totius corporis, vel ſyſtematis alicuius aut partium ſingularum ita ſollicitatur atque laceſſitur, ut, quae obdormiverit, expergiſcatur; quae deſes ac iners, ſuſcitetur; ut et efficientia ad valetudinis ſecundae normam redire poſſit. Quibus cum ſufficienter pateat diſcrimen roborantis methodi ab hac, monendum etiam, nec evacuantem ullam methodum, etiamſi ex incitatione vis ſenſiferae ſaepe proficiſcatur, huc referendam eſſe.

144.

Cum per ſe hac methodo vires neutiquam augeantur, exſertione duntaxat aut manifeſtatione vis ſenſiferae increſcente, transire eum effectum liquet. Eſt tamen longa et continua fere ſeries incitantium rerum, ordiens ab iis, quae fugaciſſimo modo ſtimulant (ſpirituum aethereorum exemplo) producta in eas, quae fixo permanenteque modo vires laceſſunt (earum exemplo, quae reſinam habent.) Hae locum primitus adfectum potius ſollicitant, in alia minus agunt: fugaciſſima vero incitamenta per nervorum imperium totius corporis potita vim ſenſiferam ubique proliciunt. Eſt autem id ſingulare in omni incitantium actione, virium functiones accelerari quidem ſed nullo modo fortiores in ſe fieri, ſenſationes igitur ocyſſime contingere vividioresque eſſe motusque omnes crebriores, neque tamen ipſam efficientiam robuſtiorem fieri.

145.

Itaque contingere ſolet, ut laceſſita vis eo citius ſemet remittat atque vel ad debiliorem redeat actionem, quo fugacior eſt incitatio, quoque ocyus transit. (*phyſ.* §. 66.) Haec quidem remiſſio vel protinus in energia ipſa animadvertitur, vel poſt temporis aliquod ſpatium in vi ſenſifera. Hinc fit, ut muſculorum actio decreſcat, maxime in peculiaribus organis poſt ſtimulantium nonnullorum uſum, camforae exemplo et digitalis aut kali etiam carbonici. (*pharmac.* §. 98. 165. 273.)

Quibus accedit, virium intenſitatem imminui ſeceſſu aquae et humorum aucto. (*phyſ.* §. 36. 52.) Atqui pleraque incitantia tum demum ſalubriter agunt et effectus ſperatos producunt, cum perſpirationem

cutaneam leniter promovent, quod de camfora, digitali, hydrargyro etiam et ſtibio notiſſimum eſt. Qua perſpiratione cum diſcidium humorum increſcat, eliminatur omne id, quod antea vires ſollicitarat, ipſa etiam conductio imponderabilium facilior fit et magis regularis. Hic autem agendi modus perquam memorabilis eſt, quod nimirum incitantia, quo magis fugacia ſunt, eo melius et tutius inaequabilem vis ſenſiferae distributionem ad ordinem ſanitatis reducunt: valerianae exemplo et ſpirituum aethereorum: quoniam horum effectus brevi tempore transit in remiſſionem, perſpiratione aucta.

146.

Quamlibet, quae vere roborant adduntque aliquid ad corporis compagem, incitantibus proprie adnumeranda non ſint; ea tamen, quae alterum vis vitalis momentum, energiam, privatim laceſſunt, ſtimulare omnino merito dicuntur. Opium enim, quo nervorum energia augetur, minime tamen roborat, ſed in praeſtantiſſimis militat incitamentis. (*pharm.* §. 232.)

147.

Magni tamen momenti inſtar habet discrimen ſyſtematum organorumque, quae peculiariter incitante methodo adficiuntur. Vita cuiusvis organi peculiaris (*phyſ.* §. 13.) ac ſpecificus modus, quo externae res eorum organorum vim ſollicitant, (*phyſ.* §. 52.) nullibi magis clareſcunt, quam in incitantium eorum actione. Quodſi enim cantharides et ſcilla et digitalis renes et veſicam ſpecifico modo adficiunt; hydrargyrum vaſa abſorbentia et capillaria; cutim Viola tricolor, ſulfur et ſtibium; pectus et aſperam arteriam ſenegae radix; reſinoſa ſaponacea ventriculum adoriuntur.

Neque

Neque earum rerum, quae idem fyftema aut organon adgrediuntur, eadem eft et una actio; fiquidem et kali carbonicum et galbanum et ammoniacum in vafa abforbentia agunt et capillaria; longe tamen alio modo ac hydrargyrum. Quanam autem ratione id exponendum fit, haud liquet; medici tamen eft, fedulo indagare id discrimen, ut, quemnam effectum peculiarem quodvis remedium incitans exferat, patefcat. Maxime vero notanda differentia eorum, quae, nervorum organicorum vim fenfiferam eliciendo, motum fanguinis accelerant caloremque animalem et earum rerum, quae nervis cerebralibus blandum, gratum fugacemque ftimulum impertiendo, actiones fyftematis fanguiferi magis fedant et componunt.

148.

In quibus antithefis organorum et antagonifmus cum confenfu haud negligendus eft. Quodfi etiam polarium elementorum antithefin minus advertimus, utpote minus clarum, fed hypotheticum, (*phyf.* §. 72.) cuivis tamen patet arteriarum venarumque antithefis, intercedente fyftemate capillari, utpote indifferenti. Notiffima eft nervorum mufculorumque antithefis, e praedominio alterutrius momenti, quo vis vitalis conftituitur, exponenda: quae, fi ad ftimulantium quorumdam peculiarium actionem applicatur, ad id fere redit, ut, vi fenfifera fugaci modo incitata et conductio et confumtio imponderabilium augeatur, quo facto mufculorum contractiones irregulares compefcuntur. (*path. gen.* §. 259.) Tali quidem modo non eft, cur dubitemus, incitantia plura antifpaftica virtute vigere, mofchi exemplo et valerianae.

Nec negligenda eft alia organorum cutaneorum et internorum antithefis, qua fit, ut incitatis illis,

haec minus vivide, minus etiam turbulenter agant. Hactenus cauftica, veficatoria eaque, quae exanthemata proliciunt, interdum componere turbas viscerum videntur.

b. *Indicantia.*

149.

Generatim haec methodus vis fenfiferae torpore indicatur. Quem ut rite cognofcas, ut fedulo rationem utriusque momenti, quo vis vitalis conftituitur, gradum torporis et tempus morbi discernas, omnes intendere nervos ingenii et intellectus oportet. Siquidem, ubi refoluti penitus funt nervi, quivis, vel rudis ab omni fcientia, perfpicit, ftimulantium opus effe; ubi vero, inaequabili virium dispenfatione vigente, vis fenfifera vergit quidem in torporem, fed nondum penitus eft proftrata, curiofe delectus incitantium inftituendus eft. Fugacia eaque, quae blandiffimo modo nervos follicitant, ut aequabiliter imponderabilia conducantur, praemittenda funt; fequi debent, quae fixiori modo peculiaria organa adficiunt.

150.

Incitans igitur methodus in auxilium vocanda eft in febribus acutis, dum citra inflammationem activam et faburram virium languor cognofcitur pulfibus exilibus, irregularibus et debilibus, fenfuum hallucinationibus, fomno turbato infomniis, aut foporibus; tum calor neutiquam adeft continuus, fed crebri horrores, aut frigus etiam totum corpus exercet; dum cutis fudoribus madet haud levantibus, dum urina turbida eft alvusque vel liquida vel etiam ftricta. Nequaquam obftant fpaftici motus varii, fubfultus tendinum et deliria, fi modo haec mitia

fuerint: namque et in moribundis cum ſummo languore virium haec ſymptomata iungi cuivis notum eſt.

Multo fortius poſcuntur incitantia, cum pulſus ſunt molliores iuſto et undabundi, cum temperiei nulla viciſſitudo accidit, ſoporibus continuis aeger vexatur, oculi caligant, auditus aliique ſenſus hebeſcunt, cum tremores corpus quovis motu exercent. Tum ad validiora eſt confugiendum incitantia, quae vero, ſi energia omnino peſſumdata eſt, ſola haud ſufficiunt, ſed tonicis et roborantibus iungenda ſunt.

151.

Indicantur incitantia, ſi naturae vires criſin molientes, infirmitate aut vi morbi impediuntur. Ea cauſſa rite cognita et ſedulo diſtincta ab oppreſſione, ſatius eſt, incitante methodo generali adhibita, naturae potius viribus ſuscitatis committere, quid moliturae ſint, quam hanc vel illam criſin protinus ſuscitare. (§. 30.) Sic exanthemata, ſi quae iuvabunt; ſic ſudores, urinam, alvum etiam et vomitum ciet ipſa natura; ſic pus benignum in ulceribus malignis producit, dummodo incitante methodo ad id ſtimulatur. Pleraque eiusmodi remedia, quibus tributa eſt vis, vel hanc vel illam proliciendi excretionem, generatim potius ſtimulant vaſa capillaria, unde neque myrrha puris generationem proxime, neque hydrargyrum ſalivae curſum promovere credibile eſt, ſed incitatis vaſis capillaribus modo hanc modo illam producere excretionem.

152.

In morbis diuturnis incitantem methodum non ſolum nervorum reſolutiones indicant, ſed maxime languor reproductionis, e vis ſenſiferae labe profici-

ſcens. Hinc in hydrope praeprimis, ſi vaſorum abſorbentium torpor accuſandus eſt, incitans methodus eligenda eſt, qua et excretiones augentur et abſorbtio promovetur. Scorbutus, a depravata ſanguinis paratione pendens, peculiaribus tractatur incitantibus, quae et digeſtioni et ſanguinis boni confectioni favent. Scrofulae incitantibus iis curantur, quae glandulas vaſaque abſorbentia privatim adficiunt, ut laxitas eorum organorum tollatur.

153.

Morborum diuturnorum curatio eo ſaepe tendit, ut, vi ſenſifera inaequabiliter distributa, haec in normam redeat, quod excitata ea nonnunquam optime ſuccedit. (§. 145.) Itaque in innumera fere malorum caterva, quae ſtaſes abdominales ſenſiferaeque vis per ganglia abdominalia fluctuationem excipit, prodeſt peculiaris methodus incitans, quae vel vaſorum abdominalium actionem auget, vel impetum humorum verſus organa quaedam peculiaria ſuscitat. Ita in arthritide anomala aconitum et guaiacum, dulcamara etiam et ammonium agere videntur. In imperanda vero hac methodo incitante magnopere intereſt, victus rationem ita inſtituere, ut faveat activis naturae medicatricis moliminibus: alioquin enim vires prius labaſcunt, quam ſalubres effectus producant.

154.

Graviſſima eſt incitans methodus in atonia viſcerum abdominalium, quae et colluviem pituitoſam et vermium congeriem et flatus et calculi generationem producit. In his omnibus remedia quae adhibentur, ad incitantem potiſſimum methodum reducenda ſunt. Permanente tamen diſtinguuntur ſtimulo, quo ſuscitatae vires pituitae et reſolvendae et

educendae pares funt. Lithontriptica inprimis et phyfagoga methodus huc fere redit.

155.

Vis fenfiferae intentio, fi ab inaequabili eius difpenfatione pendet, tantum abeft, ut irritantis methodi ufum prohibeat, ut etiam magis et fortius imperet. Sed circumfpectiffime eft aegritudinis genus et tempus indagandum, ne exafperetur malum, quod omnino debellari poteft hac methodo, fi tempeftive adhibetur. Plurimi quoque intereft, delectum inftituere eorum remediorum, quae fpecifico modo et hactenus incitare valent, ut inaequabilis virium difpenfatio ceffet. Sic hydrargyrum muriaticum mite in inflammationibus paffivis adhibitum omnino ftimulat vafa abforbentia: nullum tamen aliud remedium incitans ei fubftitui poteft. Kali caufticum ftimulare ecquis negaverit: eo tamen modo nervorum organicorum fines follicitat, ut confumptionem imponderabilium accelerent, eaque ratione fpafmi fileant. (*pharm.* §. 274.)

156.

Hinc et profluvia, quamvis vaforum fines utplurimum incitatos agnofcant, ftafibus tamen faepe aut laxitate faltem truncorum fuftinentur, aut ab inaequabili virium difpenfatione pendent. Quibus omnibus merito opponitur incitans methodus. Hinc cinnamomi cortex in fanguinis profluviis; arnicae flores in dyfenteria, digitalis in variis eiusmodi profufionibus expediunt.

157.

Quanquam oppreffio virium humoribus aut aliis rebus materialibus effecta incitantem methodum prohibet, graviffima tamen eft, fi vel virus animale

vel contagium nondum totam humorum maſſam depravavit, ut ſuscitatae vires ſemet liberare ab iis poſſint venenis. Ammonium cauſticum contra viperae morſus utiliſſimum neſcio poſſitne alio modo exponi. Multo vulgatior eſt vini uſus protinus ut aliquis contagio infectus eſt: et, qui febris flavae contagio inquinantur, ſi modo hydrargyri muriatici mitis grandiorem copiam ſumunt, ilico ſaepe revaleſcunt. (*Mawe's Reiſe in das Innere von Braſilien*, p. 8.)

c. *Contraindicantia.*

158.

Impotentia motuum et ſenſuum obfuſcatio, quae obſtacula excipit, tantopere nonnunquam urgent, ut verae infirmitatis ſpeciem prae ſe ferant. Huic autem oppreſſioni, tum ſymptomatum comparatione tum praecipue cauſſis praegreſſis et hiſtoria morbi cognoſcendae (*path. gen.* §. 48.) incitantem opponere methodum nefas eſt, cum ſtimuli opprimentes neceſſario augeantur.

Nihilominus monendum eſt, incitantem methodum, quamvis haud indicata ſit, ad tempus tamen et in oppreſſione virium levamen adferre, cum, quaecunque adfuerint cauſſae, virium exſertio tamen augeatur. Itaque in lipothymia aut nervorum reſolutione, humorum colluviei tribuendis ſtimuli fugaciſſimi, aqua Lucii aut ammonium cauſticum revocant ad tempus ſaltem vires, etiamſi perfecte curandus ſit morbus remediis iis, quae humores eliminant. Curatio enim ſymptomatica, cui adnumeranda eſt haec incitans methodus, ſaepe neceſſaria eſt, cum vel urgent ſymptomata vel cauſſa materialis ignota eſt. (§. 43. 44.) Accedit, quod paullo

ante monui (§. 157.), nonnunquam incitantia ipſa paria eſſe, quibus materies morboſae evacuentur.

159.

Aliud, pariter grave, contraindicans exiſtit, ſi efficientia ipſa iam vere proſtrata eſt, ubi nequaquam ſperandum, fore, ut ſuſcitata vi ſenſifera efficientia refocillari poſſit. Quinetiam magis infringuntur vires, ſi continuo laceſſuntur, neque aliquid earum robori additur. Itaque ex hiſtoria morbi, ſymptomatibus comparatis et cauſſis praegreſſis gradus debilitatis efficiendus eſt. Si vero is cognoſcitur, qui incitante methodo tolli nequit, his remediis addenda ſunt roborantia et tonica. Cum arnicae floribus et radice ſerpentariae cortex peruvianus iungendus eſt, ſi in febribus nervoſis, dyſenteria maligna aut aliis eiusmodi morbis energia iam nimis labefactata eſt.

160.

Inaequabilis vis ſenſiferae distributio, ſaepiſſime debilitatis ſpeciem prae ſe ferens, haud facile irritantia poſcit, niſi adeo fugacia ſint, ut intentio iis producta ocyſſime in remiſſionem transiens reſtitutionem normalis distributionis pediſſequam habeat. (§. 153.) Gradus is aut ratio huius intemperiei quibus prohibetur incitans methodus, cognoſcitur plerumque e duritie pulſuum, ariditate cutis, aeſtus continuitate, doloribus internarum partium adſiduis, anxietate, deſipientia feroci atque continua, e truci oculorum obtutu et lotii flammeo colore. Quorum ſymptomatum ſi pauciora adfuerint, fugaciſſima quidem incitamenta, quae ſenſus mulcent, proficua ſaepe ſunt, nocentiſſima vero, quae fixiori ſtimulo exaeſtuant et turbas nervorum organicorum augent.

161.

Sedulo cavendum eſt, ne naturae vires et molimina medicatricia incitante methodo perturbentur. Eum errorem graviſſimum committunt, qui vel negligunt oppreſſionem virium criſium praeviam (§. 26.); vel regulam auream ſusque deque habent: ἅ δεῖ ἄγειν, ὅκου ἂν μάλιστα ῥέπῃ, ταύτῃ ἄγειν, διὰ τῶν ξυμφερόντων χωρίων (aph. 1, 21.). Sic pervertunt naturae molimina, qui, ſi forte alvi profluvium molitur, incitatione generali potius diaphoreſin producere ſatagunt.

162.

Ex toto autem praeceptum valet: Qui morbo ipſi et cauſſis efficacibus medetur, vires etiam optime ſervat, et incitat. Supereſt ſaepe etiam poſt morbos ſuperatos debilitas inſignis, quae incitantibus nonnunquam magis exaſperatur, ſi ſtatus morboſus organi nobilioris remanet. Ita nonnunquam longe alienis methodis vires ſuſcitamus, ſi cauſſis eae curationes contrariae ſunt. Adſtringentia incitant, ſi laxitas fibrae; mollientia, ſi durities partium et rigiditas; ſedantia ipſa, ſi nimia vis ſenſiferae incitatio activitatem minuit.

d. *Indicata.*

163.

Nulla profecto alia curatio tam curioſum praeſidiorum delectum exigit, quam haec, cum inſignis adſit differentia remediorum, quorum alia alio modo agunt; plurima ſpecifico modo organa peculiaria adficiunt; alia vim ſenſiferam nervorum, alia motricis fibrae receptivitatem laceſſunt. Qui haec rimaturus discrimina probe delectum inſtituit, optime medetur. Experientia autem et pharmacologica ſcien-

tia id examen inſtituendum eſt, nec opinationibus fidendum, quas ſcholae forte de polarium elementorum ratione comminiſcuntur.

164.

A generalibus incitamentis ordientes, aëris primum temperies obvia eſt, quae dum increſcit, totius corporis vim ſenſiferam potenter auget. Quantae ſint caloris vires in ſuscitanda ea vi, uberius expoſuimus. (*path. gen.* §. 125.) Eo igitur utimur ad reſtituendam vim ſenſiferam, ſi nervi forte reſoluti ſunt, aut ſi vaſa abſorbentia et capillaria inertia muneribus ſuis haud rite funguntur. Veteres iubebant in paralyſi ſole corpus torrendum vel paropteſin e carbonibus, vel curationem, quam Graeci φοινιγμὸν appellitabant, arena litori vicina, quae ſit ſole ignita, ut circumtecta gremio foveret aegrotantem: imperabant etiam in lavacro igneo uſum flabrorum. (*Cael. Aurel. chron.* lib. 2. c. 1.) Igne et recentiores ſaepius utuntur, cylindris e moxa accenſis, quibus pertinacem interdum nervorum reſolutionem tollere licet. In hydrope quanta ſit fomentorum calidorum utilitas, cuivis innoteſcit: in eodem morbo clibani aut furni aeſtus non vulgo ſoli ſed medicis etiam commendabilis videtur.

Quae calorem augent mechanico modo, frictiones maxime panno laneo, urticatio etiam, acupunctura, qua Iaponiae incolae utuntur, flagra ipſa in uſum vocanda ſunt, ubi membra integra reſoluta ſunt. Themiſon plagis ferulae caedendas partes reſolutas imperabat. *Cael. aurel.* l. c.

165.

Magnum praebet electricitas adminiculum, ut vis ſenſifera ſuscitetur. Id vel maxime de poſitiva

electricitate, e conductore fafciculis radiantibus prorumpente valet: haec enim pruritum, punctionis fenfum et aeftus, dolores, fuccuffiones vel partium fingularum, vel totius corporis producit. Attrahuntur verfus irritatam partem humores, maculis rubris, congeftionibus ipfisque inflammationibus obortis. Id fieri oxygene in ea electricitatis forma praevalente probabile eft. (*path. gen.* §. 132.) Neque tamen et negativa electricitas, e τριπτηρίῳ feu pulvino fricatorio, elicita, fine ftimulantibus effectibus eft: namque pulfus accelerati, dolores aucti et fecretiones promotae inde interdum obfervatae fuerunt. (*Kühns Zufätze zu Deiman über Electr.* p. 64.) Quod Böckius explicare ftudet ex oxygenis e corpore evocati aeque ftimulante vi, ac dum corpus ingrediatur. (*Beytr. zur Anwend. der Electr. auf den menfchl. Körper*, p. 21.)

Quodfi vero electricitatem adhibituri fumus, morbi genus gradusque torporis ante omnia caute definiuntor. Cum enim vis fenfifera fortiter eo ftimulo laceffatur, confideranda eft utriusque momenti, quo vis vitalis conftituitur, ratio. In morbis diuturnis potius, quam acutis ad hoc praefidium confugiendum eft, quanquam febres intermittentes ipfique rheumatifmi acuti huic methodo interdum cedere foleant. (*Kühns Zufätze zu Deiman*, p. 169. 308.)

Ita autem adminiftranda eft haec curatio, ut a mitioribus fpeciebus inchoemus, neque prius concuffiones ope lagenae Kleiftianae in ufum vocemus, quam corpus adfueverit huic ftimulo, mitioribus aliis incaffum tentatis. Balneo electrico, quo, nulla elicita fcintilla, atmofphaera electrica eum circumfundere iubetur, incipimus: ventus electricus fequitur, quem afflamus parti cuidam fpeciali, ope

bacilli directoris recurvi, cuius apex pyrulo ligneo inſtructus eſt. Scintillarum eliſio his valentior eſt methodus: ſellae ſeparatoriae impoſito aegro admovetur elicitor bacillus, obtecta prius parte pannis laneis aut ſericeis. Qui, quo crebrius parti admovetur, eo blandior eſt ſtimulus; fortior, quo longiora intercedunt temporis ſpatia. Succuſſus tandem electricus eo conducit, ut, circulo rapido electricitatis utriusque excitato fortiſſime pars adfecta feriatur. Requiritur lagena Kleiſtiana, vel cum conductore iungenda, vel, ſi fortius et velocius impraegnanda eſt, ita collocanda, ut tegumen alterum cum conductore, alterum cum τριπτηρίῳ ope catenularum cohaereat. Ex hac vero duobus bacillis ita elicitur electricitas, ut, altero cum altero tegumine iuncto ad extremam partem applicito, altero ſcintillas ex altera extrema parte provocemus.

Circumſpectione vero opus eſt, ut evacuationes liberae ſerventur et promoveantur, ſicut id in omni incitante methodo. (§. 145.)

166.

Galvaniſmus, ſeu electricitas heterogeneis corporibus ſemet contingentibus elicita, cum omnes electricitatis, quae machina provocatur, effectus edat, magni quoque pendendum eſſe in incitanda vi ſenſifera probabile eſt. Biſchofii quoque et Grapengieſſeri, Schuberti et Waltheri Landshutenſis ſtudiis magnopere commendata eſt haec curatio; modus eam adhibendi commendatus ab Oſiandro, Weinholdio et Weſtringio. Neque tamen experientia docuit, vel fortiorem praebere vel tutiorem ſtimulum electricitate machinis elicita.

167.

Magnetiſmo, quem artifex tractibus illis ſuſcitat, ſenſum organicum mirifice erigi et hactenus incitari, ut et clarus fiat et inſtinctu actiones ſalubres producat et criſes etiam ſpaſticis motibus turbulentas, olim (*phyſ.* §. 396. ſ.) docuimus: unde nonnulli noſtrae aetatis medici in deſperatis caſibus, ad eam methodum confugiendum eſſe ſuadent. Cum vero morbus potius ſit, quam ſtatus peculiaris; cum quid effici poſſit iis turbis, incertum ſit; cum id tamen perſuaſum habeamus, corpori hominis imprimi eam mobilitatem ſenſiferaeque vis perturbationem, ut diuturna ſaepe ſequatur aegritudo adverſa: abſtinendum potius eſt hac intuta methodo.

168.

Potentiſſimum animi imperium in functionibus corporis regendis cogit nos atque compellit, ne unquam mentis dotes, ingenium et proclivitates in morbis curandis negligamus. Intentio animi languentis et marcentis ad ſtudia, ad adfectus laetos erigentesque graviſſimum praebet praeſidium, quo torpor vis ſenſiferae tolli poteſt. Quid quod ira ipſa et terrore nervorum reſolutionis ſanatae meminerunt auctores.

Ipſe denique concubitus eximium praebet incitamentum, quo diuturnae aegritudines, maxime e languore mentis et adfectibus triſtibus ortae tolli poſſunt.

169.

In medicamentis incitantibus diſpeſcendis obvia prima eſt claſſis fugacium et volatilium, hydrogene abundantium, ſeu fragrantium ſeu etiam graveolentium. Haec nervos cerebrales adficiendo toti nervorum imperio blandum impertiunt ſtimulum,

ut et vividius agere et perturbationes ceſſare poſſint. Spiritus aetherei primum merentur locum: nominanda dein, quae oleo aethereo ſcatent, moſchus et valeriana: quibus denique vinum rhenanum ſuccedit. Haec in principibus. Pariter ſedant ac incitant. (§. 156.)

Alia his ſunt debiliora, ad refocillandas vires in animi deliquiis vel ad diaphoreſin promovendam utilia: lavandulae exemplo et ſambuci. In aliis oleum aethereum minus blandum eſt, nervos vaſorum organicos fortiter incitat, atque exaeſtuat: quorum infinita iterum eſt varietas; aliis magis fugacibus et blandioribus, ideoque magis ſedantibus, olei cayeput, caſtorei, aſae foetidae, et cinnamomi exemplo; aliis fixioribus, ſtomachum ſalubriter et inteſtina incitantibus, flatus pellentibus, calorem augentibus totiusque corporis activitatem. His accenſenda ſunt aromata et bitumina.

170.

Oleorum aethereorum ut magna eſt varietas, ita gradatim transeunt in reſinas, accedentibus ad oleum aethereum oxygene, extracto amaro fixioribusque particulis. Camfora cum iis, quae finitima ſunt, hinc oleis aethereis proxima eſt; illinc balſama naturalia, quae tandem in reſinas abeunt. Illa potentiſſimo ſtimulo vim nervorum organicorum ſenſiferam evocat, in cutem derivat atque ab aliis organis, maxime renibus et partibus genitalibus deflectit. Haec vero vaſa capillaria organorum ſecretioni dicatorum peculiari modo ſuscitant, ut et urinam moveant et puris generationi faveant.

171.

Balſama ſenſim in reſinas abeunt, mediis quibusdam corporibus, oleo aethereo pariter et reſina

ac extracto amaro ſcatentibus. Serpentariae radix huc pertinet et guaiacum. Haec fortius irritando et fixius, nervos organorum ſecretioni inſervientium ſollicitant.

Adnumerari his etiam poſſunt cruciferarum virtutes, oleo aethereo acri et principio nondum ſatis cognito tribuendae. (*pharm.* §. 109.) Satis fixum praebent et localem partibus ſtimulum, quo et eroditur cutis et inflammationis ſpecies excitatur. Ingeſta autem tum ventriculi vires erigunt, tum ſecretionem promovent.

His proxime accedunt reſinoſa ipſa; quorum alia fortiſſimo ſtimulo tunicam ventriculi et inteſtinorum mucoſam exagitant, ut pituita et ſi quae ſordes adfuerint naturalibus oſtiis evacuentur, et, communicata cum aliis partibus incitatione, vaſorum abſorbentium et capillarium actio augeatur et totum ſyſtema nervoſum ſalubriter erigatur. (*pharm.* §. 129.) Alia reſinoſa volatiliora in remotas agunt partes, ut et ſecretiones in pectoris organis promoveant, Senegae exemplo (*pharm.* §. 160.), et lotium pellant, ut ſcilla (*pharm.* §. 162.) et in cutem agant, ut Aconitum. (*ib.* §. 163.) Alia denique, kali cauſtico forte adiuncto, exedere partes potius ſolent inflammationemque localem producunt. Quibus cortex mezerei, euphorbium, ipſaeque cantharides adnumerantur.

172.

Inſigne eſt diſcrimen, quod haec potiſſimum remedia et foſſilia arteque parata intercedit. Horum, quae flagrantiae capacia ſunt, ſuo plane et, quodvis ſingulari modo corpus incitat; fortiſſimo et fere univerſali phoſphorus; multo blandiori, tum in tunicam inteſtinorum mucoſam tum in ambitum corpo-

ris agente, ſulfur; fugaci autem et univerſali, quo et turbae nervorum ſedantur, kali ſulfuratum et ὑδϱοθεῖον.

His proxima ſunt alcalina, maxime ammonium carbonicum, quae univerſalem nervis organicis praebent ſtimulum, fortiſſimum autem pura aut cauſtica, quae et exedere partes ſolent. Blandiſſimum vero ſtimulum localem excitant ſapones, quibus vaſa indifferentia ad promovendam ſecretionem abſorbtionemque ſollicitantur.

Similem fere ſaponi effectum habent ſales neutri, quamvis magna ſit eorum varietas. Incitans nitri vis, quae et caſum interdum recipit et calorem attrahens, longiſſime differt a natri ſulfurici vi ſtomachum ſollicitante, ab ammonii muriatici efficacia reſolvente, ab ammonii ſuccinici et acetici virtute diaphoretica.

173.

Tandem metalla laudanda ſunt, in quibus hydrargyrum oxydulatum tutius reliquis remediis vaſa abſorbentia et capillaria ſtimulat, ut functiones reſtituantur: ſtibii vero oxydula in cutem potiſſimum agunt atque ab aliis organis vim deflectunt. Barytes etiam muriaticus ſuo et peculiari modo eadem organa indifferentia adficit.

CAP. V.

DE METHODO METASYNCRITICA.

a. *Modus agendi.*

174.

Non dubito peculiari modo tractare hanc methodum, quamvis haud ignorem, magnam eius partem reduci poſſe ad methodum ſtimulantem, ſeu incitantem. Sed cum informatio alia ſit, ſaepe etiam ita inſtituatur, ut nullo modo ſimpliciter incitetur corpus vel ſingulae eius partes, ſuam omnino ſectionem poſcere videtur.

Fuit autem nomen *μετασυγκρίσεως* a Theſſalo, ut videtur, primo effictum, ut ſignaret curationem, qua *τὰ συγκρίματα*, ſive *αἱ συγκρίσεις*, e quibus corpus conflatum exiſtimabatur ac conſtitutum, mutarentur atque ratio penitus novaretur. (*Gal. de ſimpl. med. facult.* lib. 5. p. 66.) *Συγκρίματα* autem dixerunt veteres Eleatici, quos ſequutus eſt Aſclepiades Bithynius, atomorum, ſeu corpuſculorum inſecabilium rationes. (*Galen. de elem.* lib. 1. p. 47.) Itaque *μετασύγκρισιν* etiam *recorporationem* Caelius Aurelianus vertit: et Aſclepiades, methodi quidem inventor, ſed nomen, a methodicis ſectatoribus uſurpatum, nondum adhibens, hanc curationem *θεραπείαν* dixit *φιλοπαράβολον*, quam Caelius Aurelianus minus apte *temerariam* interpretatus eſt et periculoſam.

175.

Quodſi recedimus ab antiquo illo commento methodicorum, atomorum nimirum rationem poſſe et debere hac methodo novari et plane mutari; id tamen

tamen persuasum habemus, medici esse officium, ut totam corporis constitutionem mutet, eamque reddere satagat, quae et destructioni resistere et salubria moliri possit.

Fieri id autem duplici modo potest; vel lento modo ac suavi, ut victus ratione, habitatione, moribus penitus mutatis, aliam plane virium rationem producere studeat; vel celeriter ac fere turbulenter, ubi plerumque incitans methodus hactenus augetur, ut finis peculiaris amplius haud propositus sit, sed universalis potius, motibus sensibusque turbulentis excitatis mutandam esse corporis constitutionem.

b. *Indicantia.*

176.

Necessaria autem est haec curatio in gravissimo quovis morbo et pertinaci, qui, vi vitali infestus, indicationem caussalem eludit. Ibi quoquo modo et φιλοπαραβόλως tentandum esse et periclitandum, ut, quid natura faciat aut ferat, cognoscatur. Quodsi enim latent caussae, aut si incitans vulgaris methodus vel tonica haud sufficiunt; quid superest, quam corporis constitutionem mutare?

177.

In diuturnis morbis, ab arthritide vaga, stasibus abdominalibus et inaequabili vis sensiferae distributione natis, in lue etiam venerea, scorbuto et variis cachexiis mentisque praesertim morbis unica nonnunquam spes perfectae curationis collocanda est in mutata victus ratione. Habitationis enim permutatio, itinera, navigatio, studiorum et negotiorum aliena plane indoles perfecte nonnunquam curant morbos, conamina omnia medicorum eludentes.

Roboranti methodo praemittendam esse metasyncrisin in debilitate universali, supra (§. 120.) monuimus.

178.

Morbos spasticos et nervosos subinde, ut et alios diuturnos, natura curat febre excitata, quae naturalis est metasyncrisis, arte imitanda. Parem igitur turbam excitamus, ut finis potiamur.

Nec in ipsis acutis morbis negligenda est haec curatio, cum vires haud potis esse videntur ad caussam subigendam vel amovendam. Utiliter tunc totius corporis constitutio ita lacessitur, ut, quomodocunque id fiat, vires restitui et salubriter terminari possit morbus. Quodsi inaequabilis vis sensiferae distributio febris indolem complectitur, nova perturbatione per artem producta, morbosa silebit, ideoque veritatis quaedam species homoeopathicae curationis, quam Hahnemannus stabilivit, inde elucet.

c. *Contraindicantia.*

179.

Utilissima quidem et summe interdum necessaria haec curandi ratio temeritati tamen proxima est, si, qualem exitum habitura sit haec methodus, penitus latet. Indicantia enim et prognosi constitui supra (§. 51.) monuimus. Itaque agyrtis similis fit medicus, si, nullo respectu ac exitum probabilem habito, metasyncrisin molitur. Cognita prius natura morbi, populari ingenio; cognitis viribus aegroti exitus ratio haud amplius latebit. Qua praevisa indicare possumus, suppetiturae sint vires, sive secus.

180.

Dein prohibetur haec methodus, dum caussa morbi manifesta, aut probabilis saltem, curationi oc-

caſionem praebet. Perverſa eſſet temeritas in febre intermittente negligere viſcerum abdominalium torporem nervorumque intemperiem, quae plerumque cortice peruviano optime tollitur. Quodſi vero ea curatio nil proficit, naturae viribus cognitis, expedit ſaepius ad *θεραπείαν φιλοπαράβολον* confugere.

d. *Indicata.*

181.

Animi perturbationes violentae egregium interdum adminiculum largiuntur, quo haec poſſit curatio inſtitui. Terrore et ira repente ſuſcitata epilepſiam ipſamque hygrophobiam, metrorrhagiam quoque, maxime vero paralyſes et febres intermittentes fugatas eſſe meminimus. Haud vero ſimpliciter incitare, ſed febrem moliri et totam corporis conſtitutionem permutare eos adfectus monuimus. (*path. gen.* §. 167.)

Magnopere prodeſt ſaepe frigus, quo irritabilitas ſeu contractilitas fibrarum augetur, vi ſenſifera in aliis partibus ſopita, in aliis vero accumulata. Itaque balnea frigida in febribus nervoſis ac ſcarlatina merito laudanda ſunt, quia non ſolum nimiam vis ſenſiferae activitatem minuunt et adſtringunt (§. 91.), ſed mutant etiam virium rationem veramque metaſyncriſin producunt. *) Hinc quoque im-

*) *Galen. meth. med.* lib. 10. p. 148. Ἐπειδ᾽ ἐν μὲν τῷ ψύξαι καὶ ὑγράναι τὸ κῦρος τῆς θεραπείας ἐστὶν, ἅπασι δὲ τοῖς ψυκτικοῖς βοηθήμασιν ἐφεδρεύει βλάβη διὰ τὴν ἰσχνότητα τοῦ σώματος, ἀναγκαῖον οἶμαι γίγνεσθαι τὸ τοῦ Θουκυδίδου· δράσαντάς τι καὶ κινδυνεῦσαι. Οἷς μὲν γὰρ ἑτέρα μὲν οὐχ ὑπάρχει τῆς σωτηρίας ὁδὸς, ἡ δὲ οὖσα μόνη σφαλερὰ καθέστηκεν, ἀναγκαῖον οἶμαι τούτοις ἐστὶν. ὁμόσε τοῖς δεινοῖς ἰέναι· οὐ μὴν οὐδὲ τὸ σφάλμα θανατῶδες οὐδ᾽ ἀβοήθητον.

brium actio ſalubris exponenda, quam in febre flava Iackſonius (*on the fevers of Iamaica*, p. 349.), in hygrophobia incipiente Morgagni (*de ſed. et cauſſ. morb. ep.* 8. n. 32.) obſervarunt.

Utiles etiam hoc potiſſimum nomine ſunt ſucceſſus electrici, ope lagenae Kleiſtianae producti, quos fortiſſima incitatione et mutatione potius virium (§. 165.) metaſyncriſin moliri arbitror.

182.

Veſicatoria, cum magnam cutis partem ſenſuque acuto praeditam contegunt, neque ſecretionem abunde augent, metaſyncritice agunt. Eorum enim ope pervicaces nonnunquam morbi acuti fugantur. Simili modo agit aqua frigida guttatim ex alto delabens, qua nervorum reſolutorum vires potenter reſtituuntur. Ignis etiam et uſtio, *παρόπτησις* veterum et *ἡλίωσις*, aut inſolatio eumdem effectum producunt.

Magna emeticis ineſt vis ad metaſyncriſin moliendam, dummodo uberius haud evacuent, ſed ſuccutiant potius ac commoveant viſcera. Quibus et adnumeranda ſunt nauſea arte producta, (*path. gen.* §. 247.) et connubia hydrargyri cum ſulfure ſtibiato, (*pharm.* §. 331.) ipſa unguenta mercurialia. (*ib.* §. 318.) Hinc et ebrietatis uſum in abigendo contagio et curanda febre nervoſa inchoante trahendum eſſe puto. (*Eph. nat. cur. dec.* 1. *ann.* 3. *o.* 145. *Fr. Hoffm. opp. vol.* 5. p. 352.)

Denique arſenicum, ſi quando profuit, ſuſcitata vi ſenſifera totius corporis metaſyncriſin moliri, ſupra (*pharm.* §. 352.) ſtatuimus. Simili modo agere et cuprum ſulfurico - ammoniatum (*pharm.* §. 348.) et argentum nitricum in morbis rebellibus (*pharm.* §. 312.) probabile eſt.

CAP. VI.

DE METHODO SEDANTE.

a. *Modus agendi.*

183.

Quodsi nimiae virium intentionis ortum studiose perpendimus, haud unam eamdemque caussam adesse, mox animadvertimus, sed plerumque quidem inaequabilem vis sensiferae distributionem. Quae vero variam originem habens, mox in systematis gangliosi, praecipue abdominalis, dispositione vel congenita vel acquisita; mox in stimulorum necessariorum absentia, profluviis praegressis, animi abiectione aerumnisque; mox in incitamentis valentioribus mechanicisque rebus, quae vim sensiferam nimis lacessunt quaerenda est. (*path. gen.* §. 57. *f.*) Quibus efficitur, sedantem methodum versari generatim in restituenda aequabili imponderabilium distributione, quod fieri potest variis modis.

184.

Primum igitur sedat, qui incitamenta peregrina morbosaque amovet, sive humorum adsit colluvies et acrimonia, sive mechanice nervi obsideantur, sive aestus nimius corpus exercuerit; unde evacuantia, sanguinis missio, antiphlogistica demum optime sedare consuescunt.

Dein sedat, qui materialem caussam inaequabilis per nervos abdominales conductionis e medio tollit. Stases enim vasorum abdominalium saepenumero in caussa sunt, si nervorum perturbationes nascuntur. (*path. gen.* §. 84.) Itaque resolvens methodus, eaque quae naturalem sanguinis menstrui

curſum promovet, magni ſaepe eſt momenti, ut tumultus nervorum compeſcantur.

Tertio ſedat, qui teneritatem fibrae, inaequabilis distributionis comitem, roborante methodo curat. Hinc, ſi evolutionis periodos ſtipatur, ſi a nutritionis defectu naſcitur, ſi longos morbos graviores que aut humorum cladem excipit vis ſenſiferae perturbatio, roborans methodus, maxime, quae victus rationem complectitur, utiliſſima eſt. (§. 124. 125. ſ.)

Quarto ſedat, qui incitamenta auget iisque nova addit, ea tamen, quibus viae facilius aperiantur, quaeque diaphoreſi faveant. (§. 145.) Itaque incitans methodus, praeſertim, quae fugaciſſimis utitur remediis, (§. 169.) magnum praebet adminiculum, quo vis ſenſiferae perturbationes cohiberi poſſint.

Quinto ſedat, qui humectat, lubricat et mollit fibram aridam, duram et nimis ſtrictam: quae indoles quamvis minus cauſſa ſit, quam effectus vis ſenſiferae perturbatae; magnopere tamen ſedantem curandi rationem adiuvat. (§. 102.)

Sexto et proxime quidem ac proprio ſenſu ſedat, qui momenti utriusque, quo vis vitalis conſtituitur, rationem laeſam reſtituit, quod utplurimum ſuſcitato fit ac erecto momento irritabili, ſimul tamen minuta vi ſenſifera. (*pharm.* §. 227.) Id a narcoticis proprie ſic dictis exſpectari poteſt. Kali ſulfuratum his accenſere non dubito.

Noviſſime ſedat, qui conſumtionem imponderabilium auget adeoque accumulationem minuit, quod proxime fieri alcalinis, ſupra (*pharm.* §. 272.) poſuimus. Forte et zinci oxydum et biſmuthum nitricum et cuprum ſulfurico - ammoniatum ſimili modo agunt.

185.

Quodſi ab iis receſſeris, quae et diſpoſitionem et cauſſas occaſionales inaequabilis imponderabilium conductionis tollunt, proxime ſedant, quae fugaciſſimo ſtimulo ſecretiones augent et excretiones; tum quae conſumtionem imponderabilium promovent; noviſſime, quae momentum irritabile erigunt, ut vis ſenſifera decreſcat. Cum autem per ſomnum ſileant rerum externarum impulſus, quiete distribuatur vis ſenſifera, momentum irritabile placide reſtituatur, in ſomno quaerenda eſt inſignis ſedandi vis, quae in omnibus vis ſenſiferae perturbationibus egregie valet. (*phyſ.* §. 386.)

186.

Cum duobus potiſſimum modis vis vitalis exſerat actiones, ſenſu nimirum motuque, doloribus etiam et ſpaſmis irregularis ac nimia vis ſenſiferae intentio patet. Quae doloribus opponitur, ſedans methodus, *anodyna; antiſpaſtica* vero dicitur, quibus ſpaſmos debellare ſtudemus *). Quarum utramque generali hac ſedantis methodi denominatione comprehendi poſſe, perſuaſum habemus.

b. *Indicantia.*

187.

Cum dolores, deliria et ſpaſmi ſymptomata ſint, ſymptomaticae curationis emolumenta atque neceſſitas etiam in hanc methodum cadunt. (§. 43. ſ.) Symptomatica tamen curatio complectitur praecipue proximam actionem in alterutrum facultatis vitalis momentum, qua compeſcuntur turbae. Qui vero

*) Veteres tamen antiſpaſtica dicebant, quae ἀντίσπασιν, i. e. revulſionem efficiunt.

incitamenta amovet morbofa aut peregrina; qui fibrae difpofitionem roborante methodo curat; qui ftafes refolvit abdominales et impetum humorum cohibet, is in cauffas potius agere quam in fymptomata dicendus eft.

188.

Dolores, etiamfi faepius faluberrimi funt, exigunt tamen fedantem methodum et anodynam, proprie fic dictam, fi in tantam glifcunt atrociam, ut naturae molimina pervertant. Intentio enim fumma, quam adferunt, placidam virium directionem impedit, ofculaque ductuum excretoriorum obftringit, ut nulla coctio, crifis nulla contingere poffit. (*path. gen.* §. 271.) Coctionem igitur promovere, crifin praeparare faepius melius nequimus, quam adhibita fedante, anodyna et antifpaftica methodo.

189.

Dolores pariter ac fpafmi fedantem methodum pofcunt, fi, nobilioribus organis infefti, periculum augent. Ecquis enim dolorem capitis atrociffimum aut fpafmos, impetum humorum verfus encephalum vehementiffimum adferentes defipientiam denique ferocem, tollere medicamentis non ftuduerit! Maxime, fi praeceſſerit difpofitio eius organi ad virium oppreffionem: ibi enim periculum in mora effe, cuivis patet.

190.

Dolores, deliria et fpafmi exigunt methodum proxime iis oppofitam, fi vires ocyffime infringunt, quod praefertim de fpafmis tonicis valet. Hi enim, tetani exemplo, toti corpori infefti, tantam virium proftrationem adferre folent, ut brevi exitium adferant. (*path. fpec.* §. 522.) Nec clonici fpafmi fine noxa funt, dum cauffa nervis principalibus infefta,

capitalem reddit morbum, quod hygrophobiae exemplum oſtendit. (*ib.* §. 533.)

191.

Inſigniter urgent dolores et ſpaſmi, ſi metus exiſtit aliorum morborum eos excepturorum. (*Cf.* §. 45.) Id de epilepſia, chorea S. Viti, tuſſi etiam convulſiva, quamvis per ſe minus periculoſis, valet: in paralyſes, mentis praeſertim aegritudines ipſamque fatuitatem inſanabilem aut apoplexiam abire. (*path. ſpec.* §. 527. 543.) Aſthma convulſivum in hydrothoracem (*path. ſpec.* §. 588.) et phthiſin pituitoſam abit. (*ib.* §. 619.) Id et de deſipientia praeprimis valet. Itaque Galeni praeceptum: τὸ ἤδη γεγωνὸς ἰητέον, τὸ δὲ ἐσόμενον κωλυτέον, ſtudioſe exſequi oportet.

192.

Protinus tollere et dolores et ſpaſmos ſedantibus remediis opus eſt, ſi morbi natura ipſa vel plane nos latet, vel adeo inſuperabilis eſt, ut nulli cedat curationi perfectae. Satius tunc eſt, mitigare ſymptomata, levare moleſtias, virium perturbationem proſtrationemque avertere, quam periclitari in curatione inutili. (§. 46.) In morbis graviſſimis, conatus medicorum eludentibus, nil ſupereſt, niſi dolores compeſcere, ſpaſmos cohibere, ut placidius vel mors conſequatur.

193.

Indicatur haec methodus, ſi diuturnae ſpaſticae conſtrictiones abſorbtionem impediunt, unde ſtaſes oriuntur glandularumque tumores, quibus tollendis nulla alia methodus aptior eſt. Conii maculati ipſiusque Laurocerafi praeſtantiſſima haec eſt virtus,

c. *Contraindicantia.*

194.

Curationi, quae, remotis incitamentis ſuperatisque obſtaculis nervorum turbas ſedat, nihil fere repugnat, niſi impedimenta curationis perfectae. (§. 15.) Quae vero proxime agit in momenti utriusque, quo vis vitalis conſtituitur, ratione, prohibetur ſaepe, et maxime quidem, ſi adſunt materiales eiusmodi cauſſae: impetus humorum, plethora, humorum corruptio: mechanica quoque irritamenta, quae omnia prius arcenda ſunt, quam ad ipſam ſedantem methodum abiveris. Satius enim eſt cauſſis mederi, quam ſymptomata ſuffocare, mox reditura, ſi cauſſam intactam reliqueris aut morbi indoles eadem manſerit. Capitis dolores atrociſſimi in typhi initio multo tutius fugantur frigido lavacro, hirudinibus appoſitis et acidi muriatici ſorbitione, quam iis remediis, quae proxime dolores ſedare dicuntur.

195.

Contraindicantur remedia anodyna, ſi effectus ſecundarii eorum plus detrimenti adferunt, quam primarii commodi. Cum opium ventriculi vires ſufflaminare, digeſtionem offendere, alvumque ſegnem reddere, impetum vero verſus caput magnopere ſoleat augere; abſtinere eo opus eſt in infantibus iisque hominibus, qui ante iam laborarunt iis adfectibus, qui facile ex opii uſu augeſcunt. Impedire tamen noxios eos effectus poſſumus idoneis additamentis; hydrargyro muriatico miti aut radice ipecacuanhae.

Quodſi morbum etiam excitant narcotica, Belladonnae exemplo; diſpiciendus eſt detrimenti inde nati gradus, qui ſi minor ſit morbo praegreſſo, au-

daciter eſt ſequenda haec curandi ratio; ſi maior, deferenda. (§. 7.)

196.

Graviſſimum eſt huius methodi contraindicans, e ſalubribus naturae moliminibus petitum. Quae cum ſaepiſſime dolores adferant ſpaſmosque, hos qui praepoſtere ſedat, naturae nutibus ſpretis, coctionem impedit criſesque pervertit. Ab eo vitio ſedulo cavendum eſt, etiamſi aegri doloribus cruciati, cohibitionem anxie poſcant. Medicus, naturae miniſter, nunquam impune leges almae matris perfringit.

197.

Si teneritas fibrae defectusque nutritionis merito arguuntur, et ſuperflua eſt haec methodus et eo potiſſimum nomine nociva, quod etiam magis infirmet vires, ideoque, nutritione labefactata, cauſſam augeat. Multo tutius eſt, victu uti idoneo, vitaeque rationem, habitationem hominumque conſortium mutare, ut conſtitutio plane alia fiat, quam ad tempus tantummodo ſopire tumultus. Hyſtericis mulieribus hominibusque, qui arthritide anomala laborant, nil aeque ſaepius prodeſt, quam itinera, aëris puri montanique uſus, fontium medicatorum balneorumque frequentatio. Haec igitur auxilia redeunt fere ad roborantem methodum (§. 125. 138. 139.) et metaſyncriſin. (§. 177. 178.)

d. *Indicata.*

198.

Graviſſima praeſidia, quae nunquam negligenda ſunt, ſola ſaepe ſufficiunt, quaerenda ſunt in victus ratione. Qui enim incitamenta omnia et externa

et interna vitare valet, is melius doloribus obviam it ſpaſmisque, quam dum largas ingerit opii aut belladonnae aut aliorum eius farinae remediorum copias.

Aëris uſus ſereni, puri, tranquilli, nec nimis aeſtuoſi nec nimis frigidi; cubiculi temperies idonea; lectorum poſitus et compoſitio, quae nullo modo ſtimulos augere poſſit: exercitatio modica: vectio in curru aut equo: itinera iucunda: frictio quoque et mollis membrorum contrectatio: animi quies et ab omnibus perturbationibus immunitas: cibi digeſtu facillimi, blande nutrientes, nullo modo incitantes: potus ſenſus quidem mulcens, ſed ab omni irritante indole alienus: en maximam partem earum rerum, quibus dolores ſpaſmique ſedandi ſunt.

199.

In ſomno conciliando cura omnis omneque ſtudium collocandum, quod et diaeteticis remediis et amoto quocunque incitamento externo optime fit. Cavendum, ne lux nimia oculos feriat *), ne pictae forte in parietibus imagines **), ne coena lautior, vini aliorumque incitantium potus, ne occupationes brevi ante ſomnum mentem perturbent, ne veſtimenta cubitoria, ſtragula vel culcitae nimis exaeſtuent aut duritie offendant. Facillime in ſomnum ire ſolet, qui aëre libero gaviſus fuerit, qui corporis exercitatione feſſus, qui alvum liquidam, ſaltem haud obſtructam habet, qui brevi ante ſomnum lectione vel auditione, nullo modo perturbante fatiga-

*) Hipp. vict. acut. 400. Κατακλίνειν ἐς ζοφερὰ οἰκήματα.
**) Aret. curat. acut. 1, 1. Ἐρεθιστικὸν τοιχογραφίη.

tus eſt, qui denique ſonos auſcultat uniformes. *) Nonnunquam ſufficit, eodem corporis ſitu decumbere et quam minime volvere corpus, ut quies ſomnusque accedant.

200.

Sedari inſultus ſpaſticos in iis, qui diſpoſitione ad ſomnambuliſmum gaudent, admotione palmarum, praeſertim praecordiis, aut tractione earum paullo remotiore a corpore, digitis extrorſum verſis; partisque etiam cuiusdam dolores et ſpaſmos compeſci, admoto ſaepius margine palmae inferiori, molliterque inferiore verſus tracto, in ſuperioribus docuimus. (*phyſ.* §. 395.) Huic magnetiſmi artificialis applicationi laudes ſuae derogandae ſunt, nec extendendae ad alias tractationes, quae caſum recipiunt. (§. 167.)

201.

Omni cura vero ſtudendum, ut calor nimius minuatur, ut molleſcat cutis, ut impetus ſanguinis decreſcat et alvus laxetur. Quibus perpetratis, quies ſaepe in acutis morbis, remiſſio ſpaſmorum, deliriorum et dolorum ſequitur. Coctionis praeparatio, eaque curatio, quae *εὔροα* facit ſpiracula, optima ſaepenumero eſt ſedans methodus.

Quod cum nec humectante methodo nec antiphlogiſtica perfici poteſt, lex eſt in acutis morbis,

*) Aret. cur. acut. lib. 1. c. 1, Ὕπνου δὲ ἀγωγὴ ἑκάστου καὶ τὰ ξυνήθεα· ναυτίλῳ μὲν ἡ ἐν ἀκάτῳ κατάκλισις καὶ ἐν θαλάσσῃ περιφορὴ, καὶ αἰγιαλῶν ἦχος καὶ κυμάτων κτύπος, ἀνέμων τε βόμβος καὶ θαλάσσης καὶ νηὸς ὀδμή· μουσικῷ δὲ ἔτι ἐθισμὸς αὐλῶν ἐφ᾿ ἡσυχίῃ, ἢ ψαλμὸς λύρης ἢ πυκτίδος, ἢ μελέτη παίδων σὺν ᾠδῇ· διδασκάλων δὲ νηπιάχων μύθων προσομιλίη· ἄλλοισι δὲ ἄλλα ὕπνου θελκτήρια.

ad fugacissimos stimulos valerianae, spirituum aethereorum et moschi confugere; quibus cutis functiones restitutae turbas nervorum saepe cessare iubent. Et ipsi fortiores stimuli, oleorum aethereorum et camforae, quin etiam cantharidum cuti impositarum, quarum opus omnino est, si dolores spasmique singularum partium cum pulsuum mollitie et cutis laxitate uniuntur, dolores tamen et deliria et spasmos compescunt.

202.

Ad ipsa autem narcotica confugiendum est, si momentum vis vitalis irritabile labascit, vi sensifera nimis lacessita: nulla tamen praesente caussa materiali. Itaque opio utimur potissimum, si continuae vigiliae, deliria, nervorum distentiones cum pulsibus spasticis, exilibus, irregularibus, cum cute arida pallida, lotio etiam turbido aegrum male habent. Anxietas incredibilis cum alvi profluviis aut vomitu irrito nullo prorsus remedio adeo tuto cohibetur, quam opio, cui zincum oxydatum aut hydrargyrum muriaticum mite admiscetur.

Belladonna et conium et laurocerasus citra febrilem statum eos spasticos adfectus fugant, quibus stases producuntur.

203.

Longe alia vis est acidi carbonici, quod perturbationes solummodo nervorum gastricorum, vomituritionem et cardialgiam compescit, caloremque nimium et bilis corruptionem impedit. (*pharm.* §. 265.)

Alcalina consumtionem imponderabilium in musculis accelerare eoque modo spasmos arcere videntur. (*pharm.* §. 273. 274.)

Tandem et zincum oxydatum et bismuthum nitricum et cuprum sulfurico-ammoniatum, celebratissima antispastica, adstringere videntur fibram irritabilem, eoque modo motuum nimiorum tarditatem adferre.

CAP. VII.

DE METHODO ANTIPHLOGISTICA.

a. *Modus agendi.*

204.

Cum in calore nimio minuendo ligandoque et in impetu sanguinis cohibendo haec methodus versetur, quodammodo cohaerere cum methodo sedante atque cum ipsa humectante et molliente (§. 102), facile perspicitur. Namque sanguinis nimius impetus exponi nequit, nisi ex inaequabili vis sensiferae, quae per nervos organicos in vasa conducitur, distributione nimiaque eius vis intentione. (*path. gen.* §. 76.) Sedantem vero methodum versari generatim diximus in restituenda aequabili vis sensiferae dispensatione. (§. 183.) Quod cum contingat amotis incitamentis; caloris etiam, incitamentis vulgatissimis accensendi, amotio sedantis methodi species est.

205.

Itaque haud uno eodemque modo antiphlogisticam methodum agere patet. Refrigerat enim primum, qui calorem sensibilem cogit vaporibus formandis inservire: quod cum contingit, necessario calor sensu percipiendus minuitur, capacitate aucta. (*phys.* §. 303.) Hinc perspiratione cutanea et pulmonali increscente corpus refrigeratur.

Dein refrigerat, qui res ingeri et ad corpus applicari iubet, quibus calor vincitur atque ligatur. Quod acidis fieri, salibus neutris, frigore demum ipso, notissimum est.

Refrigerat, qui incitamenta circuitus minuit et e medio tollit. Hinc, si sordes primarum viarum evacuantur, si dolores mitigantur, si animi adfectus compescuntur, si victus tota ratio ita instituitur, ut nova incitamenta circuitus gigni nequeant, aestus nimius minuitur.

b. *Indicantia.*

206.

Exigi hanc curandi rationem, si aestu nimio corpus exercetur, exploratum habemus. Necessitatem vero huius methodi perspiciet, qui secum perpenderit, nimiam virium intentionem, aestu manifestam, pervertere molimina naturae salubria, coctionem ac crisin impedire et in praeceps nonnunquam aegrum dare, ni eam minuamus. (Cf. *phys.* §. 250. *path. gen.* §. 30. *therap. gen.* §. 29.)

Hinc non solum in inflammationibus activis, dum nondum successiones instant, sed in febribus exanthematicis aliisque ardentibus, continuis, ante ἀκμήν, et in ea ipsa, magni momenti est, methodo antiphlogistica uti, ut naturae vires a turbis nimiae intentionis deflectantur et crises praeparentur. Eadem enim commoda, quae de humectante methodo et molliente laudavimus, (§. 102.) etiam de hac praedicari possunt.

207.

Nec ad febrium acutarum curationem haec methodus duntaxat commodanda est, sed ad diuturna etiam

etiam mala, quae nimia vis ſenſiferae per calorem intentione exaſperantur, inflammationibus obortis vel ſpaſmis vel deliriis etiam. Haec ſymptomata nonnunquam optime tolluntur refrigerante methodo, dummodo compertum habeamus, calori nimio tribuenda ea eſſe.

c. *Contraindicantia.*

208.

Quae ſupra iam de detrimentis methodi humectantis dicta ſunt (§. 104—107.), optime et ad hanc methodum applicantur.

Nocet enim, ſi, neglectis cauſſis et virium ratione, ſoli caloris minutioni ſtudemus, ubi cauſſas incitantes prius amovere et vires firmare expedit. In febrium malignarum progreſſu haud continuanda eſt methodus antiphlogiſtica, ne vires proſternantur.

Cum negari nequeat, in calore ipſo ſalubris aliquid eſſe, cuius ope molimina naturae perficiantur, (§. 106.) caloris eius critici indoles curioſe inveſtigetur, ne praepoſtere ſupprimatur. Veriſſimum enim eſt Galeni effatum: „ſi perfecta quies futura „eſt, oportere magnam et validam adfectionem prae„cedere ſolutioni.“ *) Et antiquus auctor ait: „Ae„ſtum et ardorem extremum continere aegrum ad „certum temporis terminum, donec, quae fluere „debent, coquantur et craſſiora fiant.“ **)

*) Galen. de dieb. crit. lib. 1. c. 1. Χρὴ, εἰ μέλλοι βεβαίως παύεσθαι, μέγα τι καὶ ἰσχυρὸν νόσημα προηγεῖσθαι τῆς λύσεως.

**) Hipp. de veteri med. Καῦμα καὶ φλογμὸς ἔσχατος κατέχει μέχρι τινὸς, μέχρις ἂν τὰ ῥεύματα πεφθῇ καὶ γένηται παχύτερα.

d. *Indicata.*

209.

Aeſtus nimius tutiſſime minuitur, dum cavemus ab omnibus rebus, quae incitare vaſa ſanguifera valent. Itaque victus rationem, quae ſedantem methodum adiuvat, partim et hic commendare licet. (§. 198.)

Curioſiſſime renovandus eſt cubiculi aër, ne vel inquinetur vel nimis excaleſcat. Sicut enim experientia docuit, aëre corrupto magnopere incitari febres, ita aërem purum, ob oxygenis adfinitatem erga calorem (*pharm.* §. 258.), mitigare aeſtum febrilem compertum habemus. Ita et neceſſe eſt, ſtragulis veſtimentisque uti cubitoriis, quae minus valeant exaeſtuare.

Ciborum potuumque et ipſorum medicamentorum inſignis vis eſt, calorem augendi: itaque in his commodandis omnis cura adhibenda, ne ullo modo aeſtum producant. Leviſſimis utendum eſt cibis vegetabilibus, potibusque humectantibus (§. 111.), quique dum leniter alvum ducunt et lotium, calorem minuere valent.

Animi nimia intentio mentisque perturbationes ſedulo vitandae, quibus mirum eſt, quantopere ſyſtematis ſanguiferi vis ſenſifera ſaepe accendatur.

Somnum conciliare ſaepe prodeſt, ut calor minuatur: eo enim placari vitae functiones ſanguinisque praeprimis impetum ſedari exploratum habemus. (*phyſ.* §. 384.)

210.

Sanguinis impetus, quo aeſtus cietur, vario modo minui poteſt. Sine ambagibus id fit venae ſectione, aut ſi topicus aeſtus nobiliorum partium urget, hirudinibus vel ſcarificatione. Compeſcitur

tamen etiam ſanguinis impetus localis ſalibus metallicis et plumbi et hydrargyri; qui tum conſtringere vaſa minima tum abſorbtionem augere valent. Plumbum igitur aceticum (*pharm.* §. 341.) et hydrargyrum muriaticum mite (*ib.* §. 325.) praeſtantiſſimis antiphlogiſticis adnumeranda ſunt.

211.

Magnum eſt huius methodi adminiculum in excretionibus promovendis quaerendum. Tum enim amoventur iis incitamenta morboſa; tum, aucta meatuum pervia indole; humorum in vapores transitus augetur, quo facto calor decreſcere debet. Itaque et alvus mollienda eſt et laxanda; lotii fluxus promovendus; cutis demum hactenus mollienda eſt, ut perſpiratio increſcat. Quod cum opio nonnunquam et balneis tepidis perficiatur, quanta his inſit vis antiphlogiſtica, patet.

212.

Id eximie ſaepe iis contingit, quae calorem attrahunt ac ligant. Quibus oxygenes ac acida merito adiudicantur, unde et acida mineralia aqua diluta et vegetabilia ſorbere et ſales etiam neutros, nitrum maxime; blandiores etiam, kali aceticum et tartaricum, tartarum natronatum et boraxatum, tartarum depuratum et natrum sulfuricum; aquae copia idonea ſolutos propinare opus eſt.

SECT. III.

DE HUMORUM MUTANDA VEL COPIA VEL INDOLE.

CAP. VIII.

DE DIRECTIONE HUMORUM MUTANDA.

a. *Modus agendi.*

213.

Ducere humores in averſam partem, maxime vero ab internis ad externa vocare, a ſuperioribus ad inferiora, ſaepe neceſſarium eſt, cum morbi vi nobiliora organa interdum ita obſideantur, ut capitalis fiat morbus, ni hac methodo ſuccurratur. *Revellere* autem, ſeu *ἀντισπᾷν*, ex antiquiſſimis temporibus dicitur, qui in contrariam partem ducit, ſi quae, quorſum non debent, feruntur; ſi autem, quorſum decet, his aperit vias, ad quas quaeque vergit materies *). Idem et *ἀποκρούεσθαι*, ſ. *repercutere*, ab uno loco in varia dispellere vocabant. **) Ratione loci, in quem illiciuntur humores, dicebatur *ἕλκειν*, *trahere*, *derivare*.

214.

Id autem artis praeſidium, ut et vetuſtatis auctoritae ſanctum et quotidiano uſu comprobatum, ita graviſſimis nititur praeceptis et phyſiologicis et pathologicis. Cum enim ſtimulos sequantur humores,

*) Hipp. epid. lib. 6. ſ. 2. p. 1170. Ἀντισπᾷν, ἢν μὴ, ᾗ δεῖ, ῥέπει· ἢν δὲ ὅπῃ δεῖ, τουτέοισε δεῖ στομοῦν, οἵως ἕκαστα ῥέπει.

**) Galen. ſimpl. med. fac. lib. 5. p. 63.

a ſtimulis localibus etiam pendere impetus humorum ſ. congeſtiones, certum eſt. (*path. gen.* §. 77.) Cum praeterea ſtimulorum duorum eumdem organiſmum occupantium alter duntaxat poſſit actionem ſuſcitare, alter vero, plerumque debilior, ſupprimatur aut frangatur (*phyſ.* §. 71.); artis praeſidia eo praecepto fulciuntur, quae ſtimulo artificiali iubent morboſum ſupprimere. Accedunt leges antitheſeos, adſociationis et ſympathiae (*phyſ.* §. 72—74.), quibus nexus organorum ſtabilitur, quo utimur, dum, altero incitato atque ſecretione eius aucta, in altero ſupprimitur et aboletur morboſa activitas.

His igitur potiſſimum legibus nitimur, ſi directionem humorum convertimus in alia loca, quam quae, morbi vi compulſa, petunt. Conſenſui et ſympathiae praecipue ſtudendum eſt, ut, quaenam loca cum adfectis, vel nervorum vinculis vel ſimili fabrica cohaereant, pateat. Antagoniſmo etiam et antitheſi opera danda eſt, ut ad convenientia loca illiciantur, quae nobiliora obſident.

215.

Morborum univerſalium converſio in locales, utiliſſima ſaepe, dum natura eo vergit, hac ratione perpetranda eſt. Quodſi enim, decreſcente iam univerſali incitatione, chemicam efficaciam, apertis viis, quod πορoποιεῖν Galenus vocabat, augemus, ſecretionesque novas ſeparare ſtudemus, (*path. gen.* §. 30.) omnino ceſſat morbus univerſalis.

b. *Indicantia.*

216.

Neceſſariam eſſe revulſionem ſ. ἀντίσπασιν, atque ad alia loca ἕλξιν ſ. derivationem, cum nobiliora organa vi morbi obſidentur, per ſe patet. Opor-

tet tamen diſtinguere humores irruentes variasque eorum vias obſervatione cognoſcere, ut, quo vergant, quibusque locis vel attrahendi vel evacuandi ſint, efficiatur. Sanguinis impetus vel caput vel pectus obruens venae ſectione; ſecretiones morboſae in tunicis viſcerum mucoſis ad cutis mucoſum rete trahuntur; colluvies aquoſa in tunicis ſeroſis vel lotio vel ſudoribus tollitur.

217.

Itaque in inflammationibus revulſio tentanda, dum ſingula tantum organa obſidet, dum in tunicis mucoſis viſcerum ſedem habet, quas liberatum iri ſpes eſt, ſi in externis tunicis mucoſis ſimiles ciemus adfectiones. Rheumaticae igitur et catarrhales inflammationes huic methodo potiſſimum cedunt.

Nec inutilis eſt ea curandi ratio, ſed ſumme proficua in iis inflammationibus, quae et ortum et moram vis ſenſiferae, in nervis organicis reſidentis, inaequabili diſtributioni debent, ſeu nervoſis. Ibi enim, incitatis locis ſecretioni dicatis, ſeparatisque ope chemicae efficaciae adauctae (§. 215.) non ſolum revellitur inflammatio a nobilioribus organis, ſed univerſalis morbus etiam decreſcit.

Magnopere demum urget neceſſitas eius methodi, ſi inflammationes ex adfectu cutaneo ſuppreſſo, exanthematibus, ſudoribus ulceribusque repulſis originem duxerunt. Nihil tum ſupereſt, niſi revellere et ducere humores ad priſtinum locum.

218.

Similia indicantia in variis aliis febribus valent. Si quid enim nobiliora organa obſidet, quod vel antea cutem occupaverat, vel facile in cutem ducitur, eo vocare decet. Febres omnes, quae rheumaticis aut catarrhalibus ſtipantur adfectibus, aut quae

παλίμβολοι seu vagae ac variae sunt, μεταβολαῖσι curari, seu iis mutationibus, quae revulsione nituntur, antiquum est praeceptum *). Hinc φοινιγμοῖς et vesicatoriis aliisque id genus episposticis febres curamus non solum rheumaticas et catarrhales, sed nervosas etiam, dummodo incitatio universalis haud adeo conspicua fuerit.

Tempestive autem adhibemus hanc curationem, vel protinus in initio, si nondum penitus formatus morbus omnem infestaverit organismum, aut in decremento, maxime vero post coctionis signa, ubi semet remisit universalis incitatio.

219.

Profluvia sanguinis aliorumque humorum revellente methodo curantur, si ex aliis profusionibus orta plura adferunt damna, quam e quibus nata sunt. Sic haemoptysis ex haemorrhoidibus aut menstruo sanguine repercussis orta, revocandum esse sanguinis impetum versus priora loca urget. Pariter etiam alvi profluvia ipsaque dysenteria revulsione curantur, si e suppressa perspiratione cutanea nata sunt.

Praeterea necessaria saepe est revulsio, si profluvia adfectione nervorum sustinentur; quae παλίμβολος est ac modo huc modo illuc vergit, cohiberi potest, cum in organo minus ad vitam necessario secessum chemicum per auctam secretionem promovemus, ut dynamica intentio cesset. (*path. gen.* §. 30.)

220.

Morbi doloribus stipati revellente methodo curantur, si dolores, quibus salubris aliquid inest et

*) Hipp. epid. lib. 6. s. 6. p. 1196.

critici, ob errorem naturae aut infractionem, in idoneis locis haud perficiuntur, neque in feceffum humorum ac morbofas fecretiones abeunt. Auxilium ferre naturae expedit, ut devia rurfus in rectum tramitem revocetur. In arthriticis adfectibus vulgatiffimum eft praeceptum: revocandum effe morbum ad articulos, fi quid ex iis in interna vifcera abscesfit: alii etiam dolores nobiliorum partium filent, cum articularis morbus idoneo modo decurrit.

221.

In fpafticis adfectibus revulfio tentanda eft, fi ex adfectibus cutaneis aut perfpiratione naturali fuppreffis orti nobiliores partes obfident. Excitata rurfus fcabie repercuffa fpafmi filent ex ea nati. Sic tetanus, qui in tropicis regionibus e refrigerio oritur, iisdem remediis curatur.

Spafmi tamen et ab hac cauffa alieni, ἀντισπάσει faepenumero rite curantur, dum fperandum eft, fore ut aucta per revulfionem chemica efficacia, intentio dynamica morbofa ceffet. Salivatione epilepfiam folvi haud novum eft: nonnunquam et purgantibus curata fuit: faepius ulceribus et uftione, quam veteres iam Graeci et Arabes magnopere laudarunt.

222.

Pari ratione et mentis morbi revellentibus curantur: utique, qui e cutaneis adfectibus repercuffis ortum duxerunt, fcabiei infitae exemplo, qua melancholiam fugatam effe meminimus. Idem morbus, ex impetu fanguinis aliunde caput irruentis natus, venaefectionibus tollitur. (*Aret. cur. chron.* lib. 1. c. 5.)

Nec abfonum eft, excitatis per alia organa humorum fecretionibus fenforium commune liberare. Hinc purgantia fortiora, veficatoria etiam et quae exanthemata proliciunt, in melancholia commodita-

tes plures imo ſanitatem adferre compertum habemus.

223.

Tandem et in variis cachexiis utiliſſima eſt revulſio, dum vel incipiens ulceratio viſcerum deſtructionem eorum minitatur, vel colluvies adeſt aquoſa aut lymphatica, dum nondum firmata eſt, aliorſum movenda. In phthiſi incipiente fonticuli, cortex mezerei cuti impoſitus, provocata per unguentum e tartaro ſtibiato ſcabies, ſalivatio ipſa nonnunquam profuerunt. (*Portal mém. ſur la nature et le traitement de pluſ. malad. vol. 2. p. 75.*) In hydrope incipiente expediunt interdum purgantia, ſalivatio, exanthemata arte excitata.

224.

In omnibus morbis natura ipſa nos docet productis morbis localibus, quam gravis ſit ac neceſſaria haec curandi ratio.

Inflammationes pectoris natura ſolvit miliaribus aliisque exanthematibus, eryſipelate etiam et diarrhoea (*path. ſpec.* §. 243); dyſenteria cum rheumatiſmis alternat, ut ceſſantibus his illa oriatur, curetur vero ſoluto rheumatiſmo: eadem viciſſitudo exanthematum rodentium et dyſenteriae obſervatur, (*ib.* §. 411.) Arthritidem naturae ope penitus ſolvi, haemorrhoïdibus alvique profluviis diuturnis, docuimus. (*ib.* §. 457.) Morbos etiam ſpaſticos, epilepſiam praeprimis et hyſtericos adfectus ſimilibus naturae adminiculis ſolvi exploratum habemus, ut et ulcera ſponte orta et alvi profluvia in epilepſia ſalubria ſint.

a. *Contraindicantia.*

225.

Quae quanquam veriſſima, plures tamen ad-

mittunt exceptiones. Primum enim in hoc confilio nihil antiquius eft et gravius, quam naturae nutibus obtemperare; quo haec vergit, eo humores dirigendi funt. (§. 31.) Itaque hac abutitur methodo, qui ad libitum plane humores dirigit, neglecta naturae proclivitate, neglecto popularium morborum ingenio. Nonnunquam tamen et ipfis naturae nutibus haud protinus obtemperandum eft, fiquidem natura molitur faepius, quod artis imitationem refpuit. (*path. fpec.* §. 372. *therap. gen.* §. 30.)

Peccat contra hanc regulam, qui, fecretione quadam, quae forte falubris eft, repreffa, aliam, a naturae viis alienam fufcitare ftudet.

226.

Dein prohibetur haec methodus, quamdiu univerfum corpus incitatione nimia occupatur. In febris acutae vigore et incremento eo minus haec ratio adhibenda eft, quo minus femet febris remittit, quoque magis intenditur totum corpus. Differenda igitur eft haec methodus in id tempus, ubi, decrefcente morbi vigore, natura ipfa proclivitatem oftendit ad adfectus locales.

Pariter etiam inflammatio et dolor et fpafmus, quo vehementiores funt, quoque magis univerfum corpus in confenfum trahunt, eo minus revellente methodo tractantor. Arthritidis activae infultus fibi potius committendus eft, quam revulfio tentanda.

227.

Abutitur etiam hac methodo, qui uno eodemque modo revellere humores varios aut derivare ftudet. Siquidem ingens eft discrimen inter blandiffimum modum, fluxum menftruum interceptum vaporibus calidis balneisque pedum tepidis reftituendi ac inter eum, qui fcarificationibus aut remediis violen-

tis draſticisque adlicit ſanguinem. Expedit, naturam aegroti, morbi ingenium viriumque rationem ſedulo comparare, priusquam modum ac rationem revulſionis indicaveris.

d. *Indicata.*

228.

Fortiſſimum revellentium remediorum Galenus vocabat venaeſectionem, cui ſententiae quanquam haud omnino adſtipulamur, ſatis tamen commodum habemus adminiculum, ut ſanguinis impetus ex aliis locis in alia dirigatur. In contentionem olim venit acerrimam vis ſectionis venarum loco adfecto proximarum, ad dirigendum ſanguinis curſum. Namque, qui Hippocratem ſequebantur, prope a loco inflammato, venas cubiti ſecare in pleuritide conſuerunt; qui Aretaeum, (*curat. acut. lib.* 1. c. 10. *κρέσσον γὰρ ἀπωτάτω ἄγειν.*) Archigenem (*Aet. tetr.* 2. *ſerm.* 4. c. 68.) et Arabes, e remotiſſimis locis ſanguinem mittere maluerunt. Quam litem, ſeculo decimo ſexto celeberrimam ita optime compoſuit Argenterius (*comment.* 3. *in Galen. art. med.* p. 415. 420.), ut primum diſpiciendum eſſe doceret, unde impetus ſanguinis in inflammatione venerit: proximam autem eius partis, unde irruerit ſanguis, venam ſecandam eſſe: ſi vero proxime a loco ipſo adfecto ſanguinem miſeris, magis etiam attrahes ſanguinem. Quod nullibi manifeſtius eſt, quam in ophthalmiis. Qui enim hirudines prope ab oculo adfecto admoverit, mox animadvertet, inflammationem oculi graviorem fieri: multo leviorem vero, imo mox ſolvi, ſi e remotis locis ſanguinem miſerit.

Itaque in vena ſecanda omnino refert, locum eligere, cum incifio venae liberiorem adfluxum ſanguinis producat: delectum vero venarum ipſarum

merito negligimus, utpote cum sanioribus anatomiae cognitionibus haud congruum. Pariter et de scarificatione et de hirudinibus indicandum, quibus omnino revellitur sanguis a partibus iis, in quas praeter naturam irruit. Maxima autem vis revellendi inest scarificationi, quam ἐγχάραξιν Graeci vocitabant, tum ad inflammationem a loco nobiliori avocandam, tum ad rheumaticos etiam impetus avertendos, tum demum ad restituendum menstruorum fluxum et haemorrhoidum. Egregiam habet haec methodus vim ad instaurandam cutis functionem normalem, si diuturnis laborat exanthematibus; maioribus nostris satis commendata, a nostrae aetatis medicis perperam neglecta.

229.

Praestantissimis antispasticis adnumeranda sunt emplastra et unguenta e cantharidibus; quae, dum inflammationis speciem in cute cient, secretionem incitant et per consensum ac antagonismum pravae secretioni in nobilioribus partibus finem imponunt. (*pharm.* §. 149.) Unde proficua maxime sunt in inflammationibus rheumaticis et passivis, in doloribus et spasmis eidem caussae tribuendis. Possunt etiam impetum sanguinis a capite avertere, si e caussa nervosa ortus fuerit: ubi satius est ea a cute amovere protinus ut φοινιγμὸν excitarunt, priusquam vesica sero depravato repleta nata fuerit.

Revulsioni inserviunt et epithemata e radicibus Armoraciae, seminibus Sinapis et Capsici (*pharm.* §. 154.), maxime, si secretionem cutaneam augere minus in animo est, quam, cute irritata; loca nobiliora liberare.

230.

Magna revellendi vis inest purgantibus, quod Galenus de attrahente versus intestina facultate intel-

lexit. *) Incitatis inteſtinis attrahunt omnino humores aliorſum ruentes, eosque a nobilioribus organis revellunt. Hinc maximi uſus ſunt in diuturnis morbis a colluvie ſeroſa ortis; in melancholia ipſa capitisque et oculorum adfectibus, a pravorum humorum impetu ortis; in menoſtaſia, ubi ad reſtituendum menſtruum fluxum omnino aliquid conferunt; in morbis cutaneis, ut revellatur a cute, quidquid pravam patitur ſecretionem. Quantopere iuvent plurimas alias aegritudines, Hamiltonius uberrime docuit. (*obſerv. on the utility of purgative medic. in ſeveral diseaſes, Edinb.* 1806.)

231.

Quemadmodum frigoris vis eſt maxime repercutiens, contractis partibus; ita calor, expanſis vaſis ipſisque humoribus, potenter attrahit. **) Utriusque facultatem adhibemus in graviſſimis deliriis, quae typhum comitantur, dum aquam frigidam capiti repente infundimus, reliquum corpus vero aquâ calida fovemus. Lotio autem manuum pedumque calida praeſtantiſſima eſt ad avocandum e ſuperioribus partibus ſanguinem.

*) Galen. de ſimpl. medic. fac. lib. 5. p. 64. Πάντα γὰρ ὅσα καθαίρειν κατέλεξα, δύναμιν ἑλκτικὴν ἔχει.

**) Galen. l. c. p. 63. Ἕλκει μὲν γὰρ ἀεὶ τὸ θερμὸν, ἀποκρούεται δὲ τὸ ψυχρὸν.

CAP. IX.

DE MOTU SANGUINIS HUMORUMQUE ACCELERANDO.

a. *Modus agendi.*

232.

Motus humorum omnis cum a mutua actione fluidi contenti et vaſorum continentium pendeat, augendus eſt et accelerandus iis rebus, quae viciſſitudinem utriusque momenti confirmant, vaſorumque vires inprimis excitant. Itaque, ſi ob laxitatem partium ſolidarum motus humorum tardatur, adſtringente; ſi ob duritiem et ſiccitatem, molliente; ſi propter energiae defectum, roborante; ſi e vis ſenſiferae torpore, incitante utimur methodo; ſi denique ſpaſmis forte vaſa conſtricta ſunt, paregorica et ſedans methodus exigitur. Quibus efficitur, quam varia ſit ratio, qua finis huius methodi obtinetur.

233.

Cum ſtaſes ſeu ſtagnationes dicamus motus humorum iuſto tardiores, *reſolvere ſtaſes* eſt motus humorum ſtagnantium accelerare. Itaque de reſolventis methodi variis et ſaepe ſibi contrariis modis idem ſentiendum. Staſes autem eae cum vel in venis, vel in vaſis abſorbentibus, vel in capillaribus vaſis et in ipſis glandulis praecipuam habeant ſedem, in haec omnia organa agi, cum ſtaſes ſoluturi ſumus, ſaepius quoque ſolam abſorbtionem promoveri, palam eſt. (*Cf. path. gen.* §. 80—84.)

234.

Exoluit autem noſtris temporibus informatio illa reſolventis methodi, quae mechanice eam agere

comminiſceretur. Maiores enim noſtri, acicularum figuras in ſalibus fingentes, incidere hos et findere ſpiſſos humores crediderunt; cui commento, quamvis id vulgo medicorum etiamnum placeat, nemo tamen favebit, qui corporis oeconomiam rite cognitam habet.

b. *Indicantia.*

235.

Motus tardior cum frequentiſſimus ſit, huius methodi etiam ampliſſimus eſt campus, plurimisque morbus aptus, qui e ſtaſi humorum originem ducunt.

Quamlibet in arteriis loci inflammati et vaſis capillaribus motum eſſe acceleratum non dubitem, tardiorem tamen motum ſequi inflammationem, certum eſt. (*path. ſpec.* §. 153.) Itaque et in discutienda inflammatione, maxime ſi localis fuerit, reſolventem adhibemus methodum.

236.

Frequentiſſima autem ſedes ſtagnantis ſanguinis humorumque eſt in vena portarum, eiusque ramis viſcera abdominalia perreptantibus. Quae cum in plurimis morbis accuſanda ſit, enumerare libet eos, in quorum curatione potiſſimum reſolvendae ſunt eae ſtaſes abdominales.

Et primum quidem febres intermittentes eae, quae, magis compoſitae, e ſtaſibus abdominalibus originem ducunt, reſolvente methodo tractandae ſunt; (*path. ſpec.* §. 37.) quamvis haec in ſimplici eo morbo damni plus quam emolumenti afferat. Febres catarrhales et rheumaticas, dum frequenter recurrunt, ex eadem naſci diſpoſitione docuimus (*ib.* §. 63. 73.): hinc reſolvente methodo recte in-

tellecta optime debellantur. Febris lenta nervofa, quae faepe ex atonia vifcerum abdominalium et ftafibus originem ducit (*ib.* §. 86.), infigne accipit adminiculum ex eadem curandi ratione.

Exanthemata chronica, inprimis fcabies et herpes, curari faepius nequeunt fine refolvente methodo, cum e ftafibus abdominalibus ortum ducant. (*path. fpec.* §. 363. 368.)

Sanguinis profluvia, maxime haemorrhoïdum fluxus et metrorrhagia, interdum ex eadem cauffa nafcuntur, (*ib.* §. 394. 398.): unde eadem methodus non raro prodeft. Frequentius vero fanguinis menftrui fuppreffio cum ftafibus abdominalibus cohaeret: itaque reftituit eum fluxum, qui tardum fanguinis motum per vafa abdominalia accelerare poteft. (*ib.* §. 441.) In fluore albo curando faepiffime ftafium ratio habenda eft, cum quibus confiftit. (*ib.* §. 435.)

In arthritide anomala eiusque fequelis ratio praeprimis ftafium eft abdominalium habenda, cum omnis malorum caterva cum hoc vifcerum ftatu cohaereat. (*ib.* §. 459.)

Nec adfectuum nervoforum curatio faepius aliena eft. Quippe apoplexia (*ib.* §. 492.), epilepfia (*ib.* §. 530.), hypochondriaci inprimis et hyfterici adfectus (*ib.* §. 551.); mentis etiam morbi, maxime melancholia (*ib.* §. 566.) ex illo potiffimum fonte manant.

Denique in cachexiis curandis inquirendus praeprimis eft ftatus vifcerum vaforumque abdominalium torpidus, cum quo et colluvies hydropica et phthifis pituitofa ac tuberculofa et fcrofulofi adfectus frequenter cohaerent.

237.

237.

Quae ſedes ſtagnationum quanquam frequentiſſima ſit, alia tamen, et ſatis quidem vulgaris in vaſis abſorbentibus et glandulis quaerenda eſt. Earum partium torpor aut ſpaſtica conſtrictio hydropibus et ſcrofulis atque rachitidi occaſionem praebet, quibus igitur reſolvens methodus opponenda eſt.

c. *Contraindicantia.*

238.

Quae ſi probe perpenduntur, comparata inprimis cum modo agendi expoſito (§. 232 — 234.); neſcio an unquam, indicantibus rite ſtabilitis, aliquid huic methodo contrarium eſſe poſſit. Neutiquam enim uni curandi rationi adhaeret, qui reſolvendas eſſe ſtaſes ſibi proponit; ſed modò robur amiſſum reſtituit, iam laxas partes adſtringit aut duras mollire ſtudet, nunc vim ſenſiferam incitat, mox ſpaſmos ſedare ſatagit: iam metaſyncriſin molitur, ſi labes diuturna eſt et pervicax; denique interdum ἀντίσπασιν in auxilium vocat, ut, aliorſum directo humorum curſu, nova ſuboriatur incitatio.

239.

Circumſpectionis tamen curioſae opus eſt in ſtaſibus inveteratis, ne ſolvantur humores, qui facile in praviſſimam corruptionem mutari poſſunt. Sicut id praeceptum vel maxime in ſcirrhoſa glandularum duritie valet, ita et commendandum eſt in iis ſtaſibus, quae per multos iam annos moratae aliter mutari nequeunt, quam in aegrorum perniciem.

240.

Aliud eſt damnum e male intellecto curationis huius conſilio naſcens. Qui enim medicamentis,

quibus ſpeciatim vim reſolventem tribuimus, morbos diuturnos adſiduo agitat, ſolidarum partium compagem diutino incitantium uſu infirmabit, teneritatemque adeo augebit, ut ſpaſtici adfectus saepenumero ſequantur hanc curationem.

Proſpiciendum etiam eſt impetui ſanguinis in alias partes, qui non raro cum ſtaſibus iunctus eſt. Temere congeſtiones exaſperat, qui vel reſolventibus, quae incitant, vel iis, quae roborant aut adſtringunt, ſtaſes discutere conatur. Sic haemorrhoïdum curſus nimius, ſic ipſae metrorrhagiae medicamentis reſolventibus in peiorem indolem vertuntur, niſi rationem habueris congeſtionum verſus eas partes; niſi inprimis plethorae commotae obviam iveris. Itaque obſtacula huius curationis prius removenda ſunt, quam ipſam adhibueris.

d. *Indicata.*

241.

Ex iis, quae modo dicta ſunt, liquet, quam late pateat curationis huius utilitas, quantaque ſit praeſidiorum varietas.

Princeps autem regula eſto: Victus rationem et in hac curatione inſtituenda multo plus valere, quam medicamenta, tum quia toti corporis conſtitutioni, mutata penitus victus ratione, aliud impertitur ingenium, tum quia vires, medicamentis, quamvis idoneis, continuo ſollicitatae atque infractae, victus ratione ſervantur.

242.

Exercitatio autem corporis motusque vel activus vel paſſivus optimum eſt auxilium, quo motus humorum acceleratur. Frictio tumorum, praeſertim

medicamenta per ſtrigilim inſtillata (*Celſ.*) in hydrope, oedematibus et ſcrofulis optimum ſaepe offerunt auxilium. Nihil aeque iuvat hypochondriacos aliosve, ſtaſibus abdominalibus laborantes ac equitatio: itinera et navigatio magnopere proſunt. (§. 139. 198.)

243.

Cum et in cibis magna vis ſit, eligendi ſunt, quos Celſus e medica materia dicebat, ſimplices, concoctu faciles, ſine aromatibus exaeſtuantibus parati. Vitanda iuſcula carnium nimia, quae mollire potius et relaxare ſtomachum ſolent. Commendanda ſunt legumina iuniora, ſeminibus liquorem amnii adhuc continentibus, radices Dauci, Siſari, Tragopogonis, Scorzonerae, ceteraque vegetabilia, quae ſupra (§. 136.) in roborante diaeta collocavi. Pariter et de carnibus et lactis uſu iudicandum. (§. 134. 135.) Inſignis vero vis et ovis recentibus et ſero lactis ineſt, quibus ſtaſes abdominales ſolvantur.

244.

In potibus eligendis vinum gallicum rubrum, leve, fragrans ceteris praeferatur; quod cum aqua miſcendum, ſi forte nimis exaeſtuat. Vitandi liquores ſpirituoſi, vina acida, theae potus, coffeae etiam largus: prohibenda cereviſia, niſi lupulo bene condita ac fermentationem diu iam paſſa.

245.

Quod medicamenta ipſa attinet, praecipue commendanda ſunt, quae extractiva parte vel dulci vel amara gaudent. Illa, radicis graminis exemplo, blandiſſime ſolent ſtomachum et inteſtina agitare, ut motus humorum acceleretur. (*pharm.* §. 41.) Haec ſimul roborant potentiusque incitant. Succi

recens expreſſi Taraxaci, Fumariae, Marrubii, Cardui benedicti, Trifolii fibrini, Centaurii minoris, aliarumque herbarum verno tempore ſumti, quibus interponitur ſerum lactis, elixiria etiam roborantia, magnam habent vim ad ſolvendas etiam diuturnas ſtaſes. Si deſunt ſucci recens expreſſi, extracta earum herbarum iungenda ſunt, pro varia partium ſolidarum adfectione vel cum ſedantibus, (Aſa foetida praeprimis et Caſtoreo) vel cum reſinoſis acribus volatilibus (Chelidonio maxime maiori, radice Saponariae et ſtipitibus Dulcamarae) vel cum ſapone aut ferreis medicamentis.

246.

Clyſmatum uſus quotidianus in his morbis magnas noſtra memoria obtinuit laudes. Coquuntur autem e variis herbis, quae vel mollire duntaxat tractum inteſtinalem valent ſpaſmosque ſedare, vel leniter etiam incitare ac roborare. Si ſtricta ſunt inteſtina, ſpaſmisque agitatur aeger hypochondriacus, e furfuribus cum ſeminibus Lini, herbis Verbaſci, Althaeae, Mercurialis aut Malvae, additis etiam oleis blandis; ſi vero viſcerum vaſorumque torpor vincendus eſt, ex herbis Taraxaci, Millefolii, Fumariae, Cardui benedicti, Trifolii fibrini etc., additis ſalibus neutris blandioribus, kali tartarico et acetico, clyſmata componuntur. Nonnunquam prodeſt, et balſamico-adſtringentia, ut radicem Caryophyllatae, et aethereo-oleoſa, ut corticem Caſcarillae, adiungere.

Quodſi his remediis alvus et inteſtina ſaepius eluuntur, emolumenta plura e proxima admotione eorum ad loca adfecta naſcuntur: namque ſaepius et in inteſtinis craſſis ſordes immobiles haerent et in ramis venae portarum haec inteſtina perreptantibus ſtaſes quaerendae ſunt. Praecipua vero ſpes collocanda eſt in effectu, quem in nervis inteſtinalibus

producunt, quique facillime ad reliquos nervorum plexus propagatur.

Haud tamen negandum eſt, clyſmatum uſum quotidianum atque diu continuatum, ſi e ſolis mollientibus rebus componuntur, inteſtina nimis mollire ac debilitare, unde ſatius eſt et roborantia addere et clyſmatum uſum per aliquod tempus interrumpere.

247.

Roborantia, balſamico-adſtringentia et ipſa martialia in uſum vocanda ſunt, quoties torpor viſcerum laxitasque vaſorum abdominalium praevalent, cum pituitoſa colluvie, flatibus continuis et fluore albo: vitanda tamen in teneritate partium et ſpaſtica diſpoſitione. Corticem peruvianum aut glandes quernas magnopere prodeſſe experientia docuit. Aquae etiam ſoteriae martiales merito commendantur in ea diuturna laxitate, quae in cachecticum abitura eſt ſtatum. In ferri ipſius praeparatis officinalibus praeſtantiora ceteris ad hunc finem obtinendum ſunt ferrum tartariſatum, malicum etiam et aceticum, aut muriaticum cum baryte muriatico.

248.

Saepius tamen incitantibus, quae proprio ſenſu ita dicuntur, major fides habenda eſt. Eorum autem nonnulla ſpecifica ſunt, hydrargyri praeſertim muriatici mitis exemplo, quod parvis doſibus exhibitum, ſyſtematis abſorbentis torporem tollere, abſorbtionem potenter promovere et ſtaſes glandularum reſerare valet. Barytes etiam muriaticus eidem fini inſervit.

Nec ſine inſigni laude dimittendum ſtibium, cuius oxydula, hydrogeni ſulfurico nupta, egregiam habent et fere ſpecificam vim ad incitandum motum vaſorum lymphaticorum et capillarium. Sulfur

ſtibiatum aurantiacum, ſapo ſtibiatus, calcaria ſulfurato-ſtibiata, ſtibium quoque ſulfuratum nigrum, in omnibus eiusmodi morbis utiliſſima ſunt: potentiſſimum connubium ſtibii cum hydrargyro in pilulis Plumerianis.

Mitior eſt, neque minus ſalubris ſulfuris uſus, quo, maxime ſi thermis adhibetur, potenter ſtaſes et abdominales et ſyſtematis lymphatici ſolvuntur.

Blandum ſtimulum praebent ſapo medicatus et fel taurinum, quae utiliter cum aſa foetida et extractis amaris ad diuturnas ſtaſes abdominales reſolvendas exhibentur.

249.

Peculiari vi incitante vaſa abſorbentia gaudet kali carbonicum, quo ad tumores lacteos et hydropicos diſcutiendos utimur: potentiora ſunt et kali et natrum cauſticum, maxime vero ammonium. (*pharm.* §. 277.)

In ſalibus neutris inſignis ſpes collocanda eſt. Alii enim, kali aceticum et tartaricum, tartarus natronatus et boraxatus, blandiſſimum impertiunt incitamentum viſceribus abdominalibus, ut et teneris proſint hominibus. Validius agit ceteris ammonium muriaticum, quo egere in ſtaſibus pituitoſis reſolvendis fere nequimus.

250.

Quodſi torpor adeſt inſignis, nec extimeſcimus ſtimulorum fortiorum ancipitem forte uſum, graveolentia, ut ammoniacum, galbanum ipſumque opopanacem adhibemus, maxime ad accelerandum vaſorum uterinorum infimique abdominis uſum. Tunc etiam vel vomitoriis ſtudemus potenter incitare vaſorum ſyſtema; vel purgantibus fortioribus inteſti-

norum vaſa ita laceſſere, ut ſuppreſſus ſanguinis curſus reſtituatur: cui fini apta eſt Aloë, radices Hellebori, gummi Cambogiae ipſumque Elaterium caute abhibitum.

251.

Quodſi vero ſpaſmis conſtricta ſunt vaſa, eamque ob cauſſam motus intercipitur, e narcoticis eligenda ſunt, quorum virtutem ſolventem uſus docuit: Conium maculatum inprimis in morbis ſyſtematis lymphatici, Lauroceraſus in pervicacibus abdominis ſtaſibus. His tamen ne nimium fidatur, cavendum, cum continuatus uſus torporem adferre ſoleat.

CAP. X.

DE HUMORIBUS EVACUANDIS.

Art. I.

De ſanguinis miſſione.

a. *Modus agendi.*

252.

Quamquam ſanguinis miſſionem in cauſſis morborum numerantes, detrimenta eius alibi (*path. gen.* §. 150.) iam perſtrinxerimus; hic tamen intereſt, modum agendi ſine therapeutico conſiderare.

Et primum quidem vulnus, quod venae infligimus, haud ſine momento eſt. Agit id incitamenti loco, unde et derivare et revellere ope venae ſectae poſſumus. (§. 228.)

Dein detracto ſanguine, habitualem et neceſſarium quidem ſtimulum, quo partes ſolidae omnes

continuo incitandae ſunt, minuimus et amovemus. Quo ſtimulo, ſi, congeſto ſanguine in nobilioribus organis, vires ſolidarum partium oppreſſerit, detracto, liberatur efficacia, ut ad functiones normales redeat. Si autem vel reiteratur, vel nimia copia educitur ſanguis, incitamento neceſſario detracto, efficacia abaſcit, protinus vi ſenſifera magis incitata (*path. gen.* §. 54.), ut et teneritas augeatur et dispoſitio ad ſpaſmos oriatur et ſecretiones, maxime bilis, pervertantur et motus ſanguinis praeter naturam acceleretur, volumen eius pandatur, plethora ſpuria ſubnata. (*path. gen.* §. 73.) Denique vero cum energia vis ſenſifera ipſa proſternitur, ut muſculorum vires hebeſcant et nervorum, nutritio turbetur et totum corpus in cachexiam pronum fiat.

Itaque, ſi quando ſanguinis miſſio artis praeſidium ſiſtit, contingit id, tum incitamento derivato aut revulſo; tum liberatis partibus ab opprimente ſanguinis irruentis incitamento; tum denique momento vis vitalis irritabili infirmato, ſi quando id nimis laceſſitum eſt.

b. *Indicantia.*

253.

Solent, qui de ſanguinis miſſione agunt, eam praecipere in plethora vera, quam e nimia vis vitalis energia cum vere abundante ſanguinis copia proficiſci ſtatuunt. Cum vero rationem potius laeſam eſſe inter copiam ſanguinis et partium ſolidarum vim, diſſidium adeſſe inter ſanguificationis facultatem et conſumtionem ſanguinis, probaverimus (*path. gen.* §. 71.), nequaquam plethora per ſe, etiamſi vera fuerit, ſanguinem mittendum eſſe iubet. Namque, quamvis ſanguini aliquid detrahatur, minuitur tamen ſimul vis vitalis, amiſſaque cruoris por-

tio facile reſtituitur. Itaque Galeni praecepto potius obtemperandum: „Satius eſt abſtinere, ne vis vitae „ſolvatur quam ſanguinem mittere, etiamſi ſanguis „abundet.“ (*comm.* 1. *in Hipp. de vict. acut.*) Melius eſt, penum minorem ſanguini parando praebere, exercitatione autem corporis conſumtionem generati ſanguinis promovere, quam vires ſanguine miſſio debilitare.

254.

Nihilominus plethorae ea ratio, quam commotam diximus, quaque, irruente ſanguine in partes nobiliores, hae obruuntur, ut functiones pervertantur ac ſupprimantur, veriſſime et urgentiſſime indicat venae ſectionem.

Quod ut rite intelligatur, neceſſitasque venaeſectionis luculenter pateat, diſpoſitio et cauſſae praegreſſae ante omnia conſiderandae ſunt. Si quis enim vegeta aetate floret, cibis valentioribus nutritus, bonaque digeſtione conſpicuus eſt, iam vero ex aeſtu inſolito aut frigore in inflammationem incidit, aut ſi apoplexia e ſuppreſſo fluxu menſtruo in muliere naſcitur, *αἱμόφοβος* eſto, qui ſanguinem non detraxerit.

Maxime vero popularium morborum ingenium lucem foenerare valet. Vernum tempus, inflammatoria conſtitutio poſcunt venaeſectionem, niſi graviora repugnent. Id vero popularium morborum ingenium cum, *novae febris ingreſſu*, ſaepius ſtatim haud innoteſcat, neceſſarium eſt interdum experimentum in ſanguinis miſſione cautiſſime inſtituendum. (§. 3.)

255.

At vero accidit nonnunquam cauſſas latere: unde, quae nec unquam negligenda ſunt, ſympto-

mata in cenſum veniunt. Solent pulſum plenum fortemque ut indicans ſanguinis mittendi praedicare: non deſunt etiam, qui eo uſque ſanguinem detrahendum eſſe praecipiant, donec pulſuum haec indoles ſemet remiſerit. Quod praeceptum quamvis ex toto taxandum ſit, ſi modo reliqua reſpondent; nequaquam tamen curatio haec ad pulſuum eam indolem finienda eſt. Non raro enim pulſus molliſſimi ſunt in vera pulmonum inflammatione, (*path. ſpec.* §. 239.) in apoplexia, quae ſanguinis miſſionem etiam atque etiam poſcit, pulſus intermittentes ſunt. (*ib.* §. 486.) Cognitis rite cauſſa et morbi indole, curandi ratio neutiquam deſerenda eſt ob pulſum oppreſſum: contingit enim ſaepius in altum denique extolli, poſtquam ſanguinis debita copia evacuata fuerit.

256.

Sanguinis e vena miſſi indoles ac proclivitas in ſeceſſum particularum propiorum habetur indicans repetendae huius curationis. Quo denſior enim eſt cruſta phlogiſtica, eo magis urgere dicitur venae ſectio. Quod quamvis generatim negare haud audeamus, ex iis tamen, quae de fortuitis cauſſis cruſtae phlogiſticae monuimus (*path. gen.* §. 90.), efficitur, tantum abeſſe, ut in hac ſanguinis miſſi indole acquieſcere poſſimus, ut potius et ſine ea ſanguinem mittere et, ſi quando poſt nimios corporis motus orta fuerit cruſta phlogiſtica, cavere a repetitione eius debeamus.

257.

Ut, quae generatim dicta ſunt, ſingulatim illuſtrentur, *inflammatio* primum indicat ſanguinis miſſionem, ſi vere activa fuerit, ſi febre comitata, ſi organa vitalia occupat, ſi, recens orta, nondum proclivis eſt in ſucceſſiones, ſi corpus robuſtum ma-

le habet et e ſuppreſſis curſibus ſanguinis orta eſt, ſi popularis morbi ingenium activam eam ſignat. Pulſui minus fidendum, quam ſymptomatum gravitati, doloribus in pneumonia atrocibus, ſpiritus difficultati, anxietati et pectoris oppreſſioni. Saepe in morbi ipſius augmento, ſi pulſus etiam exiles ſunt et contracti, ſi facies pallet, membra frigeſcunt, aegerque ſummam queritur debilitatem, repetitis venaeſectionibus ſalus recuperatur, dummodo compertum habeamus, inflammationem vere eſſe activam et popularem conſtitutionem nequaquam eſſe adverſam. Animi defectiones per ſe deterrere nequeunt, cum ſaepius ex obrutis partibus nobilioribus originem ducant. Qui ſedentes ſanguinis miſſionem absque animi deliquio haud patiuntur, dum cubant, multo maiorem ſanguinis copiam animoſe fundunt.

Nec nimis anxie cauſſis inhaerendum, ſi gravitas ſymptomatum ac periculum pluris habenda ſunt. Si quis enim, vino luſtrisque confectus hepatis inflammatione corripitur, ſumma inflammationis vehementia febrisque continuae atrocia omnino nos cogit ad venaeſectionem, quamvis cauſſae praegreſſae vires vitales potius infregerint. Qui frigus debilitantibus adnumerant cauſſis, reiicient forte venaeſectionem in magnis frigoris conclamati noxis, ubi tamen prodeſſe meminimus.

Nec temporis morbi nimis curioſa ratio habenda eſt. Generatim quidem monitum valet, quo praecocius in inflammationibus ſanguis mittatur, eo meliorem praeſtare effectum; ſed abſonum eſſet, intra dierum aliquot limites conſtringere hanc curationem, cum ſaepe et in progreſſu inflammationis ſymptomata omnia praeſto ſint, quae ſanguinis miſſionem indicant.

Solent quidem inflammationes rheumaticae originis ac catarrhalis alienas putare a ſanguinis miſſio-

ne: nec repugnamus, ſi vere paſſivae ſunt. Attamen vidimus in catarrho epidemico, qui ex oriente 1782, 1788 et 1803 per totam fere Europam graſſabatur, (*path. ſpec.* §. 58.) pulmonum inflammationes nonniſi venaeſectione poſſe compeſci. Idem valet et de rheumaticis inflammationibus, quae interdum hactenus ardente et continua febre ſtipantur, ut ſanguinis miſſio fere unicum ſit auxilium.

Nec diſſuadeant medico hanc curationem ſymptomata forte bilioſa, quae ad inflammationem, praecipue pulmonum accedere ſolent. (*path. ſpec.* §. 240.) Ea enim, a violentia inflammationis nata minuuntur et evaneſcunt, ſi ſanguinis impetus arcetur.

258.

Haudquaquam opus eſt, vera ubique adſit inflammatio, dummodo impetus ſanguinis functiones neceſſarias ſupprimat et periculum minetur.

In typho ipſo epidemico et contagioſo, quamvis initio larva inflammatoriae febris indutus obſervetur, ubi anceps, imo magnopere noxia eſt venaeſectio, obveniunt tamen caſus, ubi, propter habitum aegri ſumme plethoricum, impetum ſanguinis verſus encephalum periculoſum neceſſaria eſt haec curatio. Ita omnino fuit in eo typho, quem poſt clades Gallorum teterrimas in Ruſſia et Germania 1813 per totam Germaniam obſervavimus.

Nec febres putridae omnino alienae ſunt ab hac curatione, cum initio ſaepe ardentes ſint et inflammatoriis ſimillimae (*path. ſpec.* §. 99.) Itaque et protinus in initio utiliſſimam eſſe venaeſectionem Jackſonius (*on the fevers at Iamaica*, p. 223.) et Pringlius in febre caſtrenſi, dummodo robuſtus fuerit aeger et initium febris inflammatoriae ſimile, (*diseaſ. of the army*, p. 270.) obſervarunt. Nec in

peste ipsa taxanda est venaesectio, dummodo sanguis in nobilia loca irruens periculum minetur. Sic Russelius neque bubonum, neque aliorum forte exanthematum eruptionem adversam esse huic curationi statuit. Metuisse se refert initio a pulsus remissione et debilitate mox post venam sectam periculosa symptomata, sed postea invenit, hanc pulsus debilitatem necessario cohaerere cum ipso morbo, neque praecocius accidere, si vena secetur, quam si haec omittatur curatio. (*von der Pest*, tom. I. p. 171.)

Febres intermittentes interdum, si verno tempore et favente epidemica constitutione subcontinuae fiunt, impetu sanguinis caput aut pectus vehementer obruente, aut si ex haemorrhoïdibus menstruoque fluxu suppressis originem ducunt, nonnisi sanguinis missione ad sanitatem perducuntur. (*Stoll rat. med. vol.* 4. *p.* 493.)

Ita et in exanthematicis febribus tanta interdum est sanguinis nobilia organa obruentis vehementia, ut, ni cohibeatur, non solum exanthematum eruptio et perfectio impediatur, sed summum etiam periculum nascatur. Scarlatinae autem curatio multo tutior nostris est temporibus, ex quo hanc medelae rationem simul cum antiphlogisticis remediis apte adhibere didicimus. Et in ipso secundario morbo, leucophlegmatia calida, praesidio est venaesectio, cum a partibus nobilibus capitales avertat inflammationes.

259.

Sanguinis profluvia indicant venaesectionem, si vel ex orgasmo universali orta partes vitales infestant, vel a suppressis aliis originem ducunt. Sic in haemoptysi sanguinem mittere opus est, si homines ea laborant aetate florentes, sanguinis abundantiam alioquin iam perpessi; si e vulnere aut percussione thoracis sanguinis profluvium ortum est; si in-

terceptus eſt fluxus haemorrhoïdalis aut ſanguinis menſtrui curſus. Ipſa metrorrhagia poſtulat nonnunquam ſanguinis miſſionem in feminis robuſtis, quae iampridem ſanguinis abundantia laborarunt.

260.

In dyſenteria populari proficuum imo expeditiſſimum interdum praeſidium peti e ſanguinis miſſione patet, ſi vernales epidemias conſideraveris. Hae enim utique in inflammationem pronae, paucas ſanguinis meri deiectiones adferunt, ſummos vero dolores, tenſionem abdominis dolentiſſimam, ſitim exſtingui neſciam, aliaque eiusmodi ſymptomata, quae ni inflammationis praeſentiam, magnam tamen proclivitatem ad eamdem notant. (*path. ſpec.* §. 413.) Puerperae, e lochiorum interceptione, in eumdem morbum incidunt, nec averti exitium, niſi ſanguine audacter miſſo, poteſt.

261.

De morbis nervoſis per ſanguinis miſſionem curandis magna eſt contentio. Magnopere fallacem arbitror indicantium vulgarium catervam, quae in apoplexia ex habitu petuntur. Namque, qui faciem venasque ſanguine turgentes ſolummodo crederent ſufficere, ut ſanguis mittatur, neſciiſſe videntur, cum eodem externarum partium turgore poſſe vel ſeroſam ventriculorum cerebri colluviem vel verum vaſorum collapſum una adeſſe; contra vero, cum inundatione encephali cruenta interdum pallorem faciei iungi. (*path. ſpec.* §. 488. 491.) Itaque potius ad cauſſas praegreſſas, ad diatheſin aegri et aetatem reſpiciendum eſt, ſi tuto hanc adminiſtrare curationem cupiveris. Aetate enim confectos plerumque ſanguinis ipſius colluvie apoplecticos fieri, ideoque ſanguinem mittendum eſſe, praeſertim ſi ante e naribus ſtillaverit, compertum habemus.

262.

Quamvis morbi ſpaſtici utplurimum ſanguine detracto exaſperentur, in variis tamen capitalis inſtat impetus ſanguinis in organa vitae praepoſita, quem avertere vena ſecta fas eſt. In tetano, „ſi „plurima fuerit in venis plenitudo phlebotomiam ad„hibebat Aſclepiades in ipſa vehementiae ſummitate.“ (*Cael. Aur. acut. lib.* 3. *c.* 8.) Adſentitur Hillarius, cum inflammationis metus ſaepius adſit. (*Krankh. von Barbadoes*, p. 282. 283.) Epilepſiam methodici ſanguinis miſſione temere adhibita curare ſatagebant: (*Cael. Aur. chron. lib.* 1. *c.* 4.) et ipſe cautiſſimus Aretaeus, propter graviſſimum ſanguinis impetum in caput, venas ſecandas eſſe iubet: prohibens tamen, ne ad animi deliquium uſque ſanguis mittatur: πρόκλησις γὰρ τοῦ πάθεος λειποθυμίη (*Aret. cur. chron. lib.* 1. *c.* 4.). Noſtris utique temporibus iugularium venarum ſectio in morbi comitialis inſultibus pernicioſis ſalutaris exiſtimatur.

263.

Quinetiam melancholia, etiamſi incauta ſanguinis miſſione ita exaſperatam vidimus, ut in maniam capitalem abiret, haud penitus tamen huic curationi repugnat. Siquidem naſcitur ſaepius e lochiis, haemorrhoïdibus, menſtruo ſanguine ſuppreſſis: natura ipſi medetur haemorrhoïdum curſu, varicibus ruptis aliisque ſanguinis fluxibus. Hinc e priſtinis inde temporibus (*Aret. cur. chron. lib.* 1. *c.* 5.), ſi e ſimilibus cauſſis natus fuerit morbus, venam audacter ſecare medici conſuerunt.

264.

In hygrophobia defendi poſſet venaeſectio, quod nervorum tunicas inflammatas deprehendimus. (*path. ſpec.* §. 535.) Nec ſine exemplo antiquitatis

anceps haec eſt curatio, cum iam Eudemus eam adminiſtraverit. (*Cael. Aur. acut. lib.* 3. *c.* 16.) Ob pulſum fortiſſimum Hartleyus iam intra paucos dies centum et viginti uncias ſanguinis detraxit, ſine omni alio remedio, niſi balneis frigidis adhibitis, quo facto aeger perfecte convaluit, etiamſi iam pathognomica adfuiſſent morbi ſymptomata. (*Leſke's Ausz. aus philoſ. Transact. vol.* 2. *p.* 265.) Ad lipothymiam uſque Peterſius ſanguinem detraxit, additis remediis antiphlogiſticis, (*ib. vol.* 3. *p.* 187.) Tiltonii (*Medic. Comment. von Edinb. vol.* 6. *p.* 448.), Hillarii (*Krankh. von Barbad.* p. 318. 324.), Nugenti (*Verſ. über die Waſſerſcheu*, p. 10.), Bartonii (*med. and phyſ. journ. vol.* 14. *p.* 123.) aliorumque nuperiorum experientia ſalubris effectus huius curationis in tam capitali morbo confirmatur.

265.

Num in phthiſi pulmonali ſanguinem detrahere expediat, deliberatione indiget. Namque, quamdiu florida eſt, dolores ſunt acuti, febris ſubcontinua, habitus plethoricus; cum maxime intercepti ſunt ſanguinis fluxus, ſaluberrimum eſt hoc praeſidium, quo ſaepe avertere ulcerationis initium poſſumus. In progreſſu vero morbi, volumine ſanguinis panſo et plethora ſpuria orta fallitur ſaepius medicus, detractoque ſanguine vires infirmat.

Tandem et in hydropibus prodeſt venam ſecare, ſi venarum turgor compreſſerit vaſa lymphatica, eoque modo abſorbtio impedita eſt. (*path. ſpec.* §. 578.) Itaque iam Hippocrates (*vict. acut.* p. 405.), ſi anni tempus, aegri aetas et conſtitutio id iuſſerint, venam brachii in hydrope ſecat. Et Io. Actuarius (*meth. med. lib.* 4. c. 7.), ſi menſtruus fluxus aut haemorrhoïdum ſuppreſſi fuerint, eamdem ſuadet curationem, quae in hydrocephalo etiam utpote

pote ex inflammatione oriente, interdum initio proficua fuit.

c. *Contraindicantia.*

266.

Utiliſſima haec curandi ratio quot quantasque ſanitati noxas adferat, in ſuperioribus (*path. gen.* §. 147.) expoſuimus. Inde ſequentium contraindicantium veritas elucebit.

Primum autem damnanda omnino ſanguinis miſſio, quae ſine urgentibus indicantibus adminiſtratur. Etenim, ut cum Aretaeo loquar, *τὸ αἷμα ἐστὶ τῆς φύσιος ὁ χῶρος καὶ ἡ τροφή*, ſeu, ut nos ſaepius iam probavimus, eſt et ſtimulus univerſalis, neceſſarius ac habitualis, quo partes omnes indigent, functiones ſuas rite perpetraturae: eſt et alimentum atque materies, e qua omnes alii humores parantur. Itaque ſanis interdicenda eſt ſanguinis miſſio, quam nonnulli ad praecavendos morbos commendant. Tantum autem abeſt, ut morbi epidemici ea curatione avertantur, ut potius, infractis viribus et receptivitate aucta, multo citius hominem corripiant. Negari nequit, ſi verno tempore aër incaleſcit, ſanguinem humanum etiam in maius pandi volumen, venas turgere, capitis ſaepe dolores, cordis palpitationes oriri, quibus adfectibus mederi ſe poſſe nonnulli exiſtimant, ſi ſanguinem miſerint. Satius autem eſſet, alimenta vitare, quae corpus faciunt, potus, qui exaeſtuant, exercitationibus corpus fatigare, ut partes ſolidae firmentur.

Sunt cauſſarii homines, ſtaſibus abdominalibus tardoque ſanguinis per venam portarum motu laborantes, qui, dum praeprimis ſedili indulgent, palpitationibus cordis, pulſu pleno et forti, capitis

aeſtu et doloribus variisque id genus adfectibus conflictantur, quos ſanguinis miſſione compeſcere credunt. Multo tutius ii conſulunt ſanitati, ſi corpus exercent et reſolvente methodo utuntur.

Gravidae etiam creduntur, propter ceſſantem menſtruum fluxum, plethora laborare, cui per phlebotomiam minuendae ſtudendum ſit. Quanquam non inficiamur, in robuſtis mulieribus, quae et ſanguine abundant et epulis delectantur, venaeſectionem quandoque utilem eſſe ad praevertendum partum difficilem ipſamque peritonei inflammationem: multo frequentius tamen nocet, detracto fetui alimento, unde pallidi imbecillesque infantes gignuntur. (*Thebeſius in nov. act. nat. cur. vol.* 1. *obſ.* 15. Cf. *path. gen.* §. 150.)

267.

Dein probe cavendum eſt, ne levamen, ſtatim poſt venam ſectam ſentitum, tanti credatur, ut curatio ea ſalutaris habeatur. Id enim ſatis vulgare eſt, humorum evacuationes, etiamſi haud indicatae fuerint, levaminis tamen nonnihil protinus adferre, quoniam liberantur partes ſtimulo obſidente. Contra vero venaeſectio, etiam urgentiſſime indicata, ſaepe nihil levaminis adfert, priusquam repetita fuerit.

268.

Repugnat venaeſectioni aetas infantilis, quoniam τὰ αὐξανόμενα πλεῖστον ἔχει τὸ ἔμφυτον θερμόν, πλείστης οὖν δεῖται τροφῆς. (*aph.* 1. 14.) Nec facile ſenibus, niſi neceſſitas urgeat, vena ſecanda, quoniam naturaliter ſanguinis copia aetate decreſcit.

Clima etiam aeſtuoſum omnino adverſarium eſt venaeſectioni, unde veteres, qui in Aegypto medicinam et fecerunt et docuerunt, maxime Chryſippus

Cnidius, Erafiftratus et Strato Berytius, hanc curationem penitus reiecerunt.

269.

Virium ratio circumfpectiffime confideranda eft, fi venam fecare in morbis volueris. Inflammationes enim mere paffivae, ab inaequabili vis fenfiferae distributione ortae, tantum abeft, ut vena fecta tollantur ut potius in peffimos exitus perducantur. Sic etiam inflámmatio, quae ad cachecticum ftatum accedit, neutiquam hac curatione tractanda eft.

270.

Morborum ingenium cautiffime difpiciendum eft, ne fallacia fymptomatum nos ad perverfam feducat curationem. Bilis aliorumque humorum turgor impetum fanguinis faepe verfus nobiliora organa pellit, qui longe alia curatione ac venaefectione tollitur. In febribus nervofis et morbis fpafticis orgafmus infignis tantum abeft, ut fanguine detracto cohibeatur, ut fpafmi plerumque magnopere exacerbentur ea curatione. Itaque cautiffime examinanda eft ratio fpafmorum et nervoforum adfectuum, cum eos nonnunquam tamen ex inflammatione aut orgafmo faltem proficifcentes omnino poffis fanguine e vena miffo debellare. (§. 271. f.)

271.

Tempus morbi praeprimis attentionem meretur. Inflammatio fi iam in fucceffiones proclivis eft, fi fuppurationi proxima aut ipfi ulcerationi, nequaquam fanguinis miffione tractanda eft, fed quae crefcit, viget et in ἀκμῇ verfatur. Ibi caute adminiftrata transitum in refolutionem feu discuffionem optime promovet.

272.

Copia ſanguinis e vena mittendi morbi ingenio et gravitati, virium etiam rationi reſpondeat. In inflammationibus activis, violentis; in apoplexia graviſſima duodecim aut viginti uncias detrahimus: minorem copiam in morbis, qui haud tantopere urguent, aut ubi viribus magis parcendum eſt. Sic ſex aut octo unciae in febribus nervoſis ſufficiunt.

Quodſi minor copia exigitur, hirudines etiam apponuntur, quarum binae, ſi eſuriunt, unciam unam ſanguinis vorare conſuerunt. Sex igitur, octo aut duodecim requiruntur, ut e. g. encephalitis in febre nervoſa inſtans avertatur.

Art. II.

De mutandis, quae praeter naturam in primis viis haerent.

a. *Generatim.*

273.

Chemicas omnino mutationes earum rerum contingere, quae vel praeter naturam et humoribus gaſtricis et inteſtinalibus, ciborumque reliquiis generatae, vel quae ut peregrinae in ſtomachum et inteſtina ingeſtae ſunt, nemo negabit. Etenim et acoris primarum viarum ſubactio ope abſorbentium alcalinorum terreorumque, et bilis concretae ſolutio, maxime vero venenorum curatio abſque chemica mutatione cogitari nequit. Ita autem in ventriculo primisque viis haerent, ut proxime eas attingere medicamenta poſſint.

Alia vero ſunt morbo vel cauſſis praegreſſis producta, quae ſordes dicuntur, tum e ciborum reliquiis tum ex ipſis humoribus inquilinis generatae.

Eae haudquaquam mutantur, nifi ratione virium has partes regentium mutata. Coctionem complectitur haec curatio, feu modum, quo fordes firmiter parietibus adhaerentes nimisque fecum cohaerentes ad evacuationem proclives redduntur. Quae quidem dynamica methodus nequaquam negligenda eft in ipfa chemica mutatione, utpote quae faepe fimul a debilitate aut perturbatione vis digeftivae pendet.

b. *De fucci gaftrici pravitatibus corrigendis.*

274.

Duplici potiffimum modo fuccus gaftricus corrumpitur; vel acefcit, vel putrefcit. Utrumque vitium vel ex ingeftis, quae acorem aut putredinem gignunt, vel e perturbata nervorum gaftricorum efficacia exponendum eft. Plerumque vero, etiamfi e ciborum qualitate lucem accipiat, comitatur tamen acrimonia acida faltem et graviditatem et arthritidem anomalam et hyftericos adfectus ac hypochondriacos, ut perinde fit, quid comederint aegri. (*path. gen.* §. 251.) Putredinis autem ortum fere femper a vitiata virium ratione nafci, monuimus. (*ib.* §. 94.)

275.

Itaque, fi pyrofi adficitur aeger, occurritur quidem tempeftive magnefia, kali carbonico et natro, calcaria etiam e lapidibus cancrorum concharumque teftis. Saepiffime tamen haec non fufficiunt, cum ilico recurrat acor, ut vegetabilia in eum prona comefta fuerint. Addenda igitur funt ea, quae fugaciffimo ftimulo fedant, aut incitant etiam vires ftomachi, ut regularis moderataque actio nervorum reftituatur. Olea aetherea fragrantia, fructus et radices ea continentes (calamus aromaticus, fructus carvi, coriandri, nux mofchata: Chenopo-

dium ambrofioides: Mentha crifpa et piperita) multo tutius acrimoniam fucci gaftrici acidam domant, quam terrae et alcalina. Amara quoque (fel taurinum, centaurium minus, carduus benedictus etc.) et balfamico-adftringentia (Thea Bohea, radix caryophyllatae, ipfeque cortex peruvianus) utiliter ad eumdem finem adhibentur. Hyftericis mulieribus confert plerumque afa foetida aut caftoreum cum felle taurino.

276.

Putredo fucci gaftrici, quae initium febrium putridarum conftituere folet, chemicam omnino admittit curationem. Carbonem enim (*pharm.* §. 300.): acidum carbonicum, in fontibus medicatis naturaliter contentum, aut e rebus fermentantibus, potione Riveriana et mixtura Hulmiana eliciendum (*ib.* §. 265.): acida alia vegetabilia, tamarindorum maxime et citri, quibus nonnulli fales neutros et ipfum culinarem admifcent, (*ib.* §. 287.) putredini chemico modo refiftunt. Quod et de mineralibus contendi poffet, ni dynamica eorum, maxime acidi muriatici, actio magis confpicua effet. Ipfis etiam acidis vegetabilibus, ut melius in vires agant easque refocillent, admifcentur leniter aromatica. Mixtura fulfurico-acida et elixirium acidum Halleri faepe multo potentius putredinem arcent, quam acida fimplicia.

c. *De concrementis bilis folvendis.*

277.

Calculos biliarios ex atonia vifcerum digeftioni infervientium et torpore venae portarum oriri probavimus. (*path. gen.* §. 113.) Neque tamen eo minus chemica eorum mutatio contingit, fi inteftini

duodeni partem eam occupant, ubi proxime in eos agere medicamenta poſſunt. Oleum terebinthinae cum aethere ſulfurico mixtum peculiari ea vi gaudere, ut calculos huius generis ſolvat, iam monuimus. (*pharm.* §. 119.) Idem et de ſpiritu terebinthinae cum ſpiritu nitrico-aethereo mixto valet.

d. *De peregrinarum rerum et venenorum ſontica qualitate compeſcenda.*

278.

Peregrina, quae praevalente quodam elemento noxios effectus producunt aut deſtruunt etiam partes vitales, ita generatim tractanda ſunt, ut tum ſontica eorum indoles protinus corrigatur, tum partes cuſtodiantur, tum denique quam ocyſſime eiiciantur. Ultima quidem indicatio ubique locum obtinet, ſi ſtatim poſt ingeſtas eas res ad aegrum accedimus. Cuſtodiuntur partes mucilaginoſis, gelatinoſis et albuminoſis, oleoſis etiam et lacte uberrime ingeſtis. Haec etiam ſola ſufficiunt ad ſubigendos acrium reſinarum effectus.

279.

Oxyda metallorum et ſales eorum ingeſti, iis vincuntur, quae oxygeni libero reſiſtunt. Ei autem fini inſerviunt praeprimis ſulfur, kali ſulfuratum, calcaria ſulfurata et liquor ammonii ſulfurati, thermae praeprimis, quae ſulfur continent. Haec omnia et plumbi et hydrargyri oxyda optime reducere ſonticosque effectus arcere valent. Stibii quoque oxydulati connubia cum ſulfure utriusque metalli oxydati noxiam qualitatem emendant. Noviſſime et ferrum in morbis ab hydrargyroſi ortis conferre obſervatum eſt. (*pharm.* §. 355.)

Arſenico contrarius eſt ſapo medicatus: narcoticis venenis reſiſtunt acida, praeſertim vegetabilia, quae igitur largis doſibus aceti, fructuumque horaeorum ingerenda ſunt. Iis autem, quae acido boruſſico ſcatent, ammonium mederi, nupera Vindobonenſium medicorum experimenta docère videntur.

e. *De flatibus pellendis.*

280.

Flatuum, ſeu ſpirituum in inteſtinis cóllectorum ortum e ſuppreſſis aut labefactatis inteſtinorum viribus expoſuimus. (*path. gen.* §. 251.) Hinc igitur, quanquam haud plane negemus, chemico modo poſſe flatus coërceri, ea tamen curandi ratio tum multo plus negotii facit, tum generationem ſpirituum novam praepedire nequit. Gas carbonicum, ſi quando in ſtomacho inteſtinisque elicitur, magneſia uſta et aqua calcis; gas hydrogeneum carbonibus; gas oxydatum azoticum calcaria potenter abſorberi dicuntur. Quae remedia, ſi forte eum effectum producunt, nunquam tamen tanta copia ingeri poſſint, ut omne flatuum volumen abſorbeant.

Multo ſatius eſt, cauſſas ſpirituum intra inteſtina collectorum amovere, eoque modo flatus ipſos pellere. Sordium copia ingens, quae ſaepe vires inteſtinorum ſupprimit, ut flatus gignantur, iis educenda eſt, quae alvum moliuntur, admixtis, quae ſpaſmos ſedare leniterque firmare inteſtina poſſunt. Rhei radix cum aromaticis, calamo maxime aromatico; ſales neutri cum infuſo chamomillae; tartarus depuratus cum cortice aurantiorum egregie ſaepe opitulantur. Clyſmata praecipue proſunt ex aromaticis, alvum mollientibus et ſpaſmos ſedantibus compoſita.

Quodſi hernia conſtricta eſt, mechanicis prius et idoneis aliis remediis ea conſtrictio laxanda eſt, quam ad flatuum ipſorum curationem proceſſeris.

281.

Quae dicuntur *phyſagoga*, aut barbare, *carminativa*, pleraque aromatica ſunt, oleo aethereo extractoque amaro praegnantia, quae tum ſuavem fugacemque nervis impertiunt ſtimulum, quo ſpaſmi tolluntur, tum roborant inteſtina, ut inaequabilis vis ſenſiferae distributio ceſſet. Celeberrima ſunt cortices aurantiorum; fructus cardamomi, coriandri, carvi, foeniculi, phellandrii; herbae menthae piperitae et criſpae, Meliſſae, Chenopodii ambroſioidis; radices calami aromatici, angelicae et zedoariae: ipſa etiam graveolentia, aſa foetida, caſtoreum, valeriana, millefolium et abſinthium. Quinetiam fugaciſſimus ſtimulus ſpirituoſorum ſpirituumque aethereorum, ſi torpent inteſtina, flatus pellere valet.

Externis quoque irritantibus expelli poſſe flatus, ſi pertinaciter regenerantur, patet e moxae uſu apud Iaponiae Chinaeque incolas, quo colicas flatulentas citiſſime et tutiſſime curant. (*Hallmann in Thunberg diſſ. bot. vol.* 1. p. 170.) Veteres cucurbitas ſiccas abdomini imponere, recentiores etiam emplaſtra veſicatoria adhibent, ut torpor inteſtinorum tollatur. (*Medic. Comment. v. Edinb. vol.* 9. 1. p. 82.)

f. *De vermibus enecandis.*

282.

Quamlibet haud inficiemur, nonnullis remediis ineſſe aliquid ſpecifici, quo vermes inteſtinales interimantur; ſtanni limati exemplo, extracti nucum

iuglandum et ſeminum ſantonici; pleraque tamen anthelminthica eo potiſſimum valent, ut inteſtina incitando, pituitam ſolvant atque educant, quae vermium, maxime lumbricorum, ſedes eſt: nonnulla etiam ſpaſmos ſimul compeſcunt aut robur partium augent, quo nova pituitae generatio impeditur. Inſignes ferrum meruit laudes, pares fere cortex peruvianus, quorum neutrum, niſi firmatis inteſtinis, agere poteſt. Gummi contra cambogiae, aloë, hydrargyri praeparata pituitam educunt, vermibusque eripiunt alimentum. Aſa denique foetida, valeriana oleumque animale, quae nonnulli ſpecifica habuerunt, ſpaſmos ſedare, adeoque normalem reſtituere virium rationem valent.

g. *De coctione promovenda.*

283.

Cruda dicebantur maioribus noſtris ea, quae, perverſa quidem ſecretione generata partibus tamen continentibus adeo firmiter adhaerere videbantur, ut naturae vi minime poſſent educi, ſed incitamento ſuo praeternaturali etiam magis turbarent vires ſpaſmosque adferrent. Hinc Galenus impactos dicebat et ut ita quis dicat incuneatos eiusmodi humores. *) Coctionem autem vocabat mutationem eam, ope naturae virium perfectam, qua ad *σύμμετρον κρᾶσιν*, ad mitiorem et tenuiorem aut ſpiſſiorem etiam indolem converterentur. Ea igitur mutatio verſatur tum in demta acrimonia, tum in attenuato eo, quod nimis cohaereſceret, tum in conſpiſſando, quod nimis tenue eſſet et fluidum **).

*) De cauſſ. ſympt. lib. 3. c. 5. *Ἐμπεπλασμένος καὶ ὡς ἂν εἴποι τις, ἐσφηνόμενος ὁ λυπῶν χυμός.*

**) Hipp. de priſc. med. p. 15. *Πέσσεσθαι καὶ μεταβάλλειν,*

Quodſi nos, generatim hanc informationem ſtabilientes, cruditatem diximus deflexum ſummum a normali virium aequabilitate, coctionem autem, inclinationem morbi, ſeu remiſſionem eam, qua ſenſim aequabilis virium ratio reſtituitur (*path. gen.* §. 120.); coctionem etiam ſordium ita promovemus, ut molliente methodo et humectante nimiam fibrarum tenſionem tollamus faciamusque *εὔροα* omnia, quibus natura aliquid educere poteſt; ut ſedante methodo ſpaſmos, remiſſioni contrarios, compeſcamus; ut incitantibus denique ſecretionem corrigamus. Itaque, quam varia ſit haec curandi ratio, patet.

284.

Coctio ſordium gaſtricarum et inteſtinalium ſaepe ſola methodo antiphlogiſtica, humectante et molliente perficitur, ſi ſanguinis orgaſmus, febris valida cum cute arida, lingua ſicca et partium omnium ſolidarum magna intentione iungitur. Venaeſectionem ipſam praemittere in plethoricis, febribusque ad inflammationem pronis, opus eſt. Ad haec potiones refrigerantes, acidulae aut e ſalibus neutris, parca doſi exhibitis, proſunt. Sufficit ſaepe kali aceticum aut tartaricum aqua pura ſolutum exhibere. (§. 201. 210.)

285.

Coctio ſordium gaſtricarum, dum ſpaſmi corpus infeſtant, promovetur nauſeoſis, ſeu exiguis doſibus eorum, quae vomitum cient, praeſertim ipecacuanhae, cui addere pauxillum opii iuvat. His quoque adnumeranda ſunt, quae fugaciſſimo ſtimulo

καὶ λεπτύνεσθαι καὶ παχύνειν, διὰ πολλῶν εἰδέων καὶ παντοίων. . . Ὅσῳ ἂν πλέοσι μίσγηται, τοσούτῳ ἠπιότερα καὶ βελτίονα.

remiſſionem adductura ſunt: ſpiritus aetherei, radix valerianae. Denique etiam zinci oxydum et moſchum et opium ipſum, prout aegritudinis ratio ſingula poſtulat, in auxilium vocanda ſunt.

286.

Quodſi tenax humorum indoles cum inertia ſtomachi et inteſtinorum iuncta eſt, fortiora reſolventia: ammonium muriaticum, ammoniacum, extracta amara adhibenda ſunt, quibus demum tonica roborantia adduntur. (§. 142.) Tota autem methodus, quae ſtaſibus reſolvendis par eſt, huic quoque fini apta invenitur. (§. 251. ſ.)

Abutuntur tamen hac methodo, qui negligunt naturae nutus. Cum enim huc vel illuc vergit, eo potiſſimum ducendi ſunt humores, ne unquam repugnemus naturae.

Art. III.

De vomitu ciendo.

a. *Modus agendi.*

287.

Generalem vomitus expoſitionem cum in ſuperioribus (*path. gen.* §. 247.) perſtrinximus, patet, his ſuccuſſibus violentis, non ſolum breviſſima via eliminari ſtomachi contenta et inteſtini duodeni, ſed e ductibus etiam choledochis et pancreatico exprimi, ſi quae ibi abundant, et omnia viſcera ſub hypochondriis ſita valide agitari, ſtaſes reſerari et motum praeprimis per venam portarum accelerari. Diximus, niſibus vomitum comitantibus impetum ſanguinis verus pectus et caput augeri; validis muſculorum abdominalium motibus nervorum etiam diſtentiones naſci;

nisibus denique violentis rumpi posse vel vasa vel membranas.

288.

Therapeutice vero vomitum contemplaturos decet emolumentorum memores esse, quae praecipua producere haec curatio potest. Et primum quidem motus ille antiperistalticus finem imponere solet nimiae peristaltici motus contentioni, unde diarrhoeas diuturnas sistere valet. Dein excretio saburrae gastricae via fit brevissima, qua vitatur damnum, e longinqua ductione per tractum intestinalem nascens. Multo citius igitur, si quae peregrina et venenata in stomacho intestinoque tenui sedent, expelluntur, multoque tutius, quam id per alvum fieri potest. Succussus etiam salubres sunt, ut toti motricium fibrarum compagi alia impertiatur temperies, ut exagitatae torporem vasorum tollere, spasmos quoque in remotis partibus sedare, secretiones promovere possint. Hinc minus frangere vires solet vomitus quam alvi ductio; hinc resolventem pariter ac sedantem methodum adiuvat, ipsamque metasyncrisin.

b. *Indicantia.*

289.

Indicatur vomitus, et urgentissime quidem, si peregrina, quae natura subigere nequit, et venena, maxime narcotica, in stomacho et intestino forte tenui haerent. Quodsi forte adfuerint, quae alioquin prohibere possint hanc curationem, in hoc tamen casu vel postponenda sunt, vel, si fieri potest, removenda, cum necessitas vomitus summa sit. (§. 58. 59.) Si narcotica venena, opium et belladonna, ingesta sunt, exhibitum promtissime emeticum non solum brevissima via expellit, quod nociturum est,

ſed agitato ſyſtemate nervorum effectibus narcoticorum ſerioribus reſiſtit.

290.

Paullo difficilius paucis verbis exponitur neceſſitas vomitus, dum ſordes primas vias occupant. Quodſi manifeſto ira aeger excanduit, aut ciborum vel potuum copia ſe ingurgitavit, extemplo vomitum ciere magnopere expedit: expedit etiam, dum popularis morbi ingenium ſordes bilioſas aut pituitoſas turgentes ſignaverit, dum naturae nutu ſalutaris vomitus praeceſſerit, aut nauſea ſaltem continua indicaverit cum aliis turgoris ſordium ſignis, vomitum ſalubrem futurum. Id vel maxime contingit ſub ipſo morborum initio, ſi nondum forma evoluta eſt, ſi ſymptomata praeſentia cauſſarum effectibus manifeſtis adnumeranda ſunt. Quodſi vero in morbi progreſſu, ex adfectionibus organorum digeſtioni inſervientium ſordes naſcuntur, eaeque turgent, vomitu quidem tolluntur, ſed augetur ipſo vomitu adfectio organorum: hepatis maxime inflammatio, quam ſaepenumero turgor bilis ſequi ſolet. Nonnunquam etiam ex inaequabili virium distributione in progreſſu morbi ſordes naſcuntur, quibus idonea quidem interdum ſunt emetica, licet et augere inaequabilem virium diſpenſationem poſſint.

291.

Magna eſt vomitus arte exciti utilitas in ſtaſibus reſerandis et motu ſanguinis humorumque per venam portarum accelerando. (§. 260.) Adiuncta ſunt commoda e temperie nervorum gaſtricorum ſplanchnicorumque nata. Unde in febribus intermittentibus, ipſisque malignis et comitatis inſignis ſpes eſt in vomitu collocanda, quem praecipue ſulfur ſtibiatum aurantiacum tartarusque ſtibiatus producunt.

Hinc magna eſt derivanda efficacia emeticorum in adfectibus diuturnis ſtaſes abdominales excipientibus. In phthiſi pulmonali, pituitoſa et tuberculoſa expeditiſſimum eſt, vel ipecacuanham vel ſulfur ſtibiatum ita exhibere, ut modo nauſeam iam vomitum ipſum cieant. Cuprum ſulfuricum et ſulfurico-ammoniatum Britanni in ea phthiſi, quae ipſis vulgatiſſima, exhibent, ut et ſtaſes abdominales reſolvant et metaſyncriſin moliantur.

Hydrops, qui ſaepe ſpontaneis vomitibus cedit, emeticis etiam interdum fugatur, ſi e ſtaſibus abdominalibus ortum duxit. Praxagoram iam vomitum iuſſiſſe non ſolum ieiunum, verum etiam poſt veſpertinum cibum, in hydrope, memorat Caelius Aurelianus. (*chron. lib.* 3. c. 8.) Et recentiores nonnulli ſcillam potiſſimum eo conſilio adhibent, ut vomitum cieat.

In menoſtaſia et fluore albo, qui hanc excipit, ex abdominis ſtaſibus derivandis repetitus emeticorum uſus ſaepe magnopere iuvat.

Quid quod in ipſa haemoptyſi, quae alioquin ex toto vetat emetica (§. 308.), ſi e ſtaſibus ortum ducit, vicaria forte haematemeſeos excretio, Praxagoras iam (*Cael. Aurel. chron.* lib. 2. c. 13.) noſtris temporibus Stollius et Dömlingius emetica egregium uſum praeſtare docuerunt.

292.

Magna eſt inſuper vis vomitus arte excitati ad incitandas vires, ut criſin moliantur, ſive per cutim id fiat, ſive per vias aëriferas, ſive per renes et veſicam. In febribus praeprimis lentis nervoſis aut verſatilibus eo conſilio potiſſimum exhibentur, ut torpidae vires ſollicitentur, criſisque, qua natura vergit, promoveatur. Metaſyncritico et antagoniſti-

eo modo agunt, ut laceſſito ſtomacho caput liberetur blandaque ſequatur perſpiratio.

Nuper etiam rheumatiſmum acutum ita curare auſi ſunt, ut, vomitu ineunte morbo producto totius corporis ambitus incitaretur, atque perſpiratio cutanea ſuppreſſa reſtitueretur.

Pari ratione utilis eſt vomitus arte excitatus in febribus exanthematicis, ubi virium torpore impeditur exanthematum eruptio ac perfectio. Unicus ſaepe vomitus ſufficit, ut naturae vires erigantur ac criſis neceſſaria per exanthemata conſequatur.

293.

Nec ſedans virtus emeticorum negligitur. Explicanda ea eſt ex alieno ſtimulo, quem haec remedia ſtomacho impertiunt, quoque morboſa incitatio compeſci poteſt. (§. 203.) Utile maxime eſt id conſilium, cum ſpaſmi e ſtaſibus abdominalibus originem ducunt: quod cum in hyſtericis adfectibus et hypochondriacis locum obtineat, utiliſſima ſaepe eſſe in iis emetica patet. Omnium etiam medicorum teſtimonio probatur eorundem remedium uſus in epilepſia, vel ante paroxyſmum datorum, vel exiguis et repetitis doſibus exhibitorum, quo facto ſedare tumultus ex inaequabili virium diſpenſatione ortos conſueſcunt. In eclampſiis infantum Chalmerſius (*von den Krankh. in Südkarol.* 1. p. 74.) nil utilius praedicat emeticis e tartaro ſtibiato paratis. Confirmat uſum in eodem morbo Richterus. (*med. und chir. Bemerk.* p. 132.)

Utiliſſima profecto emetica ſunt in tuſſi convulſiva, ubi non ſolum pituitam tenacem expellunt, ſed alium impertiunt ſtomacho ſtimulum, cui morboſus cedit, ſtaſes etiam reſolvunt, ſi quae adfuerint. (*Remers Annal. der klin. Anſt. zu Helmſt.* 1. p. 359.)

294.

294.

Quamvis generatim inflammationibus repugnare videtur emeticorum ufus (§. 308.); funt tamen variae inflammationum fpecies, vel e fordibus biliofis ortae, vel a folutione fpontanea, ob vires naturae perturbatas aut fractas, alienae. Iis auxilium ferre emeticis haud dubitamus.

Sic, cuius auctoritatem nulla delebit aetas, Stollius in ipfa pneumonia, quae popularem morbum biliofum fequeretur, emetica fumma proficua invenit, cum poft eorum denique ufum et fputorum coctio et dolorum mitigatio et crifes perfpiratione abfolvendae contingerent.

In angina membranacea emetica faepe prodeffe, vel inde elucet, quod vomitu faepe membranas illas morbofas falubriter eiici meminimus. (*path. fpec.* §. 228.) Teftimoniis Crawfordii, Witherfii (*Bemerk. über die Fehler beym Gebr. der Arzneym.* p. 95.), Smithii (*memoirs of the med. foc. of Lond. vol.* 6. p. 74.), Lentinii (*Beytr.* 1. p. 306. 3. p. 195.) aliorumque infignis ufus eius methodi ad folvendas membranas confirmatur.

295.

In dyfenteria quanta fit emeticorum utilitas, neminem latet. Invertunt directionem motus, quo inteftina laborant, ut, quae deorfum continuo tenderet, iam furfum contingat: expellunt, quae forte adfunt fordes, fpafmos, quibus conflictantur inteftina, fedant, et cutis functiones fuppreffas ad normam redire cogunt. Praeftant id omnino, dum exiguis dofibus, ne abundans fequatur expulfio, exhibentur: quae virtus maxima eft radicis ipecacuanhae.

Pariter iuvare et in diarrhoeis diuturnis fupra iam monuimus. (§. 288.)

296.

Nec ſine laude dimittenda eſt haec curatio in variis eclyſibus, maxime in apoplexia, vel ſeroſa, vel e conſenſu e ſordibus bilioſis oborta. Sic et in amauroſi, quam Schmuckerus ex ira ſubitaneam obſervavit, quaeque interdum e ſtaſibus exiſtit abdominalibus, prodeſt emeticum exhibere, ut vel ſordes eliminentur vel ſtaſes abdominales ſolvantur atque nervi ſplanchnici alienum excipiant ſtimulum.

In inſaniae genere, quod longius ſpatium recipit, ſeu melancholia, Celſus iam ſuadet vomitum ciere. Magnae doſes emeticorum, ut torpor virium tollatur, ſtaſes etiam atrabilariae ſolvantur, a pluribus recenſioribus, Perfecto inprimis et Buchhavio, commendantur. Exiguis autem et repetitis doſibus, ut ſola nauſea oriatur, prodeſſe omnes conſentiunt.

c. *Contraindicantia.*

297.

Prohibetur haec methodus primum cruditate ſordium, in morbo iam formato. Quodſi enim nondum paratae ſunt ſordes ad evacuationem, ſi potius impactae haerent plicis inteſtinorum, ſi nimis tenaces ſunt aut acres, prius naturae adminiculo et artis praeſidiis coquendae ſunt. (§. 283 — 285.) Excipiendum tamen initium morborum nondum formatorum, et a manifeſtis cauſſis ortorum, ubi brevi poſt iram aut ciborum vorationem nimiam emetica praeſentanea praeſtant commoda. Excipienda etiam peregrina et maxime venena, quae coquere natura et mutare nequit, quorum igitur expulſio urguet.

298.

Dein contraindicat plethora, et impetus ſanguinis in nobiliora irruentis. Qui congeſtionibus ver-

ſus caput et pectus laborant, aegre ferunt vomitum: vitandus igitur, ni urgeant indicantia. (§. 294. 296.) Hinc igitur gibberi ſenesque decrepiti, in apoplexiam proclives, haud ſine graviore moleſtia vomere ſolent: ſaepe quoque peſſime inde habent.

Nec gravidae, maxime tertio menſe, ubi in abortum ſunt pronae, facile vomunt, niſi urgeat neceſſitas.

299.

Alvi obſtructio pertinax prohibet vomitum, cum impetus ſanguinis in pectus et caput ea magnopere augeatur. Itaque alvus prius eluenda eſt, quam vomitum cieamus.

Hernia adflicti, ſi conſtrictio annuli aut incarceratio metuenda eſt, vel vitare vomitum, niſi in praecipiti ſint, vel fulcire περιζώμασι aut ipſa manu, dum vomunt, partes adfectas debent.

300.

Virium ratio et naturae molimina ex toto obſervanda ſunt. Interdum enim ſpaſmi validi cardiam ita conſtringunt, ut vomitus facile conſequi nequeat, niſi prius ſpaſmi ſedentur. Ubi iam intentae ſunt vires, in acceſſibus febrium et veſpertino tempore, haud facile vomitus ciendus, ſed dum febres ſemel remiſerint et matutinis horis.

d. *Indicata.*

301.

Delectus emeticorum ſtudio ſummo inſtituendus eſt, prout citius vel tardius, mitius vel fortius vomitum concitare effectusque ſecundarios promovere cupimus. Ad mitiora et quae cito agunt, referuntur aqua tepida, larga copia ingeſta, titillatio etiam

pharyngis ope plumae. Mitioribus quoque accensenda radix ipecacuanhae, quae et ſpaſmos ſedare et perſpirationem augere ſolet. (*pharm.* §. 146.) Sulfur ſtibiatum aurantiacum et vinum ſtibiatum in blandioribus nominanda, quae ſimul ſtaſes potenter ſolvere et mitigare ſpaſmos valent.

Fortius emeticum praebet tartarus ſtibiatus, ocyus ceteris agit, alvumque ſimul ciet. Hoc etiam potentius agunt zincum ſulfuricum et cuprum ſulfuricum, maxime commendanda, ſi venena narcotica ventriculum obſident.

Minus tutae ſunt radices aſari, bryoniae, hellebori albi, herba gratiolae etc., quippe quae ſpaſmos potius concitant et quandoque ventriculum inflammant.

Art. IV.

De alvo ducenda.

a. *Modus agendi.*

302.

Mire varius eſt agendi modus eorum, quae hoc capite comprehenduntur. Etenim alia ſunt, quae duntaxat obſtacula amovent, alvum comprimentia, unde, ſi ſicca eſt et conſtricta inteſtinorum compages, et olea et aqua tepida, qua alvus eluitur, ipſaque ſedantia alvum ducere poſſunt.

Alia ſunt, parum remota ab his, quae, dum calorem nimium ligant, conſtricta vaſa ſtrictosque aperiunt ductus excretorios: hac blanda excretione per totum tractum inteſtinalem promota alvoque liquata aeſtum minuunt, revellunt mitiſſime ab aliis organis, adeoque normalem reſtituere virium diſtributionem valent. *Laxantia* haec dicuntur, extrac-

tis plantarum dulcibus aut ſaponaceis, ſalibus etiam neutris mitioribus vegetabilibus comprehenſa. Haec quoque, exiguis doſibus adhibita, coctionem promovere et ſtaſes reſolvere valent.

Tandem, quae ſignificantius *purgantia* dicuntur, principio reſinoſo ſaponaceo gaudent, quo potenter et diu vellicant inteſtina, motum periſtalticum fortiter augent, ut et expulſio ſordium eorumque, quae in inteſtinis continentur, contingat et ſenſus inteſtinorum augeatur et adliciantur humores potentius et aliis partibus ac revellantur. Solent etiam, quae fortius alvum ducunt, abſorbtionem cutaneam augere, ut corpus gravius fiat poſt purgationem et contagium facilius ſuſcipiatur.

503.

Itaque patet, haudquaquam in inteſtinis ſolis huius curationis actionem finiri ac circumſcribi. Irritato enim tubo inteſtinali, corporis longitudinem fere ſexies ſuperante, cum toto corpore communicatur ea incitatio, ut ſenſus torpentes motusque ſuſcitentur, abſorbtio augeatur et in diuturnis morbis ſalubris nonnunquam agitatio ſequatur.

Sed ipſa ea irritatio, ut ſalubris eſſe poteſt, ita, propter ſecretionem auctam, corruptioni humorum anſam praebere ſolet. Etenim adlecti continuo humores non poſſunt non corrumpi, ut repeti alvi ductio debeat. Quod quam noxium ſit, vel e debilitate patet, quam neceſſario adfert continuata tanti tractus incitatio et humorum copioſa excretio.

504.

Inficiari quidem nequit, varia remedia, quae huc pertinent, peculiari ac ſpecifico plane modo partes adficere, ut ſingularium etiam humorum adfluxus ſequatur, ſicut rhei radix ſpeciatim bilem corri-

gere ſolet et evacuare, hydrargyrum vero muriaticum mite pituitoſos humores; haud tamen generatim adſtipulari poſſumus veterum ſententiae, quae cuivis fere remedio ſuos tribueret humores, quos e corpore educeret.

b. *Indicantia.*

305.

Generatim quidem ſtatuimus, in quocunque morbo alvum eſſe liberam ſervandam, cum ingens ille tractus merito dicatur organum depurgatorium, quo ad normam valetudinis ſecundae agente, orgaſmus febrilis mitigetur et congeſtiones deriventur. Hinc vehementia febrium minuitur, coctio promovetur, metaſtaſes impediuntur, quamdiu alvus libera manet et aperta. Cui quidem fini inſervit methodus humectans et antiphlogiſtica, clyſmatumque applicatio, ſi intra nychthemeron alvus non ceſſit.

306.

Laxantia ſpeciatim indicantur ſordibus. Sed ſtudioſe inveſtiganda eſt ſordium ortus et indoles, priusquam evacuationem moliamur. Sydenhami effatum: „Nihil novum eſt, variis in febribus ſordes „generari," graviſſimum eſt, et, rite obſervatum, impedit nos, quominus eas ſordes educamus, quae in progreſſu morbi, tanquam eius effectus, naſcuntur.

Itaque ſordes protinus indicant laxantia, ſi a cauſſa manifeſta, ciborum reliquiis etc. ortae, deorſum tendunt. Id autem cognoſcimus lingua ſordibus obducta, appetitu deficiente, oppletionis ſenſu in praecordiis, turgore abdominis et borborygmis, proclivitate etiam in alvi fluxum, cum torminibus forte, teneſmo et lumborum doloribus iuncta.

Indicant quoque laxantia fordes, fi popularis morbi ingenium eo vergit, ut faburra inteftinalis generetur. Dum regnat febris biliofa, ipfae inflammationes intercurrentes optime folvuntur alvo liquida et bilem corruptam educente. Hinc naturae nutus obfervandi, imitandique in epidemiis, ut quo vergat, eo moveantur humores.

307.

Laxantia, cum fordibus indicantur, praeferenda funt emeticis, fi natura potius deorfum quam furfum movet faburram; fi impetus fanguinis verfus nobilia organa, fi gibber pectoris, hernia incarcerationem minitans aut alia emeticorum contraindicantia (§. 297 — 300.) adfunt.

Praeferenda laxantia ipfis purgantibus, fi fordes adfunt, quoties fibra ftricta, tenfa et fenfu acuto praedita repugnat ufui irritantium fortiorum, quod tum in febrilibus morbis, tum, ubi fpafmi vigent aut nimiae ficcitas adeft, contingit. Sic in alvi obftructionibus pertinacibus, cum morbo cachectico iunctis, noxas non paucas fubinde purgantia adferunt, profunt vero laxantia blandiora. Ubi cum alvo adftricta fanguinis profufio per vafa haemorrhoïdalia vel adeft vel metuitur, vitanda funt probe purgantia, utpote quae impetum fanguinis exafperant; praeferenda laxantia blandiora, quae utique mitigare fanguinis curfum poffunt.

308.

Laxantia enim indicantur, fi fanguis vel humores in partem nobiliorem irruentes revellendi funt. Leniter enim incitato tractu inteftinali et fecretionibus auctis, incitatio morbofa aliarum partium pergere nequit. (§. 219.) Itaque in inflammationibus

topicis, levioribus, maxime ophthalmiis, ipſoque eryſipelate, conducunt ſaepius laxantia, dummodo protimus in initio exhibeantur, priusquam plures partes in conſenſum trahantur. Quodſi etiam orgaſmus ſanguinis hominem ita adficit, ut impetus verſus nobiliores partes metuendus ſit, laxantia adhibita, antiphlogiſtico modo agunt. (§. 211.)

Eodem conſilio apta ſunt laxantia, dum aliae eaeque moleſtae adſunt excretiones, quas ſiſtere cupimus. Sic ptyaliſmus, ſudores profuſi, ipſaque modum excedens puris excretio optime mitigantur laxante methodo, quae a partibus adfectis humores revellit. Eidem fini idonea ſunt in exanthematibus, quae vulgo ſaneſcunt, ſi laxantia remedia alvum probe duxerint.

309.

Ad apotherapiam interdum laxantia exiguntur, ſi ſordes per morbum generatae adſunt. Hae enim, ſi remanent, ſecretiones alias etiam depravant, ut metaſtaſes facile conſequantur. Itaque convaleſcentibus e graviori morbo, praeſertim, qui e variolis ſuperſunt, exhibenda ſunt laxantia, ut reliquiae morbi eliminentur, metaſtaſes autem praevertantur.

310.

Purgantia ipſa, fortiori et diutino ſtimulo inteſtina incitantia, idonea ſunt, ubi vis ſenſifera torpet. Itaque in ſtatu ἀπυρέτῳ, ſi ſordes adſunt pituitoſae aut atrabilariae tenaces, inteſtina vero languent, alvusque eam ob cauſſam obſtructa eſt, utilia ſunt.

Praeferenda etiam laxantibus ſunt, ſi in morbis diuturnis incitamento egemus fortiori, quo vis ſenſifera ſuscitari, ſecretiones etiam et abſorbtiones potentius agitari, adeoque et incitatio ſalubris et, ipſa

metaſyncriſis (§. 171. 182.) produci poteſt. Itaque in hydrope praeprimis et aloë, et gummi Cambogiae, helleborus etiam et ipſum elaterium interdum proficua ſunt, dummodo exploratum habeamus, a mero torpore vaſorum abſorbentium glandularumque ortum ducere. Hinc etiam uſus purgantium in melancholia exponendus eſt.

c. *Contraindicantia.*

311.

Tam ſalubris atque late patens huius methodi uſus haud impedit, quominus noxas plures adferre poſſit. Namque primum monitum eſt, qui valetudine ſecunda gaudet, nullis egere nec laxantibus nec purgantibus, quae forte ad praecavendos morbos ſumuntur. Tantum enim abeſt, ut hunc effectum producant, ut potius et debilitatis, per ſtimulum, inteſtinorum viribus, et attractis, per ſecretionem auctam, pravis humoribus, ſanitati noceant et, abſorbtione cutanea aucta, contagium etiam facilius ſuſcipere corpus cogant. Hinc iam Eraſiſtratus purgantium uſum in febribus intermittentibus et arthritide anomala taxavit, quod noxii humores attraharentur, qui ante non aderant. (*Cael. Aurel. chron. lib.* 5. *c.* 2. *Galen. de venaeſect. adv. Eraſiſt. Rom.* p. 15.)

312.

Prohibetur haec methodus excretionibus aliis ſalubribus et a naturae providentia excitatis, quae et pervertuntur et impediuntur hac curatione. (§. 308.) Plurimi morbi acuti penitus ſolvuntur blanda et univerſali perſpiratione cutanea, etiamſi alias et peculiares experiantur criſes. Illa igitur nequaquam impedienda eſt vel laxantibus vel purgantibus,

unde in apotherapia illa (§. 309.) instituenda cautissime procedendum, ne metastases oriantur, quas praevertere cupimus. Eruptio exanthematum, si necessaria est, variolarum exemplo et morbillorum, impeditur alvo cita, quae revellit humores a cute naturaeque ideo molimina perturbat.

313.

Nocent laxantia et purgantia, dum vires infractae sunt: namque debilitatem insigniter augent. Probe tamen distinguendus est virium languor, ex oppressione ortus, qui comitari potest sordium abundantiam turgoremque. Ubi vera adest debilitas, vel morbi diuturnitate, vel stimulorum violentia aut absentia etiam producta, vitantor laxantia et purgantia, quae maxime abdominis viscera infirmare solent. Hinc in febribus nervosis, intermittentibus etiam et arthritide atonica noxia sunt haec remedia.

314.

Contraria ei curationi est teneritas fibrae, vis sensiferae augmentum, proclivitas ad spasmos et inflammationes, quae omnino augentur his remediis. Purgantia inprimis offendunt infantum constitutionem: nec alvus eorum ducenda, nisi blandissimis laxantibus et oleis. In enteritide et peritonitide puerperali prosunt quidem quandoque, quae alvum leniter exonerant, sed tum demum, cum composita est inflammatio cum sordibus biliosis manifestis atque cum adhibentur, quae simul antiphlogistica sunt; e. g. hydrargyrum muriaticum mite. Sedulo tamen vitanda omnia purgantia, proprie sic dicta.

315.

Nocent purgantia, imo et laxantia, ubicunque sordes e morbo productae tutius removerentur caus-

fis fublatis. Id in febrium intermittentium progreffu contingit, ubi e febris ipfius natura ac indole fordes generatae ei demum methodo cedunt, quae cauffam febris proximam tollit. (*path. fpec.* §. 39.) Idem et in variis febribus acutis accidit, quae linguam fordidam faepe comitem habent aliaque faburrae indicia, neutiquam vero indicant purgantem methodum, fed quae cauffae contraria eft. Experientia docet, methodo laxante perperam adhibita continuo novam generari faburrae colluviem, imo ipfam interdum accedere humorum putredinem, ni citius ea exhibueris, quae morbi indoles pofcit.

d. *I n d i c a t a.*

316.

Blande laxantia funt vel generatim humectantia (§. 110. 111.), vel quae miti quodam acido praegnantia calorem attrahunt et conftrictionem tollunt. Succi herbarum recens expreffi et quae refolventia diximus (§. 245.), ferum lactis inprimis, pruna cocta et pulpa tamarindorum cum manna electa huc pertinent. Quibus fi olea adduntur, blandiffima praefto funt remedia, quae obftructionis cauffas vulgares tollere et alvum ciere poffunt.

Paullo potentius agunt fales neutri: primum vegetabiles, kali tartaricum et aceticum, tartarus depuratus, natronatus et boraxatus; dein fulfur: poft fales neutri minerales: natrum maxime fulfuricum, magnefia fulfurica, natrum denique phofphoricum. Eorum vires et effectus fuo loco fpeciatim indigitavimus.

317.

Purgantia funt folia fennae, radix rhei, ialapae, hellebori etiam nigri: gummi Cambogiae, co-

locynthides, ſcammonia, aloë et elaterium. Quibus omnibus hydrargyrum muriaticum mite palmam praeripit.

Art. V.

De lotio pellendo.

a. *Modus agendi.*

318.

Urina naturaliter aquoſorum humorum abundantiam, azotici praeterea copiam et ſalium phoſphoricorum educi, in ſuperioribus (*phyſ.* §. 291. 292.) monuimus, unde neceſſitas eius excretionis et ſalubritas in morbis ilico patet. Acutorum enim plerorumque morborum ea ſolutio eſt, ut quae generata morbi violentia erant, hac potiſſimum via eliminentur, quod naturae molimen imitari artis eſt officium.

Nec negligenda eſt renum cutisque antagoniſmus, quo ſit, ut aqua potiſſimum renes petat, vapores per cutem excernantur: unde alternare ſolet natura utramque ſecretionem, ut, promota hac illa ſileat: quod imitari etiam artis eſt.

319.

Quodſi igitur urinae flumen liberum promovetur, primum ſeroſorum humorum (τὸ ὀῤῥῶδες Galen.) copia minuitur, quod calori minuendo et incitationibus morboſis mitigandis inſervire poteſt. (*phyſ.* §. 303. 350. *path. gen.* §. 20. 21.) Deinde iisdem humoribus elementa animalia ſecedunt, quae, in corpore remanentia, magis incitare poſſent partes ſolidas: familiari hoc renum diverticulo utitur natura, ut morborum per ſuas aetates provectorum ſordes emungat.

320.

Magna etiam eſt et graviſſima diureſeos actio, quae revulſionem humorum ex aliis locis complectitur. Si qui enim humores ſeroſi et lymphatici in telae cellularis textibus accumulantur, hac potiſſimum via poſſunt eliminari, niſi peculiaribus conceptaculis incluſi ſint.

Vaſorum denique abſorbentium vis augetur hac pariter excretione ac reliquis omnibus.

b. *Indicantia.*

321.

Indicatur igitur diureſis primum lotii flumine intercepto aut iuſto parciori. Id quidem tum in acutis morbis tum in diuturnis non raro eo potiſſimum nocet, ut calor augeatur, incitatio increſcat, adeoque criſes ſalubres impediantur. Dum cruditas febrium acutarum viget, lotium et parce fluere et turbidum eſſe conſueſcit; qui humectantibus et antiphlogiſticis ſorbitionibus urinae fluxum auget, cruditati finem imponere coctionemque praeparare poteſt.

322.

Idque eo magis neceſſarium eſt, quo maior quibusdam morbis peculiaris ineſt proclivitas, lotio critico terminari. Febres intermittentes, ſcarlatina, febris nervoſa acuta ſolent, etiam poſt alias criſes, abſolvere tamen indicationem lotio ubertim fluente eaque ſecum rapiente, quae morbi mora genita fuerant. Popularis morbi ingenium ſedulo indagandum eſt, ne haec proclivitas negligatur.

323.

Indicatur diureſis excretionibus aliis nimiis aut colluvie ſeroſa intra conceptacula telae cellularis,

quae, revulsis huc humoribus, sisti possunt. Sudores nimii, ob antagonismum cutis renumque, huic fluxui cedunt. Colluvies autem serosa et lymphatica, quae vel libera est intra telam cellularem, vel, postquam perfrixit, orta, neque cum viscerum labe iuncta, neque in atoniam universalem prona, diuresi tollitur.

324.

Necessaria quoque diuresis, si in renibus aut vesica mucus vel arenulae, seu ea sedent concrementa, quae lithiasin minantur. A laxitate renum et torpore orta haec incitantibus cedunt, quae secretionis excretionisque vim in iis diverticulis augent.

c. *Contraindicantia.*

325.

Generatim quidem in febrium curatione abstinendum est a diuretica methodo cum natura hanc excretionem haud molitur, cum crudus etiamnum est morbus, nec idonea humorum aquosorum copia renes petit. Quod si accidit, ea saltem imperanda sunt, quae obstacula removere valent et copiam humorum per lotium excernendorum augent: sed vitanda ea, quae proxime renes stimulant. (Ἃ δεῖ ἄγειν, ὅκου ἂν μάλιστα ῥέπῃ, ταύτῃ ἄγειν, διὰ τῶν ξυμφερόντων χωρίων.)

326.

Dein, quae proxime renes et vesicam incitant, vitanda sunt, si haec organa iam vel inflammata vel exulcerata, vel alio incitamento adfecta sunt. Abstinendum igitur a diuresi in hydropibus, cum renes forte iam labem contraxerunt.

Denique etiam liquet, hanc excretionem nocituram esse, cum vires iam defecerint: nulla enim

excretio arte excita tentanda eſt, priusquam, ſuffecerint vires, inquiſiverimus. (Ὁκοίη ἂν ἡ φύσις ᾗ τοῦ μέλλοντος ὑπομένειν, ἐς τοῦτο ἄγειν.)

d. *Indicata.*

527.

Multa ſunt, quae haud proxime diureſin movent, ſed obſtacula potius tollunt et materiem ſuppeditant, qua renes ad excretionem indigent. Haec, tum in victus ratione ſita, tum in curandi ratione generali, tutiora ſunt propriis diureticis, neque facile contraindicantia patiuntur.

Obſtacula, quae libero lotio flumini contraria ſunt, in ſpaſmis ſaepenumero verſantur: quod plerumque in morbis nervoſis contingere ſolet. Itaque fovendae partes, mollientibus et ſedantibus; alvus eluenda; oleo delibuendum infimum abdomen et perinaeum. Potiones e mucilaginoſis humectantibus exhibendae: maxime vero ſpiritus nitrico - aethereus, qui fugaciſſimo ſtimulo ſpaſmos ſedare et diureſin ita promovere ſolet.

Alia obſtacula quaerenda ſunt in nimio aeſtu febrili et incitatione vaſorum ſanguiferorum. Quibus occurrimus antiphlogiſtica methodo, ipſaque ſanguinis miſſione.

Quodſi tenaces adſunt humores, ſi ſtaſis abdominalis accuſanda eſt, iuvat reſolvens methodus, quae, ſi expedit, etiam lotium pellere conſueſcit. Ita laxitas cum tenacitate iuncta roborantibus, uvae urſi exemplo, tollitur. Sed victus rationem ſimul ita adminiſtrare expedit, ne acidum uricum, quo mucus congelaſcit, generetur, potiones quoque leviter diureticae commendandae.

328.

Optime diurefin promovemus, aucta humorum aquoforum copia. Id fit humectante methodo; maxime profunt aquae foteriae acidulae, quae acidum carbonicum continent, fons Selteranus, Geilnavienfis, Kiffingenfis etc. Eodem confilio commendanda balnea et humidus aër. Potiones quoque acidulae, e fructibus horaeis paratae: tartarus depuratus: acidum tartari aqua dilutum: acida alia ipfaque mineralia: vinum rhenanum, praecipue vero mofellanum egregiam habent virtutem diureticam.

329.

Ipfa quod attinet diuretica, quae peculiari modo renes et veficam incitant, fecretionique et excretioni favent, alia funt mitiora, ut herba petrofelini, quae infufa et cocta, absque ulla graviore irritatione diurefi favet. Kali etiam carbonicum et fales neutri et hydrargyrum muriaticum mite ita urinam cient, ut aeftum fimul compefcant. Ubi cum muci concrementis acidum uricum praevalet, arenulis in lotio apparentibus, magnefiam carbonicam fumme proficuam invenit Brandius. (*Gilb. Ann.* 50. p. 173.)

330.

Potentiora funt, quae refinofo principio fcatent: radix praefertim rhei, fcilla, digitalis purpurea, Viola tricolor, baccae Iuniperi, balfama naturalia, noviffime cantharides. Ad haec confugiendum eft in atonia organorum diuturna, in muci colluvie et laxitate infigni: vitanda autem in omni ftatu febrili.

Art. VI.

Art. VI.

De methodo diaphoretica.

a. *Modus agendi.*

331.

Perſpirationem cutaneam et ſudorem, quomodo differant, quamque graves ſint excretiones, in ſuperioribus (*phyſ.* §. 274. ſ. *path. gen.* §. 121.) praecepimus. Id tamen hic repetendum eſt, per nullum fere organon in tot morbis impura humorum elementa, morborum vi generata, excerni, quam per cutem; cuius ratio vel ex ingenti vaporum copia (*phyſ.* §. 272.) vel ex ambitu cutis, inſignique conſenſu, cuius ope cum plerisque organis nectitur, elucet.

Id tamen protinus praecipiendum eſt, et perſpirationem cutaneam et, qui maxime e laxatis ductulis excretoriis declarandus eſt, ſudorem a mediocri quadam vaſorum ſecernentium efficacia naſci, quae etiamſi arteriarum maiorem incitationem, capillarium tamen et ductulorum eam remiſſionem ſupponat, ut excerni ſuperflua elementa cum humoribus organicis poſſint. (*phyſ.* §. 273.) Id etiam vulgaris confirmat obſervatio de pulſibus mollioribus, magis rhythmum ſervantibus, qui ſudores criticos praecedere ſolent. (*path. gen.* §. 255.)

Haec arteriarum incitatio ſudores praeprimis antecedens, ſi remediis producitur, aeque utilis eſſe ac noxia poteſt. Incitans enim methodus, quae diaphoreſin ſaepenumero habet ſequelam, quanta commoda adferat, quot etiam damna, in ſuperioribus (§. 149 — 162.) uberrime docuimus. Itaque et diaphoretica methodus, ni caute adminiſtretur, et orgaſmum augere et vires pariter erigere ac per-

turbare poteſt, cutisque functiones abnormes aeque tollere ac nova vitia producere.

332.

Sed praecipue ratio eſt habenda incitati ſyſtematis cutanei, propulſorum eo humorum et evacuatorum; quo facto tum revelluntur humores ab internis partibus, tum corpus liberatur incitamentis moleſtis et exaeſtuantibus, ut refrigeretur etiam poſt ſudores (§. 205. 211.), tum aequabilis vis ſenſiferae distributio reſtituitur, quae occluſis ſpiraculis cutaneis turbata erat.

Si quae ſanguinis elementa praedominantur, ſi acres praeſertim humores ſunt, perſpiratione cutanea et ſudoribus blandis ea acrimonia eliminatur, purgantur humores atque ſanguis normalem recuperat mixtionem: unde *haematocathartica* haec remedia dicta ſunt. Sed nequaquam hactenus intelligendum id eſt, quaſi omnis ſanguinis proclivitas ad corruptionem omnisque humorum acrimonia ſudoribus excitatis curari poſſit. Peculiares ſolent humores id ſingulare habere, ut, perſpiratione continuo aucta purgentur: quod uſu ſolummodo diſcendum eſt.

Quanquam denique contagia interdum vaporibus cutaneis diſpergantur et e corpore diffugiant, haudquaquam tamen licet, niſi natura ipſa viam nobis monſtret, methodo diaphoretica hunc in finem uti.

333.

Inſignis antagoniſmus cutanei ſyſtematis et renum, illius et tractus inteſtinalis ita agit, ut perſpiratione aucta et ſudoribus profuſis ſiſtantur excretiones nimiae in illis viſceribus. Nec negligenda eſt ſimilis ceſſatio colluviei aquoſae in tela cellulari.

Itaque utiliter agit haec curandi ratio ad reſtituendum aequilibrium tunicarum mucoſarum ſeroſarumque, exhalationis et abſorbtionis, internae et externae exhalationis.

b. *Indicantia.*

334.

Indicatur primum haec methodus ſuppreſſa perſpiratione, quae ex inquinamentis cutis, ex ariditate ſpaſmisque eius, ex ingenti febrium vehementia naſcitur, facileque cognoſcitur aſpritudine cutis et ſiccitate, pulſuum duritie rhythmoque laeſo, raucitate vocis et oculi indole arida. Tum in acutis morbis, tum in diuturnorum initio et decurſu perſpirationem reſtituere expedit, etiamſi aliae curationes exiguntur, ut hac potiſſimum via natura molimina ſua perficere poſſit. Sic maximi intereſt, in ſyphilitici ipſius morbi curatione protinus balneis aliisque rebus, quae perſpirationi favent, ſpiracula cutanea aperire, antequam hydrargyro utamur: idque ipſum iuvat ita exhibere, ut diaphoreſin potius moveat quam alias excretiones.

335.

In acutis morbis naturae nutus ſaepe nos cogunt ad ſudores proliciendos. Febres enim variae, intermittentes, catarrhales, rheumaticae, exanthematicae, inflammatoriae, nervoſae: dyſenteria ipſa: tum quoque adfectus chronicorum malorum, arthritici et ſpaſtici terminantur fere naturae adminiculo per ſudores, qui ſaepe peculiari odore oſtendunt ſingularem accidere humorum ſeceſſum, quo facto et apertis oſcillis cutaneis remiſſio gravioris incitationis contingit. Qui quidem naturae nutus ſedulo ſtudioſeque obſervandi et imitandi ſunt. In febribus acu-

tis inſtituenda eſt haec curatio, cum, aegritudine per aetates ſuas provecta, pulſus molliores ſunt, febris ſemet remiſit, ipſeque mador in axillis indicat, naturae congruam eſſe hanc evacuationem. In decremento utplurimum morbi atque poſt alias criſes, hoc velut complementum accedit. Nonnunquam tamen, perturbatione graviore praegreſſa ſudoribus profuſis omnis morbus brevi decernitur; quod ſi rite obſervatum fuerit, magnopere intereſt, ſuccurrere naturae conſilio idque perficere, quod ipſa molitur.

336.

Quodſi morbus nondum formatus eſt, ſtatim in initio ſaepe ſufflaminatur, ſi contagium forte ſtudemus perſpiratione aucta eliminare, aut, ſi e perfrigerio ortus, ilico ſudoribus profuſis reſtituere normalem cutis functionem ſtudemus. Quod priori praecepto minime repugnare, patet vel e comparatione eorum, quae de vomitu in morbi initio nondum formato diximus. (§. 290.) Febrem caſtrenſem malignam hoc modo ſtatim initio in fugam verſam eſſe, Pringlius ſaepe expertus eſt. (*diſeaſes of the army*, p. 290.) Gregorius id praeceptum generatim iniungit. (*elem. of pract.* §. 102.)

337.

In variis adfectibus cutaneis prodeſt perſpirationem cutaneam promovere, ut remiſſio ea contingat, quae aequabilis virium diſtributionis adeoque normalis ſecretionis reſtitutionem attrahit. Febres quidem exanthematicae, ſi eſſentialis eſt et neceſſaria exanthematis eruptio, melius curantur, obſtaculis diapnoës cutaneae remotis quam ea methodo, quae proxime cutem ſtimulat. Sed in exanthematibus diuturnis et ἀπυρέτοις ſumme proficua eſt diaphoreſis, ut inter-

ceptae functiones cutaneae restituantur. Quid quod ipsi sudores profusi, ob ingentem totius vasorum systematis incitationem salubri corporis mutationi producendae pares sunt, ni exanthemata internis caussis sustinentur. Remedia etiam incitantia tum demum optimo effectu coronantur, cum perspirationem liberam producunt et ipsos sudores eliciunt. (§. 145. 165.)

338.

In morbis ab arthritide anomala ortis magni est momenti diaphoresin elicere, siquidem et devius impetus versus interiora ea revocatur iterum ad ambitum et restituitur normalis functio cutanea, si continuo servatur vaporum per cutem exhalatio. Pleraque remedia, in ea aegritudine laudata, ut guaiacum, aconitum, aquifolium, sulfur etiam stibiatum et Rhododendron chrysanthum, finem tum demum consequuntur, si diaphoresin iugiter promoverint.

339.

In morbis spasticis diuturnis utilissima est methodus diaphoretica, ut, remissione hac oborta, aequabilis restituatur vis sensiferae dispensatio et consumtio imponderabilium augeatur. Natura ipsa id docet, terminatis accessibus morborum eorum per sudorem foetidum: pleraque etiam remedia paregorica tum demum optimum producunt effectum, cum ἀτμίτειν faciunt corporis, aut vel vapores cutaneos servant, vel ipsos sudores proliciunt. (§. 201.)

340.

Denique prodest haec curandi ratio in variis morbis tunicas mucosas serosasque ipsamque telam cellularem adfligentibus. Consensus et antagonismus, qui cutem intercedit aliaque organa, necessariam red-

dit hanc excretionem, ut aequilibrium abſorbtionis et exhalationis revocetur. Hinc in cachexiis, maxime hydropicis magnopere prodeſt, ſudores prolicere, dummodo aliae graviores cauſſae, viſcerum labes aut venarum turgor vaſa abſorbentia comprimens, defuerint. Ita et in morbis hydrargyroſi productis utiliſſima eſt diaphoreſis ipſorumque ſudorum provocatio, ut nimia exhalatio et ſolutio humorum hydrargyro producta ceſſent.

c. *Contraindicantia.*

341.

Tot commoda huius methodi non impediunt plurima detrimenta, quae, dum perperam adminiſtratur, cieri ſolent.

Et primum quidem in initio formati iam morbi acuti, dum cruda ſunt omnia, inſigniter nocet naturam cogere ac compellere ad excretionem, quam, ſibi commiſſa, haud moliretur. Neque ſinamus nos irretiri ortu febrium e perfrigerio, indole earum catarrhali ſeu rheumatica: poſſunt ea quidem averti ſudoribus (§. 336.), et, dum aetates ſuas percucurrerunt, ſpontaneis ſudoribus terminantur. (§. 335.) Sed *τὰ πέπονα φαρμακεύειν καὶ κινέειν, μὴ ὠμὰ, μηδὲ ἐν ἀρχῇσιν, ἢν μὴ ὀργᾷ.*

342.

Obſtat huic curandi rationi orgaſmus ſanguinis eiusque abundantia et impetus in nobilia organa, ſi ea remedia elegeris, quae proxime incitant ſyſtema cutaneum. Turbantur enim vires et pervertuntur, ſanguinis impetus augetur functionesque organorum vitalium ſupprimuntur. Quod ex iis iam patet, quae de detrimentis incitantium generatim monuimus. (§. 160.) Hinc in inflammatoriis morbis, in

febribus continuis, in arthritide activa, quamdiu impetus inſignis viget, noxia ſunt diaphoretica proprie ſic dicenda.

343.

Quodſi natura aliam molitur evacuationem, noxium eſt hanc perturbare provocata diaphoreſi. (§. 161.) In febribus bilioſis proficua eſt alvus liquida, quam praepoſtere ſiſtimus, dum ſudores arte prolicere audemus. Solent quidem et vomitus et diarrhoea, ſi κριτικῶς exiſtunt, ſudoribus levantibus terminari; ſed nihil anticipare debet medicus, neque intempeſtive agere.

344.

Nocet diaphoreſis, ſi primae viae ſordibus ſcatent, ſi alvus obſtructa eſt et ſtaſes vaſa abdominalia occupant. Quodſi urget eius excretionis neceſſitas, prius removenda ſunt obſtacula; alvus mollienda, ſordes educendae, ſtaſes reſolvendae, priusquam in cutem agatur. Maxime noxia ſunt diaphoretica, quae proxime cutem adficiunt, ſi putrida illuvies primas vias occupat. Haec enim nonniſi augeri et in ſanguinem ipſum intrudi poteſt incitantibus iis adhibitis, quae diaphoreſin movent.

345.

Denique et viribus proſpiciendum eſt. Robur enim corporis nulla alia fere evacuatione magis infringitur et exhauritur, unde et in morbis acutis abſtinendum eſt ab hac curatione, ſi vires proſtratae ſunt, et in cachexiis diuturnis, cum iam in praecipiti eſſe aeger videtur.

d. *Indicata.*

346.

Satius eſt, obſtaculis remotis, naturae nutibus promotis et victus ratione idonea diaphoreſin producere, quam incitantibus fortioribus compellere naturam ad ſudores, quibus vires et perturbantur et infirmantur.

Obſtaculis removendis inſerviunt, quae cutis inquinamenta tollunt, ῥυπτικὰ Galeno dicta: balnea nimirum tepida, lotiones et veſtimenta lanea, pura.

Alia obſtacula, et frequentiſſima quidem, ſpaſmos complectuntur, inaequabili virium diſpenſatione obortos, quos amovemus fugaciſſimis incitamentis, moſcho, valeriana, ſpiritibus aethereis; vel ipſis narcoticis, opio, hyoſcyamo; vel nauſeoſis, ipecacuanhae praeprimis radice, parcis doſibus exhibenda et ſulfure ſtibiato aurantiaco aut vino ſtibiato. Haec etiam ita agunt, ut ſordes, ſi forte adſunt, ſolvant et educant.

347.

Alia proxime in vaſa cutis capillaria, quae perſpirationi praeſunt, ita agunt, ut vel laxent ea vel incitent. Huc praeprimis fomenta ſicca, unctiones cutis, quae oleis aethereis, aqua Lucii, reginae hungaricae aut colonienſi, tartaro etiam ſtibiato et balſamo ſulfuris fiunt, ſinapiſmi et veſicatoria ipſa pertinent. Electricum quoque flumen proxime in cutem directum perſpirationem augere ſolet.

348.

Tandem ea advocanda ſunt, quae vaſorum ſyſtema incitant, minus tamen cor et truncos, quam ramos in vaſa capillaria abeuntes. Haec igitur vapores augendo calorem ſimul minuunt. Praeſtant id fragrantia, infuſum florum ſambuci; ſales qui-

dam neutri, maxime ammonium aceticum et liquor ammonii ſuccinici; ſulfur etiam et graphites, maxime vero camfora. In vaſa maiora ſimul agunt et calorem ſimul ita augent, ut nonniſi in ſtatu chronico adhiberi poſſint, reſinoſa acria volatilia, ut guaiacum, aconitum, ſtipites dulcamarae; tum balſama naturalia et aromatica, radices praeprimis ſerpentariae et angelicae, quae, ſi febris ſemet remiſit, utique in morbis etiam acutis ſumme proficua ſunt. Denique hydrargyrum muriaticum mite cum ſulfure ſtibiato, camfora et opio mixtum, quae quidem mixtio in ſtatu chronico perquam utilis eſt, ut incitetur corpus, metaſyncriſis moveatur et ſudores provocentur.

349.

Victus ratione promovere diaphoreſin oportet; calore cubiculi lectique mediocri; animi quiete et ſorbitionibus analepticis leniterque diapnoïcis: coffeae, ſi nihil obſtat et theae. Multum etiam intereſt, in matutinas differre horas hanc excretionem, ne ciborum forte digeſtio turbetur: induſia denique et veſtimenta cubitoria mutare, ſi ſudoribus madent.

Art. VII.

De ſputis promovendis.

a. *Modus agendi.*

350.

Membrana mucoſa bronchia intus obveſtiens, glanduliſque muciferis pertexta, naturaliter praeter vapores mucum etiam ſecernit, quo lubricae eae viae ſervantur. (*phyſ.* §. 200.) In glandulis bronchialibus ſimilis latex ſecernitur, ſublividus tamen, cum muco tenui illius membranae interdum mixtus.

(*ib.* §. 201.) Haec quidem muci copia augetur variis morbis, praesertim catarrhis et inflammationibus eorum organorum: pervertitur etiam muci indoles: additur nonnunquam pus aut sanies, si vomica iuxta est, aut suppuratio membranam mucosam corripit: additur denique sanguis, si impetus eius in pulmones adest. Ea omnia *sputorum* nomine comprehenduntur: quae et in sanis hominibus, dummodo paullo laxiores sint glandulae muciferae, quotidie screatu aut levissima tussicula efferuntur.

351.

Non novum est, variis morbis sputorum eiectionem salubrem esse. Namque et ambitus ingens eius membranae et consensus cum tunica mucosa externa ipsaque, quae intestina obducit, et necessitas remissionum, si laxatis ductulis excretoriis humorum copia educitur, id exponit. Itaque naturae consilium ars imitatur, dum obstacula liberae huius excretionis removet, spasmos tollit, inflammationem mitigat, praesertim dum systema cutaneum ad normam sanitatis revocatur. Namque diaphoresis leniter servata egregio esse adminiculo solet, ut sputa promoveantur.

Finem speratum quoque attingimus, si, ubi mucus deficit, tunicam mucosam aridam humectamus, lubricamus et mollimus; denique, dum adest mucus, sed eiici ob laxitatem partium nequit, finis potimur, si incitantia ea exhibemus, quae specifico modo tunicam mucosam adficere et ad motus congruos irritare valent.

b. *Indicantia.*

352.

Indicatur autem haec methodus primum, si morbi catarrhales et pectorales ea viarum siccitate

laborant, ut mucus naturalis deficiat, ut crifis igitur, quam natura moliri folet, confequi nequeat. In catarrho pulmonum epidemico (*path. fpec.* §. 59.), in pneumonia rheumatica (*ib.* §. 248.), notha (*ib.* §. 251.), in afthmate, hydrothorace, phthifi denique tuberculofa aridae faepius viae aëriferae neceffariam reddunt hanc curandi rationem.

Sed maxime circumfpiciendae funt morborum aetates, ne properemus excretionem, quam natura nondum molitur. Nihil vulgatius eft, quam in initio et ipfo vigore pneumoniae arefcere vias aëriferas: has igitur praepropere exagitare, mollire et ad excretionem ftimulare temerarium eft, cum naturae molimina pervertantur. In progreffu morbi, fi repente forte exarefcit afpera arteria, atque fputis, quae arte efferrentur, fuppreffis functiones pulmonum turbantur et fufflaminantur, properato opus eft, ut fputa reftituantur. Sic et in morbis diuturnis pectoralibus, ubi ficca funt haec organa, in cauffam inquirendum eft, qua fublata optime fputa reftituuntur.

353.

Sputa provocare opus eft, fi mucus quidem adeft, fed nimia copia adeoque tenax, ut ipfis partium viribus eiici nequeat, ut opprimantur igitur viae aëriferae. Id et in catarrho inveterato, et in phthifi pituitofa et in hydrothorace, in fenibus etiam languore virium confectis accidere confuefcit. Urget faepe neceffitas huius curationis, fi fuffocationem haec muci colluvies minatur. Nec poteft nifi iis remediis, quae proxime incitant tunicam mucofam, haec excretio promoveri.

354.

Denique et puris collectio intra vomicam et fecretio morbofa eius in tunica morbofa indicat fputo-

rum promotionem; ſi vicina bronchiis maioribus vomica eſt, ſi matura eſt et prona ad rumpendum; ſi denique puris adſidua generatio e laxitate potius pulmonum quam ex inflammatione vegeta naſcitur.

c. *Contraindicantia.*

355.

Sicut aliorum humorum propulſiones aetatibus morborum reſpondere debent, ita in hac praeprimis, quod iam ante (§. 352.) monuimus, nihil praecipitandum eſt. Contraindicatur enim cruditate morborum, catarrhi et inflammationum initio eaque vehementia, quae ſeceſſum humorum impedit.

356.

Probibetur etiam, ſi ſanguis, pus et ſanies aut mucus etiam tenax parenchyma ipſum pulmonum occupant, unde haud facile in bronchos maiores eiici poſſunt. Plaga pulmonibus inflicta, ſanguis pulmones inundans nequit hac methodo educi: neque pus, quod intra pleuram et pulmonum ſuperficiem ſedat, empyemate oborto: neque lympha in hydrothorace peculiaribus conceptaculis contenta.

Nec, ubi evacuare licet ſputa, ſoli huic eiectioni inſiſtendum eſt, cum, continuata hac methodo, facilius laxitatem pulmones eam contrahant, ut nova continuo ſputa gignantur.

d. *Indicata.*

357.

Optime ſputa prolicimus, ſi impedimenta amovemus. (§. 351.) Itaque coctio generatim promovenda eſt, ſpaſmi mitigandi ſunt, ſordes primarum viarum ſolvendae et eiiciendae, diaphoreſis leniter ſollicitanda; impetus denique ſanguinis vehemens

revellendus eſt, ut vaſa capillaria liberius agere et transitum humorum ſecretorum faciliorem reddere poſſint.

358.

Si mucus naturalis deficit, viae aëriferae exaruerunt, lubricantia requiruntur, quae licet pro tempore tantummodo opitulentur, in tuſſi tamen ſicca et pervicaci utiliſſima ſunt. Paſta althaeae, glycyrrhiza, gummi arabicum, ſaccharum et oxymel, iuiubae et ſiliquae dulces, paſſulae maiores et minores, ipſum denique cetaceum, caute adhibita, nec diu continuata, optime ſputa promovere ſolent.

359.

Si ſecretio ipſa promovenda eſt et ſtimulandae viae aëriferae, radicem Iris florentinae, fructus foeniculi et aniſi, ſulfur ſtibiatum et aurantiacum et rubrum et ammonium muriaticum adhibemus. Specifico modo agunt Aſa foetida, radix enulae, ammoniacum, ſcilla, benzoë, myrrha et radix ſenegae; quae in diuturnis malis pectoris variam utilitatem praebent, ſicut id in pharmacologicis uberius docuimus. Prodeſt etiam inhalare vapores coctarum plantarum mollientium et oxymellis, ut et lubricentur partes et ſi qua adeſt vomica in bronchos maiores depleatur.

CAP. XI.

DE HUMORUM CURSIBUS PRAETERNATURALIBUS REGENDIS AUT COMPESCENDIS.

Art. I.

De ſanguinis profuſionibus cohibendis.

360.

Quamvis curatio haemorrhagiarum perfecta varia eſt pro varietate cauſſarum (*path. ſpec.* §. 374.); quamvis inprimis ratio eſt habenda activae aut paſſivae virium indolis et inaequabilis earum distributionis (*ib.* §. 369. 370.); opus tamen eſt, quamvis ſanguinis profuſionem, ſi nimia fuerit, ſi exhauſta vita praecipitatura eſt aegrum (*ib.* §. 375.) ei obviam ire eaque imperare, quae vel mechanico modo, vel chemico vel etiam dynamico, vaſa minima rupta aut laeſa contrahere, thrombum ſanguinis producere eaque ratione ſanguinem cohibere valent.

361.

Haec quidem prima indicatio perficitur iis rebus, quae ad loca profluvii adhibita citam vaſorum contractionem adſtringendo producunt. Maxime neceſſariae in haemorrhagia e laceratis, vulneratis aut alio modo laeſis vaſis, ſumme etiam utiles in haemorrhagiis, quae laxitatem et atoniam vaſorum, ut cauſſam agnoſcunt: caſum tamen recipiunt in activis ſanguinis profluviis iisque, quae ex inaequabili virium diſpenſatione, e ſpaſticis vaſorum aliis locis conſtrictionibus et ex incitamentis morboſis exiſtunt. Vidimus enim (§. 86. 87.) adſtringentia incitatione aucta ſaepius nocere et teneritate partium atque ad ſpaſmos proclivitate vetari. Itaque Hippocratis dictum ἐς τὰ

ἔσχατα νουσήματα αἱ ἔσχαται θεραπεῖαι ἐς ἀκριβείην κράτισται probe tenendum eſt.

Frigus ad id optimum praeſidium eſt. Aqua glacie mixta, ipſa glacies et nix partibus cruorem effundentibus, vel vicinis appoſita: ſales etiam neutri, ammonium praeprimis muriaticum, natrum ſulfuricum et muriaticum aqua ſoluta et aceto mixta commode imponuntur parti. Quid quod ipſe ſal culinaris ingeſtus ita creditur ſanguinis profuſiones ſiſtere, ut frigus ſubitaneum producat. (*pharm.* §. 287.) Ad quem finem etiam nitrum exhibemus, quod, ne noxium ſtimulum moveat, in ſpiritu frumenti ſolvunt. (*Selle de curand. hom. morb.* p. 584.)

Simili modo et acida agunt, in quibus alumen et extus applicitum, et intus ſumtum cum mulcentibus et mucilaginoſis paſſivas haemorrhagias optime ſaepius ſiſtit. Huc et acidum ſulfuricum pertinet, quod ſpiritu vini mixtum, in aqua Rabelii vel elixirio acido Halleri praeſidiis egregiis ad ſanguinis profuſionem ſiſtendam adnumeratur. Acido etiam phoſphorico ſuae tribuuntur laudes. (*pharm.* §. 266.) Optime acida cum narcoticis iunguntur: acidum praeprimis ſulfuricum cum tinctura opii, ſi ſpaſticae ſimul adſunt conſtrictiones vaſorum remotiorum.

Alcohol contrahente vi topice applicitum nonnunquam epiſtaxin ſaltem feliciter cohibet.

Plumbum aceticum eodem conſilio adhibetur, quod cum opio interne datum nuper laudes meruit; ſed anceps eſt remedium, quod nonniſi in maxime ancipiti caſu experiri licet. Cuprum ſulfuricum et aqua ſtyptica ex eo parata ſimilia praeſtant.

Nec negligenda ſunt, quae mechanice agunt. Compreſſio vaſorum per digitos et torcularia; turundarum, ſpleniorum gradatorum, linteorum carptorum, quae catechu, boletum fomentarium, bovi-

ſtam, ſarcocollam, et kino aut alia excipiunt adſtringentia; maxime vero gummi arabicum et tragacanthae cum adſtringentibus mixta ſanguinis profuſiones e naribus ſaltem, dentium evulſionem ſequentes aut topicas alias ſiſtere poſſunt. Quae ubi applicantur, ſtudendum eſt, ea loco ei, unde ſanguis proruit, immittere, ne, fonte iugiter manante, irrita ſint conamina. Quodſi igitur e naribus cruor profunditur, ſuadent inteſtinum ſuillum ſiccatum ita naribus indere, ut per illius extremam partem apertam infundi poſſint haematoſtatica.

362.

Quodſi activa fuerit haemorrhagia, febre ſtipata; e ſuppreſſis aliis haemorrhagiis orta; in homine plethorico, robuſto obvia; pulſibus fortibus et plenis iuncta; opera danda eſt, ut orgaſmus ſanguinis compeſcatur, cordis arteriarumque activitas nimia minuatur, ne continuo inde ſanguis in loca adfecta irruat. Id quidem praeſidiis iis, quae ſanguinem minuunt, revellunt et aeſtum nimium compeſcunt, perficientes circumſpectionis tamen opus habemus, ne, quae huic quidem vitio apta ſunt, alium ſtatum attrahant, aeque noxium, debilitatem nimirum vaſorum, qua pariter haemorrhagiae ſuſtinentur. Sanguinem mittendum eſſe in haemorrhagiis activis, ſupra (§. 259.) docuimus. Simul tamen victus ratio antiphlogiſtica eaque remedia, quae orgaſmum minuere valent, (§. 269. 210.) adhibenda ſunt.

Hinc maxime quies, ſecuritas et ſilentium, ut cum Celſo loquar, commendanda ſunt. Cubiculi aër ſit frigidiuſculus; culcitae plumeae et veſtimenta cubitoria calida vitentur. Incumbat aeger ſtragulis e crinibus equinis aut ſtramine factis: ſoluta ſint membra a vinculis et veſtibus arctioribus. Lucis nimia incitatio prohibenda: ſonitus omnis arcendus. Ubi

Ubi haemoptyſi aut epiſtaxi laborat, ſitum ſervare iuvat erectum: ſi nimia ex utero eſt ſanguinis profuſio, ſupina cubare, genubus contractis, aegra debet. Magnopere prodeſt, a cibis potibusque exaeſtuantibus et irritantibus abſtinere: ſufficit ſorbitiones propinare ex oxymelle, acido ſulfurico diluto cum ſyrupis; acidulas etiam ex acido tartari, tartaro depurato, e fructibus horaeis; nitri demum ſolutionem cum gummi arabico et mucilaginoſis.

363.

Ad haec, in omni haemorrhagia cauſſis irritantibus removendis ſtudendum eſt. Mulieres, metrorrhagia laborantes, ea non liberantur, niſi, dum parturiunt, placenta ſolvatur (*path. ſpec.* §. 400.), dum partum iam enixa ſunt, grumi e ſecundinis reſidui educantur. (*ib.* §. 401.) Quodſi neque parturiunt, neque gravidae ſunt, polypi uteri, ſcirrhi, ſteatomata, inverſio uteri et procidentia reſpiciuntor: quae vitia niſi curaveris, haemorrhagia omnia medentium conamina eludet.

In aliis haemorrhagiis ſordes ſaepe primarum viarum, ſtaſes abdominales, vermes etiam accuſantur, quibus ſanguinis impetus excitatus tum demum quieſcet, cum cauſſas illas removeris. Alvus adſtricta, qua orgaſmus ſaltem ſustinetur, clyſmatibus mollientibus curanda eſt.

364.

Super haec, ut perfecta haemorrhagiae curatio inſtituatur, inaequabilis virium diſpenſationis ratio habenda eſt. Haec ſaepenumero ea eſt, ut truncorum maiorum ratio ad ramulos minimos laeſa ſit. habitualis profecto diſpoſitio ad haemorrhagias et aneuryſmata. (*Matani et Weltin in Lauth. ſcript. de aneuryſm.* p. 324. 483.) Sic varices interni haemateſin producunt. (*path. ſpec.* §. 383.) Frequen-

tior hac ratio laesa est inter vasorum sanguiferorum systema et vasa capillaria, quae consumtura sunt sanguinem; unde a rheumatismo, perfrigerio, functione cutis perturbata, haemorrhagiae nascuntur. His succurrendum est iis, quae vasorum capillarium functionem restituunt, perspirationem promovent et aequabilem imponderabilium distributionem. Proficua sunt emetica parvis dosibus exhibita, praecipue radix ipecacuanhae, quae cum opio iuncta utilissima est ad haemoptysin et metrorrhagiam, si inaequabilem virium dispensationem sequuntur. Camforam etiam et liquorem ammonii succinici aut radicem valerianae exhibent.

Huic praecipue casui idonea est Digitalis purpurea, quae arteriarum maiorum vim minuit, dum vasorum capillarium functionem restituit. Itaque tum tincturam eius, tum pulverem cum aequali portione hydrargyri muriatici mitis et opii in sanguinis profusionibus insignem praestare usum compertum habemus.

Huc et ipsum opium referimus, quod, excitato momento irritabili arteriarum, vim sensiferam minuere, statuimus. (*pharm.* §. 230. 231.) Tincturam opii praesentanea saepe sistere commoda, si sanguinis profusiones e spasticis exsistunt constrictionibus, certum est. Oleum hyoscyami coctum cum gummi arabico parem praestare usum nupera docuit experientia.

Externe denique adhibentur, quae vasa capillaria incitant aut stimulos in cutem revellunt. Lavacra pedum e cineribus clavellatis, sinapi aut e kali caustico; cucurbitulae in epistaxi occipiti impositae; vesicatoria in haemoptysi scapularum interstitiis applicita, in metrorrhagia etiam in femoribus collocata, ita tamen, ut praeter rubedinem cutis nullam

diuturnam seri secretionem excitent: haec saluberrimo consilio adhibentur.

365.

Tandem verae atoniae et laxitati saepius obviam eundum est, quae tum in scorbutica diathesi tum in putridis febribus, tum etiam in mulieribus, quae a menstruis defici incipiunt, accusanda est. Firmanda sunt vasa, totique corpori aut parti saltem adfectae robur restituendum, quod, veterum consilio, fit deligatis membris: utilis quidem interdum administratio, sed saepe irrita. Satius est acida mineralia cum cortice peruviano: tincturam praecipue cinnamomi exhibere in metrorrhagia, quae ex atonia vasorum originem ducit. Martialia quoque nonnunquam prosunt: ferrum praeprimis sulfuricum et liquor stypticus Loossii. (*pharm.* §. 362.)

In scorbutica diathesi et putrida acidum carbonicum expeditissimum est, vel in potione Riveriana aut mixtura Hulmiana, vel in aqua Selterana et Geilnaviensi exhibitum, vel externe in rebus fermentantibus applicandum. Acida itidem mineralia proficua sunt, cum vino et spiritibus aromaticis: cortex peruvianus, kino denique et catechu.

Art. II.

De cohibendis aliis profluviis.

366.

Quodsi alii humores praeter naturam effluunt, primum dispiciendum est, curationem admittant, sive secus. Nonnulla enim profluvia, a natura excitata, morbos potius solvunt quam efficiunt: ideoque salubria sibi committenda sunt: diarrhoeae exemplo et ptyalismi, urinae quoque largo fluxu, quibus morbi acuti non raro indicantur. Et in ip-

ſis diuturnis morbis, quamdiu affluit aliquid, vel praeter naturam generatum, meliuſcule ſemet habere ſolet aeger, quia ipſae ſtaſes non raro profluviis ſolvuntur et vis ſenſiferae inaequabilis distributio tollitur: fluoris albi exemplo, qui nonnunquam levat ſymptomata morborum chronicorum, ad quos accedit: ſudoris foetidi exemplo, qui in hominibus cacochymicis liberat corpus a morborum graviorum ortu.

367.

Quodſi vero nimius fluxus eſt, ſi vires infringit et nutrientes partes ſimul educit, opus eſt curationem adhibere. Fit id autem primum cauſſis materialibus, ſeu incitamentis, quae vel topice vel per conſenſum humores proliciunt, e medio ſublatis. Diarrhoea a vermibus orta aut a ſcybalis duris, ſilet, dum hae cauſſae vincuntur aut amoventur. Blennorrhoea a viro venereo orta neceſſariam facit contagii ſubactionem. Ptyaliſmus ex hydrargyroſi natus, hydrargyri egeſtionem aut correctionem exigit.

Maxime vero inquirendum eſt in primarum viarum et viſcerum abdominalium ſtatum. Illae enim ſordibus ſcatentes, haec ſtaſibus laborantia ſaepius profluvia per conſenſum producunt, quae prius non ceſſant, quam eas cauſſas ſuſtuleris.

368.

Dein meminiſſe iuvat, ex inaequabili vis ſenſiferae diſpenſatione interdum profluvia manare. Fit id manifeſto in hyſtericis et hypochondriacis, tum etiam in febribus nervoſis, ubi ſudores, alvi profluvia et ptyaliſmus nonnunquam e ſpaſtica pendent partium contractione aut alia virium intemperie. Medicamenta, quae fugaciſſimum praebent ſtimu-

lum, fufficiunt nonnunquam, ut diarrhoea, dysenteria et alia profluvia fiftantur.

369.

Hinc etiam revellentem methodum adhibemus in profluviis tollendis, fi ex aliis profufionibus orta plura adferunt damna, quam e quibus nata funt. (§. 219.) Tentanda etiam revulfio, fi, cognito partium confenfu, fpes eft fore, ut, laceffita vi partis alius, fileant hae profufiones. Sic fudores profufi in ftatu cachectico quiefcere folent, alvo excita: ptyalifmus enervans vel fudoribus vel alvo prolicitis ceffat.

370.

Tum oppugnanda eft debilitas et laxitas, qua profluvia fustinentur. Saepius tolluntur incitantibus firmioribus, quibus vafa laxata fortiter laceffita contractionem producere coguntur. Sic balfama naturalia blennorrhoeam curare videntur; fic arnica diarrhoeam ipfamque dysenteriam diuturnam; fic aqua calcis easdem et diabeten.

Quodfi nutrientis facultatis infirmitas accufanda, roborantia ipfa, melius nutrientia in adminiculum vocanda funt: quae in diuturnis profluviis fumme neceffaria funt. Diabeten meminimus corticis peruviani, lichenis islandici et animali victu tandem debellatum effe, cum aliis omnibus remediis refifteret.

371.

Cum omnia haec conamina irrita funt, cum mere localis adeft laxitas, quae humores ad profufionem cogit, adftringentia eliguntur, quae vel proxime in locum adfectum agunt vel confenfu eum ita mutant, ut vafa contrahantur, robore reftituto. (§.

83.) Catechu et kino, plumbum aceticum et tormentilla neceſſaria ſaepe ſunt, ut alvi profluvia, blennorrhoea et ſimiles profuſiones ſiſtantur: ſed cauto opus eſt, ne regulas (§. 85—87.), quae prohibent adſtringentium uſum, laedas.

Art. III.

De regendis et reſtituendis ſanguinis curſibus, qui natura fiunt.

A. De menſtruorum curſu evocando vel reſtituendo.

372.

Generalis eſt curatio, in plurimis muliebribus morbis adminiſtranda, quae menſtruum ſanguinis curſum vel evocat, vel, ſi interceptus eſt, reſtituit. In therapia igitur generali locum obtinet.

Primum autem diſpiciendum eſt, admittat is ſtatus omnino curationem, ſive ſecus. Namque, ſi femina concepit et fetum geſtat; ſi vel iunior eſt vel ſenior, quam ut naturalis ille ſit ſanguinis curſus, abſonum eſt eum prolicere. Itaque protinus aetas indaganda eſt et graviditatis ſigna ſedulo examinanda.

Dein generatim monendum, haudquaquam omni tempore evocandum eſſe ſanguinis menſtrui curſum, multoque melius cedere, ſi temporibus iis fixis, ubi conſuevit fluere, id moliamur. Itaque vel naturae molimina exſpectanda vel ſciſcitanda ſunt ex aegrota tempora curſus illius conſueta.

Poſtremo in puellis, eum curſum nondum expertis, ſi molimina adſunt graviora, examinandae ſunt partes verendae, ne, ſi occluſum forte eſt oſtium (*path. gen.* §. 102.), ſi pravus uteri ſitus

(*ib.* §. 227.), si scirrhus aut polypus (*ib.* §. 111.) 314.), quod manu potius ferramentisque curandum est vitium, suscipiamus.

373.

Quibus praemissis, si puellae sunt nondum eum cursum expertae, si graviora patiuntur, colicos dolores, spasmos, lipothymiam; inquirendum protinus est in sanguinis forte abundantiam, quae minuenda est tum venaesectione, tum hirudinibus ad verendas partes aut ad femorum internam partem appositis, tum victus ratione tenui et remediis antiphlogisticis. (§. 209. 210.)

Alia est caussa, et frequentior quidem nostra aetate in opulentioribus: evolutio nimirum corporis inaequabilis, ad quam spasmi accedunt. (*path. gen.* (§. 37.) Huic caussae opponuntur stimuli fugaces, spiritus aetherei, radix valerianae, ipecacuanhae etiam exiguis dosibus cum opio. Sed evolutioni etiam moderandae operam dare necesse est, quod victu et exercitatione, itineribus etiam et vitatis omnibus stimulis abnormibus, perficitur.

Dein viscerum abdominalium status examinandus est. Nihil frequentius accidit, quam puellas, ab infantia inde cupediis, epulis et comessationibus adsuetas, aut ita educatas, ut librorum lectionem et artificia muliebria praeferre discerent corporis exercitationi, dum pubescunt, abdominis ambitu praeter naturam aucto, stases pati abdominales, vermibus conflictari aut frequentibus sordibus. Vermes quidem enecatos propellere, saburram educere expedit; sed multo curiosius est status abdominalis curandus; quod iterum victus ratione ad leges artis instructa optime fieri, supra monuimus. (§. 241. s.)

374.

Nonnunquam tamen corpus cetera bene conſtitutum atonia quadam partium verendarum laborat, qua fit, ut ſanguinis copiam eam ſecernere nequeant. Contingit id in mulieribus, quae fluorem album paſſae, aut quae aerumnis et morbis praegreſſis infirmae ſunt. Quodſi generalis haec adeſt ſanguinis penuria, ad roborantem methodum, maxime victus rationem nutrientem (§. 131. ſ.) et ad moderationem animi perturbationum refugiendum eſt. Si vero localis adeſt laxitas et atonia, ſtimuli topici in auxilium vocandi ſunt, quibus tum calor externus, tum fumigationes e balſamicis et aromaticis, ſuccino praeprimis, tum graveolentia, ammoniacum, aſa foetida, millefolium, tum reſinoſa acria purgantia, hellebori exemplo, aloës et gratiolae, adnumerantur.

375.

Denique magnopere intereſt, ſpaſmorum vim in retinendo eo curſu cognoſcas. Namque protinus ut perfrixit femina, ſiſtitur; terrore etiam et aliis cauſſis intercipitur. His opponenda ſunt balnea tepida, pediluvia, radix ipecacuanhae tum et, quae fugacem ſtimulum praebent, radix valerianae, olea aetherea, liquor ammonii ſuccinici etc.

B. De haemorrhoïdum fluxu reſtituendo.

376.

Fluxus haemorrhoïdalis quamvis valetudinem adverſam ſemper ſupponat, levare tamen ſymptomata praegreſſa ſolet; ideoque ſuppreſſio haud ſine noxa contingit.

Duplex autem ſuppreſſio accidit. Vel enim, citra diſpoſitionem, e cauſſa manifeſta, refrigerio,

terrore aut corporis intentione nimia, curſus ipſe ſubito intercipitur: vel, quae diutius iam fluxerant, e diſpoſitione ſpaſtica, e ſtaſibus abdominalibus, ex arthritide accedente, ceſſant.

377.

Diſcrimen id probe ſervandum eſt. Namque paſſiones e ſubito interceptis haemorrhoïdibus fluentibus natae multo graviores ſunt, multoque magis urgent medici auxilium, quam quae e diſpoſitione potius lenta ortae ſunt. Illae ſaepe aegrum praecipitant impetu ſanguinis nobiliora organa petente, colicis doloribus inflammatoriis, cordis enormitate repente orta, apoplexia etiam et inflammationibus viſcerum.

Itaque, ubi urgent ſymptomata ex intercepto repente fluxu nata, ſanguis omnino mittendus eſt ex inferioribus (§. 254.), exhibenda, quae leniter alvum ducunt et caloris ſtimulum adimunt, tartarus depuratus et ſulfur praecipitatum. Tum iuvant, quae ſpaſmos debellatura ſunt: radix ipecacuanhae parvis doſibus cum opio; interdum cum hydrargyro muriatico miti; radix valerianae, extractum hyoscyami, ſtibium etiam ſulfuratum. Nec negligendum eſt kali ſulfuratum, cuius ſedans indoles indies magis comprobatur. Denique caute revellentia adhibenda ſunt; alvus eluenda irritantibus reſinoſis, maxime aloë; aut, ſi nimiam extimeſcimus incitationem, aſa foetida cum oleis, ſapone et caſtoreo.

378.

Quodſi vero haemorrhoïdum fluxus lente ceſſat, e diſpoſitione aut ex accedente morbo adfini, cautiſſime procedendum eſt, nec prius tentanda revocatio, quam exploratum habemus, paſſiones graviores ex ipſo intercepto fluxu pendere, neque diutius iam

eum curſum quieviſſe. Namque tum ſuperfluum, ni noxium, erit, eum arte prolicere.

Plerumque autem inquirendum eſt in ſtaſes abdominales, ſine quibus raro is ſtatus contingit. Solvendae ſunt victu iisque praeſidiis, quae ſupra (§. 241 — 251.) indicata ſunt. Dein debilitas nutritionis vincenda eſt roborantibus (§. 131. ſ.): torpor vero et laxitas partium adfectarum adſtringentibus et incitantibus, quibus ſpeciatim aloën, myrrham, ferrum ſulfuricum et helleborum accenſemus.

CAP. XII.

DE SECRETIONUM CORRECTIONE.

379.

Acrimoniam humorum tollere, putredini obviam ire et pus benignum producere proxime nequimus, niſi prius virium ratione mutata. Namque et generatim potentiam nervorum in ſecretionibus mutandis, maximeque nervorum ganglioſorum ſenſum organicum eas moderantem et Galvanicarum actionum cum ſecretionibus ſimilitudinem probavimus. (*phyſ.* §. 247. 249.) Tunc vero cauſſam pravitatis humorum in virium ratione turbata quaeſivimus: (*path. gen.* §. 94. 95.) ſuppurationem denique benignam ab activitate quadam mediocri vaſorum pendere praecepimus. (*path. ſpec.* §. 163.) Hinc nec de acrimonia corrigenda, nec de putredine arcenda, nec de ſuppuratione promovenda, velut de peculiaribus methodis, ſermo eſſe poteſt.

380.

Quodſi enim acrimoniam humorum ſecretorum animadvertimus, ſive ea in humoribus gaſtricis et in-

teſtinalibus, ſive in cutaneis adſit, protinus inquirendum eſt, adſint ſtimuli, qui vel topice vel conſenſu organa ſecretoria adeo incitent, ut in ſecretis humoribus elementa polaria praevaleant. Proxime in loca ſecretioni dicata agunt contagia, quae amovere aut inertia reddere oportet: veſicatoria ocyſſime ſaepe ſecretiones pervertunt: unguentum e tartaro ſtibiato puſtulas variolarum ſimiles producit. Similibus ſtimulis morboſis e medio tollendis opera danda eſt. Hinc et diaphoretica methodus utilis eſt ad acrimonias humorum cutaneorum tollendas. (§. 337. 338.)

In remotis, ſed conſenſu nexis partibus ſtimuli haerent, qui ſecretiones pervertunt. Nihil vulgatius eſt, quam ſaburram et vermes, praecipue vero ſtaſes abdominales corruptionem humorum in ambitu corporis producere, ut curare hanc acrimoniam nequeas niſi laxantibus aut purgantibus (§. 308. 310.), reſolvente etiam adhibita methodo. (§. 236.)

381.

Sed virium ratio et magis generatim habenda eſt. Siquidem e debilitate diuturna vis reproductivae pleraeque proficiſcuntur humorum acrimoniae, unde roborans methodus praeſtantiſſima eſt. (§. 122.) Hanc adiuvare, atque, ubi torpet vis ſenſifera, ſecretiones optime promovere poſſumus, methodo incitante. (§. 152. 153.)

Quodſi vero vires inaequabiliter distribuuntur, quae praecipua eſt cauſſa depravatorum humorum, revulſio tentanda eſt (§. 223.), aut ſedans etiam methodus, quae fugacibus incitamentis agit. (§. 193.)

382.

Unica eſt methodus, acrimoniam humorum proxime domans, quae ſucci gaſtrici acorem aut putri-

dam indolem, exhibitis abſorbentibus vel acidis compeſcit. (§. 274. 275.) Haec et proficua eſſe poteſt, ubi ſaburrae acidae ſtimulo humores cutanei depravantur, quod conſenſu fit. Dein in ulceribus ſanioſis et carcinomatoſis arcere acrimoniam chemicis reagentibus poſſumus: acido carbonico, aqua calcis et pulte e dauci carotae radicibus parata.

383.

Putredo arcenda eſt primum evacuatis iis rebus, quae facilius, ſi vires defecerint, putreſcunt. Hinc, ſi ſordes putridae adſunt, laxantia proſunt acidula. (§. 308.) Nec in ſcorbuto abſonum eſſe, leniter alvum ducere, Blanii teſtimonio et Kortumii.

Dein vel maxime intereſt, glandulas ita firmare, ut ſubigendo eo, quod in putredinem vergens a vaſis lymphaticis attrahitur, pares reddantur. (*path. gen.* §. 95.) Fit id potiſſimum ita, ut, vel orgaſmo nimio minuto, modica quaedam conſequatur actio; vel, ſi torpet vis reproductiva, incitante methodo haec ſuſcitetur; vel denique, ſi inaequabilis adeſt virium distributio, hae ita componantur, ut mediocriter et ordine quodam normali agant.

384.

Itaque patet, *antiſepticam* methodum ſaepe reduci ad antiphlogiſticam, maxime cum febres putridae ingenti orgaſmo incipiunt, (*path. ſpec.* §. 99. *therap. gen.* §. 206.) Sed cavendum eſt, ne ultra tempus ſummi orgaſmi producatur. (§. 208.)

Utiliſſima eſt incitans methodus ad putredinem arcendam, ſi vis ſenſifera torpet. Acida mineralia, camfora et arnica ſumme phoſphorus denique et veſicatoria proficua ſunt, ſi cum pulſibus languidis extrema in frigus vergunt, ſi febris haud valida eſt, ſi ſudoribus viſcidis diffluit cutis.

Quodſi vero ſpaſmi adſunt et dolores, inflammationem minantes, fugaces potius ſtimuli eligendi ſunt, qui remiſſionem producunt, normali ſecretioni idoneam. Radix valerianae, ſpiritus aetherei, moſchus et oleum animale eximie ſaepe antiſeptica ſunt, ſi ille ſtatus adeſt.

Denique ſi labes organorum nutritioni dicatorum putredini occaſionem praebet, roborantia expeditiſſima ſunt. Quod tum in ſcorbuto, tum in febris putridae eo gradu valet, ubi nondum penitus proſtrata vis ſenſifera nulla tamen adeſt nimia incitatio. Cortex peruvianus potentiſſimum eſt antiſepticum, ſi cum victus ratione idonea iungitur.

385.

Puris blandi ſecretio proxime promoveri nequit, niſi vel ſtimulis praeternaturalibus remotis, vel teneritate partium ac nimia incitatione per mollientia et ſedantia minuta, vel incitata etiam validius partium adfectarum totiusque corporis vi reproductiva.

Itaque ulcera curaturum decet ante omnia ſtimulorum externorum et internorum, quibus ſecretiones perturbantur, acceſſum cavere eosque amovere. Aëris contactus, caloris nimii et frigoris noxae vitandae ſunt. Sanguinis nimius impetus vitandus: hinc pedes ulceribus diuturnis deturpati elatius ponendi ſunt: exercitatio membrorum frequens vitanda. Maxime vero victus ratio ita moderanda eſt, ne potus exaeſtuantes, cibi dyspepti et acres ingerantur; ne animus perturbetur. Somno providendum eſt, ne continuis vigiliis vires aegroti pervertantur. Deligatio ſit nec nimis frequens nec arctior iuſto. Unguenta et emplaſtra irritantia ſedulo prohibenda, niſi torpor partium ea exigat.

In ulceribus externis ſufficiunt pulvilli et linamenta carpta e blandis ſuccis expreſſa aut cerato

ſimplici illita: quibus et aër arcetur et mediocris activitatis gradus ſervatur.

386.

Quodſi vero ulcus eſt inflammatorium, ſi margines dolent et rubent, puris generatio impeditur nimia incitatione, ut pauca ſanies aquoſa ſecernatur vel plane ſiccum ſit ulcus; antiphlogiſtica neceſſaria eſt curatio. Laxantia proſunt; utiliter imponuntur mollientia, ipſaque aqua tepida, quam Kernius nuper nimis generatim commendavit. Ad dolores ſedandos proficiunt oleum hyoscyami expreſſum et fomenta e ſeminibus lini et herbis malvae, althaeae etc.

387.

Si vulnus contra marginibus torpidis, flaccidis cingitur, ſi ſanies copioſa effluit, carnes luxuriant, et ſpongioſum aliquid ſurgit; ſtimulantia et adſtringentia proſunt. Aqua calcis reliquis fere palmam praeripit: tum deligatio arcta: involutio membri: Bayntonii methodus emplaſtris adhaeſivis ulcera diuturna conſtringendi: putamina nucum iuglandum, cortex ulmi et ſalicis: demum ſaturnina in uſum vocanda ſunt, ſi colluvies ſaniei cum ſenſus torpore et flacciditate ulceris iungitur.

Ubi carnes luxuriantes ex hac cauſſa adſunt, ni iisdem ceſſerint remediis, zincum ſulfuricum et oxydatum, aerugo, hydrargyrum oxydatum rubrum et muriaticum corroſivum, argentum nitricum et kali cauſticum adhibenda ſunt. Calli iisdem remediis vel compreſſione etiam, niſi nimis obduruerint, vel inciſionibus, maxime vero tartari ſtibiati ſolutione tolluntur.

Circumſpiciendum tamen, vires totius corporis nutritivae erigantur: quod tum nutriente diaeta,

tum roborantibus et incitantibus fit, quibus et corticem peruvianum, et lichenem islandicum, myrrham etiam et aquam calcis adnumeramus.

388.

Quodſi denique ſtimulo ſpecifico morboſo ulcera laceſſuntur, huic opponenda ea, quae uſus docuit. Syphilitica ulcera hydrargyroſi; ſcabioſa ſulfure et zinco ſulfurico; ſcorbutica acidis curanda ſunt.

SECT. IV.

DE EUTHANASIA PROMOVENDA.

389.

Medici officium eſt, non morbos ſolummodo perfecte curare, ſed lenire dolores, levare graviſſima ſymptomata, ipſius denique mortis inevitabilem acceſſum ita moderari, ut, quantum fieri poteſt, terminus vitae minus moleſtus ſit. Medicus enim, humanitatis miniſter, humano animo artem exerceat oportet.

390.

Mortis autem facies varia eſt tum pro natura morbi, tum pro varia aetate, tum pro ratione cultus et educationis, religionis et inſtitutionum publicarum. Qua cauſſarum varietate liquet, mortis lenimina mox eſſe in poteſtate medici, mox vero nulla ipſi patere.

Namque, ut primum morbi differentias conſideremus, et generatim (*phyſ.* §. 102.) et ſpeciatim in variarum aegritudinum expoſitione indicatas, pluribus morbis ſi ad extrema ventum eſt, anxietas ani-

nique terrores familiares ſunt. Quodſi ii e doloribus proficiſcuntur immanibus, hos lenire neceſſarium eſt: e. g. in carcinomate uteri. Quodſi anxietas e ſuffocationis metu et colluvie intra fiſtulam ſpiritalem pendent, leniter ſolventia et anodyna propinare expedit.

Quodſi vero cruciatus ingentes lenire nequimus, quaeritur, an medicum deceat, narcoticis mortem accelerare? Cautiſſimus Aretaeus (*curat. acut. lib.* 3. c. 5.) etiamſi generatim id, ut humanitatis legibus adverſum, prohibeat, addit tamen nonnunquam, ſi praevideat medicus cruciatus haud evitabiles diu duraturos, ſomnolentia promota mortem leviorem reddere debere.*) Utique exploratum habemus, regulas generales praeſcribendas haud eſſe, ſed cuiusvis cordati medici conſcientiae committendum, quanam ratione ineluctabilem mortem remediis narcoticis et promovere et lenire licitum ducat.

391.

Id autem generatim monendum eſſe ducimus, aegrotorum plurimorum anxietatem ex incertitudine potius pendere, quam e mortis ipſius certae terroribus. Itaque medicum oportet, ſi morbi exitus letalis exploratus eſt, eum ita annunciare, ut humanum virum decet: ne incertitudinis perturbationibus diutius aeger crucietur. Namque magni refert, aegrum poſſe tempeſtive res ſuas curare, liberorum ſorti providere et teſtamentum nuncupare.

392.

Mortis terrores non raro ex inſtitutionibus publicis, civilibus et religioſis pendent, quarum effectum

tum

*) Θέμις δέ κοτε προγιγνώσκοντα σαφᾶ τὰ παρεόντα, ὡς οὐ φύξιμα, καρηβαρέῃ νωθρῇ εἰνᾶσθαι.

tum amovere medico ſaepius haudquaquam licitum eſt. Quodſi enim religionis miniſtri Deum iracundum et haud facile propitium ſermonibus ſuis exhibent; ſi *μετάνοιαν* difficillimam reddunt, et aeternis terrent poenis infernalibus: quid mirum, aegrotos in his educatos religionis horroribus, mortis acceſſu immaniter terreri? Satius eſt profecto nullam profiteri religionem, atque, ut rudis quisque homo, coecum fatum ſubire, aut, ut Turcarum gens, nil niſi voluptates ſenſus mulcentes exſpectare, quam talem, quae ultima vitae momenta acerbiſſima reddit.

393.

Si homo, rationis ſuae recte compos, ea, quae mortem ſequuntur, ſecum reputans, ambigit, dormiturus ſit animus poſt obitum, ſive ſomniaturus, ex hac ipſa dubitatione naſcitur metus ſomniorum. *) Cum nemo unquam redierit ex incognita illa regione, ratio humana ſibi commiſſa, etiamſi plurima teſtentur, animum eſſe immortalem, nihil tamen certi de ſtatu animorum poſt mortem habet, ut et Socrates ipſe finem apologiae hunc faciat: *Ἀλλὰ γὰρ ἤδη ὥρα ἀπιέναι, ἐμοὶ μὲν ἀποθανουμένῳ, ὑμῖν δὲ βιωσομένοις· ὁπότεροι δὲ ἡμῶν ἔρχονται ἐπὶ ἄμεινον πρᾶγμα, ἄδηλον παντὶ, πλὴν ἢ τῷ θεῷ.*

*) — — — — — *To die — to ſleep;*
To ſleep! Perchance to dream: ay, there's the rub;
For in that ſleep of death what dreams may come,
When we have ſhuffled off this mortal coil,
Muſt give us pauſe.

Shakspeare: *Haml. act. 3. ſcen. 1.*

Socrates, ſi ſomnus ſit mors, nullum ſomnium extimeſcebat (*Plat. apol. Socrat. p. 16.*) Καὶ εἴτε δὴ μηδεμία αἴσθησίς ἐστιν, ἀλλ' οἷον ὕπνος, ἐπειδάν τις καθεύδων, μηδ' ὄναρ μηδὲν ὁρᾷ, θαυμάσιον κέρδος ἂν εἴη ὁ θάνατος.

Nisi igitur Deus nobis per Iesum Christum spem aeternae vitae et fiduciam largitus fuerit, metus et terror miseros nos ubique anxerint ac sollicitaverint. Hanc religionem, ut humanitatis triumphum, ut summum Dei beneficium, venerari, diligere ac eius praecepta et promissa cuivis eorum capaci moribundo commendare, ut mors minus acerba reddatur, officii est tum sacerdotum tum etiam medicorum. Namque in his saepe aegri multo maiorem collocant fiduciam, quam in ipsis sacerdotibus.

P R O D I I T

RUDOLPHOPOLI,

E X T Y P O G R A P H E O F R O E B E L I A N O.

CURTII SPRENGEL

INSTITUTIONES
MEDICINAE
FORENSIS.

EDITIO ALTERA AUCTIOR ET EMENDATIOR.

LIPSIAE,
SUMTIBUS F. A. BROCKHAUS.
1819.

CURTII SPRENGEL

INSTITUTIONES

MEDICAE.

TOMUS VI.

PARS II.

MEDICINA FORENSIS.

EDITIO ALTERA AUCTIOR ET EMENDATIOR.

LIPSIAE,
SUMTIBUS F. A. BROCKHAUS.
1819.

CONSPECTUS.

Introductio.

Sect. I.

De iure natorum.

Cap. I. De monſtris.

)(2

Cap. II. De hermaphroditis.

Cap. III. De abortione criminoſa.

Cap. IV. De partu legitimo.

Cap. V. De infantis nece.

I. De vita infantis dubia.

II. De mortis genere, quo infans deceſſerit.

Sect. II.

De iure vulneratorum et occiſorum.

Cap. I. De laeſionum letalitate.

INSTI-

INSTITUTIONES

MEDICINAE FORENSIS.

INTRODUCTIO.

1.

Medicinam forenſem diximus (*introit.* §. 7.) comprehenſionem rerum, quibus medicus in foro et ad lites diiudicandas utitur. Sicut enim ad regendam civitatem remque publicam adminiſtrandam medicarum rerum ſcientia exigitur, quas *medicina publica* complectitur; ita, ut leges obſerventur, cauſſae dicantur ac ius exerceatur, ſaepe eſt opus medicarum cognitionum, quas neque a iudice, neque a cauſſidico expectaveris, a medico ſolo ſuppeditandas. Eos medicos civitas quaevis bene adminiſtrata conſtituit, ut cognitionum medicarum auxilia impertiant iis, qui ſaluti publicae provident, civitates regunt et leges cuſtodiunt.

2.

Cum variarum rerum medicarum comprehenſionem ſiſtat haec doctrina, diſci nequit, niſi ab homine diſciplina medica, omnibusque doctrinis ad medicinam pertinentibus rite imbuto. Itaque et finem facit totius diſciplinae medicae: et iuris ſtudioſus aut conſultus idoneo modo eam capere ne-

quit, nisi totum medicarum doctrinarum ambitum rite cognoverit. Id autem, cum nostrae aetatis doctrina medica amplissima sit, cumque pluribus nitatur aliis cognitionibus, fieri fere nequit, ni si quis, Conringiano ingenio pollens, adolescentiam omnem et iuvenilem aetatem in studiis adeo disparibus consumserit. Itaque et irrita putamus et superflua eorum conamina, qui vel iuris studiosos in his rebus erudire gestiunt, vel Alberti aut Valentini aut Masii etiam nupero exemplo libros edunt, quibus iureconsulti utantur ad dirimendas lites et solvenda dubia forensia.

3.

Quodsi quaestionum medicarum ad res forenses pertinentium solutio nec a iudice nec a caussidico expectanda est, sed a medico, quem eum in finem civitas constituit; pariter opus est et hic abstineat ab omni quaestionum legalium tractatione: neque, si de mentis indole scifcitatur, quaerat, quinam sint hominis heredes: neque, si de vulneris letalitate quaestio existit, quinam fuerit animus eius, qui hominem sauciaverit aut necaverit. Sed simpliciter et ingenue inquirat in ea, quae medicus scientia sua exponere potest. Egregie id perspexit magistratus patriae, cum anno 1790. d. VIII. Martii sanciret, medicis publicis cavendum esse ab omni interrogatione rei ac ab omni quaestione legali; nihil eorum esse, nisi medicas res eruere, nullo personarum respectu habito. Similiter iudicat magistratus bavaricus (*Anmerk. zum Strafgesetzbuch für das K. Bayern*, B. 2. p. 14. f.).

Nihilominus necessarium quandoque est, ut, priusquam medicus quaestiones suas inchoet, a iudice obtineat primam interrogationem, ut, quid speciatim inquirendum sit, pateat.

Varii auctores perhibuerunt, medicum ſine cognitione principiorum in iure valentium finem aut ſcopum examinis vel ſcrutinii a ſe inſtituendi intelligere non poſſe. Quod etiam ſi veriſſimum ſit, et, quatenus imputari poſſit cuipiam factum, medicus ſcire debeat, curioſe tamen inſiſtendum eſt σωφροσύνῃ, quae, eruendis medicis rebus acquieſcens, abstinet ab alienis iuris quaeſtionibus.

4.

Quodſi eos limites officii, quo medicus publicus fungitur, rite conſtitutos agnoſcimus, alio tamen modo ſe habet cum collegiis medicis et facultatibus, quae, cum a iudicibus arbitri advocentur, ex univerſae cauſſae informatione tantum iudicare valent. Itaque praeter necis veſtigia et res medicas debent et inquirere in omnia, quae dilucidare cauſſam et iudicium iuvare poſſunt. Medicus publicus aut diſſector teſtis vices gerit: ad collegia vero medica commentarii actorum integri mittuntur, quaeſtioque ſaepe duplex proponitur, altera e corpore delicti, altera ex aliis argumentis, locorum temporumque rationibus diiudicanda. Quodſi enim infans ſtatim poſt partum culcitis impoſitis ſuffocatus fuerit, corpus infantis nulla profecto certa monſtrat praegreſſae necis ſigna: ubi vero rea libere confitetur, hanc infanti mortem a ſe illatam, ſufficiunt ſigna, alioquin dubia: ubi arbitri e commentariis actorum confeſſam ream noſcere debent.

5.

Nonnulli etiam contendunt, et iudici et cauſſidico neceſſariam eſſe medicinae forenſis cognitionem, ut iudicare de medici conſilio poſſint. Id autem de forma tantum conſilii valet: namque ipſam materiem diiudicare nemo poteſt, niſi qui omnibus doctri-

nis medicis imbutus eſt. Quodſi e. c. de veneficio quaeſtio naſcitur, ſcrutinium medici an rite ſecundum leges chemiae et doctrinae medicae inſtitutum ſit, iudex nullo modo decernere poteſt. Soli formae conſilii adhaeret, in qua ſi nihil peccatum fuerit, vel ipſe, vel defenſor, ſi etiamnum dubitant, id conſilium ad magiſtratum medicum mittunt, ut de indole ſcrutinii iudicium ferat.

Si defenſor, ut reum excuſet, in latebras neglectae explorationis cadaverum abſolutae ſemet coniicit, audiendus non eſt, quoniam, dum confeſſus eſt et convictus maleficus de veneno exhibito, ſuperfluum eſt caput aperire, ut forte apoplexiae veſtigia deprehendantur. (*Platner quaeſt. med. for.* 23. 24.)

6.

Scrutinium medicum forenſe fiat neceſſe eſt in foro: id eſt, iuſſu iudicii; praeſente aliquo, quem iudex aut magiſtratus ad eum actum miſit; fiat denique a medico, cui fides publica a magiſtratu commiſſa eſt. Iuſſu iudicii quaeſtio inſtituatur, ne privatorum hominum odia vel ſtudia ius pervertant. Praeſentia viri, quem iudex aut magiſtratus delegavit, neceſſaria eſt, ut actus legitimam habeat formam et ſolemnem.

Patriae leges ſanciunt, et iudicem et ſcribam, qui tabellas quaeſtionis calamo excepturus ſit, praeſentes eſſe debere: nec actuarium ſolum ſufficere, niſi iudice aegrotante, urgente neceſſitate ac advocato alia ſcriba. (*Allg. Criminalrecht für die preuſſ. Staaten*, 1. p. 46.) Quodſi vel actuarius ſolus, vel ſolus iudex adfuerint, ordinaria cognitio haud ſequitur, ſed *nullum* habetur iudicium. (*ib.* §. 43.)

Denique cuivis medico haudquaquam licet a iudice excitari, cum, in Germania ſaltem, medicis

ſingularibus commiſſa eſt a ſummo magiſtratu cura ſalutis publicae et rerum forenſium. Neque tamen eo minus licet etiam iudicem, ſi quis alius medicus legitimus in peculiari quadam quaeſtione famam ſibi acquiſivit, eum advocare, aut ita eum adhibere, ut medico publico opem ferat ac hunc doctrina ſua experientiaque adiuvet. Laudandus igitur iudex aut cauſſidicus etiam, ſi, cum vel de graviditate diſſimulata vel de cauſſis divortii quaeſtio exiſtit, praeter medicum publicum advocat etiam obſtetricium virum, dummodo hic uſu pariter ac doctrina inſignis ſit. Sacramento ſingulari ad hunc actum adigitur extraneus is medicus, aut iureiurando eo obſtringitur, quod in officio adeundo praeſtiterat. *(Cf. allg. Criminalrecht für die preuſſ. Staaten*, 1. §. 145—148.) Eodem iure patrio chirurgis legionariis aut etiam iis, qui cohortem quingenariam curant (*Bataillons - Chirurgus*), eadem dignitas tribuitur, quae medicis publicis. (*ib.* §. 148. 160.).

7.

Medicus publicus, cui ab iis, qui civitatem regunt, et ſalus publica et quaeſtionum forenſium deciſio committitur, emineat inter alios medicos tum doctrinae ambitu et eruditionis, tum ingenii acumine, tum amore honeſti verique, tum humanitate, ſedulitate, candore animi ceterisque virtutibus, quae bonum virum faciunt et decent. Doctrinae ubertas neceſſaria eſt, cum haud vulgaris anatomiae vel ſubtilioris cognitio, chemiae etiam, phyſiologiae reliquarumque diſciplinarum medicarum exigatur.

Sed theoria medica haud ſufficit, niſi adaptata ad leges. Itaque has cognoſcat medicus: tamen iuris peritum eſſe debere haud inde fluit.

Ingenii acumen ſingulare requiritur in variis quaeſtionibus forenſibus dilucidandis, praeſertim in

morbis ſimulatis et disſimulatis eruendis. Virtutes animi ſi ubivis hominem faciunt et ornant, medicus publicus iis egere eo minus poteſt, quo magis de honore, opibus et proſperitate civium agit. Itaque, etiamſi doctrinae prodigium ſit, ſi lucri cupidini, ſimultatibus, impudicitiae indulget, ſi religionem deſpicit negligitque conſcientiam, ſatius eſt, talem virum abigi a foro quam attrahi.

8.

Ut magiſtratuum iudicisque mandatis obtemperet, opus eſt, medicus libellum componat, quo memoriam omnium rerum, quas in homine vivo aut mortuo invenerit, comprehendat. Eo libello, quem *viſum repertum* aut *conſilium* etiam vocitant, clare, diſtincte et ſuccincte, ſine ambagibus et minutiarum ſtudio tradat, quaecunque magiſtratum aut iudicem ductura ſunt ad iudicium ferendum. Is libellus ne memoriter, ſcrutinio iamdiu peracto, conſcribatur: ſed, dum vel ſecatur cadaver, vel inquiritur in hominis vivi ſtatum, memoria ſaltem brevis a ſcriba forenſi calamo excipiatur, e qua deinde medicus publicus libellum componat iudicialem.

In eo libello neceſſe eſt memoriae tradantur ea omnia, quae enodare quaeſtionem valent, omiſſis iis, quae nihil ad rem faciunt. Quod, quam arduum ſaepe ſit, quantumque ſaepe ingenii acumen et doctrinae maturitatem exigat, paucis dici nequit. Haud ad rem pertinent laeſiones vaſorum nervorumque omnium, variaeque res, quae ambiunt hominem vivum mortuumve, ſed nullam habent efficaciam ad quaeſtionem legalem dilucidandam.

9.

Quod ad formam eius libelli attinet, haud properante nimis calamo, ſed curioſe omnique ſeduli-

tate ita conſcribatur, ut, ſi fieri poteſt, quaeſtionis deciſio clareſcat. Quodſi ambiguum eſt iudicium, contraria argumenta iuxta ponantur, ut cuivis artis perito pateat; nullum de eo caſu arbitrium valere.

Quamvis praecepta doctrinae artisque leges ſedulo obſervari opus eſt, abſtineat tamen medicus publicus ab omnibus opinationibus, quae, certo haudquaquam experimento ſuffultae, iudicium magis confundere valent quam elucidare. Ambages omnes omittat nihilque ſcribat, niſi quod res exigit.

Ordo rerum libello conſignandarum naturalis eſt. Exordium ducendum a mandato magiſtratus aut iudicis, a perſona aut cadavere ſcrutandis, quae deſcribuntur; laeſiones omnes aut res inquirendae enumerantur; experimenta referuntur inſtituta; tum demum iudicium fertur, argumentis additis, quae e doctrina petuntur. In his quidem argumentis quanquam ſcriptorum celeberrimorum auctoritas haud plane negligenda eſt, neutiquam tamen argumentorum defectui praetendenda eſt ulla auctoritas.

Scriptionis genus ſit planum, ab oſtentatione eruditionis et apparatu ſcholaſtico alienum. Vernacula lingua concipiatur, quae, licet facile peregrinis voculis egeat, ſi vulgari captui proniores ſunt, has tamen etiam recipit.

10.

Medici forenſis eſt, ex artis ſuae principiis omnia eruere, quae quaeſtiones legales obſcuras ſolvere valent aut errores etiam fugare. Hinc, ſi e veterum medicorum ratiociniis natas opinationes et leges falſas deprehenderit, auctoritatem legum haud

pluris aestimabit, quam saniora doctrinae medicae aut physicae praecepta. Quodsi partus octimestris, Hippocraticorum auctorum arbitrio, minus vitalis habetur, quam septimestris, erroneum hoc praeceptum nullo modo a medico forensi statuendum est.

11.

Ordo autem rerum tractandarum, cum vinculo quodam idoneo destituantur, naturalis est, ut a progenie inchoaturi, quaestiones legales solvere studeamus, quae tum aetati cuivis tum sexui vel communes vel peculiares sunt.

SECT. I.

DE IURE NATORUM.

CAP. I.

DE MONSTRIS.

12.

Cum omne ius, quo utimur, vel ad perſonas pertineat, vel ad res vel ad actiones (*Digeſt. lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 1.), prima quaeſtio exiſtit de infantum natorum humana vel perſonali conditione.

Homo dicitur in iure, cuicunque mens rationis capax in corpore humano contingit; perſona autem homo, ſtatu civili praeditus.

Itaque queritur, infans quando humanae ſpeciei abiudicandus ſit? ut nec ſacro Chriſtianorum lavacro imbui fas ſit, nec hereditatis iura tribui, nec alimenta praeberi.

13.

Ad hanc quaeſtionem veteres Iurisconſulti ita reſpondent, ut liberos non dicant, qui contra formam humani generis, converſo more, procreentur; veluti, ſi mulier monſtroſum aliquid aut prodigioſum enixa ſit. Partum autem, qui membrorum humanorum officia ampliaverit, inter liberos connumerari debere. (*Digeſt. lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 14.) Tales partus oſtenta vocant: id nempe ita dicitur, quod contra naturam naſcitur, tribus manibus forte

aut pedibus, aut qua alia parte corporis, quae naturae contraria est. (*Digest. lib.* 50, *tit.* 26. *l.* 38.)

14.

Itaque et ipsa humanae naturae definitio et veterum Iureconsultorum decreta monstra habent, quae mente rationis capaci egent: haec enim princeps humanae naturae praerogativa. Mentem autem eam deesse in recens natis duntaxat e defectu cerebri efficitur: namque aliae omnes notae ambiguae sunt, cum nec similitudo formae cum brutali momenti peculiaris instar habeat, nec de mente infantis recens nati, sana futura sit sive secus, aliud valeat iudicium, quam e cerebri praesentia. Vana igitur et inania eorum conamina, qui hic quidem loci uberius de sede animae disputantes eam in universo corpore collocant, aut, cum spiritus sit, a corporea indole alienus, nulli parti propriam declarant. Quae licet in se prorsus vera sint, ad forenses tamen quaestiones haud pertinent: firma superstite veritate et inconcussa, quod claritas perceptionum, iudicii formatio et libertas voluntatis, ut humanae naturae πλεονεκτήματα, ne cogitari quidem possint sine encephali normali fabrica. (*inst. phys.* §. 366.) Itaque nec Ploucquetus audiendus, qui monstra declarat eos fetus, quorum cranium et facies cum brutorum consentiat. (*Über die physischen Erford. der Erbfähigk. des Kindes*, p. 129.) Fabulosa enim pleraque, quae huc referuntur, e Liceto, miraculorum anilium collectore, petita. Nec ossium cranii defectus, dummodo cerebrum integrum sit et normale, qualem Zwingerus observavit (*Eph. nat. cur. cent.* 7. *obs.* 73.) ad forensem monstrorum significatum trahendus.

15.

Monstra vera, humano iure privanda, hactenus acephala, ut cerebro cerebelloque careant, conti-

nuam feriem fiftunt, quae incipit ab iis, quorum offa cranii bafilaria folo periofteo et integumentis communibus teguntur, deficiente omnino quovis encephali veftigio, quale exemplum Penada refert (*faggio* 1. *d' offervaz.* p. 57.). Progreditur feries ad eos fetus, qui cerebri loco maffam cellularem fungofam gerunt, tum ad eos, quorum encephalus nonnifi veficas fiftit, prima eius organi rudimenta, denique ad illos, qui fubftantia medullari, fed confufa, nec in discretis organis figurata gaudent. His omnibus abiudicanda eft humanitas, quanquam bene nutriti videantur.

Id enim peculiare habent acephali, quod cum totum corpus gangliis regatur, ficut animalium inferiorum corpore (*inft. phyf.* §. 362.), partium aliarum nutritio faepe modum excedat, pili abundanter in aliis locis crefcant, ut et totum pilofum obfervaverit Bangius (*coll. havn. vol.* 1. *p.* 92.). Sed eam ipfam ob cauffam antithefes neceffariae ad vitam animalem fuperiorem haud evolvuntur, unde et offa plerumque mollia et mufculi fint gelatinofi motuumque fere incapaces.

16.

Plerumque praecoces funt partus, atque, licet vivant, vitam tamen protrahere ultra aliquot dies, ultra feptimanam faltem nequeunt. Lac quidem fugunt, fed continuo fopore et nervorum diftentionibus opprimuntur: interdum iris eft immobilis, pulfus fere nequeunt percipi, totum corpus continuo friget et caeruleo colore tingitur. (*Klein monftr. acephali hift.* p. 12.)

17.

Cuinam cauffae ortus eorum monftrorum acephalorum tribuendus fit, ambigitur. A violentiis externis oriri vix credibile: hydrocephalo exedi cere-

bri ſubſtantiam valde dubium (*inſt. phyſ.* §. 362.); itaque ex impeditis potius evolutionis progreſſibus deducenda ſunt. Cum e gangliis dorſo adiacentibus et e medulla ſpinali encephalus ſenſim evolvatur, ut hunc et appendicem medullae ſpinalis habuerint veteres (*inſt. phyſ.* §. 363.); cum nunquam encephalus adſit, deficiente medulla ſpinali (*Meckels Handb. der menſchl. Anat.* 1. p. 351.); ſunt potius rudimenta priſtinae formae, quae in veſicis et maſſa fungoſa, cerebri vices gerente, obſervamus. Tota igitur vita mere organica, tantopere remota eſt ab omni humana indole, ut nec animalis omnino dici poſſit.

18.

Itaque veri acephali, ſeu fetus, qui omni encephali veſtigio carent, nec humani iuris participes ſunt, nec perſonae habendi. Hinc minime in ſocietatem Chriſtianorum ſacri lavacri ope ſuſcipiendi: hinc nec heredes eſſe poſſunt, nec teſtamenta eorum partu rumpuntur. Alimenta autem iis detrahi, vel omnino enecari ſuperflua eſt crudelitas, cum nunquam ultra aliquot dies vitam protrahere poſſint.

Quodſi vero encephalus adeſt, licet cum deformitate oſſium aut partium aliarum, oſtenta iureconſultorum ſenſu nuncupanda, filiorum ius derogandum non eſt. Namque neſcimus, poſſitne evolvi mens humana. Itaque et ii et hydrocephalo nati omnino ſacro Chriſtianorum lavacro imbuendi ſunt, heredes eſſe et teſtamenta rumpere poſſunt.

19.

Multo difficilior eſt quaeſtio de *bicipitum* aut *bicorporum* fetuum iure. In ſtatu enim civili quaeritur; duae ſint perſonae, qui capite duplici praediti ſunt; baptizandi ſint ſeorſim et ſuo uterque iure gaudeat. Ad eam quaeſtionem ſolvendam inſerviunt accuratiores fetuum eorum inveſtigationes,

Plerique fetus bicipites, quorum amplissimam historiam doctissime nuper conscripsit Meckelius, collega clarissimus, (*de duplicitate monstrosa.* Hal. 1815.) ita formati sunt, ut coaluisse geminos appareat: unde defectu potius evolutionis peccasse quam excessu videantur. Namque, etiamsi capita et humeri seorsim normalem monstrant formam, thorax tamen et abdomen hactenus unam constituunt massam, ut et cor unicum imperfectum sit, cavitate unica praeditum, et, si duo adfuerint, alterum tamen altero perfectius sit. Rarissima sunt exempla a Schweikhardo (*Beschr. einer Missgeburt.* Tübing. 1801.) et Sigwarto (*Histor. gemell. coalit.* Tübing. 1769.), descripta, ubi utrique fetui suum esset cor et perfectum. Alia vitia, a formatione impedita, vulgaria sunt: labium leporinum, spina bifida, diverticula intestinorum, coalitus canalis intestinalis cum vesica urinaria. Anteriora abdominis integumenta deficere ipsaque generationis organa, Penchienati observavit. (*Mém de Turin,* 1788. p. 37.) Cetero frequentiora esse sexus sequioris, quam masculi, rarissime utrumque sexum separatum, observationibus edoctus, idem Meckelius statuit. (l. c. p. 14. 21. 22.)

20.

Nec is gemellorum coalitus caussae mechanicae tribuendus est, cui Treviranus tribuere studuit. (*Biol. tom.* 4. *p.* 443.) Sed cum hereditarium sit id vitium, cum in eadem familia saepius recurrere, ex eadem muliere modo haec monstra, iam alio modo deformes fetus signi observatum fuerit; liquet, e vis formativae potius defectu aut impedimentis vitiisve necessario fluere.

21.

Itaque duae sunt personae, si cerebrum in utroque capite cum omnibus sensuum organis perfec-

tum eſt, confluentibus duntaxat partibus inferioribus, unde et libertatem arbitrii in utroque non raro animadvertas. Praeclarum eiusmodi exemplum ſiſtunt puellae gemellae hungaricae, Helena et Iudith dictae, quae initio ſaeculi XVIII. per Germaniam ducebantur. Oſſe ſacro coalitae utraque ſuam habebat mentem: Helena pollebat ingenio, plures linguas callebat: Iudith intellectu debilior; amore mutuo inſignes, rixabantur tamen, quotiens altera alvum miſſura erat, altera nolente. Menſtrua haud eodem tempore utrique reſpondebant. Quodſi vero altera aegrotaret, altera ſemper male ſe habebat. (*Waldſchmidt de ſororibus gemellis ab oſſe ſacro monſtroſe cohaereſcentibus. Kilon.* 1709. *Ettmüller de monſtro hungarico. Lipſ.* 1707. *Torkos in philoſ. transact.* vol. 50. P. 1. p. 34.) Utraque mortua eſt anno aetatis XXII.

Plurima alia exempla ſunt fetuum perfectiorum, quibus adhaereret inperfectior alter: ſenſu nonnunquam humano deſtitutus, ut ſolas functiones organicas exerceret. (*Bartholin. hiſt. anat. cent.* 1. *obſ.* 66. *Parſons in philoſ. transact. n.* 489. *Percival ib. vol.* 47. *p.* 360.) Perfectior ſolus humanus videbatur.

Rariſſimum exemplum, quod maiorem reliquis ambiguitatem habet, narratur ab Ever. Homio (*Phil. transact. vol.* 80. *P. II. p.* 296.), ubi caput alterum inverſum alteri ſuperimpoſitum erat, oculorum motus non reſpondebant, capite altero dormiente, quando alterum vigil eſſet. Sympathia tamen inſignis aderat; infante enim ſugente, capitis inverſi os ſaliva ſcatebat; dum ille eiularet, huius lacrimae fluebant. Ergo duae perſonae, ſed alterius forma imperfecta, cum praeter caput nil adeſſet. Triennem hunc infantem obſervavit Homius.

Quodſi

Quodſi fetui alterius veſtigia incluſa ſunt (*Huxham in phil. transact. n.* 487.), quaeſtio forenſis exiſtere nequit.

CAP. II.

DE HERMAPHRODITIS.

22.

Hermaphroditos vocabant veteres, qui utriusque ſexus perfectas partes gererent, quales ſculptores, vis virilis femininique decoris formas iuncturi, finxerunt. Nec tamen ſufficit externarum partium ſimilium coniunctio, ſed neceſſarium eſt in eadem perſona connubium organorum internorum, teſtium igitur et ovariorum, uteri et veſicarum ſeminalium. Tales, ſi unquam vixerint, veros hermaphroditos cum Oſiandro vocamus. (*Neue Denkwürdigk. vol.* 1. *P.* 2. *p.* 265.) Hos autem, ab antiquitate paſſim creditos, e Paulli Aeginetae et Ulpiani inde temporibus, fabulis potius adnumeramus, etiamſi Ackermannus ante undecim annos exemplum veri hermaphroditiſmi inveniſſe ſe contenderit. (*Infantis androgyni hiſtoria.* Ien. 1805.)

23.

Omnia, quotquot interius cognoſcimus, hermaphroditorum exempla dispeſcimus in *androgynorum* et *gynandrorum*: illorum, qui cum mares ſint, minus tamen evolutas gerunt partes: penem haud apice foratum, ſed ſubtus, aut plane impervium, ſcrotum diviſum, media parte fiſſa, meatu vaginam mentiente et vel in ſaccum coecum, ſpeciem uteri prae ſe ferentem, vel dum urethra vera eſſet, in veſicam ipſam urinariam ducente; teſtes nonnunquam

reconditos, aut ad annulum abdominalem appreſſos. Gynandrae vero feminae mares ſimulant, clitoride in penis molem excreſcente, nymphis propendulis et vaginae ore clauſo.

Hanc autem differentiam primus, ni fallor, ſtatuit Leonidas Alexandrinus (ſaec. forte IV.), ex quo Paullus Aegineta mutuatus eſt: (*lib.* 6. *c.* 69.) et Aly Abbatis filius (*theor. lib.* 9. *c.* 54.) Unde et Avicenna iam (*can. lib.* 3. *fen.* 20. *tr.* 1. *c.* 43.) bene monuit, vera haud videri, quae de utriusque ſexus partibus genitalibus aequalibus in eodem homine narrentur: alterum membrum ſemper altero eſſe debilius. Hinc Iureconſulti veteres, Ulpianus et Paullus, (*Digeſt. lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 10. *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 15.) hermaphroditum cenſuerunt eius ſexus aeſtimandum eſſe, qui in eo praevaleat.

24.

Eſt autem cauſſa huius turpitudinis in impedita embryonis evolutione quaerenda. Namque in embryone, quo propior eſt origini, eo minus ſexuum discrimen animadvertitur: prima utique forma muliebri proxima eſt. (*Meckels Handb. der menſchl. Anat.* 1. p. 56. *Roſenmüller* in *Abhandl. der phyſ. med. Soz. zu Erlang.* 1. p. 100. *Autenrieth* in *Reils Archiv,* 7. p. 110.) Itaque, etiamſi maſculus fuerit fetus, diviſio partium et diductio externa, muliebrem ſpeciem adfectans, penis imperforati ſimilitudo cum clitoride, teſtium occultatio ſupereſſe poſſunt. Veteres etiam, qui omnes partes maſculas externas cum internis muliebribus easdem haberent, facillime tranſitum ſexuum ſtatuebant. (*Huarte examen de los ingenios,* c. 15. p. 373.)

25.

Androgyni gynandris frequentiores, dum naſcuntur, propter ſcrotum, teſtium expers, in ſpeciem

nympharum divisum et parvitatem mentulae, saepe imperforatae, pro puellis habentur. Hi, inter puellas educati, possunt, vel dum pubescunt, vel serius etiam, ipso sanguinis fluxu corripi e parte, quae vulvam mentitur, ut menstruorum cursui obnoxii dicantur; possunt virum admittere, cum scroti rima nonnunquam in saccum coecum ducat. Simul tamen visi sunt non solum erectionem pati, et clitoridi familiarem, sed pollutiones etiam nocturnas, quin alias feminas fecundarunt; corruperunt saltem, si forte ob testiculorum minorem evolutionem geniturae penuria adesset.

26.

Huc omnino trahendae narrationes de *genometabole*, ut Malacarnius nuncupavit, seu sexus muliebris mutatione in virilem: cuius rei antiquissimum habetur exemplum, quod Hippocraticus auctor (*Hipp. epidem. lib.* 6. *s.* 8. *p.* 1201.) de Phaëthusa Abderitana muliere narrat. Dicitur quidem ea, cum maritus exulasset, a menstruis defecta, virile corpus obtinuisse et barbam: id vero sine genitalium partium mutatione contigisse exploratum habemus. Evidentius vero huc pertinent exempla a Plinio (*lib.* 7. *c.* 4.) relata: Casini puerum e virgine factum, iussuque aruspicum in insulam desertam deportatum: Arescontem Argivum, cui nomen Arescusae fuisset, qui nupserit viro, cum seipsum virginem crederet, mox barbam et virilitatem provenisse uxoremque duxisse. Ipse Plinius se vidisse refert in Africa L. Cossicium, civem Thydritanum, nuptiarum tempore in marem mutatum. Similia exempla, quorum unum Laodiceae a se ipso visum, enumerat Phlegon Trallianus (*de reb. mirab. c.* 6—9. *p.* 64—70. *ed. Franz.*) In iis memorandus est Antiochenus, qui, Claudio Imp., cum pubesceret, post magnos cruciatus, ex virgine iuvenis factus est.

Nuperis temporibus eiusmodi androgyni obſervati fuerunt a I. Bauhino (*apud Schenck obſ.* p. 520.), Paraeo (*opp. lib.* 24. c. 5.), Amato Luſitano (*cent.* 2. *hiſt.* 39.), Boëthio (*miſc. nat. cur. dec.* 1. *ann.* 2. *obſ.* 252.) et Claudero (*ib. dec.* 2. *ann.* 3. *obſ.* 75.) Scientius tamen maioribus ſuis Morgagnius inſpexit hermaphroditi crediti cadaver, cuius urethra fiſſa et ita aperta eſſet, ut credulis imponeret, tanquam vulvae ſpecies. (*de ſed. et cauſſ. morb. ep.* 67. *n.* 6.) Multo ſpecioſiorem caſum penis imperforati pro clitoride habiti, fiſſi ſcroti in formam vulvae, unde et ſanguis proflueret, Arnaudius obſervavit. (*über Hermaphrod.* p. 18. 32.) Memoratu digniſſimum quod idem narrat exemplum filiorum eiusdem matris, qui omnes pene imperforato gauderent, unde manifeſtum eſt, e nulla mechanica cauſſa, ſed e vis plaſticae vitio proficiſci eas deformitates.

Celebratiſſima ſunt quaedam noſtrae memoriae exempla. In Norvegia ancilla, quae aliam impraegnaverat, licet teſtes haud externi eſſent, virum tamen ſe eſſe pollutionibus ante e tribus foraminibus penis inferioribus prodidit. (*Tode's Iourn. vol.* 3. *P.* 4. *p.* 423.) Morgagniano ſimile exemplum ſiſtit Michael Anna Drouart, qui pro hermaphrodito ante hos quinquaginta annos habitus fuit. (*Delius in fränk. Samml. B.* 1. *p.* 150. *B.* 7. *p.* 398.) Simillima etiam, urethrae nempe fiſſae, teſticulorum tamen externe conſpiciendorum exempla retulerunt Heſſelbachius. (*Salzb. med. Zeit.* 1803. *II.* 335.) et Wittmannus. (*ib.* 1809. I. 202.) Minus ſcienter deſcripſit Baillieus, e Stoveri ore, hermaphroditum, virum certe, cum teſticuli adeſſent, ſed fiſſo ſcroto et pene imperforato: mammae praeſentes credebantur feminam prodere, quamvis et hae turgeſcere in viris non raro ſoleant. (*Samml. für pract. Ärzte*, B. 20. p. 459.) Brandii exemplum etiam clarum eſt,

qui, frenulo penis, quod occulerat eum, difciffo, virilem formam reftituit. (*Neue Samml. für Wundärzte* St. 22. p. 2.) Duorum denique androgynorum meminimus, qui noftra memoria hactenus exagitarunt medicos, ut feminae perperam haberentur, qui profecto mares effent: Adelaïs nimirum Previllia et Derreria Berolinenfis. Illius defcriptionem a Giraudio factam fi legeris, haefitaveris de fexu pronunciando, cum de utero et menftruis, teftibus tamen et mammarum defectu fermo fit. Sed pars, quae uterus dicebatur, nil fuit, nifi faccus coecus, in quem rima fcroti promearet: menftruorum autem curfus potius haemorrhoïdibus tribuendus erat. (*Ofianders neue Denkw.* B. 1. St. 2. p. 246.) Similis fuit Derreria Berolinenfis, ab Hufelandio, Murfinna et Martenfio pro femina habita, quam virum effe Starkius optime probavit. (*Neues Archiv.* B. 2. p. 552.)

27.

Gynandrae rariores. Realdus Columbus diffecuit olim mulierem, cuius clitoris in penis molem fuccreverat, anguftata vulva. (*de re anat. lib. II. c.* 15.) Clitoridem ingentem cum vagina claufa Parfonius obfervavit. (*Philof. transact.* vol. 47. p. 142.) Similem cafum legimus apud Baillieum. (*Anat. des krankh. Baues*, p. 241.) Nuperrimum exemplum memorat Burdachius. (*Anatom. Unterfuch.* Heft 1. p. 40.)

Poffe etiam quandoque, haud providis faltem, imponere prolapfum uteri, qui mentiatur membrum virile, Homius teftatur. (*Roofe's Beytr. zur gerichtl. AW.* B. 2. p. 214.)

Itaque in infante recens nato fi fexus dubius eft, obftetricibus mulieribus haud committendum eft arbitrium, fed medicus, fabricae gnarus, accitus probe inveftiget partes. Quodfi teftes deficiunt, uti-

que ambiguum manet iudicium, donec pubefcere incipiat. Tum in androgynis genarum mentique pubes, vox hircitalliens, teftium vel proventus, vel, dum remanent, cupido rei venereae aut ipfae pollutiones nocturnae virilitatem teftantur. Contra gynandras produnt eadem aetate mammae turgentes, menftruorum curfus, pelvis amplitudo et femorum pofitus. Matrimonio has haud capaces effe res ipfa docet: androgynos vero uxorem ducere minime rarum eft.

28.

Neutri fexui adnumerantur, qui fine omni partium genitalium veftigio nafcuntur. Ii funt vel acephali, vel plane imperfecti, vefica urinaria fiffa aut inteftinis cum vefica in cloacam avium aut amphibiorum coalitis. Rariffime ultra aliquot dies vitam protrahunt, ideoque a baptifmo abstinendum, nec, dum acephali funt, perfonarum iure frui poffunt.

Sed neutri etiam fexui accenfendi effe videntur, quorum teftes haud evoluti omnem virilitatem adimunt, ut nec barba prodeat, nec rei uxoriae cupido nafcatur, cuius anomaliae exemplum narrat Homius. (*Roofe's Beytr.* l. c. p. 217.)

CAP. III.

DE ABORTIONE CRIMINOSA.

29.

Vita, qua fetus gaudet, variis diftinguitur gradibus. Siquidem, quo origini eft propior, eo magis tota eius vita exferitur ac manifeftatur in nutritionis functione, celerrimoque incremento, filentibus interea vitae fenfiferae motuumque arbitrariorum effectibus.

(*phyſ.* §. 540.) Nec in muſculari fibra duplicitas illa telae cellularis et partis fibroſae neceſſaria ad efficientiam (*phyſ.* §. 309.); nec in cerebro discrimen corticis diſpicitur atque medullae: unde merito haec fetus vita cum inferiorum animalium vita componitur. Simulac vero, medio fere graviditatis tempore, i. e. poſt viginti fere hebdomadas (*phyſ.* §. 545.) antitheſis naſcitur, quae nervos intercedit et muſculos, horumque velamentum cellulare et meditullium fibroſum; motus incipiunt fetus, a quibus altioris vitae veſtigium derivandum eſt. Protinus ut infans in lucem editur, et aura ſpirabilis oxygene ſuo novum ſtimulum praebet, quo antitheſes neceſſariae evocentur, et ſenſuum actiones et motus liberiores et ventriculi actio ceterarumque functionum totidem ſunt novi plane ſtimuli, quibus aequabiliter agentibus vitae verae humanae ſumma minutatim elicitur.

Itaque his phyſiologiae argumentis docemur, fetum quidem a primo inde formationis initio vivere: humanam tamen vitam prius inchoare non poſſe, quam in lucem editus fuerit; quanquam maior ſit probabilitas vitae huius futurae, dum motus ſingulares illos edere coepit.

30.

Abortum dicimus partum ante ſeptimum menſem eliſum: quodſi intra ſeptimum et nonum menſem editur, partus praecox appellatur: quanquam veteres quidam acutius magis quam verius diſtinxerint.

Iam vero, cum fetus ſit futurus homo, vitaque ſua, licet inferiore, fruatur, necis crimen omnino et mulieri, quae vi vel medicamentis partum abegit, vel alii mulierem ita tractanti, ut aboriatur, irrogatur. Lege id iam Moſaica ſanctum (*Exod.* 21. 22.), ubi, cum ſine noxa abortaverit

mulier, viros, qui rixati percusserint mulierem, pecunia mulctandos esse, statuitur. Ulpianus (*Digest. lib.* 48. *tit.* 8. *l.* 8. *tit.* 19. *l.* 39.) legem tulit; si mulierem visceribus suis vim intulisse, quo partum abigeret, constiterit, eam in exilium mittendam esse. Quanquam ad legem Falcidiam (*Digest. lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 9.) moneatur, partum nondum editum hominem dici non posse; alio tamen loco (*Digest. lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 7.) statuitur: qui in utero sit, perinde ac si in rebus humanis esset, custodiri debere, quotiens de commodis ipsius partus quaeratur.

Codex Carolinus (*art.* 133.) distinguit vivum fetum et nondum vivum: si ille abactus sit, capitis damnandam esse ream; si vero nondum vivus fuerit, consulendos esse legum peritos. Magni igitur erat momenti, ut forensis illa quaestio de vita fetus dirimeretur, ad quam solvendam cum medici dissensionibus potius et controversiis responderent, quam clara expositione, animationem fetus fere a tempore motuum seu a graviditatis medio inde ducere consuerunt et legum latores et iudicia. Namque, quem Hippocratici auctores (*de nat. pueri*, p. 238.) statuerunt terminum, triginta post conceptionem femellae et quadraginta duorum dierum post masculi conceptionem, ubi *διαρθροῦται* et *πῆξιν* accipiat fetus, nimis brevis iudicibus visus est.

Itaque et patriae leges sanciunt: (*Allg. pr. Gesetzb. Th.* 2. *Tit.* 20. §. 985. 986.) si abortionis poculis abegerit mulier partum intra graviditatis priores triginta septimanas, annis duobus aut sex in ergastulum mittendam esse: quodsi id factum fuerit ultimis mensibus, annis octo aut decem ergastuli damnandam esse. Similes poenas decernunt bavaricae leges. (*Strafgesetzb. für das K. Bayern, Art.* 172.)

31.

Iam igitur medici publici eſt officium, ſi partus vere abactus fuerit, inquirere in cauſſas, quae culpa mulieris ipſius aliorumve abortionem fecerint, ſive id conſilio doloque evenerit ſive culpa. Quandoquidem ſcimus, opportunitatem adeſſe memorabilem faepe ad ſanguinis ex utero profuſiones (*path. ſpec.* §. 397.); tertio inprimis geſtationis menſe conſpicuam, (*ib.* §. 399.), quae vel per ſe abortionem producere poteſt; mulierem, quae poſt curſum, ſaltum aut leves plagas abortavit, minus eapropter quam ob praecipuam opportunitatem in id malum incidiſſe ſtatuimus.

Quae opportunitas ſi haud adfuerit, in cauſſas praegreſſas inquirendum eſt, ſive vi egerint, unionem fetus matrisque ſeiuncturae, ſive id impetu ſanguinis verſus uterum concitato effecerint. Thoracum nectilium arcta conſtrictio, labores graviores, coitus iuſtu frequentior et violentior, plagae aut caſus vehementiores illuc: huc emeticorum, errhinorum purgantium draſticorum actio pertinet. Poteſt etiam ſanguinis miſſio iuſto crebrior a pedum venis aliquid conferre.

Medici publici eſt, nexum cauſſarum cum abortione inveſtigare, quae ſi brevi tempore poſt admiſſas cauſſas conſecuta eſt, ſuſpicionem movet, conſilio culpave egiſſe.

32.

Si quaeſtio iudicialis exiſtit, aborta fuerit vere mulier, curioſe inquirendum eſt in ſigna praegreſſi partus, quorum ſingula ambigua ſunt, omnia vero iuncta evidentiam faciunt. (§. 126. ſ.) Et primum quidem verſatur in ſanguinis profuſione, quae abortionem ſequi aut praecedere ſolet, a menſtruorum fluxu et aliis metrorrhagiae ſpeciebus rite, nonnun-

quam tamen aegerrime, diſtinguenda. (*path. ſpec.* §. 398.) Quodſi vero per tres aut plures menſes menſtruorum curſus ceſſaverit, ſubito iterum poſt vim externam et cauſſas exaeſtuantes cum moliminibus et doloribus parturientium erumpens, ſuſpicio movetur in feminis aetate florentibus, abortionem ſimul accidiſſe. Vero erit ſimilior haec ſuſpicio, ſi, poſtquam a menſtruorum curſu deficeretur mulier, phaenomena ea naſcerentur, quae in utero geſtare ſignant. (§. 122—125.) Tum vel maxime mammae pertractandae ſunt, quae ſi turgeſcunt lacte vero, nec ſero aut lympha aquoſa, de abortione praegreſſa neutiquam fere dubitatur. Neque omittendum partium verendarum examen; tumor enim externarum partium, vaginae laxitas, oſculi uterini mollities nec perfecta occluſio, praeceſſiſſe abortum notant. Cetera ſigna, plicae praeſertim et rugae abdominis, ambigua ſunt, cum in mulieribus, quae pluries iam pepererunt, naturaliter exiſtant.

33.

Quodſi exploratum eſt, mulierem abortaſſe, medici publici eſt, diiudicare, conſulto id factum ſit et crimine, an fortuito? Prior autem quaeſtionis pars iterum in duas dilabitur, ipſius mulieris culpa id contigerit an alius? Si inveniuntur indicia remediorum draſticorum, eorum maxime, quae famam quamdam eius flagitii habent, ſabinae praeſertim, croci, lauri aliorumque valide irritantium, interrogandum eſt, an ilico poſt ſumtas eiusmodi res colici ſint exorti dolores, molimina exſtiterint, quae abortionem praecedere ſolent. Nam, ſi diu poſt hauſta eiusmodi pocula abortus contigerit, aliis etiam cauſſis, interdum fortuitis, tribuendus eſt. Quodſi uspiam, in hac profecto quaeſtione ſolvenda,

circumſpectione opus eſt, ne vel crimen impune maneat, vel innocens poenam habeat.

34.

Neceſſaria eſt aetatis, qua abortus gaudet, determinatio; quae plerumque probabilis, ambigua tamen interdum eſt, neque ad dies, ſed ad hebdomadas duntaxat finiri poteſt. Qui de hac re iudicium laturus eſt, evolutionis leges probe noſcere debet.

Quodſi enim ante quartam ſeptimanam partus eliditur, ovum ſolum eſt, nubecula in limpido latice apparente, villisque numeroſis cincta facie, qua utero adhaeret: cruenta ſaepe ineſt ſeu vaſculoſa et carnea maſſa. (*phyſ.* §. 533.) Quarta autem ſeptimana, cum ovum gallinacei molem aequat, formati iam fetus veſtigia diſpiciuntur: gyrinorum ſimilis, caudatus eſt, veſicula umbilicali inſtructus: formicam fere mole aequat. Sexta hebdomade, cum anſerini molem ovum habet, fetus apis magnitudine, caput ingens, oculorum veſtigia punctiformia, tubercula quatuor loco manuum pedumque monſtrat. Medullam ſpinalem et cor manifeſto in pellucido fere corpuſculo diſpexeris. Interea pondus magnopere increſcit, ut Wrisbergii fetus decem hebdomadum tres drachmas pondere aequaret, longitudo duos pollices. Tertio menſe iam digitum longus eſſe ſolet, placenta evolvitur, pedes manusque. Quarto menſe ſex aut octo pollices longus, uncias duas aut quatuor pondere aequare ſolet. Quinto aut ſexto duodecim pollices longus eſt, duodecim uncias pendere, membrana tamen pupillaris adhuc adeſſe ſolet. Septimo menſe in maſculo fetu teſtes deſcendunt, in utroque crines prodeunt: pondus aequat tres aut quatuor libras.

35.

Nec aliena eſt de mola quaeſtio. Quodſi enim mulier haud nupta, poſt graviditatis ſigna, tertio, quarto aut quinto menſe enixa fuerit congeriem veſicarum, pedunculis uvarum more cohaerentium, ſive ſacco communi incluſarum, ſive ope maſſae carneae nexarum, aquam limpidam continentium, ſuſpicio eſt, eam concepiſſe, e degenerata placenta eam congeriem natam fuiſſe, atque in quadam veſica fetus marcidi veſtigium repertum iri. (*path. ſpec.* §. 601.) Molae vero carnoſae ſarcomata potius nuncupanda ſunt, vel etiam polypis adnumerandae, neque conceptionis praegreſſae ſuſpicionem movent.

36.

Atrociter peccatur, ſi maturior partus a matre ipſa aut ab obſtetrice enecatur, priusquam ſpiritum duxerit. Fieri id ferunt potiſſimum a flagitioſa obſtetrice, dum vel acum aut mucronem capiti infligit, aut caput ita comprimit, collum vel funiculo umbilicali vel laqueo etiam haptenus conſtringit, ut mors neceſſario ſequatur. Quod crimen a iurata obſtetrice haud quidem exſpectandum ut caveatur, patriae leges ſtatuunt, feminae haud nuptae partui, praeter obſtetricem, honeſtam aliam mulierem adſtare debere. (*Allg. Geſetzb. für die pr. Staaten*, Th. 2. Tit. 20. §. 911.) Bavaricae leges vinculis et ergaſtulo mulctant mulierem, quae fetum nondum in lucem editum vi et conſulto enecat. (*Strafgeſetzb. für das K. Bayern*, art. 171.)

CAP. IV.

DE PARTU LEGITIMO.

37.

Gravissima est quaestio iudicialis, partus praecox, i. e., qui ante ratum a natura terminum eliditur, aut serotinus, i. e., qui post eum terminum editur, legitimus sit, an hereditatem consequatur, testamentum rumpat etc.?

In qua quidem quaestione solvenda primum e physiologia et observatione repetenda est sententia: naturaliter gestari partum novem menses, seu ducentos septuaginta tres aut octoginta etiam dies, licet aliquot dierum spatio praecocius aut tardius partus contingere possit. (*phys.* §. 548.) Quodsi cum hoc termino a conceptione signa externa maturi fetus congruunt, nihil obstat, quin legitimum declaremus partum.

38.

Maturitas fetus cognoscitur tum e pondere et longitudine: illud sex utplurimum libras civiles germanicas, haec pollices duodeviginti aequare solet: quanquam multa et graviorum et maiorum fetuum exempla occurrant. Dein necesse est, totum corpus vera epidermide firmiuscula glabra et incarnata obtegatur, crines in capite, in digitis ungues prodierint; funiculum umbilicalem etiam oportet robustum esse. Maturus infans, qui et sanus est, protinus ut in lucem editur, eiulatu cubiculum implet, membra vivide movet, meconium mittit et ad sugendum instinguitur.

Haud maturum esse fetum cognoscimus tum e pondere et longitudine multo minoribus, tum e cuticula tenerrima, subrugosa, praesertim in facie, quae fatiscere pressa aut fricta videtur, tum e crinium de-

fectu, unguium tenerrima et quafi membranacea indole, tum denique e funiculi umbilicalis tenuitate cognofcimus. Accedit, in pueris teftes ante feptimum menfem in abdomine haerere; infantes eiusmodi fine clamoribus aut eiulatu cubare, femper dormire, nullos membrorum motus edere, nec oculos aperire nec fugere poffe. Quae figna fi concurrunt, partum effe praecocem atque immaturum, docent.

39.

Quanquam perfuafum habeamus, infantem, qui maturitatis figna prodit, haud poffe praecocem atque vel feptimeftrem effe vel etiam iuniorem; id tamen pariter exploratum eft, quod quotidiana docet obfervatio, infantes a debili et aegritudinibus obnoxia matre editos, aut quorum nutritio aliis cauffis impedita fuit, tanquam immaturos gigni, quamlibet per ratum tempus ac debitum geftati fuerint. Itaque decet medicum publicum, priusquam de legitima infantis indole iudicium ferat, inquirere in tempus ipfum graviditatis, ut conftet, matris aegritudine an peculiari debilitate nutritio impedita fuerit.

40.

Iam quaeritur a iudicibus, partus praecox, i. e. qui ante nonum menfem eliditur, legitimus fit, posfitque vitam protrahere.

Miffa antiquorum fententia iam diu abrogata de octimeftris partus maiore vitalitate quam feptimeftris (*Gefchichte der Arzneyk.* 1. p. 476. 477.); non dubitamus, partum feptimeftrem, aut qui ducentos dies geftatus fuerit, legitimum declarare, fi modo figna praecocis et haud maturi infantis oftenderit. Alioquin enim, fi maturus eft, neceffe etiam eft, ratum terminum attigerit. Patriae autem leges, fi

modo in matrimonio legitimo partus fuerit editus, et feptimeftrem, dum quoque maturus editur, legitimam matrimonii prolem habent. (*Kleins Ann. der Gefetze in pr. Staaten*, 7. p. 114.). *)

41.

Alia quaeftio eft, partus, qui ultra ratum tempus, i. e. ultra ducentos octoginta dies protractus dicitur, pro legitimo habendus an fpurius fit et fraudulenter fuppofitus? Ea quaeftio, in pofthumorum iure praeprimis agitata, ita folvenda effe videtur, ut, retardari omnino nonnunquam poffe partum ad trecentos fere et decem forte dies partum ftatuamus. Similem terminum et patriae leges volunt. (*Allg. Gefetzb. für die pr. Staaten*, B. 3. §. 19.)

Sed neceffe eft, in cauffas fimul peculiares inquiramus, quae moram illam infolitam producere confuefcunt. Etenim aegritudines, aerumnae et aliae cauffae debilitantes vires naturae adeo infringere poffunt, ut aliquot etiam feptimanas poft idoneum tempus partus edatur. Cuius rei certiffima teftimonia exftant in commentariis fide fatis dignis. (*Abh. der med. chir. Akad. zu Wien*, 1. p. 102. *Starks Archiv*, B. 2. St. 3.) Nec haefit fummum patrium iudicium in pronuncianda fententia pro partu gemellorum etiam, qui trecentos et duos dies poft conceptionem fequutus fuiffe perhibebatur. (*Kleins Ann.* 11. p. 297.): nec facultas medica Lipfienfis in defendendo partu undecimeftri. (*Platner. quaeft. med. for.* 6.) **)

*) Τὰ ἑπτάμηνα γόνιμα γίνεται πρῶτον, ἀσθενῆ δὲ τὰ πολλά. Τὰ δὲ ὀκτάμηνα περὶ μὲν Αἴγυπτον καὶ ἐν ἐνίοις τόποις δύναται ζῆν· ἐν δὲ τοῖς περὶ τὴν Ἑλλάδα τόποις ὀλίγα πάμπαν σώζεται. *Arift.* hift. anim. 7. 4.)

**) Ἔνιαι δ' ἐπιλαμβάνουσι καὶ τοῦ ἑνδεκάτου μηνός. (*Arift.* hift. anim. 7. 4.)

Sed, qui ultra trecentos et decem fere dies nafcuntur, merito fpurii cenfentur. (*Kleins Ann.* 1. p. 201.) Mortuos quidem fetus diutius geftari, certum eft, fed de his quaeftio forenfis nulla exiftit.

42.

Huc etiam de *fuperfetatione* quaeftiones pertinent. Poteft enim vidua, praegnans a marito relicta, quae rato tempore fetum enixa eft, poft aliquod tempus alium fetum excludere, qui fitne a marito generatus ideoque legitimus, dubitatur.

Superfetare mulierem poffe, antiqua credulitas facile tulit: (*Arift. hift. anim.* 7, 5. *Plin.* 7, 11.) licet iam Plinius gemellos diftinxerit, Vopifcos appellatos (ἐπιστθίους), qui utero retenti nafcerentur, altero interemto abortu. Hos nupera doctrina plane reiecit, fi alter nimirum fetus debilis effet et alter perfectus, eodem tamen partu editi, eiusdem coitus proles habentur. Nec, fi abortus editur tertio menfe, rato denique tempore partus maturus, hi aliter nati effe videntur. Poteft enim alter gemellorum perire, altero fuperftite. Neque vivi gemelli, fi fpatio aliquot horarum paucorumve dierum femet fequuntur, fuperfetationem teftantur.

Sed negandam tamen haud prorfus effe fuperfetationem, in fuperioribus (*phyf.* §. 548.) monuimus: neque utero duplici ea, fi unquam contigerit, tribuenda, cum Cuneftrini ftudio inventa fit fimplicitas ovarii tubaeque cum uteri duplicitate. (*phyf. ib.*) Sed, cum partus maturi menfe aut longius diftant, qualia exempla Hallerus (*elem. phyf.* vol. 8. p. 464 f.) collegit, fuperfetationem veram accidiffe, nulli dubitamus.

CAP.

CAP. V.

DE INFANTIS NECE.

I. *De vita infantis dubia.*

43.

Ardua de nece infantis recens nati quaeſtio et ſaepe intractabilis naturaliter in duas diducitur:

Vixerit nimirum infans in partu, an iam ante mortuus ſit?

Quodſi vivus in lucem editus fuit, vi dolo illata an naturaliter vitam amiſerit? aut culpae matris et adſtantium mors tribuenda ſit?

Infanticidium autem, de quo quaeſitores iudiciarii interrogant, ſtrictiori ſignificatu dicitur delictum matris haud nuptae, inter partus clandeſtini angores vitam infanti vivo adimentis. Quodſi enim legitimum infantem mater in matrimonio vivens interemerit, haud infanticidium, ſed parricidium, vocatur: parricidio etiam aequale putatur crimen, ſi illegitimum quidem infantem, nec tamen recentem ſed poſt nychthemeron a partu enecaverit. (*Pr. Geſetzbuch*, *Tit.* 20. §. 887. 913. *Kleins Grundſ. des peinl. Rechts* §. 345.)

44.

Itaque ad medicos confugiunt et iudices et quaeſitores, ut, vita gaviſus fuerit infans, cum in lucem ederetur, comperiant: nam in partum mortuum ſaevitia nullo modo punitur. Id autem e veſtigiis vitae praegreſſae in corpore exanimato infantis divinari poſſe creditur.

Neque in monſtrorum necatores animadvertitur, ſi acephala fuerint ideoque humanitatis expertia. (*Glück Comment. über die Pandect.* vol. 2. p. 64. *Feuerbachs Lehrb. des peinl. Rechts*. §. 207.)

45.

Quorum veſtigiorum princeps fere atque palmarium habetur pulmonum per ſpiritus ductos mutatio. Nituntur autem, qui huic teſtimonio fidem habent, ſententia Galenica, vitam ſine ſpiritus ductione eſſe non poſſe, nec aſpirare poſſe infantem aut reſpirare aërem, niſi qui vivat *). Ea autem ſententia quamvis ex toto quidem negari non poſſit, occurrunt tamen omnino exempla vitae, quae ſine reſpiratione et circuitu ſanguinis per pulmones protrahitur. Quodſi enim vel foramen ovale inter utrumque cordis atrium apertum manet, vel cordis ſeptum haud rite formatur, vel etiam aorta utrique ventriculo adaptata eſt, (*path. gen.* §. 201.) vita omnino fruitur infans, neque tamen omnis omnino ſanguis venoſus per pulmones pellitur, ut ibi oxydatus in arterioſum abeat. Etiamſi igitur pulmones ſuo munere haud perfungantur, vita tamen omnino fruitur infans.

Dein credibile eſt, cum nervos pulmones potiſſimum e medulla ſpinali accipiant, poſſe etiam ſpirituum ducendorum officium contingere ſine vita ſenſifera ea, quae humano iuri idoneum reddit infantem. Itaque et monſtra acephala, humano iure deſtituenda (§. 18.) et hydrocephalos, vitam aegerrime protracturos, ſpiritus tamen ducere per aliquot tempus quid eſt quod vetet?

46.

Pulmonum functio, eaque effecta earum mutatio creditur aliter locum obtinere non poſſe, quam edito iam in lucem fetu atque abſoluto hactenus partu, ut abdomen etiam penitus vinculis materni uteri

*) Galen. de loc. adf. lib. 6. p. 214. Πεπίστευται ἀχώριστον εἶναι τοῦ ἀναπνεῖν τὸ ζῆν, τοῦ τε ζῆν τὸ ἀναπνεῖν, ὥστε καὶ τὸν ζῶντα πάντως ἀναπνεῖν καὶ τὸν ἀναπνέοντα πάντως ζῆν.

solutum sit. In quo tamen perhibendo egregie falli, priores Idemae (*Gedagten om het dryven en zinken der Longe.* Leeuward. 1739.) et Croezeri (*Ontwerp van de eerste Inademing.* Groen. 1740.) nuperae etiam observationes Fickeri (*Beytr. zur Arzneyw. Heft* 2. *p.* 130.), Schmittii (*neue Vers. und Erf. über die Lungenprobe, Wien* 1806.), Osiandri (*Denkwürd.* 1. *p.* 67. *Salzb. med. Zeit.* 1809. *vol.* 2. *p.* 27.), Sieboldii (*Ann. der Entbindungsk.* 1. *p.* 100.) et Thilenii (*Loders Journ. vol.* 4. *p.* 638.) probant. Ii enim vagitum infantis uterinum toties irrisum semet audire meminerunt. Posse autem fetum in utero ipso spiritus ducere tum demum rationi non repugnat, cum aquae, quibus prius innataret, diffluxerunt, os eius ita ad uteri os et vaginam conversum est, ut facilius, latius aperto uteri ore, auram ducere externam valeat.

47.

Alia nascitur difficultas e variis exemplis, ubi infans vel debilis vel cito enecatus unam duntaxat vel alteram aspirationem perfecit, qua pulmonum vasorumque mutatio ea, quam repetita spirituum ductio efficit, nequaquam perpetratur. Ecquis enim statuerit, prima eaque imperfecta aspiratione statim foramen ovale claudi, ductum Botallianum obliterari, pulmones adeo pandi, ut tota vesicularum compages aëre externo impleatur, vasa omnia turgescant et directionem mutent, atque omnis omnino sanguis penitus oxydetur! Haec utique sensim ac minutatim mutantur, unde, si statim post primos spirituum ducendorum conatus infans trucidatur, mutationes eae impeditae partimque duntaxat absolutae sunt. Itaque fides habenda est clarissimis auctoribus, qui pulmonum mutationes haud contigisse per debiles eos ac paucos conatus experti fuerunt. (*Eph. nat. cur. cent.* 1, 2. *obs.* 121. *Loder progr. de pulmonum*

docimaſia. Ien. 1779. *Becker in medic. Wochenbl.* 1786. *n.* 29. 30. *Schöll de ſubſident. pulmon. Tubing.* 1786. *Kiefer de docimaſia pulmonum. Ien.* 1788. *Mendel in Hufelands Iourn. B.* 32. *Preu in Salzburg. med. Zeit.* 1806. *vol.* 3. *p.* 446.) Quarum obſervationum nonnullae quidem, in infantibus praecocius iuſto natis ac fere ſeptimeſtribus inſtitutae negotii plurimum faceſſere nequeunt, quod immaturitatis teſtimonia clara eſſent. Non deſunt tamen et maturorum infantium caſus, quorum pulmones per debiliſſimam aſpirationem parum aut nihil mutati eſſent. (*Schenk in Hufelands Iourn.* B. 28. St. 3. p. 97. Per quatriduum vixerat et ſpiritus duxerat et vero etiam eiulaverat puella, cuius pulmones tamen in aqua ſubſederunt.)

48.

Quaenam autem ſint pulmonum mutationes per ſpiritus ductos effectae, diſpiciendum eſt. Et primum quidem aëre aſpirato pulmones leviores redduntur, quod levius pondus duplici modo probari conſueſcit: vel natatione in aqua, vel ratione ad pondus reliqui corporis. Prius experimentum *docimaſia pulmonum hydroſtatica*, alterum *Ploucquetiana* vocatur.

Quod primam docimaſiae ſpeciem attinet, negari nequit, pulmones et integros et in fruſta ſectos aquae innatare, ſi omnino ac perfecte aërem pluries aſpiraverint. Quae functio cum imperfecte perpetrata fuerit, vel in media aqua haerent vel omnino ſubſidunt. (*Iäger in Loders Iourn. vol.* 3. p. 572.)

49.

Ut hoc autem ſcrutinium inſtituatur, oportet prius pulmones e thorace exemtos ita invertere manuque ſuſpenſos per aliquantulum temporis tenere,

ut e fiſtula ſpiritali effluat, quidquid humorum forte in pulmonibus haeret. Quo facto vas ſumendum eſt, neque anguſtum neque planiuſculum, ut facili negotio pulmones libere natare poſſint: pedem ſaltem diametros transverſalis et longitudinalis aequet. Id implendum eſt aqua pura frigida fluviatili aut puteali: cocta enim aqua et egelida minus commoda eſt: impura fallax. Pulmones cum corde protinus haud iniiciendi ſed imponendi ſunt aquae ac hactenus circumferendi in aqua, ut, quamnam altitudinem ſervent, obſervari poſſit. Tum ſeparato corde ſoli pulmones, dein alter lobus poſt alterum, denique ſecandum viſcus in fruſta, quae eodem modo aquae, interim denuo depurgatae, immittenda; ſimul tamen, dum ſecatur, obſervandus eſt ſtrepitus, quem ſectio facit, animadvertendae bullae aëreae erumpentes aut ſpuma dimiſſa aut pravitas etiam pulmonum et vitioſum aliquid iis inhaerens.

Quodſi igitur ſummae aquae pulmones et integri et in fruſta ſecti innatant; leviores eſſe aqua efficimus. Eam autem levitatem inde derivamus, quod haud omnis omnino aër reſpiratione e pulmonibus expellatur, ſed vel in minimis lobulis et veſiculis pulmonalibus copia eius ſuperſit. (*phyſ.* §. 212.) Quodſi vero haud perfecte perpetrata fuerit functio, ut in ſolos ramos fiſtulae ſpiritalis penetraverit, neceſſe eſt, pulmones minus leves ſuperficiem haud petere, ſed vel in media aqua haerere vel fundum etiam petere. Cum anteriores et inferiores pulmonum partes, dexter etiam lobus prius et affluentius aëre tumeſcant (*phyſ.* §. 207.); ſaepius etiam contingit, pulmonum partes dexteras et anteriores magis aquae innatare quam ſiniſtras et poſteriores.

50.

Itaque ſtrenue adfirmanda eſt vita infantis nati, cum pulmones ſani, integri et in fruſta diſſecti, ſu-

perficiem petunt: ambiguum eſt iudicium, cum, qui ſani ſunt ceteroque bene conſtituti, in media aqua haerent, aut cum fruſta duntaxat ſingula ſuperficiem petunt.

Iam vero quaeritur, putredine eius viſceris levitas ea effici poſſit? Ad quam quaeſtionem ita reſpondemus, ut primum moneamus, ſi quando computruerint pulmones, totum iam corpus infantis tabo diffluere, cum ultimo fere loco corruptio id viſcus adfligere ſoleat. Itaque id ab ea cauſſa pendere, nunquam ambiguum eſt. Dein Hebenſtreitius iam bene monuit, pulmones eiusmodi natare duntaxat in aqua tabo ſpurca, dumque nondum expreſſum id eſt, quod levitatem facit. Quodſi vero pura adhibetur aqua, tabum etiam exprimitur e pulmonibus, qui ante ſuperficiem peterent, iam ſubſidere neceſſe eſt. Nec color pulmonum, quem infra probationi commendabimus, putredine ita mutatur, ut fuſcus eorum, qui nondum ſpiritus duxerunt, in roſeum aut pallidum vertatur. Itaque egere poſſumus experimento, quod Rooſius ſuadet, ut, reliquis viſceribus aquae impoſitis obſervetur, ſubſidant an ſupernatent: eo enim modo explorari, an et pulmones putredine attollantur. Superfluum id arbitror, cum pulmones putridi longe alio modo ſe habeant.

51.

Alia exiſtit difficultas ex inflatis pulmonibus.

Quaeritur enim, ſi unquam arte aër in pulmones infantium mortuorum inflatur, an eadem levitas eaedemque pulmonum mutationes contingant, quae naturale pulmonum officium ſequuntur? Credibile id videtur, ſi praecipue experimentorum Galloiſii nuperrimorum (*Le Gallois expér. ſur le princ. de la vie*, p. 248.) meminerimus, qui in mammalibus,

capite praecifo, per aërem in fiftulam fpiritalem viciffim inflato et emiffo, potuit imitari motus thoracis alternos ipfosque reiterare cordis motus, nullo tamen excitato calore animali. Sic iampridem Büttnerus (*vom Kindermord* §. 53. *Obductions-Zeugn. n.* 72.) pulmones infantis, quem mortuum peperiffe atque, ut refufcitaret, aërem inflaffe retulerat mater, fubpallidos vidit, obfervavit etiam in media aqua haerere. Cui accedit Schmittii teftimonium, qui per inflationem non folum pulmones ad natationem cogi, fed fpumam etiam ftrepitumque e difciffis elidi pectusque ipfum elevari experientia edoctus refert. (*Neue Verf. und Erf. über die Lungenprobe, Wien.* 1806.) Nec aliena funt Iägeri experimenta (*Salzb. med. Zeit.* 1796. vol. 3. p. 55.), qui ftrepitum eumdem et levitatem pulmonum aëre inflatorum animadvertit.

His quidem infringeretur atque omnino corrueret pulmonum docimafia, fi, quod protinus poft mortem violentam Galloifius effecit, vafa pulmonum fanguifera hac inflatione replerentur. Id autem neutiquam fieri, per fe credibile eft, ipfaque experientia firmatur. (*Büttner l. c. p.* 374. *Auguftins Archiv für Staatsarzneyk.* 1. *p.* 51.) Hinc etiam ut infra patefcet, pondus pulmonum haud increfcit eo artificio, ut et Ploucquetiana docimafia, fi unquam, in hoc cafu plus valeat quam hydroftatica.

Non defuerunt, qui totum hoc argumentum nusquam in rerum natura occurrere, fed effe potius opinationem autumarent, cum mulier, quae infanticida fit, nunquam ufura fit hac arte, ut infantem fervet. At vero funt omnino eiusmodi exempla, a Büttnero et Auguftino memorata. Neque enim infanticida fuerit, quae hoc fecerit, fed medici eft, in corpore infantis inventi id discrimen probe indagare,

ſi mulier confeſſa fuerit, ſe infanti poſt partum exanimi aërem inflaſſe.

52.

Accedimus ad aliud docimaſiae genus, quod a Ploucqueto nomen habet. Nititur id pondere pulmonum per aërem aſpiratum circuitumque ſanguinis aucto. Siquidem perſuaſiſſimum habemus, aſpiratione ſanguinem irruere pulmones, ibique, oxygene evoluto potius quam ex atmoſphaera attracto, denſari (*phyſ.* §. 216.); ſequitur inde, pondus pulmonum omnino increſcere debere, ſi cum pondere totius corporis comparetur. Credidit auctor huius docimaſiae, ſi pulmones infantis maturi, qui nondum ſpiritus duxerit, quindecim drachmas pependerint, pulmones eiusdem infantis, qui aërem attraxerit, triginta drachmas pendere: rationem autem illius ad totius corporis pondus eſſe 1 : 70, huius 2 : 70. (*Ploucquet comment. in proc. crim. ſect.* 2. §. 109. *Loders Iourn. vol.* 2. *p.* 379.)

Iamdudum animadverſum eſt in hanc docimaſiam, nec ſexus discriminis rationem eſſe habitam nec profuſi ex abrupto forte funiculo umbilicali ſanguinis. (*Metzger in Loders Iourn. vol.* 2. *p.* 141.) Ad hanc autem obiectionem Jägerus recte reſpondit, ſi unquam ſanguinis profuſionibus intermortuus fuerit infans, parem κενεαγγίαν eſſe totius corporis ac pulmonum ſimilem ponderis rationem ſervare. (*Iäger de vita neogoni, p.* 38.)

Sed, quod maximi eſt momenti, nec Haartmannus invenit (*Stockh. acad. handl.* 1799. *tom.* 20. p. 40.), pondus pulmonum pariter increſcere aut minui cum vario totius corporis pondere: nec Struvius, cuniculis ad ea experimenta adhibitis, conſtantiam ullam rationis obſervavit (*diſſ. de docimaſia*

pulmonum Ploucquetiana. Hal. 1802.): nec Schmittius, qui egregie in his experimentis desudavit, confirmatas vidit Ploucquetianas rationes.

Itaque haud tanti aestimanda est haec docimasia, quin hydrostaticae, quanquam nec ipsi ab omni ambiguitate alienae, praeferatur.

53.

Gravissimum tamen est consilium, haud soli pulmonum ponderi, vel specifico vel absoluto, fidendum esse; sed reliquarum etiam mutationum, quas spirituum ductio producit, sedulo rationem habendam.

Perfecte perpetratum esse pulmonum munus, et inde collegeris, si pericardium a pulmonibus obvelatur, his non totum duntaxat thoracem implentibus sed eum etiam in maiorem amplitudinem diducentibus. Quod quamvis egregie probet, perfunctos esse suo officio pulmones, post imperfectum tamen huius functionis exercitium haudquaquam valet. Namque in cadaveribus infantum, qui vel in partu vel brevi post eum decesserant, Schmittius semper pericardium duntaxat partim a dextro pulmone obtectum invenit. Nec in infantibus, qui nunquam spiritus duxerant, totum pericardium nudum reperitur.

Alia est vasorum pulmonalium facies in iis, qui spiritus duxerunt ac in iis, qui eius functionis expertes sunt. Circa turgidas aëre vesicas pulmonales vario modo flectuntur ac protenduntur, cum collapsa sint in iis, qui nondum aërem traxerunt. Quod utique egregium esset signum, dummodo facile et ubique dispici posset. Sed aeque arduum est, hanc vasorum mutationem observare, ac coloris, qui fuscus est in pulmonibus, qui nondum spiritus duxe-

runt, transitum in pallidum aut incarnatum eorum, qui perfecte munus perpetrarunt. Plures enim gradus adſunt, a maiore vel minore functionis perfectione pendentes.

54.

Ut de vita infantis recens nati certiores fierent, nonnulli confugerunt ad veſicae urinariae ſtatum. Cum enim lotii miſſio partim arbitrio perficiatur (*phyſ.* §. 287.); iuvantibus inprimis muſculis abdominalibus, dum reſpiratur e pulmonibus aër excitatis (*ib.* §. 289.); evidentiſſimum arbitrati ſunt teſtimonium praeviae reſpirationis vacuitatem eius conceptaculi; plenitudinem autem teſtari infantem mortuum in lucem editum fuiſſe.

Quae ſententia quam temere pronunciata ſit, e ſequentibus patet. Etenim frequenter accidit, infantes haud protinus, ut partu editi ſunt, lotium mittere, ſed poſt horas etiam, dum balneo immittuntur. Itaque deterrima quaeque accidere poſſunt, priusquam lotium miſerint. Dein Halleri teſtimonio credimus (*elem. phyſ.* vol. 8. p. 368.), et fetuum veſicam interdum vacuam eſſe; atque Rooſii (*Beytr. zur gerichtl. Arzneyk.* 1. p. 52.), infantes, qui manifeſto exanimes in lucem editi ſint, veſicas habere poſſe inanes. Poteſt enim forte comprimi abdomen mortui infantis, ut lotium reddatur.

Similis eſt ambiguitas meconii alvo miſſi.

55.

Alii, Hebenſtreitio duce (*anthropol. for.* p. 319.) in ſugillationibus externis fiduciam collocant, quas ſine vi illata et vita infantis praegreſſa fieri non poſſe exiſtimant.

Equidem autem nec vitam infantis poſt partum neceſſariam, nec vim illatam poſſe e ſugillationibus

certo colligi arbitror. Heſſelbachium memini in fetuum mortuorum vertice ſub pericranio ſaepius invenire eiusmodi ſugillationes, ubi nulla vis eſſet illata. (*Vollſt. Anl. zu geſetzmäſsigen Leichenöffn. Würzb.* 1812.) Quas cum nunquam in infantibus poſt partum mortuis inveniſſet, quaeſtionem proponit, poſſintne eiusmodi vitia mortis partui iam praeviae teſtimonia eſſe. Accedit Halleri auctoritas, qui in plerisque cadaveribus infantum recens natorum, in theatrum anatomicum Gottingenſe apportatorum ſugillationes in capite obſervavit. (*Vorleſ. über gerichtl. Arzneyw.* vol. 2. tom. 2. p. 9.) A conſtringente vi, quam et collum et os uteri in caput infantis exercent, oriri easdem vero haud abſimile eſt. (*Büttner vom Kinderm.* p. 152.)

Sugillationes quoque poſt mortem naſci videmus a putredine; frequentes, cum praegreſſae fuerint febris putrida et variolae malignae, aut cum nimia opii copia adhibita ſanguinis tenuitas et diſſolutio effecta eſt. (*Boſe in Waitz Samml. akad. Schrift. zur gerichtl. Arzneyw.* vol. 1. P. 4. p. 105.)

Dein et ſtringens funiculi umbilicalis vis, qui collum obvolveret, manu interea forte faciei aut capiti appreſſa, ſine ulla externa vi, ſuffuſiones excitare poteſt.

Denique caute diſtinguendae ſunt verae ſugillationes a naevis: illae enim verum cruorem in vaſa et cellulas effuſum habent: hi vero elatam etiam cuticulam et aſpritudine deformem. (*Bateman von Hautkrankh.* p. 469.)

56.

Fetum iamdiu ante partum mortuum eſſe, vulgo colligitur e foetore aquarum; rugoſa, collapſa, lurida aut livida cutis facie; e cuticulae ſeceſſione,

quae tamen contingere poteſt etiam in infante vivo, vel propter morbos cutaneos vel compreſſionem etiam per partum violentiorem. (*Iäger in Schlegel coll. opuſc. ad med. for.* vol. 5. p. 47. *Henke's Abh. aus der gerichtl. Med.* 1. p. 31.) Itaque circumſpectiſſime iudicandum eſt de vita infantis ante et poſt partum.

II. De mortis genere, quo infans deceſſerit.

57.

Iam vero, ſi docimaſia pulmonum hydroſtatica ceterisque ſignis probatioribus credibile eſt, infantem in partu et poſt eum vixiſſe, quaeſitores iudicesque e medico publico ſciſcitantur, naturaliter obierit infans, an culpa vel dolo matris aliorumque interemtus fuerit?

Haec autem quaeſtio eo difficilius ſolvitur, quo pauciora ſaepe de rebus, quae partum clandeſtinum comitarentur, comperta habemus. Contingit ſaepenumero puellas, moribus cetero innocentes, a perditoribus ludificatas, ignominiam ſibi voluntariam conſciſcere nolle, fatendo graviditatem, quam ſaepe ignorant. Hae, ut angoribus et torminibus partui praeviis corripiuntur, neſciae, quid ſibi velint haec mala, latrinam petentes, haud opinato ſaepe fetum elidunt, qui, impactus lapidibus, ſive cloacae immerſus, ſive ex alto lapſus, abrupto funiculo umbilicali vario modo enecatur. Nec deſunt exempla, ubi praeſcia omnino partus mulier, eumque naturaliter abſolvens, ſimulac angoribus defuncta eſt, vel in ſomnum profundum aut comatoſum incidit, vel in ſtatum, quo neque ad cogitandum, neque ad agendum libere mentem erigere poteſt. Itaque culpa quidem, non dolo, infantes interficiuntur.

58.

Quod cum mortis genus ad reae excuſationem obtenditur, medici eſt decernere; poſſitne puella graviditatis, praeſertim primae, inſcia eſſe? Statuenda ſit partus ipſius ignoratio? Poſſitne parturiens ita a ſe exire, ut mentis non compos ſit, neque libere agere valeat? Poſſit denique fieri, ut, vel intermiſſa funiculi umbilicalis deligatione, vel lapſu infantis in ſolum durum vel in latrinam interimatur?

59.

Quodſi defenſio reae petitur ex inſcitia graviditatis partusque inſtantis, iudicium proficiſcatur neceſſe eſt ab ingenio, moribus et valetudine reae. Etenim puella vix nubilis, blanditiis nefarii hominis corrupta, ſeducta illius ſponſionibus, nil noxae e primo coitu ſecuturum, gravidam ſe eſſe haud credit, quoniam ſigna neſcit. A menſtruis defectam ſe eſſe queritur forte, ſed morum ſanctimonia et immatura iuventus etiam alios impediunt a criminatione. Accedit, nonnunquam ſymptomata vulgaria graviditatis, nauſeam, vomituritiones, imo ipſos fetus motus a media inde geſtatione aut deeſſe penitus aut minus ſentiri.

Partus ipſius prima ſymptomata vix a teneſmo vehementi differunt, cum quo novae in his negotiis puellae ſaepiſſime ea confundunt. Itaque mirum non eſt, latrinam petere, in qua partus perire poteſt.

Dein, quanquam mulieres ad meretriciam turpitudinem iamdudum abiectae, ut deprecentur crimen, ſaepe fingere lipothymiam in partu ſoleant: excuſationi omnino locus eſt, ſi cetera congruunt. Namque, ut pauca ex innumeris adferam exempla, Tulpio narrante (*lib. I. obſ.* 10.) mulier praegnans

hyſterica paſſione conflictata, inſcia partum edidit, derogans adhuc fidem amicis id uno ore adſeverantibus. Ab eadem cauſſa ignorantiam partus profectam eſſe in adfini ipſius idem refert, quae ſimul viſu privata fuerit. Similes caſus memoriae tradiderunt Harvaeus immortalis (*de gener. anim.* p. 358.) et Pechlinus (*lib.* 1. *obſ.* 30.); Smellieus ex epilepſia natam eſſe eam torpedinem, ut inſcia partum abſolveret mulier. (*Collect. of preternat. caſes in ſurgery*, vol. 3. p. 184.); Haenius etiam ex apoplexia (*Rat. med.* vol. 3. p. 243.); Chriſtieus e comate cum eclampſiis (*Kühns phyſ. med. Iourn.* 1801. p. 670.); Rooſius e ſyncope (*Loders Iourn.* 1. p. 132.); Platnerus denique e ſomnambuliſmi ſpecie (*quaeſt. med. forenſ.* 40.) Alio loco iam (*path. ſpec.* §. 500.) de aſphycticarum partu egimus. Itaque in puella bene morata et haec excuſatio nullo modo legibus naturae adverſaria eſt.

Poſſe et mulierem, haud primiparam, atque ſibi conſciam, partum elidere perfectum in ipſa latrina, atque id plane ignorare, egregium docet teſtimonium Kleinii. (*Harles Iahrb. der teutſchen Med.* B. 3. Heft 1. p. 48.)

60.

Neglectam funiculi unbilicalis deligationem culpae adnumerandam eſſe, exploratum habemus, quam cauſſantur, ubi a ſe exierint aut aſphyxia correptae fuerint. Controverſia de neceſſaria funiculi umbilicalis deligatione ita compoſita eſſe videtur, ut ſtatuatur, haud quidem ubique letiferam eſſe negligentiam talem, ſed, aliis etiam rebus faventibus, poſſe omnino ſanguinem inde ita profundi, ut κενεαγγία letalis ſequatur. Nunquam conſilii eſt, e ſola deligatione funiculi aliam necis cauſſam praetendere: potuerat enim funiculus vinciri, poſtquam ſanguis om-

nis amiſſus eſſet: neque e neglecta deligatione ilico hoc mortis genus colligendum eſt, cum et aliae ſimul cauſſae adeſſe poſſint.

Quodſi infans tenellus debilior iuſto eſt nec ſanguine abundat, ex omiſſa funiculi deligatione multo minus periculi derivandum eſt.

Memorabile etiam eſt temporis discrimen. Quodſi enim in ipſo partu abrumpitur funiculus, priusquam novas vias ſanguis ſibi muniverit, aſſuetus e placenta fontem accipere, multo maiorem caſum habet, quam cum iam aliquoties infans ſpiritus duxerit, novae igitur viae ſanguini patuerint.

Quo propius ab umbilico funiculus abſcinditur, eo probabilior eſt ſanguinis profuſio ex eodem letalis, unde et longitudo eius funiculi probe notanda eſt.

Abruptus nec deligatus funiculus, qui longe ab umbilico propendet, ab ſugillationibus ſtagnante etiam ſanguine refertus eſt, minorem necis culpam ſuggerit, quam abſciſſus.

Cum funiculus umbilicalis collapſus eſt et flaccidus, corpus etiam male nutritum et marcidum, haud facile ex illo profuſio ſanguinis letalis orta fuit, ſed fetus iam in utero ſanguinis penuria laboraſſe videtur. Quod vitium ſi non adeſt, neque aliae laeſiones, ſi abſciſſus eſt prope ab umbilico funiculus, ſi corporis pallor, vacuitas cordis, atrii praeſertim anterioris et maiorum vaſorum accedunt, probabilis eſt mortis cauſſa ex hac profuſione.

61.

Alia eſt necis cauſſa, culpae ſaepius verſa, nonnunquam autem doloſa: ſuffocatio, quam praetendunt, quae inſciae in lectis peperiſſe fatentur. Ea

autem mortis species, ubi vel culcitarum moles vel submersio in aqua cloacae aërem arcuisse a pulmonibus functionemque eorum impediisse creditur, in partu ipso et brevi post eum per se haud sine difficultate conceditur, cum nulla sit necessitas, cur sanguis, per pulmones transire prohibitus, priores legere vias per foramen ovale et ductum arteriosum nequeat. Maxima autem nascitur difficultas, si quando in cadavere infantis manifesto apertos eos meatus deprehendimus. (§. 44.)

Quodsi vero iam clausi sunt ii ductus, si in cordis atrio dextro, vena cava et arteriis pulmonalibus cruor magnopere turget; si et pulmones lividi et fistulae spiritalis ramuli sanguine spumoso abundant; si vasa meningum et sinus scatent eodem cruore, aut utriusque visceris vasa rupta etiam inveniuntur; toto corpore livido et maculis cruentis foedo: tunc omnino efficitur, apoplexia interemtum esse infantem aut impedito sanguinis circuitu.

Eius autem mortis variae esse caussae possunt. Namque debilitas infantis et spastici adfectus, a frigore forte orti, nonnunquam brevi post partum eum ita enecant, ut sanguinis motus eodem modo intercipiatur, ac si strangulatus aut suffocatus esset. Organica vitia congenita, enormitas cordis, thymi, hepatis; coalitus vasorum pulmonalium et bronchiorum; polypi et alii tumores pulmonibus vel pericardio adhaerentes motum cordis praepedire sanguinisque circuitum per pulmones prohibere valent. Haec igitur vitia probe distinguenda sunt.

62.

Harvaeus iam monuit (*de gener. anim.* p. 356.), obstetricibus expertis haud ignotum esse, conceptum aliquando integrum, membranis illaesis, excludi.

Quae

Quae membranae nisi demantur, os infantis obtegentes, mortem conſciſcere per aſpirationem impeditam, viſae ſunt. (*Scherf in Kopps Iahrb.* 5. p. 338.) Itaque ſola vel matris culpa, vel obſtetricis abſentia, ea mors conſequitur.

Alia eſt, quam Schmittius urget (*neue Verſ. und Erf. über die Lungenprobe*, p. 248.), mortis cauſſa: funiculi umbilicalis in partu praevii compreſſio, quam vel os uteri vel crura mulieris parturientis, nervorum distentionibus forte agitatae, efficere poſſunt. Quod cum contigit, omnia fere ſuffocationis ſigna, maxime turgor atriorum cordis vaſorumque maiorum in cadaveribus conſpiciuntur.

Neque rara eſt ſtrangulatio infantis, quam funiculus umbilicalis collum conſtringens, vel ipſum uteri os, ut caput excluſum eſt, violenter vaſa colli comprimens, efficere valet. Haec vero ſtrangulatio fortuita, quae ne in culpam quidem matris verti poteſt, quomodo differat a ſtrangulatione doloſa, quae fune collo circumdato aut manibus digitisve collum comprimentibus perpetratur, aut aegerrime aut plane non perſpicimus. Namque aequabilem compreſſionem ſugillationemque, quam absque cuticulae ſeceſſione Plouquetus oriri a funiculo umbilicali aut ore uteri conſtringente arbitratur, (*Über die gewaltſ. Todesarten*, p. 379.) a collaribus vinculis ſericeis aut aliis mollіuſculis rebus, quibus ſtrangulatus eſt forte infans, exiſtere poſſunt. (*Rooſe's Taſchenb. für gerichtl. Aerzte*, Aufl. 4. p. 201.)

Dein ſine culpa matris ſuffocatio oritur mephitide aut vaporibus lithanthracum metallicisve. Quorum niſi foetorem in loco, ubi infans iacet, ſenſeris, difficillimum eſt iudicium. Etenim maculae per totum corpus lividae, labia violenter contracta et livida; rigores membrorum turgorque ſanguinis

atri in atrio dextro arteriisque pulmonalibus haud peculiaria ſunt huius mortis indicia, ſed ſuffocationem praegreſſam generatim probabilem reddunt. Tunc quoque cito putreſcere ſolet corpus, (*Büttner vom Kindermord*, p. 136.) atque pulmones ſanguine farcti aquae, cui immittuntur, fundum petere.

Denique et pituitae fortuita colluvies in ore, larynge et fiſtula ſpiritali haud paucos enecat infantes recens natos, ſine ulla matris culpa. Eam cauſſam ſuffocationis optime eruere tum ex inſpectione cadaveris tum e relationibus fide dignis poſſumus. (*Kleins Annal.* B. 14. p. 273.) Liquorem poſtremo amnii, quem Scheelius (*Diſſ. de liquore amnii*, p. 62.) credidit, in fiſtulam ſpiritalem abire atque in recens natis nimium oxygenis ſtimulum mitigare, ut bullis aëreis reddatur, poſſe nimia copia ſuffocare infantes, maxime dum nimis viſcidus fuerit, haud abſurdum eſt. (*Büttner vom Kindermord*, p. 197.)

63.

Culpa vel dolo ſubmerſio in aqua ſuffocationem producit. Neceſſarium eſt ſcrutinium vitae praegreſſae, quam docimaſia pulmonum hydroſtatica probabilem reddit. Dein cauſſa haec mortis divinatur, quoties infantis corpus ex aqua extractum fuſcum eſt et lividum, labia ſunt ſubcoerulea, lingua protruſa, ſpuma ante os, aqua etiam ex ore naribusque profluit. His accedit in ſectis cadaveribus fiſtula ſpiritalis ſpuma farcta, ſi haud ilico apoplexia interemtus eſt infans, ſed plures irriti aſpirandi conatus mortem praeceſſerunt. Deficit enim ſpuma aquae cum aſpiratione in fiſtulam ſpiritalem immiſſae, cum momento ipſo, ubi in aquam caderet aut mergeretur, apoplexia oppreſſus eſt. Sed in atrio cordis dextro arteriisque pulmonalibus, ſinibus et ventriculis cerebri

cruoris turgor ſemper adeſt, vacuo interim aut minus pleno atrio ſiniſtro.

Magnopere dubium redditur examen, ſi liquore amnii forte pulmones obſeſſi irrita fecerint conamina aſpirandi, mortuus autem infans in aquam coniectus eſt. Neſcio, quo pacto Wildbergius (*deciſ. medico-legal. de inf. neogenit.* p. 109.) ipſa microſcopica liquoris ſtagnantis inveſtigatione chemicaque analyſi credat haec diſtinguere poſſe. Namque liquor cum aqua mixtus inveſtigari haud facile poteſt.

64.

Sceleſtiora ſunt manifeſtioraque alia infanticidii genera: luxatio vertebrarum aut fractura, quae ilico capitis mobilitate abnormi cognoſcitur: fonticuli pulſatilis laeſio ope acuum, clavorum aut ſola compreſſio vehemens ac diuturna. Haec ultima quidem cauſſa cognoſcitur ecchymoſi ſanguinis ſupra vel infra duram meningem, rubore perioſtei, ſtagnatione quoque ſanguinis in vaſis et ſinibus. Sed quo tenuius eſt ferramentum, quod impingeretur in fonticulum, eo difficilius poſt mortem veſtigia eruuntur: ecchymoſes ſaltem ſanguinis et colluvies aquoſa in ventriculis adſunt, quae tamen et apoplexiam comitantur.

SECT. II.

DE IURE VULNERATORUM ET OCCISORUM.

CAP. I.

DE LAESIONUM LETALITATE.

65.

Laesiones dicimus, quae alii medici forenses vulnera nuncupare solent. Vulneris autem informationem iam alio loco strictiorem dederimus (*path. gen.* §. 197.), adhaerendum est laesionis voci, quippe quae omnes complectitur iniurias, quibus et mors et valetudo adversa efficitur, vel membrum aliquod abstollitur. Itaque et plagas et rupturas etiam et luxationes, concussiones, veneficia etiam et nutrimentorum omnium remotio laesionibus adnumerantur.

66.

Cum nulli licitum sit, nisi in bello, aut iudicis decreto, hominem, qui suae spontis est *), ita laedere, ut vel vita vel sanitas periclitentur; quaesitores sciscitari solent e medicis publicis aut iuratis, laesiones quemnam effectum habiturae sint aut habuerint?

Duplex enim atque satis diversa est quaestio medicis forensibus proposita. Altera, quae in prognosi versatur, dum vita fruitur laesus, existit: possitne mortis effugium adsequi aut quaenam damna

*) Anglicae leges volunt, occisus fuerit ratione praeditus et pace regia gavisus. (*The person killed must be a reasonable creature and under the kings peace. Blackstone's comment. on the laws of Engl.* B. 4. ch. 14. p. 197.)

inde manatura ſint? Altera poſt mortem naſcitur: ſitne haec laeſio eiusmodi, ut necem conciliare debuerit, an mors per alias cauſſas, forte fortuna accedentes, conſecuta fuerit?

Id autem discrimen, quamvis cuivis obvium, haud tamen agnoſcitur ab iis, qui partitiones plagarum letalium, quibus chirurgia aut ars medica utitur, transferunt ad quaeſtiones iudiciarias, poſt mortem laeſi propoſitas. Multae enim plagae, quas ſanabiles declarat chirurgia; ſi reus a vulnerato omnem auxilii ſpem arcet, immedicabiles a medico forenſi cenſentur. Hinc ſapienter ſanciunt patriae leges: ſi vulneratus potuiſſet mortem effugere, dummodo artis praeſidia tempeſtive adhibita fuiſſent, maleficus vero inopem vulneratum reliquerit, capitis damnandum eſſe. (*Pr. Geſetzb.* tit. 20. §. 818.) Et bavaricis legibus rogatur: coniecturas ſuper ſanabili indole laeſionum excuſare reum non poſſe, ſed laeſionem cauſſam mortis cenſendam eſſe, niſi vel corporis mortui inveſtigatione et commentariorum lectione conſtiterit, alia potius cauſſa deceſſiſſe vulneratum, ac e plaga. (*Strafgeſetzb. für das K. Bayern*, §. 145.)

67.

Medicus igitur aut chirurgus ad vivum vulneratum vocatus, pronunciare debet de detrimento, quod captura eſt vel vita vel ſanitas vulnerati: cui examini haud opus eſt iudex adſideat, niſi teſtimonium chirurgi ſuſpectum novum exigere videtur ſcrutinium. (*Allg. Criminalrecht für die pr. Staaten*, 1. §. 143. 144.)

In hoc autem examine iuxta leges artis et hiſtoriam medicam de laeſionum periculo iudicabit medicus aut chirurgus. De quibus cum alibi (*path.*

gen. §. 160. §. 209—215. f.) sermo fuerit, superfedere repeditioni possumus.

68.

Examen post mortem instituendum multo plura requirit adminicula: neque tamen semper ambiguitate caret, cum saepissime, licet caussa mortis interna palam sit, caussam tamen externam certitudine quadam eruere difficillimum sit.

Caussa mortis interna effectibus per cadaveris sectionem declaratis eruitur: externa autem, quaenam fuerit, in cadavere neutiquam semper apparet, sed vel ex actorum commentariis vel ex instrumenti collatione cum vulnere vel ex aliis etiam rebus aut certo efficitur, aut probabili coniectura colligitur, aut etiam plane ambigitur. Manifesta quidem est congruentia gladii aut pugionis, quo sicarius vulneratum aggressus fuit, cum plaga in cadavere reperta. Sed inter colluctandum, ubi pugnis et calcibus dimicatur, ubi humi prosternitur alter, alter muro forte adliditur, variae laesiones existunt, quas, si e. g. ebrius fuerit uterque pugnator, e vi illata aut e casu in solum lapidosum, aut ex iracundiae etiam fervore et ebrietate iuxta exposueris. Testimonia adstantium ni praeiuverint, iudicium ambiguum manet. (*Platner quaest. med. for.* 19.) *)

*) Agricola qui alium fustibus et verberibus iam exanimem trucidaverat, vinculis damnatur a summo patriae iudicio, *quia caussa mortis ambigua fuerit:* summus olim rex, merito magis quam iure, poenam extremi supplicii irrogat. (*Kleins Ann.* vol. 8. p. 170.) Perspexit enim divi Friderici ingenium ineptias partitionum medicarum.

69.

Optimum eſt diſcrimen, quod et pleraque iudicia urgent, letalium generatim laeſionum, earumque quae hominem peculiari conſtitutione aut opportunitate gaudentem interemerunt. Sic iam Romanae leges; „Si quis ſervum aegrotum leviter percuſ„ſerit et is obierit, lege Aquilia tenetur, quia aliud „alii mortiferum eſſe ſolet." (*Digeſt.* lib. 9. tit. 2. l. 7. §. 5.) Et paullo poſt: „Celſus multum intereſſe „dicit, occiderit, an mortis cauſſam praebuerit, ut, „qui mortis cauſſam praeſtitit, non Aquilia, ſed in „factum actione teneatur. Qui furenti gladium „promſit, in factum actione tenetur." (*ib.* §. 6.) Et alibi: „Multum intereſt, quod ad Aquiliam pertinet, „ſanum hominem occidat, an vero factum imbecil„liorem." (*Digeſt.* lib. 39. tit. 2. l. 24. §. 5.)

Patriae leges ſtatuunt, quamvis laeſionem, quam protinus mors ſequatur, niſi contrarium probetur, mortis cauſſam eſſe putandam; iudicandam autem eſſe letalitatem iuxta corporis peculiarem conſtitutionem. (*Pr. Geſetzb.* tit. 20. §. 809. 810.)

Graviſſima autem eſt bavaricarum legum ſententia: Nil requiri ad letalitatem laeſionis explorandam, niſi certitudinem, eam hoc caſu et ſub his conditionibus mortem acciviſſe. Perinde igitur eſſe, ſive ſanata fuerit alioquin artis auxilio ſive ſecus; potueritne, tempeſtivis adminiculis, letalis eventus praeveniri; protinus vel aliis effectibus per laeſionem ipſam tamen adlatis, mortem conſciviſſe; ſit denique generatim letalis, an propter peculiarem corporis conſtitutionem. (*Strafgeſetzb. für das K. Bayern,* §. 143.) Quodſi vero mors quidem ſecuta fuerit, ſed perſuaſum ſit aut probabile, alia cauſſa, praevia iam, nec laeſione aggravata deceſſiſſe, aut laeſionem, quae per ſe necem haud attuliſſet, remediis perverſis vel aliis rebus forte accedentibus mor-

tiferam demum evafiffe; reum effe haud homicidae aequiparandum fed aeftimandam laefionem fecundum animum. (*ib.* §. 144.)

Similia fentiunt Grolmannus (*Grundfätze der Criminalrechtswiff.* §. 258.) et Tittmannus (*Handb. der Strafrechtswiff.* vol. 2. §. 187.) qui omne vulnus letale per fe habet letale et nullum discrimen ftatuit mortis protinus laefionem fequentis et poft longiorem moram. Feuerbachius etiam, fummi nominis auctor, nullum effe discrimen ftatuit, laefio ubique et generatim mortem adferat, an hoc peculiari cafu duntaxat attulerit; potuerit artis praefidiis mors averti an immedicabilis fuerit laefio: mortem protinus arceſſerit an accedentibus aliis effectibus laefionis ipfius: ut, fi quis puncto hominis collo aperuerit abscefſum, cuius illuvie fuffocetur homo. (*Feuerbachs Lehrb. des peinl. Rechts*, §. 208.)

70.

Cum hac optimarum legum doctorumque graviffimorum confenfione aegerrime iungendae funt medicorum partitiones, quae tantum abeft, ut iudicium adiuvent ut potius iudicum animos avertant a veri indagatione eosque confundant.

Antiquior eft, quamque plerique auctores fequuntur, divifio letalitatis triplex: abfolute, per fe contingens, quamque per accidens exiftere dicunt. Abfolute letalia dicuntur plerisque (*Callifen fyft. chir. hodiern.* §. 1213.) ea vulnera, „quae neceffitate „inevitabili in omnibus indiscretim vitam exftin„guunt: aliis (*Metzgers Syft. der gerichtl. AW.* §. 65 f.) definitionem vitantibus, fed exempla potius laefionum graviffimarum adducentibus. Per fe letalia vocantur Büttnero (*Aufricht. Unterr. von der Tödlichk. der Wunden*, p. 50.) atque plerisque auctoribus ea, quae certo mortem adferrent, nifi artis

auxilium adſequerentur. Artis autem aut naturae auxilio quod interdum, licet rarius vel rariſſime etiam vulnus ſanetur, nullum fere discrimen conſtituere bene perſpexerunt alii, qui, Michaele Alberti praeeunte (*ſyſt. iurisprud. med.* tom. 1. c. 14. §. 5.), vulnera per ſe letalia abſolute letalibus potius adnumeranda eſſe iudicant. Ex diverſo alii (*Eſchenbach medic. legal.* p. 70.), protinus ut vulneris ſanati exemplum fide dignum, licet unicum, in auctoribus occurrit, probari perhibent, per accidens potius letalia eſſe eiusmodi vulnera, quae aliis per ſe mortifera veneunt. Igitur neceſſe eſſet, ſi hanc differentiam ſequeremur, ex omni hominum memoria atque ex infinitate commentariorum medicorum colligere ſanationem vel ſemel vel bis contingentem; neque eruditio haec iuvaret iudicem, cum, quod ſupra monuimus, de letalitate per ſe accidente tanta dominetur disſenſio.

71.

Hinc Ploucquetus haud immerito laeſiones bipartiri coepit: (*Comm. med. in proceſſ. crimin.* §. 18. 22 ſ.) eſſe enim vel letales vel haud letales: illas vero vel ex toto atque generatim mortem neceſſario adferre, vel e peculiari corporis conſtitutione aut propter fortuitas res accedentes. Quae quidem diviſio, etiamſi displiceat nonnullis auctoribus, eo tamen valuit, ut et legum latores et ſcriptores celeberrimi eam acciperent. (§. 68.) Nuperorum, Gebelii (*Knape und Heckers krit. Iahrb. der Staats-AK.* B. 1. tom. 2. p. 294.), Wildbergii (*Handb. der gerichtl. AW.* §. 307.) Berntii (*Handb. der gerichtl. AW.* §. 432.), Kloſii (*Syſt. der gerichtl. Phyſ.* p. 455.), Lucae (*Bemerk. über das Verhältn. des menſchl. Organiſm. zu Verletzungen.* Heidelb. 1814.) aliorumque diviſiones aliis duntaxat verbis expoſitam hanc differentiam celebrant.

72.

Abrogatis igitur partitionibus ſcholarum ſubtilioribus, operam dabit medicus, ut iudex clare perſpiciat, quanam ratione laeſio cum morte ſequente nectatur; ſive haec generatim ac neceſſario eam exceperit, an propter peculiarem corporis conſtitutionem. Quodſi vero aegrotans laeſus fuerit, ut mors conſequeretur, exponenda quidem eſt ratio obitus, ſed ſine ulla ad excuſandum aut damnandum reum digreſſione. Accidit interdum, ut homini deſperatiſſima plaga vulnerato, inter ſanguinis profuſionem, apoplexia letalis ſuperveniat; ut homini phthiſico, haud diu vitam protracturo ſicarius vulnus letale infligat, aut flagitioſus venenum propinet. Si occidere eſt homini vitam adimere: nonne perinde eſt, aegrotus ille ſit an bene valens? Facti imputatio eadem eſt, iuris imputatio non eadem: ſed haec committenda iudicibus.

Cum autem in foris, germanicis ſaltem, iam diu obſoleverit error, mortis auctorem verum eum eſſe, qui abſolute letale inflixerit vulnus; (*Stübel über den Thatbeſtand der Verbrechen*, p. 148.) exulandae ſunt etiam e medicorum ſcholis eae partitiones, noſtrorum temporum lumini adverſariae.

73.

In ea expoſitione nexus, laeſionem mortemque iungentis, nil valet niſi ratio et doctrina de natura corporis ſani aegrotive atque de modo, quo res externae id adficiunt. Itaque temporis ſpatium laeſioni mortique interpoſitum parvi pendendum eſt, cum et vulnera, quae vulgo mortem protinus adferre ſolent, interdum vel ſero vel plane non letum efficiant *). Alias autem, vel leviſſimas plagas, prop-

*) Duos novi homines, qui, excepto per proelium globo ſclopetario in fronte, conſaneſcerent, globo eo innoxio in encephalo remanente.

ter peculiarem corporis conſtitutionem, ilico mors ſequitur: e. g. alapa, temporibus inflicta, letalis fit, ob tenuitatem oſſium ac proclivitatem ſanguinis ad ecchymoſin. (*Büttner l. c.* §. 10.) Alia fit letalis, ſi infans forte validiſſima manu humi proſternitur. Occidit profecto uterque hominem: quemnam animum habuerit, culpae aut doli arguendus ſit, noſtra nil refert.

74.

Qui omnia laeſionum genera enumerant, ut, quemnam eventum habere ſoleant, exponant, commutare mihi videntur pathologiae et chirurgiae disciplinas cum medicina forenſi: haec enim merito exigit eas cognitiones, quae nexum laeſionum mortisque complectuntur. Itaque ſuperſedemus enumerationi huc plane haud pertinenti.

CAP. II.

DE VENEFICIIS.

75.

Veneficium dicitur delictum, quo homini venenum ita exhibetur, ut vita et ſanitas periclitentur. Itaque protinus repetenda eſt e pathologicis (§. 151.) veneni definitio; quod ſit ſubſtantia, vel minima doſi, per proceſſum quemdam chemico-vitalem, vitae noxia. Unde mechanica quae dicuntur venena ab eorum claſſe ſeiungenda eſſe, perſuaſum habemus.

76.

Ab antiquis inde temporibus homicidii id genus maxime truculentum poenaque graviore mulctandum

habebatur quam ſimplex occiſio. Imperator iam Antoninus ſtatuit: „plus eſſe hominem exſtinguere veneno quam gladio occidere.“ (*Cod. lib.* 9. *tit.* 8. *l.* 1.) Codex Carolinus non capitis ſolum ſed rotae etiam et culei, ſi feminae fuerint, veneficos damnat: (*Conſtit. crim. carol. art.* 130.) et anglicae leges addunt rationem, quia ex omnibus occiſionum generibus minimum huic effugium conceditur per fortitudinem aut circumſpectionem. (*Blackſtone's commentar. of the laws of Engl.* B. 4. ch. 14. p. 196.) Patriae leges, quia difficillima ſit praeventu nex aut eius cauſſa ardua inventu, graviorem irrogant poenam, trahendum quippe rei corpus ad ſupplicium. (*Pr. Geſetzb.* tit. 20. §. 856.) Et bavaricae leges ſupplicium gravius decernunt. (*Strafgeſetzb. für das K. Bayern.* §. 147.)

Quibus accedunt doctorum clariſſimorum ſententiae: propter facilitatem criminis, difficultatem eruendi, eaque ortum maius incitamentum ad flagitium, ſeverius eſſe puniendum. (*Feuerbachs Lehrb. des peinl. Rechts*, §. 248. *Kleins Grundſ. des peinl. Rechts*, §. 309.)

77.

Ut veneficium eruatur neceſſaria eſt certitudo interemtae per id vitae, vel ſanitatis graviter laeſae. Namque perinde eſſe, ſive mors ſive functionis gravioris laeſio a veneno exſtiterint, iam codex carolinus perſpexit. Patriae leges laeſionum ſtatuunt notabilem differentiam: rotae damnant reum, ſi veneficium rationem homini ademerit, ſine ſpe ſanationis (*Pr. Geſetzb.* tit. 20. §. 862.): ſi alius morbus immedicabilis ſecutus fuerit, gladii damnant: ſi morbus ſanari potuerit, ergaſtuli per vitam aut decem annos. (*ib.* §. 865.) Anglicae leges crimen laeſarum functionum notabilium, quod barba-

ra voce *Mahemium* (*Mayhem*) vocant, lenius puniunt. (*Blackſtone* l. c. p. 200.) Itaque ſeverior iuſto Feuerbachius videtur, qui nullum poenae discrimen ad eventus differentiam ponit. (l. c. §. 247.)

78.

Ut crimen pateſcat, neceſſaria eſt explicatio nexus laeſionis et exhibiti veneni. Itaque protinus oportet de veneni praeſentia et indole certiores ſimus: quod vel maxime e medico publico ſciſcitari ſolent quaeſitores. Venenum enim ni fuerit id, quod propinaretur, ſi errore innoxium eſſet, poena extraordinaria irrogetur. (*Böhmer medit. in carol.* art. 130. §. 8. *Kleins Ann.* tom. 4. p. 63.)

Ut veneni ſuſpicio probetur, aliter utimur corpore delicti; aliter, hac iam probata ad illius demonſtrandam vim ac efficientiam. Illic, an ingeſtum fuerit, quaeritur; hic, an valuerit ad mortem. Primum autem genus circumſpectiſſime tractandum eſt, deſiderat reliquias veneni, aſpectu et odoratu omnibusque chemiae artificiis exploratas, dein ſymptomatum et laeſionum evidentiam omnemque aliam corporis delicti perfectionem ac abſolutionem.

Difficultates huic ſcrutinio ſemet opponentes haud reticendae ſunt. Quamvis enim diligentiſſime perveſtigato corpore occiſi, ſaepe tamen haud invenitur venenum, ſive quod in intimis partium receſſibus latet; ſive quod confuſum cum humoribus, ob volatilem naturam iam emanavit. Rara enim ſunt exempla veſtigiorum adeo manifeſtorum, qualia acidum boruſſicum relinquere ſolet: odor amygdalinus magnopere penetrans, ilico e cadavere efflatus. (*Hufelands Iourn.* vol. 40.) Reliquae nullas ſaepe reliquias ſupereſſe ſinunt. Quod dum contigerit,

aut cum aliqua adfuerit ambiguitas, perſpicua rei confeſſio, teſtimoniorum aliarumque rerum momentis illuſtrata et confirmata ſufficit ad eruendum veneficium. (*Metzgers Handb.* §. 210. N. a. 215. *Platner quaeſt. med. for.* 23.) Res enim in cadavere viſae ſaepe a pluribus, maximeque variis cauſſis deducendae ſunt, nec ullum prorſus venenum peculiares quasdam laeſiones conſpicuas relinquit, quin eae ipſae et aliis cauſſis tribui poſſint.

79.

Hac quidem animadverſione ne abutatur ſocordia medicorum ſecantium, qui, rudes a chemiae doctrina, ſcrutinium ſolertiſſime inſtituendum negligunt, quod perficere id neſciunt. Circumſpectionem eam atque curioſiſſimum examen patriae leges maxime imperant, dum, quidquid in ventriculo inventum fuerit, ſi ulteriori ſcrutinio ſubiiciatur, prius ſigillo impreſſo, a commutatione cavendum: (*Allg. Criminalrecht für die pr. Staaten* §. 167.) et tres omnino cavitates corporis excutiendas eſſe iubent. (*ib.* §. 164. 165.) Superflua tamen capitis exploratio, ſi, ventriculo perveſtigato, iam ſufficienter conſtiterit de corpore delicti: neque danda haec defenſori excuſatio, a neglecto capitis examine petita, ſi modo cetera congruunt.

80.

Examen chemicum reliquiarum veneni vel a medico ipſo publico vel ab alio artifice, pharmacopola iurato, ad leges artis chemicae inſtituatur, ut, quaenam fuerit veneni ſpecies, eruatur. Nec ullis fidendum criteriis, niſi quae ſaniore doctrina comprobata ſunt. Itaque nec experimenta cum animalibus inſtituta fidem merentur, cum notiſſimum ſit, bruta animalia longe aliter ferre ſubſtantias ac humana corpora. (*pharmacol.* §. 19.)

81.

Ad ſymptomata omnino refugium patet, ut vel probetur veneni ſuſpicio vel diluatur. Periculoſa quaedam quae ilico poſt ingeſtum cibum ſuſpectum ſequerentur, ſymptomata; obitus denique, qualis venena ingeſta excipere ſolet, ni certitudinem, probabilitatem ſaltem efficiunt, veneficium praeceſſiſſe. Patriae leges ſanciunt: etiamſi cadaver inſpici nequiverit, mortem eſſe veneficii effectum habendum, ſi, nulla alia mortis cauſſa praegreſſa, intra octiduum poſt ſuſpectum veneficium homo exſtinctus fuerit. (*Pr. Geſetzb.* tit. 20. §. 859.)

Neque tamen et ſymptomatum explicatio ſine difficultate eſt. Infinita enim prope eſt varietas eorum, quae vel eamdem veneni ſpeciem, ob variam hominum opportunitatem vel alias cauſſas, excipiunt. Quorum ſi nonnulla alia ſunt ac vulgo enumerantur, aut ſi aliquod defuerit, defenſores utuntur paſſim ad excuſandum reum, proinde ac ſi, quae in ſingulis eveniunt, in unoquoque occurrere debeant.

82.

Partitiones venenorum, quas auctores proponunt, prout acria ſunt, vel narcotica, vel vitae vim proxime ſufflaminant, vel exſiccant atque adſtringunt. (*Metzger*, *Klein.*); cum lucidis doctrinae medicae principiis haud congruunt. Melior ſane diviſio, quam alibi iam (*pathol. gener.* §. 155. ſ.) ſecutus ſum: narcoticorum nimirum, quae hydrogene carbonico praegnantia, azotico forte admixto, irritabilitatem partium ſenſiferarum augent, vi ſenſifera debilitata: quibus contraria ſunt venena animalium ipſumque arſenicum. Ea enim ſubito vim ſenſiferam magnopere augent, energia penitus proſtrata. Alia denique ſunt acria vegetabilia, reſina ſcatentia, aut metallorum oxyda ſaleſque, quibus prop-

ter acidum praevalens conſtringuntur partes aut adroduntur.

Aliis autem iam locis ſymptomata indicavi, quae varia haec venena excipiunt. (*path. gen.* §. 155. ſ. *pharmac. innumeris locis.*) Itaque et haec repetere longum foret et taedioſum.

83.

Medici publici eſt, collatis his ſymptomatibus, quae vel ipſe obſervaverit, vel quae ab aliis animadverſa ipſi referuntur, cadaver ipſum inſpicere et perveſtigare.

Quodſi narcoticis exſtinctus fuerit homo, cadaver laxum, tumidum eſt, colore rubicundius, caloris aliquo gradu ſuperſtite, putredine cito accedente, epidermide prius ſoluta. Ex omnibus partibus ſanguis tabumque ſpumoſum putidum promanant, facies inprimis et reliquum corpus exanthemate ſaepe obtegitur ſcarlatinam aemulante. Addomen maxime meteoriſmo inflatum ſphacelum monſtrat ſtriis aut maculis variis. Aperto cadavere inſignis eſt ſanguinis tenuitas, ſolutio et nigreſcens color: atrocoeruleus etiam cum ſpiſſitudine quadam oleum ſimulante poſt ſumtum acidum boruſſicum: muſculorum, praeſertim cordis flacciditas et livor: ventriculus, viſcera inteſtinaque marcida aëre putrido plena, cardia pylorusque conſtrictus ſphincteresque ani et veſicae reſoluti.

Tum examinandae ſunt reliquiae in ventriculo inteſtinoque duodeno ſtagnantes. Plantae venenatae fructus, folia, dum integra ſunt, ilico cognoſcuntur. Multo minus, ſi pulveris exigua copia aut ſuccus vel tinctura ſumerentur: quae cum humoribus confuſa cito emanarunt. Solent tamen viroſum relinquere odorem, e ventriculo ſurgentem.

84.

84.

Alia venena, animalia, et arſenicum, cadaveris faciem externam ſphacelis adficiunt, muſculis ſpaſmo rigentibus aut diſtentis. Apertum cadaver oſtendit ſphacelum et foramina marcidaque loca in ventriculo, inteſtinis et viſceribus plerisque, conſtrictis paſſim ventriculi orificiis, inteſtinorum locis, ſphincteribusque. Interdum tunicae inteſtinorum aridae, ſpiſſae, maculis paſſim atris conſitae ſunt. Eaedem maculae cor obſident et pulmones, quae viſcera pariter ſanguine atro turgent, ſphaceloque marcuerunt.

Arſenici tamen minima doſis languorem virium diutinum et maciem adferens (*pharmac.* §. 350.) ſimiles fere effectus ac plumbi oxyda producere conſueſcit. Cadaveris facies externa macie confecta; membra contracta; muſculi inſtar tendinum ſtricti; abdomen planum, tenſum durisque tuberculis prominulis conſitum. Tardiſſime putreſcit, ut et mumiarum ad inſtar rigeſcat. Aperto eo, ventriculi inteſtinorumque varia loca conſtricta, ut nullum fere aditum permittant, rigida aut maculis ſphacelum habentibus, marcidis conſita: meſenterium, pancreas omnesque glandulae tumidae, durae. Paſſim etiam ulcera obvia ſunt.

Acria tandem vegetabilia et metallorum oxyda inflammationes gangraenoſas relinquunt.

85.

Quibus cognitis, tandem examen ſubſtantiarum ſequitur in ventriculo repertarum. Quod praeſente iudice, vel ſcriba ad id delegato, a medico publico vel pharmacopola iurato inſtituendum eſt.

Cum vulgo ad veneficia arſenicum album, vel cobaltum vel auripigmentum adhibeantur, invenimus earum rerum reliquias calci ſimiles, pulveru-

lentas vel grumofas. Eas prunae candenti cavae impofitas et accenfas fumum albidum edere ac odorem fpargere alliaceum obfervamus. Qui odor quanquam et ab aliis rebus nafcitur: hae tamen folo adfpectu iam discernuntur.

Tum liquor ammonii fulfurati ad liquorem examinandum adfunditur, quo facto, fi arfenicum hic continet, praecipitatur citrino colore: eo praecipitato ficcato et prunis impofito odor protinus fulfureus, dein alliaceus diffunditur.

Aqua calcis e liquore, qui arfenici tantillum habet, album praecipitat. Sed fecius contingit, dum fal culinaris adeft in liquore.

Cuprum ammoniatum e liquore fimili praecipitatum flavo - virefcens producit: coeruleum manet, fi nullum adeffet arfenicum.

Mangani oxydum atrum cum nitro fufum, in aqua deftillata folutum, rubro colore infigne, ilico flavefcit, fi vel minima arfenici foluti portio additur.

Quodfi vero nullae praefto funt in ventriculi fuccis reliquiae arfenici, Rofius acido nitri fuafit in ipfis ventriculi tunicis id ita detegere, ut ventriculus in frufta fectus aqua deftillata, cui kali caufticum additur, coquatur. Liquori fufco, dum coquitur, acidum nitricum paullatim adfunditur, donec flavefcat et pinguedo animalis fecefferit. Liquor filtratus kali carbonico faturatur, iterumque coquitur, ut acidum carbonicum emanet. Tum fluido pellucido flavido additur aqua calcis bulliens, donec praecipitatum nafcatur, quod ficcatum cum quarta parte carbonis pulverati igni ad candorem ufque imponitur: folet arfenicum in excipulo metallico fplendore infigniri. Quodfi calx forte retinet partem arfenici, liberatur id, tritum cum aequa portione puriffimi acidi boracici.

86.

Ut plumbum detegatur, liquor ſuſpectus vel evaporatus, addito carbonum pulvere, igni ad candorem uſque imponitur, ut metallica forma enaſcatur: vel liquori ipſi miſcetur liquor ammonii ſulfurici, unde atrum exiſtit praecipitatum.

Quodſi forte hydrargyri corroſivi ſales aut oxyda ſuperſunt in liquoribus ventriculi, hi deſtillata aqua diluti miſcentur liquore kali carbonici, donec fervere deſierit et praecipitatum formari. Id lateritii coloris ſuſpicionem movet, hydrargyro muriatico corroſivo hominem interfectum fuiſſe. Solutio cupri oxydati in liquore ammonii cauſtici ſuſpecto addita fluido, album praecipitatum format, ſi idem venenum adeſt. Aqua calcis lurido colore id praecipitat. Liquor ammonii ſulfurici pari protinus colore, qui dein albeſcit, praecipitat idem venenum.

Cupri oxyda vel ſales, quibus poſt colicos dolores diarrhoeamque mors interdum per inflammationem gangraenoſam ſequuta eſt, deteguntur cupro ammoniacali, quo viridi - coerulea nubes in liquore examinando oritur: aqua calcis viride facit praecipitatum.

87.

Veneficio aequiparandae ſaepius ſunt medicinae periculoſae, draſticae, venenatae, quae vel a medicis ipſis, vel ab agyrtis aut aliis hominibus ingeſtae diiudicantur iuxta principia medica.

Pocula amoris et odii, ſterilitatis etiam, ſuperſtitionem ſapiunt, merito obſoleta, quamvis negari nequeat, medicamentis exaeſtuantibus, draſticis acribusve damna plura inferri poſſe.

CAP. III.

DE AUTOCHIRIA.

88.

Difficillima eſt ſaepius quaeſtio: homo, quem exanimem deprehenderunt, ſibi ipſe mortem conſciverit, an ab aliis interfectus ſit? Namque et ſicarii ſolent, ut eo melius lateant, interemtum ita collocare, eaque arma ſubdere, ut ſuſpicio autochiriae moveatur. Haec ſola quaeſtio a medico publico ſolvenda eſt: quae impulerint cauſſae hominem, ut mortem voluntariam obiret, nonnunquam quaeritur: de quo tamen in capite de mentis morbis tractabitur. Illa tamen quaeſtio eiusmodi eſt, ut et ſine penitiore medica ſcientia interdum expediatur; nonnunquam vero tot tantisque obruitur tenebris mortis genus, ut, ni e teſtimoniis aliorum lucem acceperit, nullo modo ſolvi poſſit.

89.

Ut haec paullo luculentius pateant, mortis arbitrariae genera vulgaria percurrenda ſunt. In quibus ſuetum fere eſt, laqueo ſemet ſuspendere, quod ab aliis ſine magno reniſu interfecti, eiusque in corpore veſtigiis haud facile fieri poteſt. Quodſi forte interfector, ut facinus lateat, occiſum laqueo ſuspenderit, nec turgor venarum, nec livor faciei, nec interna ſuffocationis ſigna, nec ſugillata e funis vi loca in collo conſpiciuntur: unde poſt mortem, ad obtendendum ſcelus, laqueo collum vinctum fuiſſe ſuſpicio naſcitur.

Si quis ab alio ſtrangulatus fuerit, laquei aut collaris nodos plures, quos repetere occiſus nequiverit in agone repereris, nodos etiam in latere colli, quos facilius in anteriore colli parte conſtrinxerit

ipſe. Sed ſimul in actorum commentariis quaeſitandae ſunt rationes.

90.

Aliud mortis genus eſt, quod globo e ſclopeto minori ſibi aliquis conſciverit. Probabilis ſit autochiria, ſi ori immiſſum fuerit ſclopetum, quod aggreſſor, invito interficiendo, haud facile fecerit; ſi artem ſclopeta tractandi bene calluerit interfectus; ſi artificiis uſus fuerit ad celandum per aliquod tempus facinus, quod nonnulli, admiſta camfora pulveri pyrio, moliuntur, ne fragor oriatur; ſi digiti etiam pulvere pyrio ambuſti et ſpaſmis contracti deprehendantur.

Contra vero, ſi vulneris ſclopetarii directio ea fuerit, ut eminus globus impulſus eſſe videatur; ſi interfectus infans fuerit aut artem ſclopeta tractandi haud cognoverit; ſi ſclopetum paullo remotius a corpore interemti inventum fuerit; ſi digiti nec contracti nec pulvere pyrio ambuſti aut nigreſcentes videantur; probabile eſt, ab alio interfectum eſſe.

91.

Alia vulnera, cultro vel gladio, mucrone etiam aut aliis ferramentis inflicta magis ambigua ſunt. Novacula colli vaſa maiora praeciſa ſuſpicionem autochiriae movent, ſi haud ſatis profundum fuerit vulnus, ut ſanguinis potius profuſione extinctus fuiſſe videatur: ſi vel in manibus ipſius novacula invenitur, vel plaga a laeva ad dextram directa dextra ipſius manu inflictum fuiſſe apparet; ſi e teſtimoniis patet, ipſum ſibi coëmiſſe novaculam aut alia arma. Simili modo et de aliis aliarum partium vulnerationibus iudicandum, ut ſemper directionem, magnitudinem plagae, ferramentique molem comparemus.

Quodſi vero arma iuxta confoſſum vel plane non, vel eminus proiecta inveniuntur; ſi vulnus tergum petierit; ſi praeciſio colli ea eſt, ut a dextra ſiniſtram verſus directa eſt: ſi haec omnes propemodum partes colli, ad pharyngem uſque, ſeparaverit; ab alio interemtum eſſe, veroſimile eſt.

Neque tamen haec per ſe certitudinis aliquid habent, niſi teſtimoniis, quae actorum commentarii continent, fulciantur.

92.

Submerſio in aqua, conſulto, an negligentia aut ſcelere alieno conſecuta fuerit, ex inſpectione cadaveris erui fere nequit. Solent quidem ad violentiae externae veſtigia confugere, ut ab alio in aquam eſſe coniectum, iudicent; ſed ea etiam veſtigia lapſus in ſaxa aut impacti in ligna corporis eſſe poſſunt.

Eadem eſt ambiguitas mortis e lapſu aut ſaltu e rupe, tecto aut alia altitudine. Neutiquam e cadaveris inſpectione patet, ſe ipſum coniecerit, an ab alio praecipitatus ſit.

Nec ilico patet, venenum ſponte ſua ſumſerit an ab alio ingeſtum fuerit, ni ex actorum commentariis certa ſit cauſſa mortis voluntariae. Solent tamen ex ingenti veneni portione, ſi praeſertim tetro ſapore gaudeat, colligere, ipſum veneno mortem acceleraſſe. Quodſi ipſe eiusmodi ſubſtantias brevi ante mortem ex officinis emerit, probabile eſt veneficium arbitrarium. Si vim atque ingenium veneni probe cognoviſſe defunctum exploratum eſt; nil repugnat, ſi reliqua congruunt, autochiriam ſupponere.

CAP. IV.

DE ERUENDIS ALIIS MORTIS SPECIEBUS.

93.

Mortis genus, quo homo deceſſerit, eruitur e cadaveris praeprimis perveſtigatione, ſecundum principia anatomiae pathologicae diiudicanda.

Ratione autem pariter ac experientia docemur, eſſe nonnulla morborum mortisque genera, quae ne ullum quidem ſui veſtigium, manibus oculisque in cadavere deprehendendum, relinquunt.

Alia exſtant in cadaveribus phaenomena, quae aegritudinis praegreſſae reliquiae habentur, quanquam potius agonis ſint effectus aut tardioris mortis: iis adnumerandi polypi cordis, ſi mera ſunt coagula. (*path. gen.* §. 91.) Eo etiam pertinet ſaepius aqua in pericardio aut ventriculis cerebri ſtagnans. (*path. ſpec.* §. 582.)

Denique et id tenendum, conſpici nonnunquam in cadaveribus putredinis aut ſphaceli veſtigia, oedemata etiam, quae poſt mortem demum orta neutiquam cum morbo praegreſſo cohaerent.

94.

Itaque cautiſſime agendum in extiſpiciis, ut iudicium de mortis genere et morbo praegreſſo feramus. Falluntur vehementer, qui, obiter inſpectis una vel altera vel tribus etiam corporis cavitatibus, abſolutam exiſtimant cadaveris perveſtigationem. Magnopere ſaepe intereſt, interiores encephali receſſus, ipſam columnam ſpinalem medullamque inſpicere, ut latens forte cauſſa mortis vel morbi ſpecies eruantur. Nervorum quoque ſectio perquam neceſſaria eſt, ut velamenta inflammata aut ſphacelo correpta in conſpectum prodeant.

95.

Earum mortis specierum vulgaris fere est suffocatio, cuius signa in infante recens nato supra (§. 60—62.) indicavimus. Eam suffocationem in submersis, strangulatis, et qui mephitidem passi sunt, animadvertimus. Communia sunt signa: sanguinis turgor in atrio cordis dextro et pulmonibus, pulmones ipsi sanguine livido farcti: vasorum quoque cerebri et sinuum plenitudo: per totum corpus etiam sparsae maculae.

Quae suffocatio si mephiticis vaporibus orta fuit, praeter turgorem vasorum, maxime capitis collique, diutius post mortem solent cadavera flexilia esse et calida: oculi etiam prominuli per triduum fere splendorem retinent. (*Bichat sur la vie et la mort*, p. 283. 284.) Cordis atrium dextrum et vena cava sanguine fluido quidem sed spumoso turgescunt: atrium sinistrum vero ac aorta sanguine inanes sunt. Glottis solet esse aperta, epiglottis erecta, cum irritis aspirandi conatibus intermorerentur.

Submersorum contra corpora brevi post mortem rigescunt; atque vel tota livida sunt vel maculis lividis conspersa; labia subcoerulea; lingua protrusa; spuma ante os, et oculi prominentes. Secto cadavere similia observamus, quae generatim in suffocatis, cum mors ob impeditam aspirationem sanguinisque oxydationem necessario sequatur. Nonnulli, qui diutius in aqua aspirare conati sunt, fistulam spiritalem aqua aut spuma plenam habent, aquam etiam in ventriculo: alii, apoplexia protinus extincti, nil eiusmodi ostendunt, sed generalia suffocationis signa. Fluidum saepius esse sanguinem in submersis, observatio docuit; (*Walter de apoplexia* §. 36.) quanquam non ubique. (*Roose's Beytr. zur öff. und gerichtl. Ak.* 1. p. 189.)

96.

Qui fame deceſſerunt, vacuum ventriculum et inteſtina, nonnunquam etiam paſſim adroſa haec viſcera habent; corpus macie confectum; muſculos laxos et attenuatos; vaſa pleraque inania. Unde ſimilia omnino phaenomena adſunt eorum, quae haemorrhagias letales excipere ſolent. (*Kleins Ann.* B. 14. p. 163.)

Denique haud ſuperfluum eſt conſilium, ſi defuncti cadaver in alium locum portari neceſſe fuerit, capulum ſigillo notare, ne defenſori effugium exiſtat, commutatum fuiſſe cadaver.

SECT. III.

DE IURE SEXUUM.

CAP. I.

DE IURE VIRGINUM.

97.

Verecundiam virginalem violare vetant divinae humanaeque leges. Itaque, virginibus ius ſuum provocantibus, medici publici eſt, virgineum decus vel confirmare in foro vel negare, aut, ubi raptum fuerit, decernere, poſſit id ſine ullo feminae conſenſu fieri. Ea iudicia etiamſi difficultates plures habent, e principiis tamen phyſiologiae ſanioris lucem accipiunt.

98.

Virginitatem igitur illaeſam ſtatuimus, cum nullum adeſt veſtigium immiſſi in vaginam membri virilis: pudicitiae autem integritas haud eadem eſt. Venereos enim amplexus paſſa forte eſt; ſeipſam polluere potuit, quae nullum coitus perpetrati veſtigium habet. Haec vero vitia a quaeſtionibus forenſibus aliena ſunt.

Virginitatis ſic intellectae ſigna ſunt: nympharum ſolida ſtrictaque indoles, clitoridis parvitas, hymenis praeſentia, vaginae anguſtia plicarumque et rugarum multitudo. In quibus hymeni fere princeps teſtimonii locus conceditur, quod illa membrana in primo coitu plerumque laceretur, unde cruoris aliquot guttae effluunt. Columnulae hymeni adiacentes, rupto hoc, magis in conſpectum prodeunt, caruncularum myrtiformium nomine, quas coitus admiſſi certiora ſigna habent. (*phyſ.* §. 512.)

99.

Quae quanquam vulgaria sunt fideque plerumque digna, haud tamen carent ambiguitate. Etenim certissimum quod creditur pudicitiae illaesae testimonium, hymenis integritas, superesse potest post coitum primum perpetratum, si mentula parva fuerit, virgo autem iusto laxior aut fluore albo iamdiu vexata. Solet etiam ante menstrua, et, dum haec fluunt, amplior esse aditus, ut et cruentatio, virginitatem prodens, decipere possit. Unde, licet rarissime, etiam post partum hymen superesse potest. (*Tolberg de hymenum varietate* p. 14. 15. diss. Hal. 1791.)

Occurrunt etiam huius membranae varietates, ut a nativitate inde deficiat (*Heuermanns prakt. Bemerk.* 1. p. 21.), ut cristatum fere sit ac carunculis simile (*Tolberg* p. 9.), ut plura sint orificia. (*Osianders Denkwürd.* vol. 2. p. 30.)

Absque coitu posse lacerari, aegrius crediderim, quanquam, quae manu stuprum committunt, rumpere illud possunt. Sed saltu, divaricatis cruribus, findi, situs partium fere non permittit. (*Tolberg* p. 3.) Quae prolapsum uteri passae sunt, amittere illam pudicitiae custodiam possunt, quanquam in virginibus vix ac ne vix quidem is morbus contingat. A casu in ferramenta scindi hymenem vidit Iörgius: virginitas tamen cognosci etiam postea poterat. (*Taschenbuch bei gesetzmäfsigen Unters. des Weibes,* p. 46.)

Ceterum in sententiam clarorum virorum, Mercurialis (*var. lect.* lib. 6. c. 25.) et Morgagni (*advers. anat* 1. p. 40.) abire nihil vetat: posse nimirum in virgine per placidum continuatumque impulsum membri virilis membranam, si modo laxa fuerit, sine ulla laceratione, obliterari, ut igitur cruen-

tatio linteorum poſt primum coitum haud certum ſit et perpetuum virginitatis teſtimonium. Quod ni infirmum redderetur artibus meretricum pravis, quae alienum cruorem pro ſuo oſtentant; id tamen experientia conſtat, non primo ſolum coitu, ſed ſecundo etiam et paucis ſequentibus poſſe ſanguinis guttas profundi.

100.

Quodſi ab hymene recedimus, alia ſigna pariter aut magis etiam dubia ſunt. Auguſtia enim vaginae longa abſtinentia et adſtringentium uſu ſaepe reſtituitur. Itaque in ſuſpectis examen eſſe poſt balneum tepidum inſtituendum ſuadent.

Clitoris quidem exigua, inter nymphas deliteſcens et praeputio obvelata virginem notat. (*Jörg's Taſchenb. bey geſetzmäſsigen Unterſ. des Weibes*, p. 43.) Sed peculiaris nonnunquam fabrica clitoridem ingentem habet, ut ſupra (§. 27.) iam notavimus.

Debiliora ſunt, quae e mammis petuntur. Quae quamvis ſolidae et duriuſculae eſſe in virgine ſolent, papillis haud prominulis, areaque roſea eas cingente, haec quidem primo coitu haud ita mutantur, quin poſſint diutius etiam in meretrice ſupereſſe. Neque deſunt virgines caſtiſſimae, quarum mammae flaccidae ſunt, propter totius corporis laxitatem, areae circa papillas decolores, praeſertim dum capillis nigris coloreque cutis ſubflavido praeditae ſunt.

101.

Ut verecundiae virginali parcatur, Romanae leges ſanciunt (*Digeſt.* lib. 25. tit. 4. l. 1.) ad inſpiciendum ventrem tres obſtetrices probatae et artis et fidei a Praetore eſſe adhibendas: et Carolinus codex

(art. 35.) providas matronas acciri iubet. Cum vero eiusmodi mulieres haud tanta instructae esse soleant scientia, ut de partium genitalium anomaliis iudicare possint: consilium est nuperiorum doctorum, medicos potius iuratos et a civitate constitutos accersendos esse. Qui ut serio et graviter rem seriam tractent, neque intempestivis ludibriis iocisque virginis castitatem offendant, monendi sunt.

102.

De *stupro violento* aut inscia muliere saepius sermo est.

Dicitur autem stuprum violentum id, quod iniusta vi cum muliere haud infami committitur: a quo differt stuprum haud voluntarium, quod licet absque vi, tamen et absque consensu libero mulieris perpetratur. Quodsi enim femina vel plane ignorat indolem et sequelas actionum, quas instituit; si ebria est aut nondum nubilis; si mente capta est, aut forte somnambulismo correpta, fraude et insidiis adgressoris corrupta; liberi arbitrii expers, stupro non voluntario vitiatur. Id variae leges pluresque auctores cum ipso stupro violento unum habent: sic Codex Iustiniani (lib. 9. tit. 13. l. 2.) inquit: „Si ipsi raptores metu, vel atrocitate poenae, „ab huiusmodi facinore se temperaverint, nulli mu-„lieri, sive volenti sive nolenti peccandi locus relin-„quetur; quia hoc ipsum *velle* mulierum, ab insi-„diis nequissimi hominis, qui meditatur rapinam, „inducitur. Nisi enim eam sollicitaverit, nisi odio-„sis artibus circumvenerit, non faciet eam velle in „tantum dedecus sese prodere.“

Neque longe abest a stupro vi illato ea corruptio honestae puellae, quae opio aut aliis id genus pharmacis in eum statum mittitur, quo nec sui compos est nec suae spontis: unde et Grolmanno adsen-

tiendum esse arbitramur, qui facinus id ipsum stuprum violentum appellat. (*Grundsätze der Criminalrechtsw.* §. 239.) Vim habent alii compulsivam, quae minitationibus ac terrore puellam debilem adeo percellit, ut, etiamsi magnopere abhorreat crimen, tamen propter aequale forte crimen, quod commissurum esse adgressorem metuit, semet ii dedat. (*Feuerbachs Lehrb. des peinl. Rechts* §. 267. *Böhmer ad carol.* art. 119. §. 7.) Hinc et patriae leges tales corruptorum insidias ergastulo damnant et carcere etiam decenni. (*Pr. Gesetzb.* tit. 20. §. 1048 — 1053.) Qui nondum nubilem puellam corruperit, parem poenam subit, ac qui stuprum commiserit violentum (*ib.* §. 1054.): quo et mandatum d. 9. Nov. 1815. pertinet. Nec alienae sunt bavaricae leges, quamvis stuprum solummodo non voluntarium hoc appellant. (*Strafgesetzb. für das K. Bayern*, §. 377. 378.)

103.

Stuprum violentum non committitur nisi in femina honesta, seu ea, quae nondum prostituit, aut, si forte olim corrupta esset, vita bene acta restituit famam. (*Kleins Grunds. des peinl. Rechts*, §. 404.) Cum meretricibus stuprum violentum nullum committitur.

Vis adhibita sola sufficere debet ad perficiendum stuprum vere violentum. Manifesto autem sufficit plurium adgressorum vis; sufficit etiam robur hominis fortis in puella nondum adulta. Quodsi vero aequales sunt utriusque, viri et feminae vires; si huius forte superiores; si omnino sui compos est, nec ullo modo consentit; stuprum vere violentum contingere in adulta fere nequit. Itaque et anglicae leges strictiori sensu stuprum violentum

ſumunt. (*Blackſtone's commentar. on the laws of Engl.* B. 4. ch. 15. p. 211.) *)

104.

Huius ſtupri vere violenti in corpore feminae ſigna inveſtigare atque teſtari, a medicis publicis aut obſtetricibus etiam iuratis exigitur. Id ſcrutinium ſi protinus ut vitiata eſt, inſtituitur, parum habet difficultatis: namque partium contuſarum, quaſſatarum, laniatarum dolores, tumores, ſanguinis profuſiones abunde teſtantur vim illatam, maxime in puellis nondum adultis. Diutius poſt commiſſum ſcelus paullo plus negotii faceſſit. Sed remanent tamen ſaepe rupturae partium, ingrediendi difficultas, urinae retentio, alvi obſtipatio et diuturna alia mala.

105.

Poſſe concipere feminam violenter ſtupratam, aegerrime conceditur, quanquam haud abnuerim in ſtupro haud voluntario conceptionem contingere poſſe. Etenim perſuaſum habemus, ſine mulieris voluptate conceptionem fieri nequire: illa tamen voluptas coacta eſſe poteſt, ut femina, vel vi, vel inſidiis, vel hauſtibus inebriantibus atque narcoticis eo perducta libidinem omnino denique ſentiat. Quam ſi experta mulier prohibere nequit, quid a puella eorum ſenſuum rudi expectandum? Varietates etiam multas habet is libidinis ſenſus, ut et in lipothymia poſſit minor eſſe atque eiusmodi, ut poſtea femina eius non meminerit. (*Albers in Rooſe's medic. Miſcellen*, p. 129—137.)

106.

Conſummatum requirunt leges ſtuprum, quo complectuntur tum intruſionem penis, tum feminis

*) *Our engliſh law does not entertain quite ſuch ſublime ideas of the honour of either ſex, as to lay the blame of a mutual fault upon one of the transgreſſors only.*

emissionem. (*Feuerbach* l. c. §. 268.) Neque tamen desunt, qui rectius pudicitiae corruptionem solam vimque illatam puniunt, etiamsi seminis eiaculatio in muliebres partes non contigerit. Ita carolinus codex crimen honestatis virginalis aut matronalis contaminatae irrogat in adgressorem (*carol.* art. 119.) et patriae summum iudicium in atroci eiusmodi flagitio similiter sensit. (*Kleins Annal.* B. 10. p. 197.)

CAP. II.

DE IURE CONIUGUM.

107.

Matrimonium contrahitur, ut coitus legitimus sit et soboles procreetur. Fine igitur frustrantur, qui cum coniuge rem veneream celebrare nequeunt aut nullam progeniei spem habent. Itaque et impotentia mariti, et uxoris ea indoles, ut vel coitui celebrando vel liberis gignendis impar sit, matrimonium rumpunt. *) Querelae etiam existunt de nimia alterutrius coniugis salacitate. Medicorum autem publicorum est, caussas eas divortii indagare et vel testimoniis firmare vel negare.

A. Impotentia virilis.

108.

Primum igitur mariti *impotentiae* arguuntur, aut viri ipsi praetendunt id vitium, ut stupri commissi

*) „Canonicae leges, si ante carnalem copulam impossibilitas coëundi deprehensa fuerit, liberum faciunt „mulieri, alterum virum sumere.“ (*Can. quod autem* 27, 9. 2.)

missi suspicionem a se devolvant. Est autem impotentia duplex: sive coitum celebrare, sive liberos gignere prohibet.

Qui coitum celebrare nequit, vel omnino vi ea caret, vel respectu duntaxat coniugis, vel ad tempus tantummodo. Haec ultima impotentiae species, morbo forte aut senio producta, matrimonium nunquam solvit. Idem de hoc vitio valet, quod de furore coniugis Ulpianus monet: „Quid tam „humanum est, quam fortuitis casibus mulieris ma„ritum vel uxorem viri participem esse? (*Digest.* lib. 24. tit. 3. l. 22.)

Saepius contingit, ut fastidio, ira aut aliis caussis frigida sit venus respectu mulieris, quae satis vegeta est, si cum concubinis aut puellis res habetur: quod iam et Stoici et Diocles Carystius observarunt. (*Plutarch. phys. philos. decret.* 5, 9. 15.)

Vi ea carent penitus, qui vel frigidae sunt indolis, vel virtutem generandi, stupro manibus commisso, aut blennorrhoea diuturna, aut medicamentis (camfora praesertim et coffeae potu nimio) infirmarunt. Deinde huc pertinent vitia organorum sperma virile generantium: testium durities ac destructio in sarcocele, degeneratio in pultem, (*Ehrlichs Beob.* 202.) aut consumtio ope absorbentium vasorum (*Larrey's Denkwürdigk.* p. 167.): herniae scrotalis cum castratione prava operatio (*Franks Syst. der med. Pol.* 1. 411.): vesicularum seminalium aut ductuum deferentium durities, calculi, paralysis.

109.

Huc pertinet quaestio duplex: an castrati nimirum vere impotentes sint? an impotentes, quorum testes in abdomine latent?

Castratos Romani Iureconsulti probe distinguunt a *spadonibus*, hac voce generatim sumta pro eo vi-

tio, quod generandi facultatem imminuiſſe videtur. Iis etiam adnumerarunt *thlibias* dictos et *thlaſias*, ſeu eos, qui attritu et equitatione, ut Scythae Hippocratis, effeminati ſunt. (*Digeſt.* lib. 50. tit. 16. l. 128.) Hi matrimonium inire, adoptare, poſthumumque haeredem ſcribere poterant. (*Digeſt.* lib. 1. tit. 7. l. 2. lib. 23. tit. 3. l. 39. lib. 38. tit. 2. l. 6.) Sed caſtrati ipſi generare non poſſe credebantur: unde nec matrimonio, nec heredi rogando pares erant.

Plura docuerunt exempla, non ſolos ſpadones ſed ipſos etiam caſtratos concubitui aptos eſſe, etiamſi hi foecundare feminam nequeant. Namque pruritum et erectionem patiuntur, ſive id liquori proſtatae, ſive veſicularum ſeminalium forte vi ſecernenti tribuendum ſit; unde libidinoſae mulieres eunuchorum amplexus amare dicuntur.

Latitantes in abdomine teſtes ad coitum etiam foecundum aptitudinem haud impediunt, maxime ſi alter tantum delituerit. Eos monorchidas ius romanum nec a militaribus ſtipendiis exauctorandos eſſe cenſuit, quando et Duces Sylla ac Cotta memorantur eo habitu fuiſſe naturae. (*Digeſt.* lib. 49. tit. 16. l. 4.) Zacchias hominis meminit, dextrum duntaxat teſtem habentis, cui tamen duplicata vaſa ſeminalia adiuncta eſſent. (*Quaeſt. med. leg.* lib. 2. tit. 3. qu. 7.) Itaque, ſi teſtis alter vel uterque in ſcroto deficit, tantum abeſt, ut inde impotentem hominem declaremus, ut potius ex aliis ſignis, capacem aut imparem eſſe rebus venereis, colligere debeas. Si latent in abdomine, interdum maior etiam vis generandi adeſt.

110.

Qui coitui celebrando apti ſunt, idcirco haud ſemper impraegnare feminas poſſunt. Cuius impo-

tentiae difficillimum eſt ſcrutinium. Namque in orbitate matrimonii explicanda prima eſt quaeſtio, uter coniugum ſterilitatis aut impotentiae arguendus ſit? Uterque forte capax, ſed vel praecipitat alter opus, quod uno eodemque temporis puncto abſolvendum eſt, ſi conceptioni ſtudent; vel penem nimis longum rigidumque maritus ſolet ita adigere, ut liquor prolificus magis verſus latera uteri eiiciatur, (*Thedens neue Bemerk.* 2. p. 264.); vel nimia libidine procax mulier perdit id, quod ſobolem procreaturum eſſet, repetitis coitibus. Haec vero eruere prohibet ſaepe honeſtatis ſenſus.

III.

Solent nonnunquam ſemen ipſum inertiae aut tenuitatis accuſare, quod, etiamſi conceditur, cognoſci tamen nequit.

Id vero haud ſine veritatis ſpecie eſt, ſeminis inertis eiaculationem ſaepe nimis debilem atque propinquam eſſe, ut vel incipientem erectionem ſequatur. Solet id vitium eos infeſtare, qui manibus ſtuprum commiſerunt, aut qui ſaepius noctu polluuntur.

Huc etiam pertinent hypoſpadiei, i. e., ii, qui penem haud rite foratum habent, cuius vitii exempla et Morgagnius (*De ſed. et cauſſ. morb. ep.* 46. 8.) et nos ſupra (§. 26.) attulimus. Quanquam ſpermate foecundo non careant, emittere tamen id rite haud facile poſſunt. Exſtant tamen exempla, ubi et his feminae impraegnatae fuerunt. Namque vulgaris membri virilis immiſſio in vaginam nonnunquam ſuperflua eſſe ad foecundationem videtur, cum, ſi modo bene mixtus ac temperatus eſt is liquor, ſtimulum quoque in remotiora loca propagare poteſt. (*phyſ.* §. 528.)

Hinc brevitas penis fere nunquam per ſe impotentiam ſignat: nec ipſa curvitas, quam iam Diocles Caryſtius cum Stoicis accuſarunt (*Plutarch. phyſ. philoſ. decret.* 5, 9. 13.) quamque ex aneuryſmate arteriae pudendae ſummus Albinus ortam vidit. (*Annot. acad.* lib. 3. c. 5.) Nec phimoſis aut paraphimoſis per ſe impotentiam efficiunt, cum ferramentis curanda ſint eiusmodi vitia. Nec calculus veſicae, quanquam in coitu dolores ſaepe producat: nec herniae, niſi teſtes ſimul adfecti ſint.

112.

Rarae ſunt eaeque verae cauſſae impotentiae urethrae ea coarctatio, ut incraſſatae eius tunicae ſecum fere coaleſcant, eoque ſperma eiiciendum iterum in veſicam reprimant. (*Petit. in mem. de l'ac. de chirurg.* 1. 434.) Hanc, blennorrhoeae diuturnae ſequelam, alibi iam perſtrinximus. (*path. ſpec.* §. 639.) Ex blennorrhoea quondam ſuperfuit anguſtia ductuum excretoriorum et *ſtrigoſa* indoles veſicularum ſeminalium. (*Morgagni de ſed. et cauſſ. morb.* ep. 44. n. 7.) Alibi (ep. 46. n. 5. 6.) idem clariſſimus auctor memorat ſcirrhum veſicularum ſeminalium impotentiae cauſſam.

Paullo frequentior cauſſa eſt tumor proſtatae, quo ductus excretorii veſicularum ſeminalium, ipſaeque veſiculae comprimuntur et denique obliterantur; quem effectum neſcio an quis Herholdtio melius deſcripſerit. (*Arnemanns Magaz. der Wundarzneyk.* vol. 2. p. 101 — 125.)

113.

Itaque medicus publicus de impotentia virili iudicaturus primum aetatem hominis, vitae genus et morbos praegreſſos ſcrutatur, ut inde cauſſas impotentiae vel verae vel ſimulatae eruat. Senex enim

ſeptuagenarius naturaliter fere haud aptus eſt ad concubitum, quanquam vegetae ſenectae atque etiam foecundae plura exſtant exempla.

Dein neceſſe eſt et phyſicas cauſſas et morales, quae huius omnino matrimonii foecunditatem impediunt, inveſtigare. Interrogandi ſunt mores utriusque coniugis: examinanda ipſa thori arcana, alter forte praecurrat alterum, an eodem temporis puncto colliqueſcant.

114.

Uxoris examen ſi nihil cauſſarum prodiderit, ad maritum converſus medicus interrogationem impotentiae virilis inſtituet. Neque eo impudentiae unquam patria iudicia proceſſerunt, ut, gallicorum more, in confeſſu publico laſcivire cum ſcortis hominem impotentiae accuſatum iuberent: neque medicum decet, praeter inſpectionem membri virilis, titillatione libidinem ſuscitare: neque laudandum conſilium Wittembergicorum magiſtratuum, qui chirurgo ſuadent cum ſuſpecto in eodem cubiculo iacere, ut, erectionem hic patiatur, interroget. (*Elvert: die Unzuläſſigkeit ärztlicher Entſcheidungen über männliches Vermögen.* Tübing. 1808.)

Poſt penis teſtiumque examen, inquirendum eſt in partium finitimarum indolem; quaerendum, urina intercipiatur, quo facto cathetere aut cereolis explorandae ſunt et urethrae et proſtatae ipſiusque veſicae indoles: per anum etiam proſtatae tumor inveſtigandus.

Nonnullae cauſſae internae et rarae ſunt et abditae. Itaque medicus nequit, niſi probabili coniectura conſequi vel impotentiam vel vim generandi.

B. Sterilitas feminarum.

115.

In femina pariter diftinguenda funt concubitus obftacula, ipfaque invalentia concipiendi. Illa dum adfunt, hanc neceffario adiunctam habent. Ubi fterilitas fine coitus impedimentis adeft, difficillimum eft fcrutinium cauffarum. Saepius quoque nullo modo erui hae poffunt.

116.

Obftaculorum examen ab externis partibus incipiendum eft. Atrefia vulvae (*path. gen.* §. 105.), fi duntaxat hymenis craffitiem infolitam aut claufam fere indolem complectitur, nequaquam coitus obftaculum infuperabile habenda eft: quippe vel robuftiore mentula vel fcalpello ipfo chirurgi aperiri clauftrum id poteft. Intereft fcire, menftrua fluxerint: quod dum factum eft, fpem concipimus, arctam aditus indolem vinci poffe. Quodfi vero nunquam fanguinis curfus menftruus refponderit, fi ne minimum quidem aditus foramen animadvertitur; metuenda eft prava conformatio partium internarum.

Huc pertinet maxime confluxus inteftini recti cum vagina, in cafu a Burnfio Glasgoenfi obfervato (*Edinb. med. and furg. journ.* 1805. *Apr.* p. 137.) et maxime memorabilis idem coalitus, licet inteftinum rectum infuper peculiari ore patefceret. (*Huxham. opp.* vol. 3. p. 8. f.) Conceptionem quidem haud impediverat id vitium, fed, cum vaginae orificium paullo infra umbilicum effet, cum fupra id inteftina confluerent, taedium ingens inde marito infeftum effe debuit.

Saepius idem vitium ex fiſtula ani aut ulceribus uteri vaginaeque exiſtere viſum eſt. (*Störk ann. med.* 2. p. 204. *Stockhauſen diſſ. de aedoeopſophia.* Hal. 1795.)

117.

Vaginae ſola ſtrictura, etiamſi arctiſſima fuerit, per ſe coitus obſtaculum haud eſt inſuperabile. Etenim quamvis penis adigi altius nequeat, foecundatio tamen contingere poteſt: ipſaeque anguſtiae interdum in partu egregie dilatantur. (*Hiſt. de l'ac. de Paris*, 1712. p. 48. 1748. p. 83.)

Quodſi vero cum arctiſſima vagina nec uterus nec ovaria evoluta ſunt, vitium id in viva femina, niſi e coitus faſtidio, haud cognoſcendum, amplexus venereos quidem haud impedit, conceptioni vero prorſus adverſarium eſt. (*Morgagni de ſed. et cauſſ. morb. ep.* 46. n. 21.) Nonnunquam cum parvitate partium externarum arctiſſimoque aut nullo ad vaginam aditu nullus adeſt uterus; cuius rei memorabilem caſum refert Thedenius (*neue Bemerk.* 3. p. 265.) Matrimonio luſibusque venereis apta erat mulier, neque ſine libidine: ſed conceptionem nunquam contigiſſe nemo mirabitur.

118.

Sunt in vagina vitia, quae coitum minus gratum aut faſtidioſum faciunt, adeoque ni foecunditati obſint, contraria tamen ſunt mutuae voluptati, in coniugio quaeſitae.

Satis vulgaris eſt leucorrhoeae muliebris foeditas, qua non modo ipſae partes muliebres laxantur nimis, roduntur ac excoriantur, ſed mentula ipſa infeſtatur. Huc pertinent ulcera vaginae; haemorrhoïdes ad eam partem converſae, quibus va-

rices dolorem cientes efficiuntur; hernia vaginae; prolapſus eius et uteri; inverſio et retroverſio.

119.

Iam altiora ſunt impedimenta indaganda: nunquam exploratio ipſa omittenda, quam iam Hippocratici auctores ſuadent. (*Hipp. de ſteril.* p. 676.) Vulgatiſſimum eſt ovariorum id vitium, quod in hydatidoſa aut alia degeneratione verſatur; cognoſcendum e ſignis alibi enumeratis. (*path. ſpec.* §. 603. 604.) Uterus conflictatur interdum polypis, ſarcomate aut carcinomate: quae cauſſae ſterilitatis Eraſiſtrato iam innotuerunt. (*Plutarch. phyſ. philoſ. decr.* 5, 9.) Tubae denique Fallopianae accuſandae ſunt, dum concretae cum ovariis aut imperviae ſunt. (*Morgagni de ſed. et cauſſ. morb.* ep. 26. n. 13. ep. 45. n. 23—26.)

Quae vitia ut in viva aegerrime cognoſcuntur, ita foecundationi impedimenta opponunt inſuperabilia, coitui non item.

120.

Dum nullum eorum obſtaculorum probabile habemus, ſaepe tota feminae conſtitutio arguenda eſt. Nimis tenera, ad nervorum distentiones prona diſpoſitio conturbat in concubitu ipſo omnem nervorum compagem, ut nulla ſequatur conceptio. Nimia veneris frequentia, ut in proſtibulis accidit, ſterilitatem producit, quod oeſtrus repetitus turgorem ſanguinis in ovariis tubisque continuum adeoque faciliorem efficit coalitum.

Maxime vero et in muliebri corpore circumſpicienda eſt ratio partium ad mariti partes, cum, quae ſterilis eſſet in priori, ſatis foecunda interdum ſit in poſteriori coniugio.

CAP. III.

DE ERUENDA GRAVIDITATE.

121.

Artis peritorum ſcrutinium exigitur vel in occultata graviditate puellarum vitiatarum, vel in ſimulata etiam impraegnatione ſcortorum, viduarum aut mulierum capitis damnatarum, quae ſupplicium prolataturae ſunt.

Occulere ſolent graviditatem, quae e lapſu virginitatis ignominiam metuunt, labe quadam ac macula non ſe ſolas ſed totam familiam adficientem. Earum forte rerum rudes non deſperant, vel abortionem ſe paſſuras, vel clandeſtinum etiam partum edituras eſſe. Aliae plane neſciunt, amorum illicitorum eos eſſe fructus, aut ſe ex unico forte coitu concepiſſe. (§. 57.)

Occultatio graviditatis ut vitetur, leges patriae ſtudioſe ſanxerunt. (*Pr. Geſetzb.* tit. 20. §. 889.) Plectunt etiam inficiationem (ib. §. 933.): neque tamen per ſe hanc diſſimulationem mulctandam eſſe, doctores concedunt. (*Kleins Grundſätze des peinl. Rechts*, §. 351. *Kleins Archiv des Criminalr.* vol. 6. P. 2. p. 63.) Imputatur tamen, cum conamen infantem occidendi adiunctum eſt, aut culpa matris graviditatem negantis fetus perit.

122.

Impraegnationis praegreſſae ſigna primis menſibus ambigua ſunt.

Neceſſaria tamen eſt primo partium genitalium examen. Nymphae internae primis menſibus turgidiores eſſe et rubicundiores conſueſcunt: in media graviditate et hae et externae laxiores ſunt: iterum magis turgeſcunt verſus finem: nonnunquam varices

adſunt et aquoſi tumores. Hymen ſi ſupereſt, impraegnationem valde dubiam reddit. Vagina ſolet ad tertium aut quartum uſque menſem brevior, plicisque haud exiguis, prolapſum nonnunquam mentientibus inſignis eſſe. Poſt quartum menſem, dum uterus magis aſcendit (*phyſ.* §. 545.), vagina in longitudinem magis panſa plicas amittit; niſi laxior iuſto fabrica eas retinuerit. Eſt etiam vagina gravidae magis lubrica, muco nonnunquam adeo abundans, proinde ac ſi leucorrhoeam pateretur.

Tum uterus ipſe ſtudioſe perveſtigandus eſt, ſtante femina atque iacente: interna exploratione cum externa comparata. In primis graviditatis menſibus cervix uteri paullo propior eſt vaginae, orificium profundiorem habet ſitum, quem tamen et in virginibus, quibus menſes intercepti ſunt, nonnunquam obtinet. (*phyſ.* §. 542.) In primiparis orificii facies, quae antea rimam transverſalem ſiſtebat, iam oſtiolum lenticulare ſubrotundum repraeſentat: ſed, ſi iam pluries pepererint, orificium infundibuli ſpeciem exhibet, ambitu ſalebroſo: verſus medium geſtationis tempus laevam magis ſpectat: labium utrumque ſibi indies magis aequale fit. Cervix uteri ad mediam uſque graviditatem turgidior atque mollior eſt, magisque conica fit. Cum iam fetus etiam motus tangantur, diagnoſis facilior eſt et certior a media inde geſtatione. Orificium magis aſcendit, plane ſubrotundum eſt, ni praegreſſis partibus plus minusve laceratum fuerit. In his etiam quandoque ſponte ſua aperitur, ut digiti apice poſſis ovi membranam externam attingere. Iam per uteri parietes magis attenuatos atque calidiores infans eiusque partes tactu explorantur. (*phyſ.* §. 546.)

123.

Dein ad mammas veniendum eſt, utpote quarum indoles uteri mutationes ſequi ſolet. Primis menſibus difficillimum eſt ſcrutinium, maxime ſi prius eas nondum exploraveris. Solent tamen leves ſentire punctiones: turgeſcere incipiunt mammae, papillae magis prominere, area etiam ſaturius rubere. A vigeſima inde hebdomade seroſus liquor ſecernitur, cuius veſtigia interdum in induſiis repereris, aut quem facile expreſſeris. (*phyſ.* §. 544.) Vaſa interdum ſecernentia turgida manifeſto conſpiciuntur.

His accedunt indicia ex abdominis ambitu petenda. Primis menſibus regio hypogaſtrica tantum abeſt ut intumeſcat, ut potius, utero magis deſcendente, collapſa aut contracta videatur. A tertio inde aut quarto menſe abdomen intenſius turgidum uterum gravidum iam tangendum offert. Is tumor increſcit, ut ſeptimo etiam menſe paullo ſupra umbilicum fundum uteri deprehenderis. Fovea umbilici magis obliteratur, ut tandem colliculum repraeſentet, regio epigaſtrica etiam et praecordia magis promineant. Tandem menſe decimo medio uterus depreſſus praecordia libera mittit, tumor imam abdominis regionem occupat. Ei tumori, cum et ab hydropica colluvie et ab aliis cauſſis exiſtere poſſit, nunquam nimis fidendum: ſed curioſe comparandae ſunt orificii uterini mammarumque mutationes.

124.

Denique exploranda reliqua impraegnationis indicia. Menſtruorum ſuppreſſio vulgatiſſima eſt: ideoque ſtudioſe interroganda eſt femina, quonam tempore ab eo ſanguinis curſu primum defecta ſit: quanquam haud pauca exſtent exempla eius curſus

per totam geſtationem pergentis aut nonniſi in gravidis obvii.

In iis, quae primum geſtant fetum, ventriculus mox poſt menſtruorum interceptionem turbatur; faſtidiunt carnes; ieiunae vomituriunt; appetunt ſaepe inſueta. Nervorum organicorum ſenſus perturbatur, unde iracundiores, triſtiores etiam evadunt. Accedunt poſt mediam graviditatem incommoda ex uteri tumidi preſſione in vicinas partes: laſſitudo, ingreſſus difficilis, interdum et varices et oedemata pedum: decubitus moleſtus: ſpirandi difficultas: urina intercepta aut, verſus finem inprimis, frequens micturitio. (*phyſ.* §. 546.)

125.

Quae indicia omnia ſimul ſumta graviditatem quidem certiſſimam reddunt. Primis tamen menſibus ambiguum ſemper eſt iudicium, etiamſi ex ipſa uteri exploratione petatur. Itaque differenda eſt ſcrutinii repetitio in quartum aut quintum menſem, ut cum mutatione orificii atque cervicis motus ſimul infantis deprehendas.

Signa hydropis uterum infeſtantis (*path. ſpec.* §. 599.) probe diſtinguenda ſunt a graviditate, quam interdum is morbus mentitur.

CAP. IV.

DE PROBANDO PUERPERIO PRAEGRESSO.

126.

Saepe oritur quaeſtio de partu praegreſſo, quam partim iam ſupra (§. 32.) tractavimus. Facilius ea ſolvitur, quo recentior eſt femina a partu: difficil-

lime, ſi temporis ſpatio longo interpoſito examen inſtituitur.

Protinus ut femina peperit, lochia effluunt, qui ſanguinis fluxus per ſedecim aut viginti etiam dies continuans peculiarem ſpirat odorem, quem et ſudores puerperae diffundunt. Is indicium praebet haud ſpernendum. Nymphae ſolent eſſe tumidae, nonnunquam excoriatae aut vulneratae aut varicibus obſeſſae. Perinaei menſura et veſtigia lacerationum adiuvant examen. Clitoris etiam, ſi diutius caput infantis premeret pelvis exitum, adeo turget ſanguine, ut plicae ſuperſint. Vagina inſigniter panſa eſt, laxa, plicis deſtituta, ſanguinem lochiorum ſtillat. Uteri orificium magis verſus os ſacrum ſpectans, paullulum apertum, rimae formam ſenſim adipiſcitur: labiis vel laceratis vel alio modo a virginea forma recedentibus. Cervix uteri calidior eſt, turgidior, violentiae, quam paſſa eſſet, veſtigia retinet. Uteri ipſius moles per triginta dies maior eſt quam in iis, qui nondum pepererunt: dein ad priſtinam parvitatem redit.

Pelvim etiam metiri conſilii eſt. Cuius forma ſi cetero normalis, menſura in promtu eſt, aberrationes igitur facilius deteguntur. Oſſis coccygis mobilitas exploranda, quae brevi poſt partum adeſſe ſolet. Idem valet de ligamentis ſacro-tuberoſis et ſacro-ſpinoſis facile cedentibus.

Tum abdomen inſpiciendum et contrectandum. Si laxa ſunt integumenta, ſi rugas contraxerunt, accedentibus reliquis indiciis certioribus, partum praegreſſum perſuaſum habemus.

Ad mammas veniendum eſt. Quae ſi turgent atque dureſcunt, glandulis ſimul axillaribus tumentibus, ſi vaſa turgeſcunt, ſi lac effluit e preſſis papillis prominulis; dubium nullum ſupereſt, feminam peperiſſe.

Simul denique in aegritudinis genus, qua mulier laborat, inquirendum eſt. Quod ſi alienum fingitur ab eo ſtatu, ſtudioſum inſtituendum eſt ſcrutinium, quod fallere nequit, ſi genitalia rite indagaveris.

127.

Quodſi diutius iam, ante plures nimirum ſeptimanas, imo menſes, partus contigerit, multo difficilius fit indicium. Violatam quidem eſſe feminam ex hymenis abſentia cognoſcimus, rariſſimis exceptionibus. (§. 99.) Uterus tamen in priſtinam molem contractus, vagina arctata plicaeque reſtitutae ſaepiſſime perturbant iudicium. Abdominis rugae nonnunquam deſunt poſt primum partum, aut in femina, quae abdomine naturaliter turgido gaudet. Itaque ſuſpendenda eſt ſententia.

SECT. IV.

DE IURE AEGROTORUM.

CAP. I.

DE MORBIS SIMULATIS.

128.

Qui morbum ſimulant, vel miſericordiam ciere, vel hominum animos advertere vel etiam eximi a ſtipendiis militaribus cupiunt aut aliis oneribus publicis a poenis etiam vel capitalibus, vel ergaſtulo. Magiſtratuum iuſſu medicus publicus igitur diagnoſin morborum adhibet, ut fraudem detegat.

Quod officium quantas ſaepe habeat difficultates, brevibus dici vix poteſt. Vafrities enim tanta interdum eſt nequiſſimorum hominum, ut artibus pravis etiam providum medicum circumveniant. Teſtimonio ſit puella gueſtphalica, quae, inedia ſexenni fere ficta, decepit ante hos ſeptemdecim annos non paganos ſolum, ſed cultos etiam homines. (*Vezin in Kleins Archiv des Criminalr.* vol. 3. P. 2. p. 120.)

129.

Facillime ſimulantur morbi, quorum ſigna neceſſaria et pathognomonica, quod haud ſub ſenſus medici cadunt, examen eius effugiunt. Namque ſi dolores, ſenſuum defectus aut mentis etiam morbi finguntur, pathognomonica earum aegritudinum ſigna medici examen haud admittunt. Sed alia, et ἐπιγενόμενα quidem phaenomena lucem eam miniſtrant, quam ex ipſis pathognomonicis fruſtra exſpectaveris. Saepe quoque experimenta neceſſaria ſunt, a quibus, inſcio plane homine ſuſpecto, in-

ſtitutis, ni et vaferrimus fuerit et ipſa doctrina medica imbutus, ſibi cavere plane nequit.

130.

Dolores igitur primum, quamvis ſenſus organici adfectiones, queſtu quidem aegroti protinus cognoſcuntur. Sed medicus fraudem dispulſurus circumſpiciat ſequelas atque effectus dolorum atrociorum, tum in vaſorum ſyſtemate, tum in aliis functionibus. Cum vehementiſſimus quisque dolor pulſum concitare ſoleat, functionesque ſenſuum, praeſertim interiorum turbare, fraudem ſuſpicamur, dum pulſus placidiſſimus eſt ſomnusque quietus. Dolores a calculis veſicae derivati ficti ſunt, ſi urinae fluxus nullo modo interceptus eſt, neque is humor alienus a ſana eſt indole. Colici dolores ficti ſunt, ſi alvus naturaliter redditur, neque quod expellitur, a naturali ſtatu recedit; ſi ciborum appetentia et digeſtio haud turbantur.

131.

Senſuum defectus vel faciliores ſunt exploratu vel difficiliores. Coecitas haud facile fallere medicum poteſt, cum, ſi vera adfuerit, vel organica vitia adſint, vel nervus opticus ita adfectus ſit, ut pupilla etiam haud moveatur. Surditas vero, cum organa auditus ſenſus fugiant, a callidis hominibus hactenus ſimulatur, ut vel prudentes etiam medici decipiantur. Neceſſe eſt, aut eos improviſo terrore percellere aut iis ſuggerere, quae haud expectato gaudio moeſtitiave conturbatura ſunt.

Solent milites ſegnes, qui militiam in agmine et proelia paveſcunt, reſolutos fingere pedes. Hos adoriuntur medici caſtrenſes aſae foetidae cum arnicae floribus infuſo, methodo nauſeam continuam excitante et moxa. Quam curationem adeo abhorrent, ut agmen potius ſequantur.

Lipo-

Lipothymiae et ſyncoptici adfectus ſolent et faciei habitum deturpare et pulſum vel plane intercipere vel exiguum reddere atque irregularem. Quodſi igitur, qui ſyncopen fingit, ſueto faciei rubore pulſuque gaudet naturali; ſi praeſertim, protinus ut haud exſpectata narrantur, percellitur, perſuaſum habemus, fraudulenter ſimulari adfectionem. Et in his et in ſoporoſis aut aliis adfectibus utiliter ſaepe ingrata adhibentur incitamenta: emplaſtra veſicatoria, electricae ſcintillae e lagena miſſae, moxa, radix armoraciae tuſa. Candens tamen ferrum admovere crudelius iuſto eſt.

132.

Epilepſia ſolet non raro praetendi. Et licet nervorum diſtentiones mirae ſimulentur, haud poteſt tamen impoſtor abſentiam fingere conſcientiae aut ſenſuum abolitionem. Itaque ſi teterrime convulſus acus tamen aut moxam ſentit, ſi oculos habet perpetuo clauſos, nec immobilem pupillam, ſi errhinis nares moventur, ſuſpicio naſcitur, fictam eſſe aegritudinem.

Similiter iudicandum de aliis id genus convulſionibus.

133.

Si ſanguinis forte aliorumve humorum profuſiones finguntur, virium ratio illaeſa poſt longiorem fluxuum moram fraudem revelat. Solent enim peregrinum cruorem ſubdere ac pro ſuo vendere.

Qui plebis ſuperſtitionem, egeſtis acubus aut aliis rebus plane peregrinis, aut ficta daemonis cohabitatione decipiunt, medicos rationis ſuae recte compotes fallere nequeunt. Daemoniaci vel impoſtores ſunt vel melancholici.

CAP. II.

DE MORBIS DISSIMULATIS.

134.

Dissimulantur morbi, tum ob infamiam eorum, tum ut matrimonium contrahatur, emolumentaque obtineantur. In qua dissimulatione plurimum saepius dandum inscitiae aut negligentiae, multum tamen et nequitiae tribuendum et calliditati.

Medici publici est, si forte ob solvendum matrimonium vel alias caussas suspicio de morbo dissimulato nascitur, omnia signa aegritudinis etiam occultae noscere eaque in homine suspecto ita investigare, ut nec a repetitione examinis nec ab experimentis abstineat, veritatis gratia eruendae.

135.

Eorum morborum frequentissimus fere est syphilis, cuius variae formae hactenus saepe latent, ut sagacitatem exigant singularem.

Generatim quidem falluntur, qui vel a diuturna mora et pervicacia symptomatum, vel ex hydrargyri usu, signa syphilidis petunt.

136.

Prodroma syphilidis symptomata in viris, etiamsi quandoque dissimulentur, obvia tamen ceteris sunt. Ardores inter mingendum vehementes et erectio penis frequens notas sistunt, quibus facile blennorrhoea virulenta ab aliis, scrofulosa nimirum, arthritica aut aliis discernitur. (*path. spec.* §. 637). Curationis genus minoris est momenti; siquidem, Schwediauero teste (*von der Lustf.* 1. p. 67.), et blennorrhoeae virulentae sponte sua naturaeque ope consanescere possunt, et in aliis eiusmodi fluxibus similia saepe requiruntur remedia ac in syphilitica.

Difficilius iudicium eſt de blennorrhoea ſecundaria, ortane ſit ex infectione praegreſſa an e cauſſis debilitantibus. Quodſi membrum virile ſemper eſt flaccidum, ſi nunquam erigitur, ſi liquor effluens albumini ſimilis titillationis ſenſum ſolum in exitu urethrae efficit, nullum vero ardorem, ſi nulli adſunt dolores partium vicinarum, poteſt inſons eſſe, quanquam et hic non raro praegreſſas blennorrhoeas primarias virulentas ſequatur.

Quodſi vero dolores aut punctiones in perinaeo ſentiuntur, maxime dum mingitur, aut dum equo curruque vehitur aeger, aut dum coitum celebrat; ſi liquor emanans gravem ſpirat odorem; ſi effluxus cum ſenſu fervidae aquae ex bulbo profluentis iunctus eſt; ſi mictus intercipitur, nec tamen cathetere obſtaculum in urethra ipſa ſed in collo veſicae deprehenditur, metus eſt, proſtatae tumorem (*path. ſpec.* §. 640.), blennorrhoeae virulentae vix non ſemper poſthumum, accuſandum eſſe. Exploratio certior fit digito per anum immiſſo.

Si blennorrhoea ſecundaria humorem eliminat purulentum, ſi dolores adſunt in urethra pulſantes aut rodentes, cereolo et cathetere exaſperati, dubitari fere nequit, eam ulcuſculis ſyphiliticis urethrae ortum debere.

137.

In mulieribus multo magis ardua eſt ſyphiliticae et inſontis blennorrhoeae diviſio. Namque nec acrimonia, nec foetor laticis effluentis, nec dolores ardentes aut adroſiones partium, nec menſtruorum fluxus pergens, nec quod noctu ceſſet, inſontem a ſyphilitica blennorrhoea muliebri distinguere poſſunt. (*path. ſpec.* §. 436.) Itaque ni acceſſerit confeſſio mulieris, ni ulcuſcula ſemet adiungant,

quorum ſyphiliticam indolem haud facile ignoraveris, ambiguum ſemper manet iudicium.

138.

Ulcerum venereorum facilis eſt diagnoſis. Orae durae et calloſae, fundus lardaceus, ſanies effuſa, quaqua fluit, ſimilia ulcuſcula et excoriationes deſtructis partibus producens, optime dilucidant naturam eorum ulcerum. Idem valet et de carie ac exoſtoſibus, ſi modo in ulcera manifeſta transeunt. (*path. ſpec.* §. 641.)

139.

Exanthematum, ut ingens eſt varietas, ita iudicium difficillimum; ni omnem omnino decurſum, modum eruptionis et ſymptomata comitantia rite indagaveris.

Lichenes, leprae, pſoriaſes ſyphiliticae, faciem protinus occupantes, ſaturiorem habent colorem, magis fuſcum: calore emendantur, frigore magis gliſcunt. Abeunt in ulcera, quorum ingenium ſyphiliticum manifeſtum eſt. Intertrigo perinaei et ani cruſtas gignit albidas, quales in angina ſyphilitica exiſtunt. Maxime vero in aliis exanthematibus diuturnis monendum, ſi variant cum doloribus oſſium et tumoribus duris, infectionem ſyphiliticam ſuſpici debere.

140.

Impetigo, ſcabies, pityriaſis, porrigo, foedaque alia exanthemata, quamvis ſaepius diſſimulentur, haud diu tamen latere poſſunt. Repulſa forte aut ſiccata, ut deliteſcant, damna plurima corpori inferunt.

CAP. III.

DE MENTIS AEGRITUDINIBUS.

141.

Quaeſtiones de ſanitate mentis in foro ſaepiſſime occurrunt, tum ut de libero arbitrio conſtet, tum ut facultas peculium adminiſtrandi eruatur, tum denique ut veniam amentiae reus impetret.

Eas quaeſtiones ſolvendas medico publico iudex proponit, quia ad nullum alium civem auctoritate publica imbutum demandari id poteſt officium, tum etiam quia adeo arcte iunctum eſt animi examen cum corporis inveſtigatione, ut idoneum videatur medici publici munus, animi morbis eruendis.

Magnopere tamen optandum eſſet, medici publici maiore gauderent animi ſcientia, quam ſibi comparaturi ſunt proprio potius ſtudio quam in ſcholis metaphyſicis.

142.

Mentis autem aegritudines, quas iam alibi (*path. gen.* §. 291. *path. ſpec.* §. 555.) perſtrinximus, id omnes commune habent, ut plenam ſui conſcientiam tollant atque libertatem. Itaque minores adſunt gradus, quos neutri ſtatui adſcripſeris, fluctuanti, ut diximus (*path. ſpec.* §. 554.), conſcientiae tribuendi aut libertati neque plenae, neque prorſus abolitae. Dicimus (*path. gen.* §. 166.) animi perturbationes propiores eſſe ab ea impotentia: quam tamen cum lubitu ſuo incurrat homo, haudquaquam neceſſariam eſſe, neque aegritudinibus adnumerandam, patet.

Par eſt ebrietatis ratio, quae, quanquam conſcientiam tollit et libertatem, ſponte tamen contra-

hitur, ni forte occulto potionis vitio ebrietas acciderit. Itaque vulgo amentiae veniam ebrius haud obtinet, etiamſi quandoque absque omni culpa in id vitium incurrat.

143.

Leges pleraeque nec crimen imputandum eſſe mente captis nec hominum ratione praeditorum iuribus gaudere poſſe ſtatuunt. Sic iam romanae leges (*Digeſt.* lib. 9. tit. 2. l. 5. §. 2.) „Quaerimus, „ſi furioſus damnum dederit, an legis Aquiliae actio „ſit? Et Pegaſus negavit: Quae enim in eo culpa ſit, cum ſuae mentis non ſit? Et hoc eſt veriſſi-„mum. Ceſſabit igitur Aquilia actio, quemad-„modum ſi quadrupes damnum dederit.“ Ita codex carolinus (*art.* 179.) mitigandam cenſet eſſe poenam, ſi ſenſuum ſuorum compos non fuerit reus (*jemandt, der wiſſentlich ſeiner ſinn nit hett*), ubi ad doctrinae peritos confugiendum eſſe iubet, qui animi ſtatum explorent. Simillimo modo et patriae leges ſanciunt (*allg. Criminalrecht für pr. Staat.* 1. §. 280.); medicos publicos decere iudicium de mentis alienationibus: et alibi (§. 356.): mente captos et imbecilles (*Verrückte und Blödſinnige*) teſtes quidem eſſe non poſſe; interrogandos tamen eſſe in lucidis intervallis, quamvis circumſpectiſſime.

144.

In quibus quidem legibus id animadvertendum eſſe arbitror, haud idoneo acumine diſtingui varias mentis alienationes gradusque eorum, quibus libertas et conſcientia vel parum, vel magis, vel prorſus tollitur. In ea autem differentia neceſſe eſt furioſum eſſe, priusquam ſpontis ſuae eſſe hominem iudicaveris. Etenim limites variorum errorum, fal-

laciarum, vitiorum ipſarumque aegritudinum tales ſunt, quales haud facile, ſine interiori ſaltem examine, definiveris.

145.

Itaque primum de adynamia mentis (*path. ſpec.* §. 555.) ſermo habendus eſt: quam et *fatuitatem* et *imbecillitatem* animi et *ſtupiditatem* vocant. Intercedit tamen et hic discrimen aliquod, haud parvi momenti, ipſo verborum ſignificatu vindicandum.

Stupidum dicimus (*dumm*) hominem tarditate ingenii in adſequendo intelligendoque laborantem, qui attentione caret acriore, quanquam eam intendere quidem, ſi modo velit, in aliquam rem poſſit. Saepe igitur, licet tarde et haud ſine negotio, recte iudicat: ſed cum extendere attendendi vim haud facile poſſit, in unam rem intentus, inconſideranter agit; incogitantiae et temeritatis puerilis fere ſemper arguendus. Itaque, ſi delictorum accuſatur, culpa nunquam vacuus eſt, neque excuſari poteſt, niſi vera adſit fatuitas. Quoad civile ius, peculium adminiſtrare valet, teſtari in rebus, quae mentis vires haud ſuperant, teſtamentum denique facere.

Fatuitas vero ac imbecillitas animi in iudicii omnis atque ſenſus communis defectu verſatur, unde impubibus adnumerantur. (*Allg. pr. Landr.* tit. 1. §. 29.) Quanquam ſenſibus ſaepe vigeant, memoria etiam ſatis tenaces ſint, rationis vis tamen nulla eſt in regendis adfectibus: hinc iracundia excandeſcentes ſaepe furunt; neque errore liberari aut ad ſe redire perſuaſi poſſunt: cum libertate plane careant. Haud irritati vero ſolent valde quieti, taciturni eſſe ac meticuloſi; ſemper

cunctari et haefitare; neque unquam prudentiam fibi adrogare, quemadmodum ftupidi faepe faciunt.

Delicta ipfis haud imputantur: quanquam, fi aliis damnum intulerunt, mulctatio fit bonorum atque pecuniae: fi graviffima commiferunt facinora, ergaftulis aut cuftodiis aliis coërcentur, neque capite unquam damnari poffunt. (*Allg. pr. Landr.* tit. 6. §. 41.) Memorabile eft, incendia pleraque inferri a fatuis et impuberibus. (*Kleins Annal.* vol. 3. p. 7.)

146.

Medici eft, in mentis imbecillitatem inquifituri, examen ita inftituere, ut homo ante neque admonitus fit neque paratus. Cum enim interrogationem pavefcant, faepe eo maiorem oftendunt fatuitatem, quo magis nituntur eam occulere. Itaque fimulet quaefitor, fe forte fortuna iis occurrere, ut fermones cum ipfis habeat, quibus detegere vel diluere animi invalentiam poffit. (*Pyls Beytr. Samml.* 8. p. 255. f.) Interrogatio incipiat neceffe eft ab obviis maxime et trivialibus rebus, in quibus fi iudicium nullum manifeftatur, exploratam habemus mentis imbecillitatem. Dein fedulo inquirendum eft, ab infantia inde, vel morbo nata fit fatuitas, an denique per circuitus recurrat. (*Pyls Beytr. Samml.* 8. p. 236.) Denique in corporis ftatum penetrandum eft, qui faepe comitari fatuitatem folet: vitanda tamen fallacia fenfuum linguaeque: tarda enim ac impedita loquela, auditus etiam difficillimus fufpicionem movent fatuitatis, quae tamen nulla nonnunquam eft. Vultus etiam imponere poteft, cui fidendum non eft, nifi reliqua congruant.

147.

Ad *inſaniam* venimus, quam diximus (*path. ſpec.* §. 555.) id animi vitium, quo imagines phantaſiae pro veris ſenſuum impulſibus habentur, unde ſublata imaginationis ſenſuumque ratio accuſanda eſt. Duplex igitur eius alienationis genus eſt: alterum ex ſenſuum hebetudine, alterum ex imaginatione vehementer intenta obortum.

Quodſi ſenſuum torpor inſaniam producit, ebrietatis exemplo et ſomniorum, nulla plane conſcientia clara adeſſe ſolet: commutant nonnunquam homines, neque ſe unicam eſſe perſonam eamdemque clare cognoſcunt. Imagines, quas phantaſia excitat, haudquaquam conſtanter nec eaedem ſunt, ſed celeriter mutantur. Nec imaginatio ipſa fortior iuſto eſt, quin debilior eſſe poteſt; ſenſuum tamen hebetudo prorſus demit conſcientiam, quod ex comparatione ſenſuum ſuperiorum, obiectivorum Kantii, conſcientia naſcitur. (*phyſ.* §. 379. 402.) Hinc ſenſuum ſuorum compotes non eſſe (*nicht bey Sinnen, nicht bey ſich ſeyn*) Germanis dicuntur. His quidem inſanis imputari crimina commiſſa nequeunt, quod ſenſuum iudicia vel fallacia vel adeo nulla ſunt, ut comparatio nequeat inſtitui ad conſcientiam ſtabiliendam.

148.

Memorabile eſt, *lucida* incidere *intervalla*, in quibus ſui compos eſt homo. Quae ſi breviora ſunt, ſaepius interpoſitis veſaniae acceſſibus, conſideratione haud ſatis digna ſunt, cum plena conſcientia rectusque rationis uſus non ſemper redeant. Si longiora ſunt intervalla, acceſſus autem breviſſimi; in

iis, cum ratio prorſus redeat, delictorum imputatio omnino contingit.

Sed memoratu vel maxime dignum eſt, inſanum, protinus ut in acceſſibus atrox facinus commiſit, ſaepe ſtatim ad ſe redire, quoniam hebetudo ſenſuum vehementia impulſuum ſuſcitatur. Itaque, ſi poſtea ſanae mentis ſunt, haud ſequitur, dum facinus perpetrarent, ſui compotes fuiſſe. Unde et hi veniam amentiae merito implorare poſſunt. (*Hofbauers Pſychol. in Anwendung auf Rechtspflege*, p. 145.)

149.

Qui edormiverunt aut ſubito expergiſcuntur, haud ſubito recuperant conſcientiam; ſed, praeſertim ſi antea ſomniis turbarentur, vecordia transeunte laborant, e ſenſuum hebetudine explicanda. (*phyſ.* §. 385.) Itaque, ſi crimen commiſerint in eo medio ſtatu, perinde eſt ac ſi vecordes fuerint. Cuius rei exemplum clariſſimum in annalibus iudiciariis patriae narratur. (*Kleins Annalen* vol. 8. p. 9. ſ.)

150.

Huc quoque ſomnambuli pertinent, in quibus cum ſenſuum ſuperiorum ſuppreſſio vel hebetudo contingat, ut nec pupilla contrahatur (*phyſ.* §. 391. 392.); ſenſus organicus vicem ſuperiorum gerit. Unde alium plane hominem eſſe noctivagum, alium vigilem recte praecipitur. Itaque crimen haud imputandum eſt, quod forte commiſerint. Sed culpa peccaſſe patet, cum cognoſcere aegritudinem ſuam et admonere alios, dum vigiles eſſent, omnino poſſent. (*Böhmer ad carol.* art. 179. §. 7.)

Quae aegritudo ſi praetenditur, medici eſt, inquirere in ſigna eius eſſentialia. Maxime vero ſenſuum perfecta ſuppreſſio aut hebetudo examinanda, quae variis incitamentis (§. 131. 132.) neutiquam efficacibus atque pupillae immobilitate proditur.

Huc et trahenda eſſe arbitror magnetiſmi animalis phaenomena, quae alibi (*phyſ.* §. 595. ſ.) expoſui. Medicus publicus, de hoc ſtatu iudicium laturus liber ſit ab omnibus et ſcholae et aetatis opinationibus, ut mendacia a veritate diſtinguat. Magna phaenomenorum pars vanitati tribuenda eſt muliebri: magna etiam vanitati medicorum. Nec tamen omnia ſpernenda ſunt aut pro fraudibus habenda: ſed ducibus doctrina et animi libertate obſervanda. Quae vera ſunt, optime comparantur cum noctambuliſmo: unde et vigili perſonae haud imputandum eſt, quidquid, ſomnambula deſipuerit. Laudavimus iam ſupra (§. 59.) facultatis medicae Lipſienſis iudicium de femina in eo ſtatu partum elidente.

151.

Alia eſt inſaniae ſpecies, imaginationi nimis intentae tribuenda. Qui hac laborant, ſenſuum utique compotes ſunt: memoria valent: fixas tamen habent ideas, quae vel moeſtos eos reddunt vel mirifice delectant. Haud repentino motu agunt, ſed praeparati ac meditati: neque finis attingendi ſtudium, neque ſollertia remediorum inveniendorum; neque prudentia quaedam omnino deſideratur. Eſt eorum animorum tanta perturbatio, ut perpetuo angantur, neque tamen adſequi poſſint, quid ſit, quod ſe iugiter ſollicitet angatque. Vio-

lentam appetunt actionem; fcelus ipfum perpetrare ftudent et faepe perpetrant, tanquam fuae anxietatis remedium. Id fibi imperatum fuiffe fatentur.

His accenfendi funt fanatici, quos antiqui Romani religiofos vocitarunt. (*Gell. noct. att.* 4, 9.) Qui, ut falvos faciant alios, eos interficiunt; aut alios interimunt, ut ad fupplicium trahantur ipfi: quia vitae eos taedet aut beatitudinem anxii defiderant.

Veniam amentiae impetrare tales homines nihil eft quod vetet. Et ipfae patriae leges haud capite fed carcere eos damnant. (*Allg. pr. Gefetzb.* tit. 20. §. 831. 832.) Quodfi vero nihil adeft, quod libertatem animi laefam probet, delicti poena ordinaria irroganda eft. (*Kleins Ann.* 7. p. 7.)

152.

Nec negligenda eft examinatio illa, quam communem diximus animi perturbationum vehementiorum feu iactationum incitatarum adfectum. (*path. gen.* §. 166.) In eo ftupore animi agitur faepe, cuius dein poenitet hominem. Quod cum abhorreat a libertate animi et plena confcientia, imputandum homini haud eft. Si quis adgrefforem graviter laeferit aut etiam confoderit, fi ultus fuerit ilico iniuriam acceptam, a poena ordinaria liberatur ob perturbationem mentis libertati infeftam.

Sic et fames mortem minitans excufat delicta, validiffimo fervandae vitae appetitui tribuenda. Quis non meminerit atrociffimorum facinorum, quae in lamentabili illa ἀναβάσει Gallorum e Ruffia perpetrata fuerunt?

Solet tamen et inſtinctus coecus in hypochondriacis ſibi quandoque rationem hactenus ſubdere, ut ſcelera committantur, quae imputari nequeunt. (*Hofbauers Pſychol. in Anwend. auf Rechtspfl.* p. 350.)

153.

Transimus ad *furorem* eiusque vehementiſſimum gradum, rabiem. Eum dicimus (*path. ſpec.* §. 555.) inſtinctum adeo perverſum, ut impulſus et propenſiones nullo modo a ratione regantur nec regi poſſint.

Eſt autem difficillima profecto quaeſtio, quae de hac animi aberratione ſaepe proponitur. Etenim, cum is furor tum intellectus infirmitate tum adfectuum ferocia nitatur, propinqua certe eſt cognatio iracundiae et furoris iracundi. Neque, niſi ad eam ipſam rationis imbecillitatem reſpexeris aut ad animi valetudinem adverſam, ex aliis ſignis manifeſtam, vel denique ad corporis etiam aegritudinem, neutiquam amentiae veniam pro reo expoſcere audebis. Occiſor ille Friſius (*Kleins Ann.* vol. 13. p. 89.) tum praecipue ira excandeſcere ſolebat, cum tempeſtas turbida inſtaret: perpetua idem inquietudine agitabatur: quae laeſam notabat ſanitatem. Itaque, etiamſi conſulto facinus patraverat, malitia tamen atque ipſe dolus alienus ab eo putabatur. (*Kleins Ann.* vol. 12. p. 187.)

154.

Tandem de ſurdis, qui ſimul muti ſunt, quaeſtio iudiciaria naſcitur, ſintne rationis ſuae rite compotes. Et id quidem, niſi erudiantur, fere ne-

gandum esse existimamus. Etenim sine loquela et auditu, quanquam acutissimi alii sint sensus, informationes tamen generales de honesto, bono et recto difficillime nascuntur. Nexus idearum rarus est, impeditus aut nullus: iudicium fallitur aut labascit. Hinc adfectus et animi perturbationes vehementiores sunt, quam ut ratio imbecillis moderari ac gubernare eas possit. Accedit, leges ignorari in eo statu, unde triplici potissimum modo veniam delictorum impetrant. (*Beytr. zur iurist. Litter. in den pr. Staaten*, *Samml.* 5. p. n. 53.)

P R O D I I T

RUDOLPHOPOLI,

EX TYPOGRAPHEO FROEBELIANO.